

(เอกสารหมายเลข 1 ประกอบการรายงานการวิจัย)

รายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

นายจำเนียร โปสาวัง
ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ

โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

กิตติกรรมประกาศ

รายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนโสภากำมวิทยา ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องระหว่างปีการศึกษา 2557 ถึงปีการศึกษา 2558 เพื่อหาจุดพัฒนา ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของครูในโรงเรียนโสภากำมวิทยา ซึ่งผู้วิจัยในฐานะเป็นครูโรงเรียนโสภากำมวิทยา มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนา นักเรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดึงนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับตามนโยบายของรัฐบาล และสังคมต่อไป

รายงานฉบับนี้สำเร็จลงได้เนื่องจาก ได้รับการแนะนำจาก พระราชรัตนลงกรณ์ เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย รองอธิการบดีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาเขตหนองคาย) พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ เจ้าคณะตำบลโสภากำม เจ้าอาวาสวัดโนนสำราญ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา รศ.ดร.สมชาย วรกิจเกษมสกุล คณบดีคณะครุศาสตรมหาวิทาลัยราชภัฏอุดรธานี ดร.ชาติชาย ม่วงปทุม อาจารย์ประจำโครงการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี นอกจากนี้ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู นักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยาทุกท่าน จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นายจำเนียร โปสาวัง

สารบัญ

บทที่	หน้าที่	
บทคัดย่อ.....		ก
กิตติกรรมประกาศ.....		ง
สารบัญ.....		จ
สารบัญตาราง		ช
สารบัญภาพ		ฎ
บทที่		
1 บทนำ		1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		1
คำถามวิจัย.....		5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย		5
สมมติฐานของการวิจัย		6
ขอบเขตของการวิจัย		6
นิยามศัพท์เฉพาะ		7
ประโยชน์ที่จะได้รับ		8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		10
แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร		11
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม		38
หลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 2551		45
การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน		49
ความพึงพอใจ		65
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		67
กรอบแนวคิดในการวิจัย		75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	วิธีการดำเนินการวิจัย 77
	ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 78
	ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร 81
	ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม 83
	ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร 85
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 94
	ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 90
	ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) ผลการพัฒนาหลักสูตร 102
	ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม 107
	ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร 118
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 139
	สรุปผลการวิจัย 140
	อภิปรายผลการวิจัย 137
	ข้อเสนอแนะการนำหลักสูตรไปใช้ 145
	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป..... 145
บรรณานุกรม.....	152
ภาคผนวก.....	154
ภาคผนวก ก โครงการฝึกอบรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทย์วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ.....	160
ภาคผนวก ข ประเด็นสนทนากลุ่ม.....	165
แบบประเมินความสอดคล้อง (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)	171
แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน	172
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	176
ภาคผนวก ง แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง (ผู้เชี่ยวชาญ)	181
ผลการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (ผู้เชี่ยวชาญ)	183

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก จ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมตาม หลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	184
ภาคผนวก ฉ แบบวัดความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	188
ภาคผนวก ช หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	198
ภาคผนวก ซ บทสวดมนต์ต่าง ๆ.....	373
ภาคผนวก ฌ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ.....	396
ภาคผนวก ฎ ภาพการจัดกิจกรรม.....	418
ประวัติย่อของผู้วิจัย	423

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อแตกต่างระหว่างการประเมินผลแบบอิงกลุ่ม และแบบอิงเกณฑ์	30
2	แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล เบลว์ก	62
3	จำนวนและคำร้อยละ สถานภาพและข้อมูลโดยทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม	93
4	จำนวนและคำร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน	94
5	จำนวนและคำร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	97
6	ความต้องการ กรพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนโสภากำมวิทยา	104
7	เนื้อหา สาระหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนโสภากำมวิทยา.....	105
8	สถานที่ในการจัดอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา.....	106
9	การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา.....	106
10	การกำหนด เนื้อหา สาระกิจกรรม การวัดและประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทย.....	108
11	แสดงผลการประเมินหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญ.....	113
12	ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยาอำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ.....	125
13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านอาคารสถานที่ของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา.....	125

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
14	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาสาระ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา	126
15	ด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรม ของผู้เข้าอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา	127
16	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา.....	127
17	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ กิจกรรมในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา	128
18	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาสาระ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา.....	129
19	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านวิทยากร ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา.....	130
20	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจ ในหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์.....	131
21	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม	132
22	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง	133
23	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต	134

ญ

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
24	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น.....	134
25	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปรภาพรวม ผลการประเมิน ความพึงพอใจในหลังการอบรมสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	135
26	ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาที่เข้ารับการ ฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน.....	136

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรของ วิชัย วงษ์ใหญ่	18
2	แสดงระบบการพัฒนาหลักสูตรของ สงัด อุทรานันท์	19
3	แสดงแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์	20
4	ได้แสดงรูปแบบกระบวนการฝึกอบรมตามรูปแบบ (Charn's Training Process Model)	41
5	รูปแบบกระบวนการฝึกอบรม ของดวงใจ ศุภสารัมภ์	41
6	กรอบแนวคิดในการวิจัย	76
7	แบบแผนการวิจัย	84

ชื่อเรื่อง รายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ผู้วิจัย นายจำเนียร โปสาวัง

ผู้เชี่ยวชาญ 1.รศ.ดร.สมชาย วรภิเกษมสกุล

2.ผศ.ดร.ชาติชาย ม่วงปฐม

3.ดร.รสรินทร์ อะปะหัง

4.ดร.อรุณรัตน์ บำรุงจิต

5.ดร.พระราชรัตนลงกรณ์

บทคัดย่อ

รายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูล
พื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา 3) เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา 4) เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม
โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา 5) เพื่อศึกษาความ
พึงพอใจของผู้เข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6
ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัด บึงกาฬ จำนวน 256 คน
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน
ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็น
นักเรียนที่ผู้วิจัยสอนในเนื้อหาสาระนี้ หลักสูตร 2 คี้น 3 วัน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ One
Group Pretest – posttest Design บุญชม ศรีสะอาด (2556. 161)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า องค์กรต่างๆ ชุมชน สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนาโดยการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในชุมชนของตนในขอบข่ายที่สอดคล้องกับบริบทในชุมชนท้องถิ่น และจุดเน้นของหลักสูตรฝึกอบรม มุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน รวมทั้งส่งเสริมสถาบันพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับบริบท สามารถนำไปในการดำรงชีวิตได้ นักเรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการฝึกอบรมเน้นให้ความรู้พร้อมกับการปฏิบัติจริง

2. การพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระ วิธีการฝึกอบรม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และการวัดผลประเมินผล โดยเนื้อหาหลักสูตรแบ่งเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรม ซึ่งมีแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 11 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสมในระดับมาก

3. การทดลองใช้หลักสูตร ฝึกอบรมกับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโสกก่ามวิทยา จำนวน 2 คีน 3 วัน โดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติจริง ตามแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความสนใจ ตั้งใจ สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของกระบวนการฝึกอบรม ได้เป็นอย่างดี

4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการประเมินระหว่างการพัฒนาหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีทักษะปฏิบัติกิจกรรมอยู่ในระดับมาก

5. ความพึงพอใจในการฝึกอบรมตามหลักสูตร พบว่า นักเรียน มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระบรมราโชวาท เกี่ยวกับการศึกษาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีใจความตอนหนึ่งว่า “การศึกษานอกจากจะสอนคนให้เป็นคนเก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่ง ทั้งดี มาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัย และสำหรับพลังสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประดับประดาหน้า ความเก่งให้เป็นที่ไปในทางที่อำนวยผลประโยชน์อันพึงประสงค์” (สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ. 2543 : ก) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 23, 24 และ 26 สอดคล้องกันว่า การศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม การและ จัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทาง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบ อาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้น ให้ได้สัดส่วนสมดุล กัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนโดยพิจารณา พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและ การทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับ และ รูปแบบการศึกษา (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2545 : 13-15) สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา แห่งชาติ (พ.ศ. 2555 – 2559) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2545: 50 – 51) ได้กำหนด แนวนโยบายเพื่อดำเนินการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม

ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวาง และทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมพฤติกรรมทางด้านจิตใจ และปัญญา นอกเหนือจากการยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมและสร้างความตระหนัก ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึก ในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี และวิถีประชาธิปไตย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2557 : คำนำ) และสมพงษ์ จิตระดับ สุธงคะวาทีน (2547: 70) ได้นำเสนอคุณลักษณะเด็กไทยที่พึงประสงค์ว่า ต้องยึดอย่างไทย ใจดี มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรมผูกมิตรเป็นเพื่อนกับทุกคน มีความมั่นใจในตนเองแบบสากลแต่อ่อนน้อมต่อมตนแบบวัฒนธรรมไทยมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาคอมพิวเตอร์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบ จิตสำนึกสาธารณะในการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองได้ มีแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา เป็นวิถีเรียบง่ายตามแบบพระพุทธศาสนา รู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสอดคล้องกับนโยบายวิสัยทัศน์ หลักการ และจุดหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552: 7)

เยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ เป็นความหวัง และอนาคตของชาติ ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรือง หรือจะพัฒนาไปมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับคุณภาพของเยาวชน การจัดการศึกษาให้กับเยาวชนจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง สังคมทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นในโลก ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมไทย คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตทางด้านกระแสค่านิยมจากต่างประเทศจากสื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ได้รับอิทธิพลอย่างรวดเร็ว โดยขาดการคัดกรอง เลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรม จริยธรรม ของคนไทยลดลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไป สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนามีบทบาทในการเลี้ยงดู ให้ความรู้ปลูกฝังศีลธรรมให้มีคุณภาพและจริยธรรมน้อยลง นำไปสู่ค่านิยม พฤติกรรมที่นิยมชมชอบวัตถุนิยม การบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2549: 4) และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนไทยไปมาก ซึ่งแต่เดิมเป็นสังคมที่เรียบง่าย มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน ได้กลับกลายเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ชิงดีชิงเด่น มีค่านิยมทางด้านวัตถุ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 4) ความพยายามในการปลูกฝังคุณธรรม เป็นประเด็นที่นักจิตวิทยา

นักการศึกษาจำนวนมากไม่น้อย ให้ความสนใจ มีความเห็นที่สอดคล้องกัน ถึงอิทธิพลที่สังคม วัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม หรืออีกนัยหนึ่งนั้นมองว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ปลูกฝังได้ โดยผ่านกระบวนการสังคมประภคิต (Socialization) ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งการปลูกฝังนี้ ทำได้ ตั้งแต่เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งวิธีการเสริมสร้างคุณธรรม ผ่านกิจกรรมบูรณาการกลวิธีต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งในแง่ของความคิด พฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก อันก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและ เยาวชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551: 1)

จากการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดขอบเขตการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ 8 ประการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปี 2553 ในเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 21 (หนองคาย – บึงกาฬ) มีเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นักเรียน 4 ระดับ คือ ไม่ผ่าน ผ่าน ดี ดีเยี่ยม ผลการประเมินพบว่า ข้อที่ 1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (มีคะแนนใน ระดับดี คะแนนเฉลี่ย 48.16) ข้อที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 38.81) ข้อที่ 3 มีวินัย (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 69.94) ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้ (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 14.96) ข้อที่ 5 อยู่อย่างพอเพียง (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 6.08) ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 48.16) ข้อที่ 7 รักความเป็นไทย (มีคะแนนในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 26.76) ข้อที่ 8 มีจิตสาธารณะ (มีคะแนนในระดับดี คะแนน เฉลี่ย 16.86) ซึ่งจากผลการทดสอบไม่มีนักเรียนที่มีคะแนนอยู่ในระดับ ดีเยี่ยม (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 : 180 - 182) ถ้าหากนักเรียนได้รับการปลูกฝัง เสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับวัยเด็กจะเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ที่ดีสามารถอยู่ในสังคมได้ได้อย่างมีความสุข และในการปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะของ เด็กนั้น ควรให้เด็กมีโอกาสสำรวจตนเอง ยอมรับ และเข้าใจตนเอง มองตนเองในแง่ของความ เป็นจริงที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กได้มองเห็นแนวทางการแก้ไข ปรับปรุงตนเอง ไปในทางที่ดี ตาม ศักยภาพที่เขา มีอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550 : 18) กล่าวว่า นโยบายในขณะนี้คือ เร่งรัดปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ ดังนั้นทุกส่วนการศึกษา ต้องมาเน้นเรื่องของคุณธรรม อย่างไรก็ตามพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นปัญหา ที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขอย่างจริงจัง แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการ ใช้การปฏิรูป การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา มีการปฏิรูปโครงสร้าง ปฏิรูปหลักสูตร ซึ่งเป็นหัวใจ ของการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืน มีการกำหนดลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน อย่างเด่นชัดก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ อย่างจริงจัง จึงเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ กระทรวงศึกษาธิการ จนถึงสถานศึกษา ตลอดจนถึงครูผู้สอน บิดามารดา และผู้ปกครองต้อง ช่วยกันอย่างเข้มแข็ง และในการจัดการศึกษา มุ่งเน้นภารกิจ 3 ด้าน (3 D) ได้แก่ ด้าน ประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (Decency)

ด้านต่อต้านยาเสพติด (Drug - Free) (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 11-12) และอัศวพงศ์ สุขมาตย์ (2553 : 4) กล่าวว่า การศึกษาแนวจิตตปัญญาศึกษา เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาด้านจิต และผ่านกระบวนการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย จนเกิด เป็นกระบวนการคิดใคร่ครวญด้วยจิตที่มีความเมตตากรุณา ทำให้จิตใจเปิดกว้างสามารถทำ ความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ จนเกิดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้ แก่ความตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะสามารถเชื่อมโยง สิ่งที่ได้เรียนรู้กับการปฏิบัติจริงใน ชีวิตประจำวัน

จากรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ.2554-2558) ระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนโสภณวิทยา ที่ผ่านมาโรงเรียนยังไม่ถูกรับรอง โดยเฉพาะ มาตรฐานที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ผ่านตามเกณฑ์ ที่กำหนด นักเรียนที่เป็นผลผลิตทาง การศึกษาส่วนมากยังมีความรู้ความสามารถไม่เหมาะสมกับชั้นเรียน นักเรียนบางส่วนยังปฏิบัติ ตนไม่เหมาะสมขาดคุณธรรมจริยธรรมที่พึงงาม ซึ่งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้เสนอแนะเพื่อการพัฒนาไว้ให้สถานศึกษาดำเนินการ คือ 1.พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทุกกลุ่มสาระ 2. ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาใน ด้านคุณธรรมจริยธรรม การแสวงหาความรู้ จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอก สถานศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) 2555 : 1-2) ดังนั้นการให้ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเยาวชนด้วยกิจกรรมที่หลากหลายต่อไป

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่งในการเพิ่มพูนความรู้ความก้าวหน้าของคน ให้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ โดยส่งเสริมความรักความอบอุ่น ภายในครอบครัว ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่นการฝึกฝนด้าน ศิลปะ การเล่นกีฬา การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การนั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชนเห็นคุณค่าใน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทยโดยอาศัยวัด พระสงฆ์เป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ศีลธรรมของชุมชน ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรม ไทย (กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา. 2549: 15-20) และการอบรมเป็นการขยายความรู้ โดยที่ผู้เข้าอบรมได้ลงมือปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความสนุกสนานทำให้การเรียนรู้มี ความหมายมากยิ่งขึ้น

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครู มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียนโสภณวิทยา ได้ตระหนักถึงปัญหา ความสำคัญ และความจำเป็น ดังกล่าว ในการที่ต้องมีการจัดทำหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโดยเฉพาะ ด้วยโรงเรียนมีบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนสูงขึ้น เป็นผู้มีความประพฤติดีมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม นอกจากนั้นยังต้องการให้ ครูได้เป็นแบบอย่างที่ดีเป็นแม่พิมพ์ที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งจะใช้ความรู้ความสามารถจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน ก่อให้เกิดผลดีแก่นักเรียนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นไปตาม วิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่กล่าวว่าโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา เป็นองค์กรที่เข้มแข็งในการปฏิรูป การศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการพัฒนา โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้ มีทักษะ มีวินัย มีศีลธรรม อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จึงได้ ดำเนินการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนขึ้น

คำถามวิจัย

หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สามารถ

1. พัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักศีลธรรมของนักเรียนตามหลักสูตร การฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยาได้หรือไม่
2. พัฒนาความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยาได้หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียน โรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับ นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับ นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

สมมติฐานการวิจัย

1.ระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจใน หลักศีลธรรมของนักเรียน ตามหลักสูตร การฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา หลังการ ฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

2.ความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อยู่ในระดับมาก

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เพื่อการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัยพัฒนา (Research and Development หรือ R & D) ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นและได้ ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มประชากร ผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

1.1 กลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัด บึงกาฬ จำนวน 256 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นนักเรียนที่ผู้วิจัยสอนในเนื้อหาสาระนี้ หลักสูตร 2 คิน 3 วัน โดยใช้ กระบวนการวิจัยแบบ One Group Pretest – posttest Design บุญชม ศรีสะอาด (2556. 161)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

2.2 ตัวแปรตาม คือ

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2.2 ความพึงพอใจ

2.2.3 ทักษะการปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรม

3. เนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้วิจัย ได้สร้างหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยมีเนื้อหาสาระ คือ ศีล 5 ทิศ 6 ตามระบบการพัฒนาแบบ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา บูรณาการสู่กระบวนการฝึกอบรม ศีลธรรม การจัดทำค่ายคุณธรรม แบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรมเสริมสร้างเจตคติ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการพัฒนา 4 ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และผู้อื่น ตามวุฒิภาวะ และศักยภาพ

4. สถานที่ฝึกอบรม

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากำม อำเภอเซกา จังหวัด บึงกาฬ

5.ระยะเวลาวิจัย

ผู้วิจัย ได้กำหนดเวลาในการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ครั้งนี้ จำนวน 2 คืน 3 วัน ระหว่างวันที่ 2 - 4 ธันวาคม 2558 ตามตารางการฝึกอบรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1.การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างและพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร หรือเพิ่มเติมหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่เดิม ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชุมชนโรงเรียน นักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

2.หลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม หมายถึง หลักสูตรที่ใช้ในการอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 เป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้เวลา 2 คืน 3 วัน แบ่งเป็น 3 ภาค คือ 1) ภาคทฤษฎี เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ 2) ภาคปฏิบัติ เพื่อฝึกทักษะปฏิบัติกิจกรรม 3) ภาคกิจกรรม เพื่อสร้างเจตคติที่ดีปลูกฝังความกตัญญูกตเวที ต่อบุพการี ตามหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล 5 ทิศ 6 ตามหลักการพัฒนาแบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หมายถึง โครงการที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเป็นกระบวนการสร้างพฤติกรรม ความมีคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนนอกห้องเรียน

4. พระวิทยากร หมายถึง พระภิกษุผู้มีความรู้ ความสามารถ และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีประสบการณ์ในการอบรมธรรมแก่นักเรียน มีความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ปฏิบัติหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะปฏิบัติให้กับนักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

5. ผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรม หมายถึง คะแนนความรู้ความเข้าใจ ที่ได้จากการทำแบบทดสอบ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

6. ความพึงพอใจการใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรม หมายถึง ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อกระบวนการการฝึกอบรม ประกอบด้วย เนื้อหาหลักสูตร การจัดกิจกรรม การฝึกอบรม วิทยากร สื่อ ระยะเวลา สถานที่ การวัดและประเมินผล ความพึงพอใจของผู้รับ การฝึกอบรมต้องมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากขึ้นไป

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ได้หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ซึ่งทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะปฏิบัติสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น

2. ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนอื่นต่อไป

3. นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ มีโอกาสเข้าวัดปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย สามารถลงมือปฏิบัติจริง จากสถานที่จริง ตามกระบวนการฝึกอบรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ของตนเองและผู้อื่น ได้อย่างถูกต้อง

4. เป็นแนวทาง เรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ศีล 5 ทิศ 6 มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบของค่ายพักแรมฝึกอบรมระยะสั้น แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ ในชีวิตจริง ต่อไป

ความสำคัญของหลักสูตรฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ได้นำแนวคิด ทฤษฎี การสร้างและพัฒนาหลักสูตร เป็นตัวกำหนดและเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างไร จะต้องจัดเนื้อหา ประสบการณ์อย่างไร จะใช้เครื่องมือวัดผล และประเมินผลอย่างไร ที่จะแสดงว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด ในระดับโรงเรียนหลักสูตร จะเป็นแนวปฏิบัติแก่ครูผู้สอนที่จะบอกให้รู้ว่าจะสอนให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอะไร จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร ประเมินผลอย่างไร หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอน ที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่งในการเพิ่มพูนความรู้ ความก้าวหน้าของคน ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ โดยส่งเสริมความรักความอบอุ่น ภายในครอบครัว ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น การฝึกฝนด้านศิลปะ การเล่นกีฬา การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การนั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าใน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทยโดยอาศัยวัด พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อัตลักษณ์ของชุมชน ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยและการอบรมเป็นการขยายความรู้ โดยที่ผู้เข้าอบรมได้ลงมือปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความสนุกสนานทำให้การเรียนรู้มีความหมายมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาหลักสูตร ที่ใช้ในการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา กิจกรรมเป็นการดำเนินงาน เป็นค่ายฝึกอบรมอบรมใช้เวลา 2 คืน 3 วัน โดยดำเนินกิจกรรมตามหลักสูตรที่กำหนด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนโศก崗มหาวิทยาลัย อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้อง จัดลำดับเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ ประกอบการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

- 1.1 ความหมายของหลักสูตร
- 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
- 1.3 องค์ประกอบหลักสูตร
- 1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 1.5 การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
- 1.6 การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร
- 1.7 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 1.8 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
- 1.9 การนำหลักสูตรไปใช้
- 1.10 การประเมินหลักสูตร

2. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

- 2.1 ความหมายของการฝึกอบรม
- 2.2 ความสำคัญของการฝึกอบรม
- 2.3 วัตถุประสงค์การฝึกอบรม
- 2.4 กระบวนการฝึกอบรม
- 2.5 ผู้ดำเนินการฝึกอบรม
- 2.6 ประเภทของการฝึกอบรม

3. หลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ สาระสังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

5. ความพึงพอใจ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

1.1 ความหมายของหลักสูตร

คำว่า หลักสูตร (Curriculum) ในภาษาอังกฤษซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า Currere หมายถึง “running course” หรือ เส้นทางที่ไต่วิ่ง ซึ่งต่อมาคำศัพท์นั้นถูกนำมาใช้ในทางการศึกษาว่า “running sequence of course or learning experiences” (Amstrong, 1989 อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539: 1) ซึ่งหมายถึง เส้นทางที่จะต้องวิ่งไป หรือ ประสบการณ์การเรียนรู้

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้แตกต่างกันตามทรรศนะของแต่ละคน ซึ่งสังกัด อุทราพันธ์ (2527: 10-11) ได้จัดแบ่งประเด็นสำคัญของการให้ความหมายของหลักสูตรตามทรรศนะนั้น ๆ ออกเป็น 8 ประเภท คือ

- 1.1.1 หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
- 1.1.2 หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน
- 1.1.3 หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอน
- 1.1.4 หลักสูตร คือ สิ่งที่สังคมคาดหวัง หรือมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ
- 1.1.5 หลักสูตร คือ สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง
- 1.1.6 หลักสูตร คือ ข้อผูกพันระหว่างครูกับนักเรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
- 1.1.7 หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู และสิ่งแวดล้อม
- 1.1.8 หลักสูตรในความหมายอื่น ๆ ตัวอย่างการให้ความหมายของหลักสูตร

แต่ละประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 หลักสูตร คือ รายวิชา หรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน ผู้ที่นิยามในแนวนี้ เช่น (Bobbitt, 1974 อ้างถึงใน สงัด อุทราพันธ์. 2532: 9) ซึ่งนิยามว่า หลักสูตร คือ รายการสิ่งของต่าง ๆ ที่เด็กและเยาวชนต้องทำ และมีประสบการณ์ด้วยการพัฒนาความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

กู๊ด (Good. 1973: 5) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรคือ หัวข้อรายวิชาต่างๆ ที่จัดเป็นหมวดหมู่เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก หรือหมายถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา หรือหมายถึงเค้าโครงทางการศึกษาที่วางไว้

ประเภทที่ 2 หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน

แคสเวลและแคมเบล (Caswell and Campbell, 1935 อ้างถึงใน สจัต อุทรานันท์. 2532: 23) ให้ความหมายว่า หลักสูตรคือสิ่งที่ประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับโดยการแนะนำของครู

ทาบ่า (Taba. 1962: 20) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ การจัดมวลประสบการณ์ที่มีศักยภาพให้แก่เด็กโดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีวิธีการในการคิดและการแสดงออกตลอดจนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ทั้งในและนอกสถานศึกษา

แทนเนอร์ (Tanner. 1975: 17) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นการสร้างความรู้และประสบการณ์โดยพัฒนาขึ้นมาอย่างมีระบบภายใต้การดูแลของโรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนเพิ่มการควบคุมความรู้ และประสบการณ์ของตนเองได้

ประเภทที่ 3 หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอน

ทรัมป์และมิลเลอร์ (Trump and Miller. 1968: 27) ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ การเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อจัดให้แก่เด็กในโรงเรียน

เชฟเวอร์ เบร์แลค (Shaver Berlak. 1968; อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539: 23) กล่าวว่า หลักสูตร คือ กิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนได้เล่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้

ประเภทที่ 4 หลักสูตรที่สังคมคาดหวังหรือ มุ่งหวังจะให้เกิดกับนักเรียน

ลาวาเทลลีและคอลลซูนนิส (Lavatelli and Kalsounis. 1972: 23 - 25) ได้อธิบายว่า หลักสูตรได้แก่ชุดการเรียนและประสบการณ์ซึ่งโรงเรียนวางแผนไว้สำหรับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ประเภทที่ 5 หลักสูตรคือ สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำนักเรียนไปสู่จุดหมายปลายทาง (Krug. 1992: 430) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรได้แก่สิ่งที่ประกอบด้วยสื่อกลางในการจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ผลผลิตที่พึงปรารถนาทางการเรียน

ประเภทที่ 6 หลักสูตร คือ ข้อผูกพันระหว่างครูและนักเรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

แมคเคนซี (Mackenzie. 1976; อ้างถึงใน มนสิข สิริสมบูรณ์. 2540: 4) ให้ความหมายว่าหลักสูตรเป็นข้อผูกพันของนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่โรงเรียนเตรียมการไว้ตามทิศทางที่โรงเรียนประสงค์

ประเภทที่ 7 หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

เรแกนและเชฟเพิร์ด (Ragan and Shepherd. 1977: 25) อธิบายว่า หลักสูตรนั้น นอกจากจะประกอบด้วยประสบการณ์ทุกชนิดของนักเรียนที่โรงเรียนรับผิดชอบจัดขึ้นแล้วยังรวมถึงรายวิชาที่เปิดสอน เอกสารซึ่งระบุรายละเอียดของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสื่อกลางของการถ่ายทอดหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนซึ่งเป็นสื่อกลางของการถ่ายทอดหลักสูตรและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้แก่ กระบวนการปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนด้วย

คณะผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรของมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา อิลลินอยส์ (อ้างถึงใน สังกัด อุทราพันธ์. 2532: 123) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Reaction) ระหว่างครูนักเรียน และเนื้อหาสาระในส่วนที่เป็นงานทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล ทักษะ ค่านิยม เพื่อจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้

ประเภทที่ 8 หลักสูตร ในความหมายอื่น ๆ

มิเชลลิส กรอสแมน และสกอต (Michaelis, Grossman and Scott. 1967: 12) ให้ทรรศนะว่า หลักสูตรควรรวมถึงหลักสูตรอำพราง (hidden curriculum) ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและทักษะ ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่คาดหมาย หรือ ไม่ได้วางแผนไว้ก่อนด้วย จากความหมายต่างๆ ตามทรรศนะทางการศึกษา และนักพัฒนาหลักสูตรข้างต้นนี้จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความหมายหลากหลายประเภท ซึ่งอาจหมายถึง ประเภทของรายวิชา หรือเนื้อหาที่ใช้สอน ประเภทของมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน ประเภทของเป็นสิ่งที่มุ่งหวังให้เด็กได้รับ เป็นวิถีทางนำเด็กสู่จุดหมายปลายทาง เป็นข้อผูกพันระหว่างครู และนักเรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน หรือเป็นประเภทของข้อกำหนดอื่นๆ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ผู้พัฒนาหลักสูตรพึงประสงค์

1.2 ตามสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตร เป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ หรือบางครั้งมีผู้เปรียบหลักสูตรเป็นเสมือนหางเสือ ที่คอยกำหนดทิศทางในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดหมายของการศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2538. 25 - 26) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1.หลักสูตร เป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2. หลักสูตรเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดการและบริหาร การศึกษา การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ อาคาร สถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ ความคาดหวังของหลักสูตร

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและ คุณภาพของผู้เรียน ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ และสอดคล้อง กับความต้องการของท้องถิ่น

4. หลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย ขอบข่ายของเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน แหล่งทรัพยากรและการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของครูและ ผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2549 . 4-5) ให้เหตุผลความสำคัญของหลักสูตรไว้ หลายประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองดี และมีคุณภาพ ประชาชนจะมี คุณลักษณะ และคุณภาพอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการจัดหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้ผ่านหลักสูตร เป็นอย่างไร หลักสูตรจึงเป็นเสมือนเบ้าหลอม

2. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ ทราบว่า การจัดการศึกษานั้นมุ่งหวัง จะให้บรรลุวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ในการศึกษาที่จะบรรลุ วัตถุประสงค์นั้น จะต้องจัดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์อย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องแสดงว่า ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา หลักสูตรจะเป็นเกณฑ์มาตรฐานให้ทุก สถานบันที่จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน เช่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ฯลฯ ได้จัดการศึกษาให้เป็นระเบียบแบบแผน ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ในการดำเนินการเรียน การสอน หรือให้มีมาตรฐานในการจัดการศึกษาเหมือน ๆ กัน

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนด และเป็นแนวทางในการจัด การศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างไร จะต้องจัด เนื้อหาและประสบการณ์อย่างไร จะใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลอย่างไร ที่จะแสดงว่า ผู้เรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนด ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะเป็นแนวปฏิบัติแก่ผู้สอนที่จะบอกให้ รู้ว่าจะสอนให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอะไร จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร ประเมินผลอย่างไร หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอน ที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายตามที่หลักสูตร กำหนดไว้

1.3 องค์ประกอบหลักสูตร

จากแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler. 1970: 45 - 47) เรื่องพื้นฐานการสร้างหลักสูตรซึ่งได้ตั้งคำถาม 4 ประการ ที่เรียกว่า “หลักการและเหตุผลของไทเลอร์” (Tyler's rational) สามารถกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรได้ 4 ประการ คือ

หลักการและเหตุผลของไทเลอร์ องค์ประกอบของหลักสูตร

1. มีวัตถุประสงค์การศึกษาอะไรบ้าง 1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่สถานศึกษาต้องการให้ผู้เรียนได้รับ
2. มีวิธีการคัดเลือกประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรถึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด 2. การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร 3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. จะประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างไร 4. การประเมินผลการเรียนรู้

จากแนวคิดของโบแชมม์ (Beauchamp. 1981: 17 - 23) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร มีดังนี้

1. ขอบข่ายของเนื้อหาสาระ
2. การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ
3. การวางแผนการใช้หลักสูตร
4. การพิจารณาการตัดสิน

ด้วยทั่วไปการพัฒนาหลักสูตรแต่ละหลักสูตร อาจจะมีองค์ประกอบของหลักสูตรแตกต่างกันออกไป จึงเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดตายตัวว่า องค์ประกอบหลักสูตร ได้แก่อะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม สจ๊วต อูทรานันท์ (2532. 27 - 33) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตร อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ได้แก่
 - 1.1 จุดมุ่งหมาย แยกเป็น
 - 1.1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป
 - 1.1.2 จุดมุ่งหมายเฉพาะ
 - 1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ แยกเป็น
 - 1.2.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
 - 1.2.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ
 - 1.2.3 การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
 - 1.3 การประเมินผล

2. ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่

- 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
- 2.2 การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
- 2.3 การเสนอแนะแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน

นอกจากนี้ สงัด อุทรานันท์ (2532: 51 - 55) ได้เสนอว่า ควรเรียงลำดับองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระ และประสบการณ์
4. การเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอน แหล่งวิชาการในชุมชน
6. การประเมินผล

โดยสรุปองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดกิจกรรม หรือประสบการณ์การเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล

1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

คำว่า “การพัฒนา” คำในภาษาอังกฤษว่า Development มีความหมาย 2 ลักษณะ คือ ประการแรก หมายถึง การทำให้ดีขึ้น หรือการทำให้สมบูรณ์ขึ้น และอีกลักษณะหนึ่ง หมายถึง การทำให้เกิดขึ้น โดยเหตุนี้ความหมาย การพัฒนาหลักสูตร จึงอาจมีความหมายได้ 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ความหมายแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ขึ้น และอีกความหมายหนึ่ง คือ การสร้างหลักสูตรใหม่ขึ้นมาโดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานเลย (สงัด อุทรานันท์. 2532: 62 - 64)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการพัฒนาหลักสูตร มีความหลากหลายแนวคิด ดังต่อไปนี้

ไทเลอร์ (Tyler. 1970: 45 - 47) ได้เสนอแนะกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ที่เรียกว่า “หลักการและเหตุผลของไทเลอร์” (Tyler’s rational) ซึ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรและการสอน จะต้องตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์การศึกษาอะไรบ้าง ที่สถานศึกษาต้องการให้ผู้เรียนได้รับ
2. มีวิธีการคัดเลือกประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรถึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

4. จะประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างไร จึงจะ
ตัดสินได้ว่าบรรลุ ถึงจุดหมายที่กำหนด

ทาบ (Tab. 1962: 31 – 33) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นลำดับขั้น
ดังนี้

ขั้นที่ 1 วินิจฉัยความต้องการ

ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์

ขั้นที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาสาระ

ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหาสาระ

ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้

ขั้นที่ 6 จัดประสบการณ์เรียนรู้

ขั้นที่ 7 การพิจารณาว่าจะประเมินอะไร ด้วยวิธีการ และเครื่องมืออะไร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2541. 6 - 8) ได้กำหนด

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร โดยการสำรวจ สภาพ
ปัญหาการศึกษา ศาสนา สังคม การเมือง และทำการวิเคราะห์หลักสูตรเดิมที่ใช้อยู่ พร้อมทั้ง
ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับหลักสูตร

2. ยกร่างหลักสูตรแม่บท กำหนดรายละเอียดต่างๆ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย
หลักการ โครงสร้าง เนื้อหาวิชา กิจกรรม สื่อการเรียน และการประเมินผล

3. จัดทำเอกสารและสื่อประกอบหลักสูตร เช่น หนังสือเรียน หนังสือเสริม
หลักสูตร คู่มือหลักสูตร เป็นต้น

4. กำหนดระเบียบประเมินผล พร้อมทั้งสร้างคู่มือ การปฏิบัติตามระเบียบ
ประเมินผล และแบบฟอร์มต่างๆ สำหรับการประเมิน

5. ประกาศใช้หลักสูตรและทดลองใช้ โดยทำการทดลองในโครงการนำร่องและ
ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

6. อบรม ชี้แจง ประชาสัมพันธ์ ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ให้มีความรู้
ความเข้าใจ สามารถใช้หลักสูตรได้ โดยเน้นการอบรมครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ ชี้แจง
ผู้บริหาร ประชาสัมพันธ์ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป

7. ดำเนินการใช้หลักสูตรในโรงเรียนทั่วไป

8. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยกรมวิชาการ และเจ้าสังกัด ใน
กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันติดตามประเมินผล

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543. 31 - 34) เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรซึ่งประกอบด้วยระบบที่สัมพันธ์กัน 3 ระบบ คือ ระบบการสร้างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

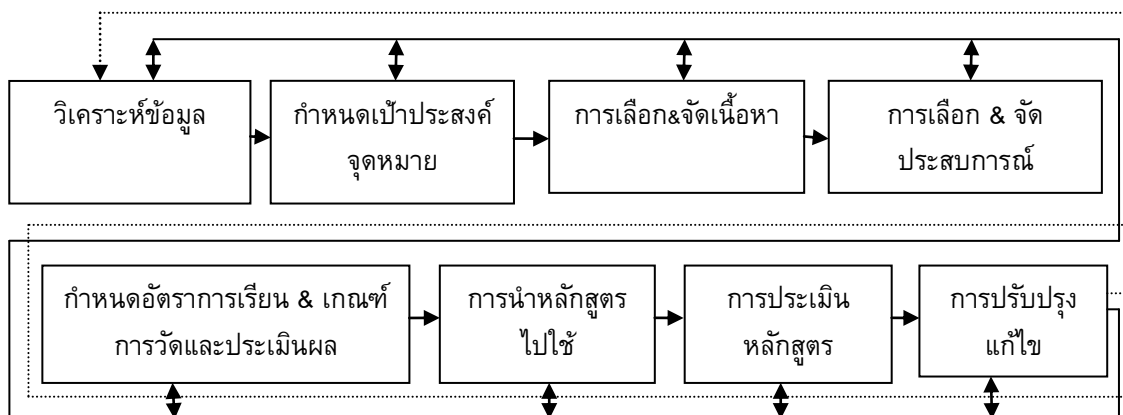
ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรของ วิชัย วงษ์ใหญ่

นอกจากนี้ สัจด์ อุทรานันท์ (2532. 26 - 27) ได้นำแนวคิดในเชิงระบบ มาจัดระบบการพัฒนาหลักสูตร โดยแยกออกเป็น ระบบย่อย 3 ระบบ คือ ระบบร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตร ระบบย่อยทั้ง 3 มีองค์ประกอบ และความสัมพันธ์แสดงตามภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงระบบการพัฒนาหลักสูตรของ สจ๊วต อุทรานันท์

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 58 - 62) ได้เสนอขั้นตอน และวิธีการพัฒนาหลักสูตร ดังแสดงภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์

จากแนวคิด ของนักพัฒนาหลักสูตร ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง กับหลักสูตร เพื่อการยกร่างหลักสูตร ทั้งในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ของหลักสูตร การจัดเนื้อหาสาระ การเลือก และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการกำหนดวิธีการวัดและการประเมินผลแล้ว นำไปทดลองใช้และปรับปรุง ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ

1.5 การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร

1.5.1 หลักการกำหนดจุดหมายของหลักสูตร

ในการกำหนดจุดหมายของหลักสูตรมีหลักสำคัญที่พึงยึดถือ ดังต่อไปนี้ (สงัด อุทรานันท์. 2532: 31 - 33; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2539: 46 - 47)

1.ต้องสอดคล้องกับปรัชญา หรืออุดมการณ์ของสังคม สำหรับประเทศไทย นอกจากจะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ยังนับถือพระพุทธศาสนาด้วย จุดหมายที่กำหนดขึ้นจึงต้องสนับสนุนแนวคิด ประชาธิปไตย ได้แก่ อิศรภาพ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการใช้เหตุผล เป็นต้น ขณะเดียวกัน ก็ต้องสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของศาสนา

2.ต้องสอดคล้องและส่งเสริมค่านิยมของสังคม เช่น การให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ การแต่งกายสุภาพในที่ชุมชน การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความกตัญญูต่อผู้มีอุปการคุณ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฯลฯ

3. ต้องมุ่งสนองความต้องการและแก้ปัญหาสังคม สิ่งสำคัญที่พึงยึดถือเป็นหลัก คืออะไร เราจะต้องเข้าใจว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัญหาและความต้องการก็เปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่น่าพัฒนาหลักสูตรจะต้องทำก็คือ มีวิสัยทัศน์ ที่ต้องมองไปข้างหน้าว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจะเป็นอย่างไร แล้วกำหนดจุดหมายให้รับกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนั้น

4. ต้องสนองความต้องการของผู้เรียน ถ้าดูเผินๆ การพิจารณาความต้องการของผู้เรียนไม่น่ามีปัญหายุ่งยาก เพราะอย่างน้อยที่สุดเราก็ทราบว่ ความต้องการที่เป็นความจำเป็นพื้นฐาน เช่น สิ่งที่เป็นปัจจัยสี่มีอะไรบ้าง นอกจากนี้ก็มีสิ่งสำคัญอื่น ๆ อีก เช่น ความรัก การปรับตัว การยอมรับนับถือจากผู้อื่นและสังคม และการมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามมีการกำหนดความต้องการไว้หลายลักษณะ ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรสามารถเลือกนำไปใช้ได้ตามความเหมาะสม

5. ต้องสอดคล้องและส่งเสริมจุดหมายของหลักสูตรระดับอื่นด้วยตามปกติในการกำหนดจุดหมาย เรามักมองเฉพาะระดับการศึกษาที่รับผิดชอบอยู่เท่านั้น แต่ในทางที่ถูกต้องควร จำเป็นต้องคำนึงถึงจุดหมายของหลักสูตรระดับอื่นด้วย ความหมายก็คือ ต้องกำหนดจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอื่น ๆ ให้สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าจุดหมายของหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษามุ่งให้นักเรียนมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และจุดหมายของประถมศึกษามุ่งให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ก็เท่ากับว่า จุดหมายของหลักสูตรทั้ง 2 ระดับมีความสอดคล้องไปในทางเดียวกันถ้าจุดหมายของหลักสูตรมัศึกษามุ่งเน้นให้นักเรียนคิดเก่ง มีวินัยในตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน และจุดหมายของอุดมศึกษามุ่งให้นักเรียนคิดเก่ง สร้างสรรค์ มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง มานะ พากเพียร อดทน ประหยัด มีระเบียบวินัยในการทำงาน ทั้งส่วนตนและหมู่คณะ จุดหมายของหลักสูตรทั้งสองระดับ ก็สอดคล้องและส่งเสริมซึ่งกันละกัน

เดวิด แพรท (David Pratt. 1980: อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบุรณ์. 2546: 22-23) ได้ให้หลักการในร่างจุดหมายของหลักสูตรไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. บอกถึงความต้องการอย่างชัดเจน คือไม่พูดในลักษณะเป็นเพียงความหวัง เช่น “หวังว่า” หรือ “อาจจะ” แต่ต้องกำหนดให้ชัดเจน ว่าต้องการอะไร
2. บอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งจะเกิดทักษะใหม่ ความรู้ใหม่ ความเข้าใจใหม่ การหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ หรือเจตคติใหม่ ดังนั้นในการร่างจุดหมายจะต้องบอกให้ชัดเจนว่า จะเกิดอะไรขึ้น ไม่ใช่เป็นเรื่องลอยๆ หากความหมายอะไรไม่ได้
3. กะทัดรัดไม่เยิ่นเย้อ การเขียนจุดหมายที่คลุมเครือ ไม่กะทัดรัดชัดเจน ทำให้ยากที่จะเข้าใจว่าผู้เขียนต้องการอะไรกันแน่

4. มีความถูกต้องแน่นอน ในร่างจุดหมายบางร่าง ถึงแม้ว่าจะรัดกุม แต่ขาดความแน่นอน ผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจ และไม่สามารถปฏิบัติได้ ตัวอย่าง “เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกได้ว่า ระหว่างทางเลือกที่หลากหลาย ๆ ทางนั้นควรเลือกทางใด” จุดมุ่งหมาย เช่น มีลักษณะกว้างมาก และไม่ได้มีหลักประกันว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เลือกนั้น จะดีหรือไม่ดีในทางที่ไม่ถูกต้อง ควรจะบอกตรง ๆ ว่าต้องการให้เกิดอะไรให้แก่ักเรียน เช่น “ให้เข้าใจในความหมายประชาธิปไตย และสามารถนำหลักประชาธิปไตย ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้” เป็นต้น

5. มีความสมบูรณ์ในตัว จุดหมายจะต้องกล่าวถึง ผลที่ต้องการทุกอย่างซึ่งทำให้ไม่จำเป็นต้องไปกล่าวซ้ำอีก ในจุดประสงค์ ในการร่างจุดหมายอาจจะต้องแก้ไขหลายครั้ง จนแน่ใจว่าสิ่งที่ต้องการมีอยู่ครบถ้วน

6. เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายที่มีผลอันจะเกิดกับนักเรียน ไม่ได้หมายความว่า จะเกี่ยวข้องกับนักเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ครู อาจารย์ ผู้บริหาร พ่อแม่ ผู้ปกครอง และประชาชนในสังคมย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย บุคคลเหล่านี้จะต้องเห็นดี เห็นงามและยอมรับจุดหมายที่กำหนดไว้ด้วย นักพัฒนาหลักสูตรต้องระมัดระวังในเรื่องการยอมรับ นี้ให้มาก การกำหนดจุดหมายจะต้องมีเหตุผลเพียงพอ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า จะต้องสะท้อนวัฒนธรรม และค่านิยมของสังคมเสมอไป ค่านิยมใหม่อาจจำเป็น และการศึกษาก็น่าจะมีส่วนได้เสนอแนะการเปลี่ยนแปลงได้

1.5.2 การจัดประเภทจุดหมายของหลักสูตร

บลูม และ เดวิส (Bloom and Davis. 1978; อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบูรณ์. 2546: 24 - 25) ได้จำแนกจุดประสงค์การศึกษา ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พุทธิปริเขตหรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นจุดหมายที่รวมถึงการเรียนรู้ด้านความรู้ ความคิดและการแก้ปัญหา ซึ่งแบ่งระดับความซับซ้อนตามลำดับ คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

2. จิตปริเขตหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นจุดหมายที่รวมถึงการเรียนรู้ทางด้านเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง กระบวนการที่เกิดขึ้นกับบุคคลแยกออกเป็นลำดับขั้นต่าง ๆ ดังนี้ คือ การรับรู้ การมีปฏิริยาโต้ตอบ การสร้างค่านิยม การจัดระเบียบและการสร้างลักษณะนิสัย

3. ทักษะปริเขตหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นจุดหมายปลายทางทางด้านทักษะการเคลื่อนไหว การใช้วัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ลำดับของทักษะจากง่าย ไปสู่ความซับซ้อนในการพัฒนา อันได้แก่ การรับรู้ การเตรียมความพร้อมปฏิบัติ การตอบสนอง ตามการแนะนำ การปฏิบัติได้ การตอบสนองที่ซับซ้อน การดัดแปลงให้เหมาะสม และการสร้างสรรค์การกระทำใหม่

กาเย่ และ บริกส์ (Gagne and Briggs. 1974. 123 – 127) ได้แบ่งจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1.ทักษะทางสติปัญญา (Intellectual Skills) แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือการจำแนก ความคิดรวบยอดในรูปธรรม ความคิดรวบยอดในการนิยาม กฎ และการแก้ปัญหา

2.ยุทธศาสตร์การคิด (Cognitive Strategies) แบ่งออก 5 ประเภท คือยุทธศาสตร์การฝึกซ้อม ยุทธศาสตร์การทำอะไรอย่างละเอียดรอบคอบ ยุทธศาสตร์การจัดการ ยุทธศาสตร์การติดตามความเข้าใจ และยุทธศาสตร์ด้านความรู้สึกนึกคิด

3.เรื่องราว และความรู้ (Information and Knowledge) อันได้แก่การเรียนรู้ชื่อการเรียนรู้ข้อเท็จจริง และการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ

4.เจตคติ (Attitude) เป็นความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม หรือความรู้สึก

5.ทักษะทางกล้ามเนื้อ (Motor Skills) เป็นทักษะความชำนาญในการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ หรือความสามารถในการเคลื่อนไหวทางร่างกาย

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับความสำคัญของการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตรที่ชัดเจน ก็เพื่อเป็นแนวทางให้ครูอาจารย์ได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล และเป็นแนวทางในการบริหารงานของโรงเรียน สำหรับการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ก็ควรจะครอบคลุมจุดมุ่งหมายทางการศึกษาทั้ง 3 ลักษณะ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย สำหรับหลักการกำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร คือ ต้องสอดคล้องกับปรัชญาอุดมการณ์ของสังคม สอดคล้องและส่งเสริมค่านิยมของสังคม มุ่งสนองความต้องการและแก้ปัญหาสังคม และสนองความต้องการของนักเรียน บอกถึงความต้องการอย่างชัดเจน บอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งจะเกิดทักษะใหม่ กะทัดรัด ชัดเจน มีความถูกต้องแน่นอน มีความสมบูรณ์ในตัว และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.6 การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร

สังต์ อุทรานันท์ (2532 . 54 – 60) กล่าวว่า ในหลักสูตรใด ก็ตามจะต้องมีเนื้อหาสาระ ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียน ผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ หรือ มิฉะนั้น ก็ต้องเผชิญผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา มาเป็นที่ปรึกษา ในการคัดเลือกเนื้อหาสาระ ที่จะให้มืออยู่ในหลักสูตร สิ่งจำเป็นที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องทราบ คือ ธรรมชาติของความรู้ ซึ่งประกอบด้วย

- 1.โครงสร้างความรู้
- 2.ประเภทของเนื้อหาสาระ
- 3.หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาสาระ ที่จะนำมาบรรจุในหลักสูตร

1. โครงสร้างความรู้

โครงสร้าง หมายถึง ส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร และมีความแตกต่างกันอย่างไรนั้น อาจจำแนกโดยอาศัยพื้นฐานของความแตกต่าง 4 ประเภท ดังนี้ คือ

- 1.1 เนื้อหาวิชาแต่ละสาขานั้น ศึกษาถึงเรื่องอะไร หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร
- 1.2 ในการปฏิบัติงานในสาขานั้นๆ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีสมรรถภาพ และคุณลักษณะอย่างไร จึงจะสามารถทำงานได้ลุล่วงไปได้
- 1.3 วิธีการแสวงหาความรู้ ในเนื้อหาวิชา ในสาขานั้นๆ ใช้วิธีการอย่างไร
- 1.4 จุดหมายปลายทางหรือประเภทของความรู้

ปัจจุบันได้มีความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติของโครงสร้างของสาขาวิชา และการประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น (Bruner.1960 อ้างถึงใน สจัด อุทรานันท์. 2532: 54) มีความเชื่อว่า ถ้าหากมีการจัดลำดับโครงสร้างของสาขาวิชาต่างๆ ให้ดีแล้ว เราก็สามารถนำเอาความรู้ในสาขาวิชาเหล่านั้น มาสอนให้สอดคล้องกับระดับวุฒิภาวะ และความสามารถของผู้เรียนแต่ละวัยได้ เช่น เราอาจจะสอนให้เด็กรู้เกี่ยวกับความเจริญเติบโตของต้นพืช อย่างง่ายๆ สิ่ง que เด็กเรียน ก็คือเนื้อหาสาระทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง บรูเนอร์ยังมีความเชื่อว่า ขณะที่ผู้เรียนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เขาก็จะมีวิญญูณเป็นนักวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ นักคณิตศาสตร์ นักภาษาศาสตร์ หรืออื่นๆ โดยนัยข้อเสนอบรูเนอร์ เช่นนี้ นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของศาสตร์ในสาขาต่างๆ ให้พอเหมาะกับผู้เรียน

2. ประเภทของเนื้อหาสาระ

ได้มีนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตร ได้จำแนกเนื้อหาสาระที่บรรจุในหลักสูตร แตกต่างกันไปหลายแนวความคิด ดังนี้

ทาบ (Tab. 1962: 57) ได้แบ่งลักษณะของเนื้อหาสาระที่บรรจุในหลักสูตรไว้ 4 ประเภท คือ

1. ข้อเท็จจริงเฉพาะและกระบวนการ
2. แนวความคิดพื้นฐาน
3. ความคิดรวบยอด
4. ระบบความคิด

นิโคลและนิโคล (Nicholls and Nicholls. 1976: 123 - 126) ได้กล่าวว่าเนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตรอาจจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความรู้ความเข้าใจ
2. ทักษะ
3. ค่านิยม

กาเย่และบริกก์ (Gagne and Briggs. 1974: 130 - 135) ได้จัดแบ่งเนื้อหาสาระ ออกได้ 3 ประเภท

1. ข้อมูลที่เป็นความรู้
2. เจตคติ
3. ทักษะ

สังกัด อุทรานันท์ (2532: 60 – 61) ได้สรุปว่า เนื้อหาสาระแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
2. ความคิดรวบยอดและหลักการ
3. การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
4. ความสามารถและลักษณะทางกาย
5. เจตคติและค่านิยม

3. หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาสาระ ที่จะนำมาบรรจุในหลักสูตร

มีผู้เสนอเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเลือกเนื้อหาสาระ ไว้หลายแนวคิด เช่น

ทาบ (Taba. 1962: 59) เสนอหลักเกณฑ์เพื่อการเลือกเนื้อหาสาระ ว่าทำโดย พิจารณา

1. ความเชื่อถือได้และความสำคัญของเนื้อหาสาระ
2. ความสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม
3. ความสมดุลในความกว้างและความลึก
4. สนองความต้องการของความมุ่งหมายได้หลายๆ ข้อ
5. สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน
6. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สมิทซ์ และ ชอร์เออร์ (Smith and Shorer. 1985: 123 – 125)

ได้ให้หลักเกณฑ์ สำหรับการพิจารณาเลือกเนื้อหาสาระบรรจุในหลักสูตรว่า

1. เป็นแก่นสารของความรู้ในศาสตร์นั้นๆ หรือเปล่า
2. มีคุณค่า มีประโยชน์ที่จะถ่ายทอดต่อไปหรือไม่
3. มีประโยชน์หรือไม่
4. เป็นที่สนใจของผู้เรียนหรือไม่
5. ส่งเสริมพัฒนาการของสังคมประชาธิปไตยหรือไม่

นอกจากนี้สังัด อุทรานันท์ (2532: 70 - 73) ได้เสนอหลักการเลือกเนื้อหาสาระที่บรรจุในหลักสูตร โดยอาศัยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เกณฑ์ความถูกต้อง
2. เกณฑ์ความสามารถที่จะเรียน
3. เกณฑ์แห่งความสำคัญ
4. เกณฑ์แห่งความสนใจ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการเลือกเนื้อหาสาระ ที่จะนำมาบรรจุในหลักสูตร ควรจะพิจารณาในเรื่องธรรมชาติของความรู้ ลักษณะเนื้อหาสาระ ประเภทของเนื้อหาสาระ และหลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา ที่ควรจะต้องมีความถูกต้อง สามารถเรียนได้ มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียนด้วย

1.7 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บอริค (Borich. 1988: 47-50) ได้กล่าวถึง ลักษณะของพฤติกรรม การจัดการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพไว้ 5 ประการ คือ

1. ความชัดเจน

ตัวบ่งชี้แสดงความชัดเจนของการจัดการเรียนการสอน เช่น

- 1.1 บอกวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน
- 1.2 ให้ผู้เรียนทราบโครงสร้างของเนื้อหาทั้งหมด
- 1.3 ตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ตั้งแต่ช่วงต้นของการเรียนการสอน
- 1.4 ออกคำสั่งหรือคำชี้แจงต่าง ๆ และชัดเจน
- 1.5 รู้ระดับความสามารถของผู้เรียน และจัดการเรียนการสอน ในระดับที่สูงกว่า

ความสามารถปัจจุบันของนักเรียนเล็กน้อย

- 1.6 ยกตัวอย่างหรือใช้การสาธิตประกอบการอธิบาย
- 1.7 ทบทวนหรือสรุปบทเรียนทุกครั้งการสอน

2. ความหลากหลาย

ตัวบ่งชี้สามารถแสดงความหลากหลาย ในการจัดการเรียนการสอน เช่น

- 2.1 ได้รับความสนใจของผู้เรียน
- 2.2 แสดงความกระตือรือร้น และความมีชีวิตชีวาโดยใช้สายตา ใช้น้ำเสียง

หลาย ๆ ระดับใช้ภาษาท่าทางที่แตกต่างกัน (เปลี่ยนระดับเสียงเคลื่อนไหวขณะเปลี่ยนกิจกรรม)

- 2.3 เสนอเนื้อหาโดยวิธีการที่หลากหลาย (บรรยาย ใช้คำถาม สาธิต ฯลฯ)
- 2.4 ใ้รางวัลและตัวเสริมแรงหลาย ๆ ลักษณะ (ให้คะแนนเพิ่ม ชมเชย ฯลฯ)
- 2.5 ใช้ความคิดเห็นของผู้เรียนหรือให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

3.การเน้นภารกิจการเรียนการสอนโดยตรง

ตัวบ่งชี้ที่แสดงการเน้นภารกิจการเรียนการสอนโดยตรงในการจัดการเรียนการสอน เช่น

- 3.1 จัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร
- 3.2 กำหนดช่วงเวลาสำหรับภารกิจอื่นให้เหมาะสม
- 3.3 ใช้เวลาในการทำโทษหรือแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียนให้น้อยที่สุด
- 3.4 เลือกยุทธศาสตร์หรือรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมที่สุดกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา ที่จะสอนแต่ละครั้ง
- 3.5 จัดทำกำหนดการเรียนการสอนให้ชัดเจน

4.การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ตัวบ่งชี้ที่แสดงการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เช่น

- 4.1 ให้ผู้เรียนฝึกหัดทันทีหลังการนำเสนอเนื้อหา เช่น การทำแบบฝึกหัด
- 4.2 ฝึกหัด การใช้ความรู้ที่เรียน
- 4.3 กำหนดช่วงเวลา สำหรับภารกิจอื่นให้เหมาะสม
- 4.4 ใช้ทั้งกิจกรรมเดี่ยว และกิจกรรมกลุ่ม ในการเรียนการสอน
- 4.5 ใช้การชมเชย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ในการเรียนการสอน

- 4.6 กำกับการฝึกหัด รายบุคคล และตรวจสอบความก้าวหน้าของการฝึกบ่อย ๆ

5.การให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ

ตัวบ่งชี้ที่แสดงการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน

- 5.1 จัดทำหน่วยการเรียนและเนื้อหาของบทเรียนตามลำดับความจำเป็นก่อนหลัง
- 5.2 ตรวจสอบความถูกต้อง ของการตอบสนองของผู้เรียนทันที
- 5.3 แบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อย ๆ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่ายตามระดับความสามารถ

- 5.4 วางแผนการเปลี่ยนเนื้อหา หนึ่งให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

- 5.5 เสนอเนื้อหาหรือกิจกรรมในอัตราความสำเร็จ ที่เหมาะสม โดยมุ่งไปสู่

ประเด็นสำคัญที่สุดของเนื้อหา

นอกจากนี้สังัด อุทรานันท์ (2532: 80 – 82) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

1.กิจกรรมเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อมเป็นกิจกรรมที่ช่วยชักนำให้นักเรียน พร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่จะนำมาสอน ถึงแม้ว่ากิจกรรมการเตรียมความพร้อมจะมีความสำคัญก็ตาม ผู้สอนก็ไม่ควรจะ

ใช้เวลามากเกินไป เพราะถ้าหากได้ใช้เวลาในส่วนของเตรียมความพร้อมมากเกินไป แล้วก็ทำให้มีเวลาในการเตรียมเนื้อหาที่จะเรียนใหม่น้อยลงไป นอกจากนี้ อาจสร้างความเบื่อหน่ายให้แก่ผู้เรียนได้ โดยเหตุการณ์เตรียมความพร้อมต้องใช้เวลาให้น้อยที่สุด ซึ่งอาจใช้เวลา 3 - 5 นาที อย่างมากไม่ควรเกิน 10 นาที

2. กิจกรรมสร้างการเรียนรู้

กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นส่วนของการให้ความรู้ ฝึกให้เกิดทักษะหรือสร้างเจตคติตามที่ได้กำหนด ไว้ในจุดมุ่งหมายของการสอน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทั้งชั้น หรือเป็นกลุ่มใหญ่ได้เรียนพร้อม ๆ กัน และเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลามากกว่ากิจกรรมชนิดอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในส่วนนี้ เป็นส่วนที่ผู้สอนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการเลือกใช้เทคนิควิธีการสอน การรู้จักเลือกใช้สื่อการเรียน การสอนและการเลือกใช้แหล่งวิทยาการต่าง ๆ

3. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ

กิจกรรมสร้างเสริมทักษะการเรียนรู้เป็นการให้ผู้เรียน ได้ทำการฝึกซ้อม เพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียนมาแล้วให้ดียิ่งขึ้น กิจกรรมการสร้างเสริมสร้างทักษะ อาจทำได้โดยการให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำแบบฝึกหัดหรือทำงานต่าง ๆ ตามที่มอบหมายให้โดยกิจกรรมสร้างเสริมทักษะแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ กิจกรรมที่ร่วมกัน กับ กิจกรรมที่ทำเป็นรายบุคคล

4. กิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน

กิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน ในที่นี้ หมายถึงกิจกรรมที่ช่วยให้การเรียนการสอน เป็นไปด้วยความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดจำได้นานยิ่งขึ้น หรือช่วยให้การเรียนการสอนที่จะดำเนินการในครั้งต่อไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กิจกรรมสนับสนุนดังกล่าวได้แก่ การสรุปทบทวน และการสั่งงาน

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงพฤติกรรมตามตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ทั้งในเรื่องความชัดเจน ความหลากหลาย การเน้นภารกิจการเรียนการสอนโดยตรง การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน การทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ รวมทั้งการจัดกิจกรรมในกระบวนการเรียนสำคัญที่สุด คือ กิจกรรมเตรียมความพร้อม กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ กิจกรรมเสริมทักษะ และกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน

1.8 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

1.8.1 ความมุ่งหมายของการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

บุญชม ศรีสะอาด (2553. 23 - 26) ได้เสนอจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1.8.1.1 เพื่อนำมาใช้ในการจัดตำแหน่งของบุคคล ว่ามีความรู้ความสามารถเด่นด้อยเพียงใด มีตำแหน่งอยู่ในระดับใดของกลุ่ม หรือเปรียบเทียบเกณฑ์แล้วอยู่ในระดับใดทั้งนี้ โดยใช้การประเมินผลต่างๆ เช่น

- 1) การประเมินผลสัมฤทธิ์แบบอิงกลุ่ม หรือแบบอิงเกณฑ์
- 2) การวัดความถนัด
- 3) การวัดเจตคติ
- 4) การวัดความพร้อม

1.8.1.2 เพื่อที่จะนำมาใช้ในการวินิจฉัยว่า การที่ผู้เรียนเก่งอ่อน มีสาเหตุมาจากอะไรยังขาดพื้นฐานสำคัญในเรื่องใด เพื่อจะนำไปสู่การตัดสินใจ แก้ไขปรับปรุงได้ตรงจุด และสำหรับการประเมินผล เพื่อวินิจฉัยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 4 ข้อ คือ

- 1) ใช้สำหรับปรับปรุงการเรียนการสอน ข้อมูลจากการวินิจฉัยบ่งว่า ผู้เรียนคนใดอ่อนเก่งตรงไหน ขาดพื้นฐานอะไร ไม่เข้าใจส่วนใด ซึ่งจะช่วยครูสอนซ่อมเสริมได้ตรงจุดยิ่งขึ้น และสามารถแก้ไขจุดอ่อนได้ทันที่ที่ ไม่พอกพูนไว้จนเกิดผลเสียหายต่อการเรียน
- 2) ใช้ปรับปรุงการสอนผลการประเมินนอกจากจะช่วยให้เห็นว่าผู้เรียนอ่อนตรงไหน ขาดพื้นฐานเรื่องใด แล้วยังช่วยให้เห็นจุดอ่อน จุดบกพร่องของกระบวนการเรียนการสอน อีกด้วย เช่น นักเรียนกว่าครึ่งห้องอ่อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหมือน ๆ กัน ย่อมเป็นจุดที่ผู้สอนต้องนำมาพิจารณา การสอนต้องมีบางจุดที่ต้องควรแก้ไข
- 3) เพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบว่าผู้เรียนมีความเจริญงอกงามขึ้นเพียงไร อยู่ในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ โดยเปรียบเทียบก่อนเรียนกับหลังเรียนในช่วงเวลาหนึ่ง เช่น สอบตอนต้นภาคเรียน แล้วสอบซ้ำตอนปลายภาคเรียน หรือกลางภาคเรียน เพื่อดูความงอกงาม หรืออัตราความงอกงาม ว่ามีความมากน้อยเพียงใด
- 4) นำมาใช้เพื่อพยากรณ์ หรือคาดคะเน ในด้านการแนะแนว การเรียนในระดับสูง ขึ้นไปหรือการประกอบอาชีพ เนื่องจากการเรียนต่อในระดับสูง และการประกอบอาชีพนั้น จะต้องใช้ข้อมูล หรือรายละเอียดพื้นฐาน ความรู้เดิมของนักเรียน มาเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

1.8.2 การประเมินผลแบบอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์

การประเมินผล แบบอิงกลุ่ม หมายถึง การนำเอาผลกาประเมินของแต่ละบุคคลอันเป็นผลมาจากการใช้เครื่องมือใดๆ ก็ตามที่เป็นเครื่องมืออย่างเดียวกันไปเปรียบเทียบกับ การประเมินผลของกลุ่มเดียวกันหรือไม่ หรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของท้องถิ่น หรือของชาติ ส่วนการประเมินแบบอิงเกณฑ์ หมายถึง การนำผลการประเมินของแต่ละบุคคลเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เพื่อพิจารณาว่า ผลการประเมินผลของแต่ละบุคคลผ่านเกณฑ์ที่กำหนดให้หรือไม่เพียงใด ข้อแตกต่างระหว่างการประเมินผลแบบอิงกลุ่ม และแบบอิงเกณฑ์ดัง ตารางที่ 1 คือ

ตารางที่ 1 ข้อแตกต่างระหว่างการประเมินผลแบบอิงกลุ่ม และแบบอิงเกณฑ์

การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม	การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์
1.เป็นการเปรียบเทียบความสามารถระหว่างผู้เรียนด้วยกัน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือต่างกลุ่ม	1.เป็นการเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่กำหนด
2.เหมาะสำหรับการคัดเลือกหรือการแข่งขัน	2.เหมาะสำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียน
3.การทดสอบหรือประเมินผล มีอำนาจจำแนกสูง	3.การทดสอบหรือการประเมินผล มีอำนาจจำแนกต่ำ
4.ข้อทดสอบที่นำมาวัดและประเมินผลต้องมีความตรง	4.ข้อทดสอบที่นำมาวัดและประเมินผลต้องมีความตรงตามเนื้อหา
5.ข้อทดสอบที่นำมาใช้ เป็นฉบับเดียวกันสำหรับนักเรียนทั้งชั้น	5.ข้อทดสอบที่นำมาใช้ ไม่จำเป็นต้องเป็นข้อทดสอบเดียวกัน เนื่องจากไม่มีการเปรียบเทียบกับคนอื่น

1.9 การนำหลักสูตรไปใช้

สังัด อุทรานันท์ (2532: 132 - 140) ได้กล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่ามีงานหลักอยู่ 3 งาน คือ

1.9.1 งานบริหารและบริการหลักสูตร ประกอบด้วยงานการเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การบริหารและการบริการวัสดุหลักสูตร ภายในโรงเรียน ดังนี้

1.9.1.1 งานเตรียมบุคลากร เป็นงานที่มีความสำคัญมาก ต่อการนำหลักสูตรไปใช้ก่อนที่จะมีการนำหลักสูตรไปใช้ ควรจะมีการให้ความรู้ หรือชี้แจง ให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจ ถึงจุดหมาย หลักการ โครงสร้างและแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งการเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง อบรม ประชุมสัมมนา การเผยแพร่เอกสารและสื่อมวลชนชนิดต่างๆ

1.9.1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร ซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถ ตลอดจน ความสมัครใจ ของครูแต่ละคน เพื่อให้ครูผู้ใช้ มีความมั่นใจในการนำไปสอน

1.9.1.3 การบริหารและการบริการวัสดุหลักสูตร วัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้นเพื่อความสะดวก และช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง เป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลางจะต้องดำเนินการบริการหลักสูตรให้ถึงผู้ที่อยู่ในโรงเรียนแต่ละแห่ง ได้ครบและทันตามกำหนดเวลา

1.9.1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น บริการห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและประเมินผล เป็นต้น

1.9.2 งานการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประกอบด้วยการปรับปรุงหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน ดังนี้

1.9.2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรกลางที่ยกวางขึ้นนี้ เพื่อใช้กับประชากรโดยส่วนรวมนั้น มักจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นควรจะได้มีการปรับปรุงหลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ การดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นทำได้หลายลักษณะ คือ อาจทำโดยคณะกรรมการหรือบางลักษณะอาจทำโดยครูผู้สอนแต่ละคนก็ได้

1.9.2.2 การจัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตร ให้ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรม และเวลาไว้อย่างชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ การจัดทำแผนการสอนจึงมักดำเนินการ เป็นรายวิชาหรือชั้นเรียน แผนการสอนอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นแผนการสอนระยะยาว และอีกส่วนหนึ่งเป็น

แผนการสอนระยะสั้น โดยนำเอาแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียด สำหรับการสอนในแต่ละครั้ง

9.1.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง จะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ที่กำหนดไว้ในแผนการสอนว่าการสอนแต่ละครั้ง มีจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างไร การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จะต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง ในบางครั้งการที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจจะใช้กิจกรรมหลายอย่าง หลายชนิด แต่ละกิจกรรมอาจจะมี ความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนการใช้งบประมาณ ครูผู้สอนควรเลือกกิจกรรมที่เห็นว่า จะก่อให้เกิดความรู้ หรือ ประสบการณ์สามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายให้ได้มากที่สุด

9.1.2.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นงานสำคัญงานหนึ่ง เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครู ทั้งนี้เพราะการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนถ้าดำเนินการถูกต้อง ตามหลักการของหลักสูตรจะเป็นตัวบ่งบอกถึงสัมฤทธิ์ผลของการใช้หลักสูตร ครูผู้สอนจะต้องทำการศึกษาให้เข้าใจถึงจุดประสงค์และจุดเน้นของหลักสูตรอย่างชัดเจน ต่อจากนั้นจึงศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวัดและประเมินผลให้เข้าใจสูตร แล้วจึงปฏิบัติตามข้อกำหนดและวิธีการต่างๆ อย่างถูกต้องและครบถ้วนจะเป็นการช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.9.3 งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักประกอบการนิเทศ การติดตามผลการใช้หลักสูตร และการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

1.9.3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น จะต้องมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่า ได้ดำเนินการด้วยความถูกต้อง มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาจะได้หาทางแก้ไข และให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร หรือนิเทศการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบเพื่อจับผิด

1.9.3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร หน่วยงานส่วนกลางควรหาทางสนับสนุน และส่งเสริมให้หน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรสามารถใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจ การจัดตั้งศูนย์วิชาการอาจจะทำในลักษณะของศูนย์การบริการแนะนำช่วยเหลือ หรือโรงเรียนตัวอย่างเพื่อพัฒนาให้เป็นโรงเรียนแกนนำ ในการขยายผลการพัฒนา และกระบวนการใช้หลักสูตรสู่โรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนพัฒนาประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรของโรงเรียนตนเอง และส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลักสูตรในระหว่างโรงเรียน อีกด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 123 - 126) ได้กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดังนี้ คือ

1. การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ ผู้บริหารและคณะกรรมการโรงเรียน จะต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร และการสอน ครั้งนี้มี เป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และชุมชน เพียงใด ทางโรงเรียนมีความพร้อมต่อการนำหลักสูตรมาปรับใช้ อย่างไรบ้าง วัสดุประกอบ หลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่จะนำเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาหลักสูตรนี้จะจัดหาได้ อย่างไร และโดยวิธีใด งบประมาณและอาคารสถานที่ มีเพียงพอหรือไม่ การเตรียมบุคลากร เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใด การวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตรให้มีความละเอียด รอบคอบ มีขั้นตอนจะทำให้หลักสูตรบรรลุจุดหมายได้ง่าย

2. การเตรียมการจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ โรงเรียนควรจัดอบรมในรูปแบบ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ครูได้วิเคราะห์ปัญหา ของหลักสูตร วิธีการนำหลักสูตรไปปรับใช้ ในห้องเรียน โดยการสร้างกำหนดการสอน ประมวลการสอน การเลือกและจัดประสบการณ์ เรียน และทดลองสอนเพื่อแก้ไขปรับปรุง หลังจากประชุมเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องคอยดูแล นิเทศและบริการครูอย่างใกล้ชิด เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

3. การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอนเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะครู จะต้องเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ดังนั้นจะต้อง มองเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในสังคม ครูจะต้องก้าวให้ทันกับเหตุการณ์ และ การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะครูจะเป็นผู้ทำให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาส มีส่วนร่วม ในชีวิตสังคม ปัจจุบันมากที่สุด ฉะนั้น การคัดเลือกและจัดครูเข้าสอนจึงต้องระมัดระวังแม้ว่าครูจะผ่านการ ฝึกอบรมการใช้หลักสูตรมาแล้วก็ตาม

4. การจัดตารางสอน การจัดตารางสอนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรค ในการใช้หลักสูตรเหมือนกัน ในการจัดตารางสอนควรคำนึงถึงการเรียนรู้อื่นๆ ต่างๆ ไม่ควรใช้ เวลาเท่าๆ กันระดับความยากง่ายของการเรียนรู้อื่นๆ แตกต่างกันไป ช่วงการเรียนรู้อื่นๆ เป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน เหมาะสมกับวัย และความสามารถของผู้เรียนและ รวมถึงอัตราเวลาเรียน ในแต่ละภาคการศึกษา รอบปีการศึกษา ตลอดจนชั่วโมงการสอนของครู นอกจากนี้การใช้อาคารสถานที่ ห้องเรียน โรงฝึกงาน ห้องทดลอง จะต้องมีการใช้ตลอดเวลา จึงจะถือว่าการใช้อาคารสถานที่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดทำกำหนดการสอน ประมวลการสอน แผนการสอน พัฒนาคู่มือครู แบบเรียน และสื่อการสอนเป็นสำคัญที่จะต้อง จัดทำ โดยเฉพาะแผนการสอนจะช่วยให้ครูเห็นแนวทางว่าจะเลือกกิจกรรมอะไรให้กับผู้เรียน และกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนอยากเรียน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน ควรจะร่วมกันทำเพราะ เป็นการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และครอบคลุมเนื้อหาสาระได้มากกว่า และ

ที่สำคัญคือผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถ ความสนใจ และตรงกับความต้องการของชุมชน

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครอง คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและประชาชนในชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า การใช้หลักสูตรใหม่นั้น ลูกหลานของเขาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเกี่ยวกับการเรียนรู้ เจตคติ ค่านิยม และความสามารถในการแก้ปัญหา การประชาสัมพันธ์หลักสูตร จะต้องทำติดต่อกัน และแต่ละครั้งไม่ควรนาน เพราะจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายการใช้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์จะช่วยให้ได้มาก

7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่และการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ได้เกิดขึ้นในเฉพาะห้องเรียนเท่านั้น สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนก็จะเป็นส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ เช่น การบริการอาหารกลางวัน ผู้เรียนจะได้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกคุณค่าอาหารที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การบริโภคอาหารที่ได้สัดส่วนจะถูกสุขลักษณะ และมารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ โดยไม่รู้ตัว และผลจากการเรียนรู้นี้จะช่วยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่ของครอบครัวของผู้เรียนต่อไป

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญและจะต้องกระทำเป็นขั้นตอน ถ้าจุดหมายของการใช้หลักสูตรกำหนดไว้อย่างชัดเจน วิธีการจะอย่างไรนั้นจะทำอย่างไรการประเมินหลักสูตร ควรคำนึงถึงการประเมินผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2550. 125 - 130) ได้กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ควรพิจารณา กิจกรรม 3 ประเภท คือ

1. การปรับเพื่อนำไปสู่การสอน คือ การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแม่บทกับแผนการสอนในด้านจุดหมาย จุดหมายเฉพาะ เนื้อหา กิจกรรมและการประเมินผล

2. การจัดเตรียมดำเนินการ คือ จัดประชุมครูเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องหลักสูตรและวางแผนการสอนร่วมกัน เช่น การจัดครูเข้าสอน โครงการสอน บันทึกการสอน ประเมินคุณภาพของผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร การบริการหลักสูตร การดำเนินการตามหลักสูตร การนิเทศการใช้หลักสูตร เพื่อให้การใช้หลักสูตร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

1.10 การประเมินหลักสูตร

1.10.1 ความหมายการประเมินหลักสูตร

คาร์เตอร์ กูด (Cater V. Good. 1973; อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539. 127 - 132) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร คือ การประเมินผลของกิจกรรมการเรียนการสอนภายในขอบข่ายของการสอนที่เน้นเฉพาะจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความถูกต้องของจุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเนื้อหา และผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการวางแผน การจัดโครงการ การต่อเนื่องและการหมุนเวียนของกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่จะจัดให้มีขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543. 130 – 135) ให้ความหมายการประเมินหลักสูตรว่าเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่างๆ ของสิ่งที่ประเมินเพื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน และสรุปได้ว่าจะให้คุณค่าของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาขึ้นนั้นว่าเป็นอย่างไร มีคุณภาพดีหรือไม่เพียงใด หรือได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539. 124 - 126) กล่าวถึง ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจหาข้อบกพร่องหรือปัญหา เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรให้มีคุณค่าดียิ่งขึ้น หรือตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป การประเมินหลักสูตร คือ การรวบรวมและศึกษาข้อมูลรวมทั้งการวิเคราะห์ต่างๆ เพื่อทำการพิจารณา ตรวจสอบการตัดสินใจว่า หลักสูตรมีคุณค่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่มากน้อยเพียงใด และควรปรับปรุงในข้อดีข้อเสียต่างๆ อย่างไรบ้าง

1.10.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

ทาบ (Taba. 1962: 223 - 225) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายการประเมินหลักสูตรกระทำขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการต่างๆ ที่กำหนดไว้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่สอดคล้อง หรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์การศึกษา ซึ่งการประเมินดังกล่าวครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของหลักสูตรและกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ จุดประสงค์ ขอบเขตของเนื้อหาสาระ คุณภาพของผู้บริหาร และผู้ใช้หลักสูตร สมรรถภาพของผู้เรียน ความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ การใช้สื่อและวัสดุการสอน

ทิตนา แคมมณี (2547. 59 – 65) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการประเมินหลักสูตรใดๆ ก็ตามมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกันอยู่ 3 ประการสำคัญๆ คือ

1. เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น โดยดูว่าหลักสูตรที่จัดขึ้น สามารถสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ที่จะฝึกผู้เรียนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ ดังกล่าวหรือไม่

2. เพื่อตัดสินใจว่า การวางเค้าโครงและรูประบบของหลักสูตรตลอดจน การบริหารงาน และการสอนตามหลักสูตรเป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่

3. เพื่อวัดผลดูว่า ผลผลิต คือ ผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 130 - 132) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของ การประเมินหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. เพื่อหาทางปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่างๆ ของ หลักสูตร

2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข ระบบการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับ ดูแล และการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่า ควรใช้หลักสูตรต่อไป หรือควร ยกเลิกการใช้หลักสูตรเพียงบางส่วน หรือยกเลิกทั้งหมด

4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการทางการศึกษามาแล้วหรือไม่ อย่างไร

สรุป จุดมุ่งหมายความสำคัญของการประเมินหลักสูตร คือ การหาคุณค่าของ หลักสูตรว่าช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือไม่ และตัดสินใจว่า เนื้อหาสาระประสบการณ์ การสอนเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องมากน้อยเพียงใด เพื่อการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เป็น หลักสูตรที่สมบูรณ์ ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ต่อไป

1.10.3 ประเภทของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามระยะเวลาของการ ประเมิน ดังนี้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2535: 77 - 85)

1.10.3.1 การประเมินก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ หรือประเมินในระหว่าง การร่างหลักสูตร (Ex – ante Evaluation) เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นไปได้ของการใช้หลักสูตร ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เพื่อหาข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ อันจะนำไปปรับแก้ก่อนนำหลักสูตรไปใช้

1.10.3.2 การประเมินในระหว่างการใช้หลักสูตร (On-going or Formative Evaluation) เป็นการประเมินในช่วงระยะเวลาของการใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบการดำเนินการ ของหลักสูตร ว่ามีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไรบ้าง รวมทั้งประเมินเพื่อดูความก้าวหน้าของการใช้ หลักสูตร และการควบคุมการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ใช้หลักสูตร

1.10.3.3 การประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อสรุปผลการใช้หลักสูตรว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543. 128 - 135) ได้ให้แนวคิดการประเมินหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ กล่าวคือ ภายหลังจากการร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้ จะต้องตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น วิธีการประชุมสัมมนาโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ การวิจัยเอกสารหลักสูตรโดยใช้เทคนิค เดลฟาย (Delphi Technique) การทดลองใช้หลักสูตรแบบนาร่องเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร รวมทั้งมีคณะกรรมการติดตาม และประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรในแต่ละระยะอย่างมีระบบ เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้ต่อไป

2. การประเมินผลจากการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อดูว่าหลักสูตรที่นำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ผลเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีข้อดี ข้อเสียในวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างไรเพื่อจะได้หาแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร รวมทั้งช่วยในการตัดสินใจของฝ่ายบริหารว่า ควรจะใช้หลักสูตรนี้ต่อไปหรือไม่

1.10.4 รูปแบบในการประเมินหลักสูตร

เลวี (Lewy. 1977: 173 - 180) ได้สรุปรูปแบบการประเมินหลักสูตรไว้ 3 รูปแบบ คือ

1.10.4.1 การประเมินสัมฤทธิ์ผลหลักสูตร เป็นแนวทางสำหรับการประเมินหลักสูตรที่มุ่งเน้นการศึกษาสัมฤทธิ์ผลที่ได้จากการใช้หลักสูตร รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ได้นำไปประยุกต์ใช้มากในกลุ่มนี้คือ รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ ราล์ฟ ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)

1.10.4.2 การประเมินคุณค่าของหลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อดูว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ที่กำหนดได้ดีเพียงใด และได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่ ตัวอย่างรูปแบบการประเมินหลักสูตรในแนวนี้ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ สเตค (Robert E. Stake) และรูปแบบของ โพรวัส (M. Provus)

1.10.4.3 การประเมินในลักษณะการตัดสินใจ เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการทำงานอย่างมีระบบ เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง เช่น รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ ฟาย เดลตา แคปปา (Phi Delta Kappa) และรูปแบบของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

2.1 ความหมายของการฝึกอบรม

ไมค์โควิส และเบอร์ตู (Milkovich & Boudreau. 1997: 407) การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ที่เป็นระบบ รวมถึงการจูงใจ พนักงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น และมีคุณลักษณะตามที่ต้องการ ในงาน

โกล สเตน (Goldstein. 1993: 425-428) การฝึกอบรมหมายถึง คือ การได้มาถึง ทักษะ กฎเกณฑ์ แนวคิด หรือทัศนคติอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นในอีก สภาพแวดล้อมหนึ่ง

วันทนา เนาว์วัน (2548 . 46) การฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมที่จะพัฒนาตัวบุคคล ที่จะปฏิบัติงานในองค์กร

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดความรู้ และฝึกทักษะตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2.2 ความสำคัญของการฝึกอบรม

น้อย ศิริโชติ (2524. 47 - 50) ได้สรุปความสำคัญของการฝึกอบรม ดังนี้

- 1.การฝึกอบรมช่วยป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาระหว่างการปฏิบัติงาน
- 2.การอบรมเป็นกรรมวิธี ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา และฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหานั้นๆ
- 3.การฝึกอบรมเป็นการเสริมสร้างวิทยาการอันทันสมัย ให้กับบุคลากรในหน่วยงาน เนื่องจากปัจจุบันวิทยาการอันทันสมัย เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องฝึกอบรมอยู่เสมอ
- 4.การฝึกอบรมช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย เนื่องจากใช้เวลาสั้นๆ ภายในเวลาที่กำหนด ได้ผลคุ้มค่าตามวัตถุประสงค์
- 5.การฝึกอบรมทำให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ เพิ่มเติมประสบการณ์โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่องานประจำที่ปฏิบัติอยู่ เนื่องจากการฝึกอบรมใช้ระยะเวลาสั้น อาจจัดในเวลา หรือนอกเวลาทำงาน
- 6.การฝึกอบรมเป็นวิธีการก่อให้เกิดความสามัคคี ระหว่างบุคลากรในการทำงาน ในหน่วยงานเดียวกัน เนื่องจากการฝึกอบรมเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แลกเปลี่ยนทรรศนะซึ่งกัน และกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

7. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยให้บุคลากรมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมในการทำงาน กล้าเผชิญปัญหาอุปสรรค
 8. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต
 9. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยให้บุคลากรได้มีโอกาสพัฒนาพัฒนาท่าทีหรือบุคลิกภาพของตนเองให้เหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ
 10. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยเหลือผู้เรียนที่ออกกลางคัน เนื่องจากมีปัญหาอุปสรรคไม่สามารถศึกษาต่อได้ เพราะจำเป็นต้องเข้ารับหน้าที่ใหม่หรือตำแหน่งงานใดงานหนึ่ง
- ความสำคัญของการฝึกอบรมดังกล่าว สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นวิธีการพัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติและทักษะการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งสนองตอบการทำงานของบุคลากรในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งสนองตอบของหน่วยงานตามที่กำหนดไว้

2.3 วัตถุประสงค์การฝึกอบรม

- วันทนา เนาว์วัน (2548: 68 - 72) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ดังนี้
1. เพื่อปรับปรุงระดับ ความตระหนักรู้ในตนเองของแต่ละบุคคล ความตระหนักรู้ในตนเอง คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในองค์กร การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตนเองปฏิบัติจริง และปรัชญาที่ยึดถือ การเข้าใจถึงทัศนที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง และการเรียนรู้ว่าการกระทำของตนเองมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร
 2. เพื่อเพิ่มพูนการทำงานของแต่ละบุคคล โดยอาจเป็นทักษะด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลาย ๆ ด้านก็ได้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต
 3. เพื่อเพิ่มพูนแรงจูงใจของแต่ละบุคคล อันจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดผลดี แม้ว่าบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน หากขาดแรงจูงใจในการทำงาน บุคคลนั้นก็จะไม่รู้ว่าจะตนเองมีศักยภาพตามความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ และผลงานก็ย่อมจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นการสร้างแรงจูงใจจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง
- ดุษิต อารยกุล (2548 : 26) ได้รวบรวมวัตถุประสงค์ของการอบรม ดังนี้
1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge, W) ให้มีความรู้หลักการ ทฤษฎี แนวคิดในเรื่องที่อบรมเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล
 2. เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ (Understand, U) เป็นลักษณะต่อเนื่อง จากความรู้ กล่าวคือ เมื่อรู้ในหลักการและทฤษฎีแล้ว สามารถตีความ สามารถแปลความ ขยายความและอธิบายให้คนอื่นทราบได้ รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้

3. เพื่อเพิ่มพูนทักษะ (Skill, S) คือ ความชำนาญ หรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติอย่างใด อย่างหนึ่ง ได้โดยอัตโนมัติ เช่น การผลิตใช้เครื่องมือต่างๆ การขับรถยนต์ การเพิ่มจำนวนครั้ง เพิ่มความถี่ ในการฝึกปฏิบัติทำให้มีประสิทธิภาพ และทักษะในการทำงานสูงขึ้นก่อให้เกิดความมั่นใจได้เป็นอย่างดี สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้อง โดยใช้เวลาอันน้อยลง

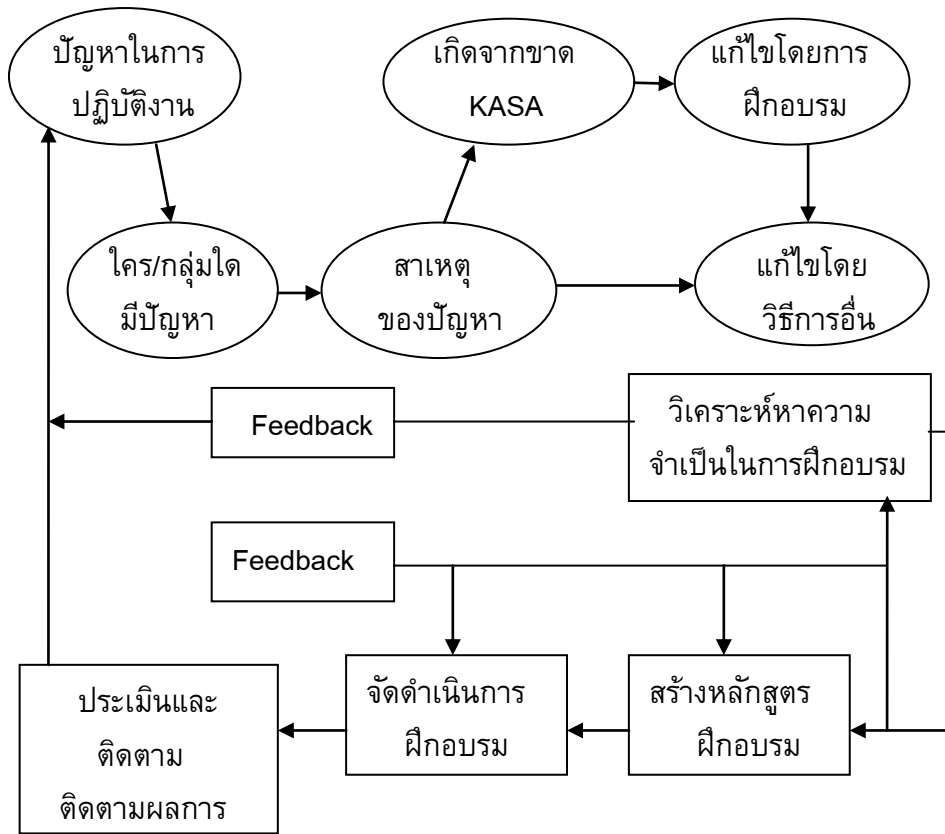
4. เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ (Attitude, A) เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ รู้ ความรู้สึกที่ดี หรือไม่ดีต่อสิ่งต่างๆ การฝึกอบรมมุ่งให้เกิด หรือเพิ่มพูนความรู้สึกที่ดีๆต่อองค์กรต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่องานในหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น ความจงรักภักดีต่อบริษัท ความภาคภูมิใจต่อสถาบัน ความสามัคคีในหมู่คณะ ความรับผิดชอบต่องานความกระตือรือร้น ทำให้มีกำลังใจ หรือขวัญดีในการทำงาน สามารถทำงานของตนได้ด้วยความยินดี และพอใจ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ด้วยความสบายใจ

2.4 กระบวนการฝึกอบรม

บอยเดล (Boydell. 1979; อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบูรณ์. 2546: 47) ได้สรุปว่าการฝึกอบรมที่เป็นระบบ ต้องประกอบด้วยกระบวนการ ต่อไปนี้

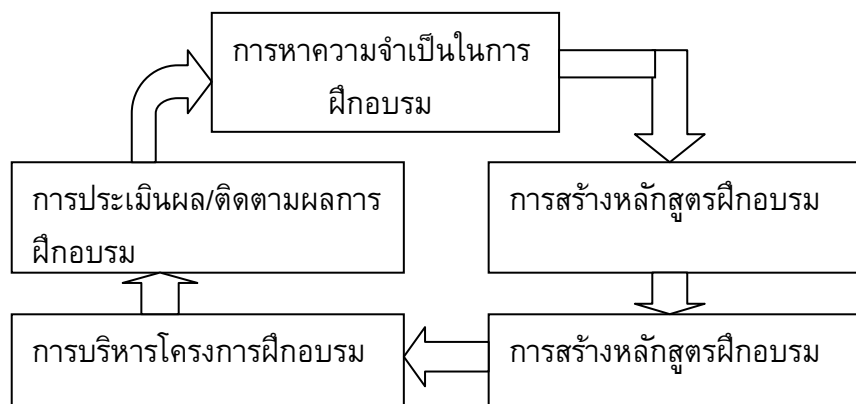
- 1.หาความจำเป็นในการฝึกอบรม
- 2.พิจารณางานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
- 3.วิเคราะห์งานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
- 4.กำหนดบุคลากรที่จะฝึกอบรม
- 5.กำหนดวัตถุประสงค์การฝึกอบรม
- 6.สร้างหลักสูตรฝึกอบรม
- 7.วางแผนจัดการฝึกอบรม
- 8.ดำเนินการฝึกอบรม
- 9.ประเมินผลการฝึกอบรม
- 10.ติดตามผลระยะยาว

ชาญ สวัสดิ์สาส์ (2550) . 6) ได้แสดงรูปแบบกระบวนการฝึกอบรมตามรูปแบบ (Charn's Training Process Model) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 Charn's Training Process Model

ดวงใจ ศุภสารัมภ์ (2559) . 1) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการฝึกอบรมและวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนอย่างเหมาะสม ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 รูปแบบกระบวนการฝึกอบรม ของดวงใจ ศุภสารัมภ์

นอกจากนั้น วิเชียร ชิวพิมาย (2539 : 13) ได้กล่าวถึงกระบวนการฝึกอบรมว่า ประกอบด้วยภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม เป็นภารกิจที่สำคัญมีความยุ่งยากหลายประการ การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมแบ่งออกเป็นขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

1.1 การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม เป็นสภาพที่เป็นปัญหาของหน่วยงานที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม มีหลายวิธี เช่น การสังเกต การวิเคราะห์งาน การประเมินผลการปฏิบัติงานการสำรวจความต้องการ เป็นต้น

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนของการดำเนินการฝึกอบรมให้เห็นถึงเป้าหมายและความต้องการการฝึกอบรม สามารถทำให้กำหนดกิจกรรมฝึกอบรม เนื้อหาวิชาในการฝึกอบรม และทรัพยากรที่ต้องการใช้ในการฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสม

1.3 เลือกเนื้อหาวิชาสำหรับการฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.4 กำหนดกิจกรรมและสื่อการฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาความเหมาะสม กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม สภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งคุณค่าและเทคนิคของกิจกรรมและสื่อที่จะถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม

2. การกำหนดโครงการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนการนำผลจากการวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา และกิจกรรม รวมทั้งสื่อมากำหนดเป็นโครงการฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ดำเนินการฝึกอบรมได้ปฏิบัติตามอันจะทำให้การฝึกอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ ตามปกติโครงการฝึกอบรมจะประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ คือ

2.1 ชื่อโครงการ

2.2 หลักการและเหตุผล

2.3 วัตถุประสงค์

2.4 หลักสูตร

2.5 ระยะเวลาในการฝึกอบรม

2.6 วิธีการฝึกอบรม

2.7 วิทยากร

2.8 สถานที่

2.9 ผู้ดำเนินการฝึกอบรม

2.10 งบประมาณ

2.11 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

2.12 การประเมินผลติดตามผล

3. การประเมินผลการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการฝึกอบรมเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ตลอดจนถึงให้เห็นอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้น การประเมินการฝึกอบรมออกเป็น 5 ระยะ คือ

3.1 ระดับความรู้สึกและการตอบสนองต่อการจัดฝึกอบรม เป็นการประเมินพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้รับการฝึกอบรมว่ามีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการฝึกอบรมมากน้อยเพียงไร

3.2 ระดับความรู้จากการฝึกอบรม เป็นการประเมินว่าผู้เข้าอบรม มีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถ ตลอดจนถึงทักษะและเจตคติที่พึงประสงค์

3.3 ระดับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการประเมินพฤติกรรมการทำงานที่พึงประสงค์ หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว

3.4 ระดับผลที่เกิดขึ้นกับองค์กร เป็นการประเมินเพื่อจะชี้ให้เห็นว่าการลงทุนจัดฝึกอบรมมีผลตอบแทนต่อองค์กร หรือไม่ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ และคุ้มค่าต่อการลงทุนเพียงใด เป็นการประเมินผลกระทบการฝึกอบรมที่มีต่อองค์กร

3.5 ระดับประสิทธิภาพ เป็นความต้องการขั้นสุดท้ายหรือสุดยอดของการฝึกอบรม คือเป็นการประเมินผลว่า ผู้รับการฝึกอบรมได้นำความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติ ปรับปรุงพฤติกรรมทางการทำงาน จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรหรือไม่

2.5 ผู้ดำเนินการฝึกอบรม

ผู้ดำเนินการฝึกอบรม (Facilitator) หมายถึง ผู้อำนวยการความสะดวกในการจัดการฝึกอบรม คือ ผู้บริการ ผู้สนับสนุน และผู้ประเมินผลการฝึกอบรม ผู้ดำเนินการฝึกอบรมแตกต่างจากวิทยากร เพราะวิทยากรมีหน้าที่ในการบรรยายให้ความรู้หรือจัดกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ผู้ดำเนินการฝึกอบรมมีหน้าที่ทุกอย่าง ตั้งแต่เริ่มต้น จบการฝึกอบรม ตามที่ สมพงษ์ จิตระดับ (2547: 120 - 125) ได้สรุปถึงหน้าที่ของผู้ดำเนินการการฝึกอบรม ไว้ดังนี้

1. พิจารณาสถานที่จัดฝึกอบรมให้เหมาะสม
2. สร้างความสัมพันธ์อันดี กับเข้ารับการฝึกอบรม
3. บริการในสิ่งที่จำเป็น โดยเน้นความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกในด้านวิชาการ และสื่อเสริมประเภทต่าง ๆ
4. ดำเนินการฝึกอบรม โดยเตรียมแผนปฏิบัติการและดำเนินตามแผนทุกขั้นตอน

5. เป็นผู้รับรู้ความรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการระบายความรู้สึก นึกคิด ความเครียด ความเหนื่อยอ่อน ผู้ดำเนินการฝึกอบรมต้องรับฟังด้วย

ความเห็นใจ และให้การสนับสนุน จนเกิดกำลังใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมอย่างเต็มความสามารถ

2.6 ประเภทของการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมขึ้นในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ มีลักษณะการจัดได้หลายลักษณะแตกต่างกันออกไปตามความต้องการหรือหน่วยงานนั้นๆ ในการจัดแบ่งประเภทของการฝึกอบรม ได้มีนักวิชาการหลายๆ ได้แบ่งการฝึกอบรมไว้ ดังนี้

ภิญโญ สาร (2546 . 65 - 70) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมตามระยะเวลาการปฏิบัติงาน ไว้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงาน (Pre-Service Training) เป็นการให้การศึกษาแก่บุคลากรก่อนที่จะออกไปทำงานหรืองานบางชนิดบางประเภทที่ต้องการความชำนาญ และความสามารถพิเศษ ก็จัดการฝึกอบรมให้ก่อนแล้วจึงบรรจุให้เข้าทำงานในหน้าที่ที่ต้องการต่อไป
2. การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (In-Service Training) เป็นการให้การศึกษาแก่บุคลากรที่กำลังดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง อยู่ในหน่วยงานโดยไม่ต้องลาออกจากงาน และโดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงาน ในขณะที่บุคคลกรนั้นๆ เข้ารับการอบรม การฝึกอบรมระหว่างการปฏิบัติงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ความชำนาญในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

น้อย ศิริโชติ (2524; อ้างถึงใน สมเกียรติ ธรรมตา. 2555: 74 - 80) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมก่อนการปฏิบัติงาน (Pre-Service Training) และการฝึกอบรมระหว่างการปฏิบัติงาน (In-Service Training) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การฝึกอบรมก่อนการปฏิบัติงาน (Pre-Service Training) เป็นการฝึกอบรมให้แก่บุคคล ก่อนที่เริ่มจะปฏิบัติงานในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งของหน่วยงาน ซึ่งถือว่าเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจขึ้น การฝึกอบรมก่อนการปฏิบัติงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1.1 การปฐมนิเทศ (Orientation) เป็นการฝึกอบรมจัดขึ้นเพื่อการแนะนำบุคคลให้รู้จักหน่วยงานใหม่ ทราบวัตถุประสงค์และนโยบาย รู้จักผู้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน ตลอดจนเข้าใจในกฎระเบียบต่างๆ ของหน่วยงาน

- 1.2 การแนะนำงาน (Induction Training) เป็นการจัดการฝึกอบรมเพื่อสอนการปฏิบัติงานก่อนที่บุคคลจะเข้ารับหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง มีลักษณะคล้ายการปฐมนิเทศ

2. การฝึกอบรมระหว่างการปฏิบัติงาน (In-Service Training) เป็นการฝึกอบรมหลังจากบุคคลเข้าปฏิบัติงานในหน่วยงานแล้ว บางครั้งเรียกว่าการฝึกอบรมบุคลากรประจำการ วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 2.1 การฝึกอบรมในขณะทำงาน (On the job training) เป็นการฝึกอบรมแบบไม่เป็นทางการ เน้นความสำคัญของการลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จริงโดยมีผู้ชำนาญงานเป็นผู้ให้ความรู้และนำการปฏิบัติงาน

2.2 การฝึกอบรมนอกที่ทำงาน (Off the job training) เป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ มีการจัดอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบ มีการวางแผนเตรียมการล่วงหน้า และมีหลักสูตรที่อบรมให้ชัดเจน

3. หลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ สาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3.1 แนวทางและเป้าหมาย การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบ่งตามความนิยมได้เป็น 3 แนวทาง คือ 1) เน้นความเป็นพลเมืองดี 2) เน้นความเป็นสังคมศาสตร์ และ 3) เน้นเป็นวิธีการเรียนรู้ที่นำเอาเทคโนโลยี และนวัตกรรม เข้ามาช่วยในการจัดการการเรียนรู้ เช่น วิธีการสอนสืบสวนสอบสวน และสื่อต่างๆที่สร้างด้วยเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ (คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2554: 19)

เป้าหมายหลักของการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องถือเอาจุดหมาย และจุดประสงค์ของหลักสูตร เป็นจุดสูงสุดที่จะต้องตอบสนอง จุดเน้นสำคัญที่กำหนดหลักสูตรสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้เป็นไปตามสมมติฐาน ตลอดจนแนวคิดซึ่งนักสังคมศึกษา (ลาวัลย์ วิทยายุทธภูมิกุล. 2533: 33 - 34) มีความเห็นพ้องกันว่า สมมติฐานที่สำคัญของการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับสังคมไทยที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น พลเมืองทุกคนต้องเผชิญกับปัญหาของส่วนตนและส่วนรวม ทั้งต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นเป้าหมายของการจัดการการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในกระบวนการคิด การตัดสินใจ เพื่อแก้ปัญหาสังคม และสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลอย่างมีเหตุผลด้วย ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ เป้าหมายของสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. 2543: 1- 5)

3.1.1 มุ่งให้เกิดความคิด การกำหนดเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มุ่งให้เกิดความคิดนั้น มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งในการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ เพราะความคิดเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถสืบค้นหาความรู้ด้วยตนเองมาแก้ปัญหาในชีวิตได้ การคิดคืออะไร การคิดแบบไหน จึงจะมีประโยชน์และช่วยพัฒนาคนได้ การคิดเป็นกระบวนการที่นำเอาความรู้ซึ่งได้จากประสบการณ์ มาพิจารณาต่อเนืองกันอย่างรอบคอบ เพื่อแก้ปัญหาในทั้งปัจจุบัน และอนาคต ถ้าสามารถนำความคิดนั้นไปแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ก็จะนำไปเป็นข้อสรุปที่จะปฏิบัติต่อไป กรรมวิธีในการคิดนั้นๆ มีหลักสำคัญว่า จะต้องคิด

อย่างรอบคอบละเอียดลึกซึ้ง มีระบบเรียกว่า ระบบความคิด (Thought System) โดยที่ นักจิตวิทยามี ความคิดเห็นว่าสิ่งที่ให้เกิดความคิดนั้น มีรากฐานมาจาก การสังเกต การจำ การได้ยินได้ฟังและการศึกษา การคิดจึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นการพัฒนาการฝึกฝนได้ (Good, 1978; Farris, 2001; อ้างถึงในคณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2554: 20)

3.1.2 มุ่งให้เกิดความรู้ เป้าหมายของวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมใน ด้านความรู้ แบ่งออกเป็นสองประการ ประการที่หนึ่ง มุ่งหวังที่จะให้เกิดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่จะดำรงชีวิตอยู่ใน สิ่งแวดล้อมของสังคมได้อย่างมีความสุข เพรสตัน (Preston. 1968; อ้างถึงใน สำนักนิเทศและ พัฒนามาตรฐานการศึกษา. 2543: 10-12) ได้กล่าวว่า การเข้าใจในสังคมและความรู้ (Knowledge and Understanding of society) ประการที่สอง มุ่งหวังให้เกิดความรู้ขั้นความคิด หลัก (Main Ideas) ได้แก่อารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นนามธรรมน้อยกว่ามโนทัศน์ที่แสดง ออกมา ในรูปของข้อความหรือประโยค ความคิดหลักจะใช้ประโยชน์ในการเลือกตัวอย่างเนื้อหา เฉพาะด้วย

3.1.3 มุ่งให้เกิดเจตคติความรู้สึกและค่านิยม เป้าหมายสำคัญที่จะพัฒนาพฤติกรรม ของมนุษย์ ทำให้เข้าใจมนุษย์และสามารถวิเคราะห์ค่านิยมได้ถูกต้อง เจตคติ ความรู้สึก และ ค่านิยม เป็นเรื่องสำคัญทางการศึกษา เพราะมนุษย์เราย่อมจะเลือกการปฏิบัติไปตามความคิดที่ ตนเลื่อมใส ถ้าการเรียนการสอนสามารถปลูกฝังให้เด็กมีเจตคติ มีความรู้สึกและยึดมั่นใน ค่านิยมที่ดีและสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วตัดสินใจว่าควรทำอย่างไร ก็จะช่วยปรับปรุง พัฒนาเจตคติ และคุณค่าทางจิตใจให้ก้าวหน้าเทียบเท่าความรู้ในเชิงสติปัญญาได้

3.1.4 มุ่งให้เกิดทักษะทางวิชาการและทางสังคม เป้าหมาย ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ที่แสวงหาให้เกิดความคิด ความรู้และคุณค่าทางเจตคติ และค่านิยมได้มากขึ้น เป้าหมายของ วิชาสังคมศึกษาจะหยุดยั้งเฉพาะแต่คิด และรู้สึกนั้นไม่เป็นการพอเพียง แต่จะต้องปฏิบัติออกมา ให้ปรากฏ เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม เป็นการแสดงพฤติกรรมและกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะ ในการปฏิบัติประกอบด้วย เพราะหากขาดทักษะในการปฏิบัติแล้ว พฤติกรรมและกระบวนการที่ จะเกิดการคิด การรู้สึก การรู้ในด้านวิชาการและสังคม ย่อมจะไม่บังเกิดผล

3.1.5 มุ่งให้เป็นลักษณะธรรมชาติ เป้าหมายสำคัญ เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระที่เกิดจากการบูรณาการ ความรู้ที่คัดสรรมา อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และวัยของผู้เรียน เพื่อการเป็น พลเมืองดี ที่รอบรู้มีความรับผิดชอบต่องานนั้นจึงเป็น สหวิทยาการ (Interdisciplinary) และบูรณาการ (Integrated) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Learning) และได้เรียนรู้จากยุทธศาสตร์การเรียนรู้และกิจกรรมที่เหมาะสม (ลาวัณย์ วิทยายุทธพิบูล. 2533 : 38-40)

3.2 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญสำหรับครูผู้สอนทุกคนเพราะจะทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่กำหนด โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 จึงต้องระลึกเสมอจะต้องดำเนินการให้ครบถ้วน ดังนั้นเพื่อให้การเรียนรู้มีสัมฤทธิ์ผลดังกล่าวจึงต้องเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก จึงมีคำถามที่ต้องถาม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551: 17 - 20) ดังนี้

3.2.1 ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคมการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่นมีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

3.2.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีสาระที่ประกอบไปด้วยอะไรบ้างกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะคุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

3.2.2.1 ศาสนาศีลธรรมและจริยธรรมแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ ศาสนาศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

3.2.2.2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระเบียบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

3.2.2.3 เศรษฐศาสตร์การผลิตการแจกจ่าย การบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.2.2.4 ประวัติศาสตร์ เวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

3.2.2.5 ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพแหล่งทรัพยากรและภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. 3. สารและมาตรฐานการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาประเภทของความรู้ ในสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แล้วเป็นความรู้ในระดับมโนคติ คือ ความรู้ที่สูงกว่าระดับข้อเท็จจริงธรรมดาผู้เรียนต้องใช้ทักษะทางปัญญามากกว่าการรับรู้และจดจำเพียงอย่างเดียวดังนั้นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนดกรอบสาระความรู้ไว้ ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551: 21-28) และผู้วิจัยได้นำเอาสาระที่ 1 คือ สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาเป็นสาระหลักในการสร้างหลักสูตรเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ คือ

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติความสำคัญศาสนาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนเป็น ศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

3.4. คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแล้วผู้เรียนจะต้องคุณลักษณะ ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551: 30)

3.4.1 มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3.4.2 มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย ออสเตรเลียโอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ในด้าน ศาสนา คุณธรรมจริยธรรมค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครองประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์

3.4.3 เข้าใจแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้ใน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษา พุทธศักราช 2551 นี้เป็นการจัดการศึกษาที่ได้มีการกำหนด วิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อเป็นทิศทางการจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ในแต่ละระดับนอกจากนั้น ยังกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลา เรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เกณฑ์การจบ การศึกษาและเอกสารหลักฐานทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ให้มีความ ชัดเจนในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งหมด

4. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

4.1 ความหมายของการพัฒนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 ได้ให้ความหมายคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 779)

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2532: 64) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า การเจริญเติบโต ความงอกงาม เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง มีเป้าหมาย เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม

สรุปได้ว่า การพัฒนาหมายถึง การปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างมีระบบและเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ดีขึ้นเจริญขึ้นกว่าเดิม

4.2 การพัฒนาคุณธรรมนักเรียน

4.2.1 แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ไรท์ และโนว์ (Wright and Noe. 1996. 127 - 130) นักสังคมวิทยามีความคิดเห็นเกี่ยวข้อ กับอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งเขาเชื่อว่า เด็กเล็กๆ จะเรียนรู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว จากผู้อื่นที่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม ด้วยการเลียนแบบจากผู้ที่ตนรัก และมีอำนาจเหนือกว่า จนในที่สุดเด็กยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมเป็นหลักในการปฏิบัติ โดยอัตโนมัติ ซึ่งนักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กๆ เช่นกัน แม้ว่า ทฤษฎีบางคนยอมรับการผันแปรของสังคม และสถานการณ์ในชีวิตที่อาจมีผลทำให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ก็ตาม ตามแนวความคิดนี้ กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรม ให้แก่เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียน นอกจากนี้ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543: 63 - 67) ได้กล่าวถึง วิธีการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมไว้ดังนี้

- 1.การให้ความรู้ขั้นสูงสุด วิธีการฝึกฝนเด็กโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรม ในขั้นสูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กตามทฤษฎีของเพียเจต์ นักจิตวิทยาได้ใช้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นสูงขึ้นกว่าขั้นของตนมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับเหตุผลใหม่ เด็กจะนำไปเปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ซึ่งการเปรียบเทียบนี้เด็กจะเกิดความขัดแย้งหรือเกิดความไม่สมดุลทางความคิด ความไม่สมดุลนี้จะป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุง โครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้

- 2.การอบรมทางศาสนาประเพณีของผู้นับถือ ศาสนาพุทธ ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชายมีโอกาสได้รับการอบรมทางพระพุทธศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณร และภิกษุ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวก แต่ที่ปฏิบัติกันมาก คือการใช้เวลา 3 เดือน ในระยะเข้าพรรษา ในระหว่างต้นเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคม ของทุกปี การได้บวชเรียนนี้วัฒนธรรมไทยถือว่า เป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ครอบครัวยุทธชาติ ผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้วสังคมถือว่าเป็นผู้มีการเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะและพฤติกรรมในทางที่ลดความเห็นแก่ตัว และเพิ่มความเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ นอกจากนี้ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้ว ยังควรเป็นผู้ชายซึ่งในระสพระธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนาอีกด้วย

3. การให้แสดงบทบาท วิธีนี้เกิดจากการเข้าใจว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่นได้ดี นั้น ต้องให้เขามีโอกาสสวมบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากที่ตนมีอยู่ ซึ่ง คอลลินส์ กล่าวว่า วิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิด หรือรู้สึกแตกต่างไปจากที่เขาเป็นอยู่ได้คือ ให้เขาได้แสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โคลเบอร์ก ได้กล่าวว่า การสวมบทบาทนั้น ได้แก่การรับเอาทัศนคติของคนอื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วย กระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้าง และเกิดความเข้าใจ แตกต่างไปจากเดิม ไม่มีติดอยู่แต่ตนเอง

4. การใช้อิทธิพลของกลุ่ม ให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตาม ลักษณะของเพื่อน โดยง่าย เพื่อนนับว่าเป็นผู้มีอิทธิพลต่อเด็กมาก

5. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้ การจัดการตัวแบบให้ดี ก็เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ทดลองวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีแรกดังที่กล่าวมาแล้ว หรือการให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือการให้เพื่อแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกัน เป็นเอกฉันท์ อันจะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อนได้มาก การจัดการกับตัวแบบ ให้เกิดการเลียนแบบ เป็นวิธีการที่มีการศึกษาค้นคว้า มากมากพอประมาณ เพราะเป็นวิธีการที่นักจิตวิทยาเชื่อจะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่อาจทำตามโดยไม่รู้สีกว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะการเลียนแบบนี้เป็นลักษณะหนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Imitations) หรือการเทียบเคียง (Identification) ก็ดี ล้วนเป็นวิธีการอาศัยตัวแบบ ลักษณะและความเหมาะสมของตัวแบบ เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับวิธีนี้ เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะ ดึงดูด และชักชวนให้ผู้สังเกตอื่นเห็น เกิดความเชื่อและคล้อยตามได้ ตัวแบบที่มีอิทธิพลให้เด็กคล้อยตามได้มากที่สุด ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ใหญ่ เพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบได้มาก คือ ความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในเรื่องของความรู้ความสามารถ ของตัวแบบในเรื่องของการแสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบ ก็เป็นตัวแปรที่สำคัญ ที่จะก่อให้เกิดการเลียนแบบ ได้เช่นกัน

4.2.2 หลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ซ้ำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524 : 77 – 83) ได้เสนอหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน คือ

1. การพัฒนาการศึกษาจะให้ได้ผลต้องพัฒนาทั้งระบบ คือ ระบบการศึกษาทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน การสอนศีลธรรมในหลักสูตร ในห้องเรียนอย่างเดียวไม่เป็นการเพียงพอ จะต้องมีการดูแลแนะนำ เอาใจใส่นักเรียนภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียนด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนจะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับการอบรมสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ดังนี้

1.1 บุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ หัวหน้าสถานศึกษา ผู้บริหารทุกระดับ ครู อาจารย์ทุกคน พนักงาน ภารโรง นักเรียน นักศึกษา ตลอดทั้งบุคลากร ผู้เข้ามาประกอบการในโรงเรียน เช่น แม่ค้า ขายอาหารในโรงเรียน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ต้องร่วมมือในการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนด้วย

1.2 การบริหารงานของโรงเรียน ในทุกเรื่องจะต้องดำเนินการไปตามวิธีการเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน

1.3 สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้แก่ บริเวณอาคารสถานที่ สภาพที่ตั้งภายในและนอกอาคารเรียน จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่รักษา ปรับปรุงให้สะอาดเรียบร้อย ไม่มีสภาพเสื่อมโทรม

1.4 การมีมนุษยสัมพันธ์และประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จะต้องเป็นไปด้วยดี มีอะไร ทำอะไร ทุกคน ทุกฝ่ายจะต้องทราบและเข้าใจเห็นพ้องต้องกันโดยตลอด เป็นการสร้างบรรยากาศ แห่งความเป็นมิตร ความอบอุ่นใจทำให้สุขภาพจิตของทุกคนทั้งในและนอกโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกันสมบูรณ์และสุขสบาย

1.5 การบริการและสวัสดิการ ในโรงเรียน ต้องเพียงพอ พอดี กับปริมาณและความจำเป็นในโรงเรียนเช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำดื่มสาธารณะที่รับประทานอาหารห้องพยาบาล ตลอดจนजनสถานที่บริการ เกี่ยวกับการศึกษา เช่น แผนกทะเบียน ห้องสมุด สนามกีฬา ที่พักผ่อน

1.6 กิจกรรมของนักเรียน นักศึกษา มีส่วนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาเป็นอันมาก กิจกรรมที่จัดให้นักเรียน นักศึกษาที่จัดขึ้น ทั้งกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความต้องการของนักเรียน นักศึกษา ควรมุ่งเพื่อประโยชน์ของการศึกษา สอดแทรก วิธีการของ จริยศึกษา และขจัดสิ่งที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่งามให้หมดไปด้วย

1.7 การสอนจริยศึกษา ในแขนงวิชา จริยศึกษาโดยตรง ครู อาจารย์ ผู้สอน ควรปรับปรุงตนเอง ให้ความสำคัญเหมาะสม มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอน มีกลวิธีที่ทำให้นักเรียนสนใจจัดทำจัดหาและใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม กิจกรรมร่วมหลักสูตรในวิชาที่สอน

1.8 การสอนสอดแทรก จริยศึกษาในการสอนวิชาอื่น ในการสอนทุกวิชา
ทุกหลักสูตร ทุกชั้นเรียน สามารถสอดแทรกจริยศึกษาได้ที่สิ้น การสอดแทรก จริยศึกษาใน
การสอนวิชาอื่นๆ อาจทำได้หลายวิธี

1.9 สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน รวมถึงผู้บังคับบัญชา และผู้บริหาร
ระดับสูงของสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้บริหารบ้านเมือง ประชาชนในสังคมและสถาบันต่างๆ ที่
เกี่ยวข้องใกล้ชิด หรือติดต่อกับสถาบันการศึกษา เช่น วัด พระสงฆ์ สื่อมวลชน ตลอดจนบ้าน
และญาติของนักเรียน นักเรียนในโรงเรียน ต่างเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนา จริยศึกษา
และขณะเดียวกันก็อาจเป็นปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาจริยศึกษาของสถานศึกษานั้นได้

2. การพัฒนาจริยศึกษา ต้องถือหลักการ ป้องกันดีกว่าแก้ไขจริยศึกษามีได้
หมายถึง เพียงแต่การสอนหลักศีลธรรม จรรยาเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง การพัฒนาความรู้
ความเข้าใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีงาม การสร้างเจตคติและ
พฤติกรรมที่มีคุณค่าของบุคคลด้วย ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่
สมควรของนักเรียนเพื่อการฝึกหัด อบรมคุณธรรมจริยธรรม ไปด้วยกันคือ

2.1 การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งเป็นส่วนบุคคลและเป็นกลุ่มครู
อาจารย์ ต้องเป็นผู้นำแนวทางชีวิตที่ดีงามให้แก่ นักเรียน นักศึกษา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นอย่างดี
ดี เป็นเหมือนเครื่องนำทาง และสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน นักศึกษา ชนิดที่ทำให้นักเรียน
นักศึกษา อยากจะมาปรึกษาหรือ ขอคำแนะนำ ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตของตนทุกโอกาส

2.2 การดูแล เอาใจใส่ใกล้ชิดของ ครู อาจารย์ ต้องรู้จักนักเรียน
นักศึกษาของตน เอาใจใส่ใกล้ชิดเหมือนญาติผู้ใหญ่ ที่ควรเอาใจใส่ลูกหลานของตน สร้าง
ความสัมพันธ์ ทางใจระหว่างครู อาจารย์ กับศิษย์ให้เอื้ออาทรถึงกัน มีอะไรที่ไม่ดีไม่งาม ในตัว
นักเรียน นักศึกษา

2.3 การดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ให้มีบรรยากาศ ที่จะชัก
นำไปในทางที่ดีงาม ขจัดและปรับปรุงสิ่งที่ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสียหายให้หมดไป เช่น
บุคคลที่ไม่เหมาะสม นักเรียน นักศึกษาที่ประพฤติไม่ดี ครู อาจารย์ที่เป็นแบบอย่างไม่ดี บริเวณ
อาคารที่สกปรกรกรุงรัง แหล่งอบายมุขต่างๆ เป็นต้น

2.4 การอบรมสั่งสอนให้นักเรียน นักศึกษา มีวิจารณ์ญาณสามารถ
ตัดสินใจเลือกวิถีทางปฏิบัติต่างๆ อันถูกต้องด้วยตนเอง ตามวัย ชั้น และระดับการศึกษาใน
สถานศึกษา นั้น ควรมีการยกย่องผู้ที่ทำคุณงามความดีให้ปรากฏ ตักเตือนว่ากล่าว ผู้ที่กระทำ
ตัวไม่เหมาะสม รวมทั้งแนะนำให้ปรับตัวให้ดีขึ้น ตลอดจนการยกย่องชมเชย ต้องกระทำโดยไม่มี
อคติ

2.5 การปลูกฝังอบรมนักเรียน นักศึกษา แต่ละคนให้เป็นผู้มีอุดมคติของ
ชีวิต โดยการเล่าให้ฟังหรืออ่านเรื่องราว ชีวิตประวัติของบุคคล ที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม และ
บ้านเมืองในด้านต่างๆ ให้นักเรียน นักศึกษา ได้เลือกเป็นตัวอย่างตามแรงบันดาลใจของตนเอง

2.6 การแต่งตั้ง ครู อาจารย์ คนหนึ่งหรือเป็นคณะคอยดูแลตรวจตรา

สังเกต และแนะนำ ความประพฤติของนักเรียน ควรทำในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปและในโรงเรียนนั้นไม่มีระบบครูประจำชั้น หรือมีแต่ไม่ได้ทำหน้าที่แบบนี้ ครูอาจารย์ หรือ คณะกรรมการดังกล่าวควรทำงานอย่างจริงจัง แม้พบเห็นความไม่เรียบร้อยซึ่งเป็นกรณีเล็กน้อย ก็ต้องว่ากล่าวตักเตือน หรือกรณีที่ร้ายแรงก็ต้องดำเนินการเสนอผู้บริหารโรงเรียนแก้ไข อย่างมี อดติ และครู อาจารย์ คณะกรรมการ นี้ควรได้รับการพบปะฝ่ายปกครอง หรือฝ่ายบริหาร โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอตลอดปีการศึกษา หรือรายงานเหตุการณ์ความเป็นไปทางด้านจริยธรรม ของนักเรียนนักศึกษา และปรึกษาหารือ แก้ไข หรือร่างโครงการพัฒนาจริยศึกษาให้เหมาะสม ตามลำดับต่อไป

2.7 ความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา เป็นเรื่องสำคัญ การที่

ครู อาจารย์หรือโรงเรียน ได้ติดต่ออย่างใกล้ชิด ให้บิดามารดา ผู้ปกครองได้ทราบถึงความดี หรือความบกพร่องของเด็กของตนทุกระยะ เป็นการป้องกันความเข้าใจผิด ไม่ส่งเสริมในทาง ที่ผิด และความร่วมมือ ในการอบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษาให้มีคุณธรรมจริยธรรม ที่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี

2.8 ความร่วมมือระหว่าง ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ต่างสถาบันเป็นเรื่อง

สำคัญมากโดยเฉพาะโรงเรียนหรือสถานศึกษาขนาดใหญ่ เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล และโรงเรียนมัธยมศึกษาของเอกชน ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งมักจะมีเหตุการณ์ นักเรียน นักศึกษา ทะเลาะวิวาทกันถ้า ครู อาจารย์ คู่กรณีรู้จักสนิทสนมกันให้ความร่วมมือในการ ปกครองดูแลนักเรียน ในด้านต่าง ๆ เหตุการณ์ที่ไม่สมควรดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นเลย หรือแม้เกิด ก็ระงับป้องกันการลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โตได้ง่าย

2.9 การศึกษา วิจัย ปัญหา จริยศึกษาของนักเรียน นักศึกษา โดยใช้หลัก

ทางวิชาการวิเคราะห์ หาสาเหตุและหาทางแก้ไข เป็นแนวทางป้องกันปัญหา ในระยะยาวและ อาจจะเป็นการป้องกันและแก้ไขที่ถูกต้องได้หนทางหนึ่งด้วย

3.การพัฒนาจริยศึกษา ควรถือหลักการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงามและห้ามปราม แก้ไขในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์คุณลักษณะของคนไทยที่ควรปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ ปัจจุบัน 10 ประการเป็นกิจกรรมที่ควรส่งเสริม ดังนี้

3.1 ความไม่มีระเบียบลักษณะควรแก้ไข ไม่ตรงเวลาการถืองานเป็นของ

เล่นความมั่งกายไม่เรียบร้อย คตินิยมที่ว่าอะไรก็ไม่เป็นไร การชอบขอผ่อนผัน อดลุ่มอล่วย การไม่ยัดหมั้นในกตีกา การชอบมีอภิสิทธิ์

3.2 ความซื่อสัตย์สุจริต ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การชอบเอาเปรียบ

คดโกง การชอบใช้อิทธิพล และอภิสิทธิ์ในกรณีต่างๆ การปลอมแปลงต่างๆ การหลอกลวง ใน รูปต่างๆ การพูดปด

3.3 ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ความเฉื่อยชา การฟุ้งเฟ้อ การอยากมีอยากได้ในสิ่งต่างๆ โดยการไม่ประมาณตน การหมกมุ่นในอบายมุขต่างๆ การประกอบอาชีพไม่สุจริต ความเกลียดคร้าน การไม่มีคุณธรรม ในการประกอบอาชีพ

3.4 ความสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ ลักษณะที่ควรแก้ไขปรับปรุง ได้แก่ การไม่รู้จักรักรฐาณะหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง เช่น หน้าของลูก หน้าทีของนักเรียน นักศึกษา หน้าทีของพลเมืองดี การเห็นประโยชน์ตนมากกว่า ประโยชน์ส่วนรวม ไม่ช่วยป้องกันสาธารณสมบัติ การวางแผนไม่กระตือรือร้น ในการรักษา ความยุติธรรมในสังคม เป็นต้น

3.5 การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการมีเหตุผล ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การเชื่อโซกลาง การหลงไหลไปตามโฆษณา การถือชาวลือ การเอาแบบอย่างจากต่างชาติ ในทางที่ไม่ดีไม่งาม การกระทำอย่างไม่มีจุดหมาย สักแต่จะทำ อย่างที่ เคยทำกันมา การไม่รู้จักรักคิดหาเหตุผล ในการกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ เป็นต้น

3.6 ความกระตือรือร้นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความรัก เทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ ความเกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลที่ เลว การไม่เอาธุระ กระทำแต่สิ่งที่ไม่ดีไม่งามในสังคม การลุ่มหลงในอามิสสินจ้าง ให้กระทำใน สิ่งที่ไม่สมควรหรืองดเว้นในสิ่งที่ไม่ควรกระทำในสิ่งที่ควร ความเชื่อมงายในพิธีกรรมหรือ แบบอย่าง ที่เป็นกระพี้ของศาสนา การไม่แสดงความคิดเห็นในทางที่สร้างสรรค์ การไม่สนใจใน เรื่อง การปกครองประเทศ เป็นต้น

3.7 การมีพละทานมัยที่สมบูรณ์ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การไม่รู้จักรักษาความสะอาด ความมั่งง่าย การตามใจปากท้องของตน ค่านิยมที่ผิดๆ การไม่รู้จักรู้ใช้เวลา วางให้เป็นประโยชน์ การหลงมงายในอบายมุข การนิยมหาความสำราญในแหล่งเรียมย์ต่างๆ การเปลี่ยนความมุ่งหมายของการกีฬาไปในทางด้านการพนัน ความโลภ ลากอั้นไม่ควรได้ การไม่รู้จักรประมาณตน

3.8 พึ่งตนเองและมีอุดมคติ ลักษณะที่ควรแก้ไข การขอขบขอความช่วยเหลือเหลือจากผู้อื่นความไม่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง การเสียดใจ การเห็น ประโยชน์เฉพาหน้า ความฟุ่มเฟือย สล่อยสรุ่ย การปล่อยตัวตามยถากรรม การลุ่มหลงใน ค่านิยมที่ผิดๆ

3.9 ความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรู้จักรักษา ศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การไม่รักษาชื่อเสียงของตนเอง โดยการ ขายตัวเป็นสินค้าทางกามารมณ์แก่ชาวต่างประเทศ การนิยมของต่างประเทศ และวัฒนธรรม ของต่างชาติ ความไม่สำรวมในเรื่องเพศ การลักลอบขายศิลปวัตถุ และทรัพยากรธรรมชาติให้ ชาวต่างชาติ

3.10 ความเสียสละ ความเมตตาอารี ความกตัญญูทเวที ความกล้าหาญ
ความสามัคคี ลักษณะที่ควรแก้ไข และควรให้เกิดในสังคมในทางที่ดี

4.การพัฒนาจริยศึกษา จะได้ผลต่อเมื่อ ครู อาจารย์ และผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี
แก่เด็ก หรือนักเรียน นักศึกษา ต้องถือหลักว่า สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้นด้วย ทั้งในการสอน
จริยศึกษา และความเป็นอยู่ปกติของครู ต้องเป็นไปตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ที่อบรมสั่งสอน
นักเรียน นักศึกษา การพัฒนาจริยศึกษาจึงเป็นผล ครู อาจารย์จะถือว่าสิ่งที่ครูทำได้ นักเรียนทำ
ไม่ได้ เพราะจะทำให้นักเรียนคิดว่า หลักจริยธรรมที่ครูสอน เป็นเรื่องหน้าไหว้หลังหลอก

4.2.3 แนวทางการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์ (2524: 89 - 90) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาส่งเสริม
คุณธรรมจริยธรรมไว้ ดังนี้

- 1.ปรับปรุงหลักสูตรการปลูกฝังอบรมจริยธรรม ที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและ
พัฒนาวิธีการสอน ให้ถูกต้อง ตามหลักวิชาการพัฒนา และปรับปรุงวิธีการประเมินผล ให้
สามารถวัด พัฒนาการทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง
- 2.จัดสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียน จัดให้นักเรียนได้
ปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมที่ปลูกฝังในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ และ
คงเส้นคงวา
- 3.หลักสูตรการฝึกหัดครู ควรเพิ่มวิชาทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ 5 - 10
หน่วยกิต นอกจากนี้ควรมีการสอนวิชาเอก “การปลูกฝังอบรมจริยธรรม”
- 4.ควรมีการสร้างนักวิชาการชั้นสูง ที่จะทำหน้าที่วิจัย สอนพัฒนาเยาวชนไทยอย่าง
มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกทางด้านจิตวิทยา
และพฤติกรรมศาสตร์ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
- 5.ให้โรงเรียนเชิญชนบุคลากรทางศาสนา มาช่วยปลูกฝังจริยธรรม
- 6.ควรปรับปรุงระบบการประเมินผลครู โดยไม่เน้นเป้าหมายเชิงปริมาณ และไม่
เน้นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนในทันที แต่เน้นการประเมินคุณภาพและ
ปริมาณ การจัดกิจกรรมการพัฒนา ที่จัดให้นักเรียนอย่างถูกหลักวิชา
- 7.การพัฒนาครูประจำการ เกี่ยวกับหลักและวิธีการปลูกฝังอบรมจริยธรรม
- 8.ปรับปรุงสภาพแวดล้อม การทำงานของครู อาจารย์ ลดภาระงานด้านธุรการ
เพื่อให้ครู อาจารย์ ดูแลอบรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด ให้สวัสดิการ ความช่วยเหลือและบริการ
ต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีรวมทั้งมีการติดตามดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู
อาจารย์ เพื่อแก้ไขปรับปรุง

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนั้น โรงเรียนสามารถกระทำได้ดังนี้

1. เร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตร ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

2. เร่งรัดการฝึกอบรม และส่งเสริมความรู้ ด้านคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร

3. ส่งเสริมให้มีความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน สถาบันครอบครัว และหน่วยงานอื่น ๆ ในการเผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม

4. ส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีบทบาท ในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงาม

5. ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนาจิตใจ

6. จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติ ข้าราชการครู และบุคลากรที่อุทิศเวลาตั้งใจปฏิบัติงาน

7. ส่งเสริมให้สื่อมวลชน ทุกประเภทมีส่วนร่วม ในการเผยแพร่ และพัฒนาคุณธรรม

8. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กได้ปฏิบัติตาม

คุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ

9. จัดให้มีการวัดและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกระยะ

10. และนำผลมาปรับปรุงให้นักเรียนได้มีคุณธรรมที่สมบูรณ์

4.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

4.3.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม สองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกันมาก ซึ่งมีนักปรัชญา นักจิตวิทยา นักการศาสนา นักการศึกษา ได้ให้ความหมายดังนี้ คือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 . 252) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม

เทพทกวี (ปอ.ปยุตโต. 2532 . 34) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณธรรม ความดีงาม

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524 . 113) คำว่า จริยธรรม หมายถึง พันธหรือหน้าที่ของเราที่ต้องปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการนำเอาความรู้ ความจริงหรือกฎธรรมชาติ มาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2524 . 55) คำว่า จริยธรรมหมายถึง ธรรมที่ควรประพฤติ คือพฤติกรรม คือ การกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงามควรประพฤติ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับ จริยธรรม ผู้วิจัยคิดว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ของบุคคลในการทำในสิ่งที่ดีงามและถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ตนเอง และบุคคลอื่นโดยทั่วไปในสังคม

4.3.2 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

สมเด็จพระสังฆราช (2540. 230) ได้สรุปความสำคัญของคุณธรรม ดังนี้ คุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่บุคคลเป็นส่วนตัวและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ในหลายๆ ด้านคือ

1. คุณธรรมเป็นเครื่องชำระศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ เราจะไม่มีตีคุณค่าของมนุษย์เป็นตัวเงิน แต่จะตีค่าด้วยคุณธรรมผู้มีคุณธรรมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีเป็นคนมีค่า ส่วนผู้ไร้คุณธรรมจะถูกประณามว่า “เหมือนไม่ใช่คน”

2. คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมบุคลิกภาพ เช่น “ความซื่อตรง” ทำให้คนมีความสมบูรณ์ ในความคิดและการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งระหว่างความคิด คำพูด และการกระทำ

3. คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ “ความจริงใจ” ทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่นคนไม่จริงใจ ย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจจึงทำให้เสียประโยชน์ที่ควรจะได้

4. คุณธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ เพราะการกระทำในสิ่งที่ถูกที่ควรแล้ว ไม่ต้องหวาดระแวงในภัยอันตรายที่จะตามมาอีกด้วย เพราะผู้มีคุณธรรมจะเป็นผู้มีธรรมะ มีแนวประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องไม่ทำผิด

5. คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ และความมั่นคงปลอดภัยในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

4.3.3 ประเภทของคุณธรรมจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543. 3 – 6) ได้แบ่งลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น 4 ประเภท ตามมิติทางจิตวิทยา ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมด้านนี้เป็นพิเศษ

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมว่าบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีเจตคติ

แตกต่างกันออกไป จากค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติของบุคคลมีความหมายกว้างกว่า ความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะเจตคตินั้นรวมถึงความรู้ และความรู้สึก ในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิงจริยธรรมจึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคล เวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะทำหรือเลือกที่จะไม่ทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้ แสดงถึงเหตุจูงใจ ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้เราทราบว่าบุคคลมีจริยธรรมที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันเสมอ และการที่บุคคลมีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังแตกต่างกัน และสุดท้ายทำให้เราทราบว่า ระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจต์ และโคลเบอร์ก (Piaget: 1932 and Kohlberg: 1969; อ้างถึงใน วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. 2550. 44 - 45) ใช้การอ้างอิงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ และเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของมนุษย์ด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรม ที่สังคมนิยมชมชอบ ยกเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคม เพราะพฤติกรรมของคนในสังคมส่งผลต่อความสงบสุขของคนในสังคม ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลเท่านั้น

4.4.4. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมมีนักปราชญ์ได้ศึกษาไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget. 1932; อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2543. 123 - 126) เพียเจต์เป็นผู้เริ่มศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และมีความคิดว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม ดังนั้นการพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น และได้แบ่งขั้นพัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

1.1 ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เกิด จนถึง 2 ขวบ เด็กในวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนต่อบุคคลอื่น

1.2 ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มอยู่ในช่วง 2 - 8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่เห็นว่าคำสั่งผู้ใหญ่ คือ ประกาศิตที่ต้องทำตาม

1.3 ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มขึ้นในช่วง 8-10 ปี เพียเจต์เชื่อว่า เกิดขึ้นจากการพัฒนาปัญญา และจากการมีประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม

ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกัน และความเท่าเทียมกันของบุคคลบางคนที่พัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง เนื่องจากถูกบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดู หรือสังคมหรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976. 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งการสัมภาษณ์ และการเขียนตอบ โคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง 6 พวก แล้วทำการทดสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น ในแต่ละขั้นของการพัฒนาจริยธรรมจะมีความสัมพันธ์กับอายุ และพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์ก กำหนดขั้นตอนของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างว่า อายุอยู่ในช่วงระดับนี้จะให้ลักษณะเหตุผลแบบนี้ แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิดซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่ากระบวนการทางความคิดทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละขั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไปถึงขั้นที่สูงกว่า การแก้ปัญหาที่มีหลักเกณฑ์มีเหตุผลมากกว่าการพัฒนาทั้ง 6 ขั้นจัดเป็นระดับมี 3 ระดับ ดังนี้

2.1 ระดับก่อนเกณฑ์ หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Preconvention Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมาก มีอายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกกระทำ ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้อื่น ในระดับนี้รางวัล และการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็ก อายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษ เป็นเหตุผลในการกระทำ หรือเลือกจะกระทำในทางที่จะให้เกิดประโยชน์กับตนเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ จึงจำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่ง เด็กในระยะนี้เข้าใจคำว่า ความดี คือ สิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแปรงฟันหลังอาหาร เพราะกลัวแม่ดุ ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้อง หมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ จะถูกผู้ใหญ่ดูว่า หรือเขี่ยนตี เพื่อที่จะให้เขาทำถูก หรือกระทำตนให้เป็นคนดี เมื่อมีอายุมากขึ้นระหว่าง 7-10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดา สำหรับการกระทำของผู้ใหญ่เด็กจะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือ คำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัล จึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำดีได้มากกว่าการดูดำ หรือการขู่ลงโทษ เช่น เด็กหญิงจะช่วยบิดา มารดาทำความสะอาดบ้าน เพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้น เด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ ก็เพื่อได้รับคำชมเชย และเด็กระยะนี้จะเริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่น เมื่อเขาให้ของมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มเข้าใจในความคิดของคนอื่น

2.2 ระดับตามเกณฑ์ หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level) อายุ 10-16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ส่วนมากในทุกๆ สังคม การดำเนินหรือ ยกย่องชมเชย จากสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามสังคม (The Interpersonal Concordance or “Good boy and Nice Girl” Orientation) เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าเพื่อนจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูงและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The “Low and Order” Orientation) วัยรุ่นเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ที่มากพอที่จะทราบว่า สังคมประกอบด้วยบุคคลต่างๆ แต่ละกลุ่มมีกฎเกณฑ์ให้สมาชิกยึดถือ บางกลุ่มมีเจ้าหน้าที่รักษากฎเกณฑ์เหล่านั้นด้วย และเข้าใจในหน้าที่ของคนในกลุ่มต่างๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ ของกลุ่มมากพอสมควร เขามีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคนอื่นด้วยว่าคนนั้น มีตำแหน่งอย่างนั้น การกระทำที่ถูกต้องนั้นจะพิจารณาเพื่อกลุ่มเพื่อส่วนรวมด้วย

2.3 ขั้นเหนือกฎเกณฑ์ หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง(Post conventional Level) ผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมขั้นนี้ และมักจะเป็นอายุ 16 ปีขึ้นไป บุคคลระดับเหนือกฎเกณฑ์บางคนจะเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม แต่การยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรม โดยทั่วไปกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการที่ยอมรับและเป็นรากฐาน ของกฎสังคม (Society Rule) หลักจริยธรรมเหล่านี้ในบางกรณีจะขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น พวกเหนือกฎเกณฑ์จะพิจารณาตัดสินโดยหลักจริยธรรมมากกว่าใช้กฎเกณฑ์

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา(The Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเลไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดหมายแน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำตามข้อตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วย จริยธรรมขั้นนี้พบมากในผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principal Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา ในขั้นสูงมีประสบการณ์และความรู้กว้างขวาง เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่นๆ ในโลก บุคคลที่ใช้หลักการนี้จะเป็นผู้ยอมรับเอาความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว มีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ เช่น โลกปาเลธรรม 2 ประการ คือ หิริ แปลว่า ความละอาย

และโอดตบปะ แปลว่า ความเกรงกลัวต่อบาป เพราะมีหลักในความเชื่อสากลที่ว่า ถ้าบุคคล กระทำแล้วชั่วแล้วรอดพ้นไม่มีผู้ลงโทษ แต่จิตใจสำนึกจะลงโทษเขาเอง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 . 44) ได้สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคล เบอร์ก ไว้ 6 ชั้น ให้เห็นชัดเจนถึงความสัมพันธ์ ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และ อายุของบุคคล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล เบอร์ก

ชั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับจริยธรรม
ชั้นที่ 1 หลักการหลีกเลี่ยงการลงโทษ (2-7 ปี) ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี)	1.ระดับก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี)
ชั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) ชั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี)	2.ระดับตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี)
ชั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) ชั้นที่ 6 หลักการยุดุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	3.ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976. 394) เชื่อว่า พัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้น จากขั้นที่ 1 ไปขั้นที่ 6 จะไม่ข้ามขั้น ทั้งนี้เพราะคนเราจะให้เหตุผลในขั้นต่ำก่อน ต่อมาเมื่อมีประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น จะสามารถเข้าใจความหมาย ประสบการณ์เก่าได้ดียิ่งขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและเหตุผล การมีเหตุผลที่สูงขึ้น เหตุผลขั้นต่ำจึงใช้น้อย ลดลงทุกทีและจะทิ้งไปในที่สุด

ส่วนบ่อเกิดเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น โคลเบอร์กเห็นว่า พัฒนาการการเรียนรู้ในเด็ก มีโอกาสติดต่อด้านสัมพันธ์กับผู้อื่น การเข้ากลุ่มในสังคมประเภทต่างๆ จะช่วยให้เขาฉลาดในการเรียนรู้บทบาทของตนเอง และผู้อื่นอันจะช่วยให้เขาพัฒนาจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นไปได้อย่างรวดเร็ว โคลเบอร์ก ยังเชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมนั้น มีใช้การรับความรู้จากการพำสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนต่อผู้อื่น และบทบาทของผู้อื่นด้วย รวมทั้งข้อเรียกร้อง และกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่างๆ ซึ่งอาจจะขัดแย้งกัน แต่ในขณะที่เดียวกันก็ผลักดันให้บุคคลพัฒนาไปตามขั้นตอนในทิศทางเดียวกันเสมอ ไม่ว่าบุคคลในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม

4.4.5 แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมไทยที่จำเป็น

1. กรมสามัญศึกษา (2535 : 35) ได้เสนอแนวทาง การเสริมสร้างคุณธรรมไทย ที่จำเป็นต่อการพัฒนา มี 8 ประการ คือ

1.1 การใฝ่สัจธรรม เป็นค่านิยมที่ถือความจริง ยอมรับความจริง เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลตามหลักกาลามสูตร เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีหลักฐานข้อมูลรองรับ สามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้ นิยมการแสวงหาความรู้ความจริง

1.2 การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นค่านิยม เกี่ยวกับการใช้กระบวนการ ค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหา หรือขจัดอุปสรรค ข้อยุ่งยากต่างๆ ที่เผชิญอยู่ จัดเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรืออริยสัจ 4

1.3 เมตตา – กรุณา เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิด หรือผลประโยชน์และการแสดงความเป็นมิตรแท้

1.4 สติ – สัมปชัญญะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการระลึกรู้ตนกำลังกระทำ สิ่งใด

1.5 ไม่ประมาท เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการวางแผน มีการเตรียมพร้อมมีการ คาดการณ์ ถึงผลที่ตามมาของการกระทำ หรือการประพฤติปฏิบัติใดๆ ของตนเองทำให้เกิด การยับยั้งชั่งใจ ควบคุมตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม

1.6 ซื่อสัตย์สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริง และความถูกต้องดีงาม ตรงต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ ตรงตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ ตรงต่อคำมั่นสัญญา

1.7 ขยันหมั่นเพียร เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความพึงพอใจ ในหน้าที่การงาน ของตน มีใจจดจ่อต่องาน มีความเพียรพยายาม มีการไตร่ตรองปรับปรุงงาน สามารถควบคุม ตนเองให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

1.8 หิริ โอตตปปะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความละอายเกรงกลัวต่อบาป ไม่ต้องการกระทำผิดไปจากศีลธรรม ระเบียบแบบแผนมาตรฐานความดีงามของสังคมทุกชนิด จะมีการประเมินการกระทำของตนอยู่เสมอ และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม

2. สุนน อมรวิวัฒน์ (2548 . 63) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติในการสร้างคุณธรรมที่ น่าสนใจ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การปลูกฝังศรัทธาก่อให้เกิดความสนใจ เราให้เกิดความรู้สึกรู้สึก ที่อยากมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติ การสร้างศรัทธาต่อคุณธรรม จึงเป็นสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง

ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการ หลักในการดำรงชีวิตของคนนั้น ไม่ควรมีมากมายนัก คนๆ หนึ่งอาจจะมีการเพียง สอง สามประการ แล้วทำความเข้าใจให้

ต้องแท้ จนเห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่จะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมายที่แท้จริง

ขั้นที่ 3 การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ถ้าสิ่งแวดล้อมนั้นช่วยก่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่มีระเบียบ และมีการพัฒนาที่เป็นไปในทางสายกลางแล้ว ย่อมนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมที่พึงประสงค์

ขั้นที่ 4 การใช้กระบวนการที่มีการศึกษาช่วย แก้ปัญหาคุณธรรม เพราะกระบวนการทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีจุดหมาย มีหลักการ โครงสร้าง วิธีการ การวัด และการประเมินผล ดังนั้นกระบวนการทางการศึกษา จึงร่วมสร้างให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาเกิดความรู้ ความเข้าใจ ผูกฝืนปฏิบัติ กระบวนการจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดคุณธรรมขึ้นได้ การพัฒนาเจตคติ ค่านิยม การส่งเสริมให้ครูได้ใช้กระบวนการในการเรียนการสอนย่อมเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ขั้นที่ 5 การใช้อิทธิพลสื่อมวลชน เป็นขั้นตอนที่ช่วยส่งเสริม ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนในปัจจุบันนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความคิด ของประชาชนมาก เพราะสื่อมวลชนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความรวดเร็วทันสมัยประชาชนทุกคนเข้าถึงได้ง่าย จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ขั้นที่ 6 การระดมความร่วมมือจากสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน องค์กรทางสังคม หน่วยงานราชการ กลุ่มผู้สนใจต่างๆ เหล่านี้ช่วยให้บุคคลในสังคมสามารถจับประเด็นหลักคุณธรรม ได้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี ควรปฏิบัติตามได้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สร้างศรัทธา ความเชื่อมั่น ในการประพฤติตามค่านิยมที่สังคมกำหนดไว้ให้

5. ความพึงพอใจ

5.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2532. 130) กล่าวถึงความพึงพอใจคือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคล ที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้ผลตอบแทน คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน

ศลใจ วิบูลกิจ (2543. 42) กล่าวถึงความพึงพอใจ หมายถึง สภาพอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อองค์ประกอบของงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลนั้นๆ

จากความหมายของความพึงพอใจ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า ความพึงพอใจหมายถึงความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการทำกิจกรรมในเชิงบวกและต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

5.2 แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับความพึงพอใจ

5.2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Maslow General Theory) เป็นทฤษฎีที่รู้จักและยอมรับกันแพร่หลาย คือ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow Hierarchy of Need) ซึ่งมีข้อสมมุติพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ 3 ประการ ดังนี้ (สฺรารค์ ไคว้ตระกูล. 2536. 111-118)

5.2.1.1 ทุกคนมีความต้องการและความต้องการนี้มีอยู่ตลอดเวลา และไม่มีสิ้นสุด

5.2.1.2 ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่จะเป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

5.2.1.3 ความต้องการของคนนั้นจะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับสูงก็จะเรียกร้องให้ตอบสนอง มาสโลว์ได้สรุปลักษณะของการจูงใจไว้ว่า การจูงใจจะเป็นไปอย่างมีระเบียบลำดับขั้นของความต้องการ หรือตามทฤษฎีของมาสโลว์จะมีลักษณะตามลำดับจากต่ำไปหาสูง 5 ขั้น ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางร่างกาย จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนก็ต่อเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนองเลยในด้านนี้ โดยปกติแล้วองค์กรแต่ละองค์กรทุกแห่งมักตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลด้วยวิธีการทางอ้อมคือ การจ่ายเงินค่าจ้าง

2) ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security Safety Need) ถ้าความต้องการทางด้านร่างกาย ได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้วมนุษย์จะมีความต้องการในขั้นที่สูง ต่อไป คือ ความต้องการด้านความปลอดภัย หรือความมั่นคงเป็นเรื่องการป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีพ เช่นความมั่นคงในหน้าที่การงาน สถานะทางสังคม

3) ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belongingness Need) ภายหลังที่คนได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้วก็จะมีความต้องการสูงขึ้น คือ ความต้องการทางด้านสังคม จะเริ่มเป็นสิ่งที่จูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมของคน ความต้องการทางด้านนี้จะเป็นความต้องการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน และการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและความรู้สึกที่ว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมอยู่เสมอ

4) ความต้องการมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) ความต้องการขั้นต่อมาเป็นความต้องการที่ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้ ความมั่นใจในตนเองในเรื่องความสามารถ ความรู้ และความสำคัญของตนเอง รวมทั้งต้องการมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น หรืออยากให้คนอื่นยกย่องสรรเสริญ ในความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน

5) ความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในชีวิต (Self actualization or Self realization) เป็นความต้องการในระดับสูงของมนุษย์ คือความต้องการที่จะสำเร็จในชีวิตตามความนึกคิด ความคาดหวัง ทะเยอทะยานใฝ่ฝัน ในขั้นนี้จะเกิดขึ้นและมักเป็นความต้องการที่เป็นอิสระเฉพาะแต่ละคนซึ่งต่างก็มีความนึกคิดใฝ่ฝันที่อยากได้รับความสำเร็จในสิ่งอันสูงส่งในทัศนะของตนเอง

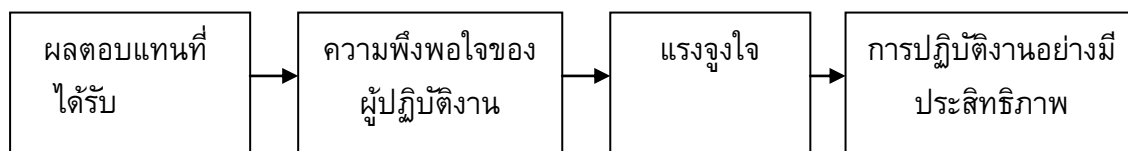
5.2.2 ทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุทำให้เกิดความพึงพอใจ (The Motivation Hygiene Theory)

Hertzberg, 1959 (อ้างใน อรุณ สอนธีรพงษ์, 2546: 47-49) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มี 2 ปัจจัย คือ

5.2.2.1 ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงานซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

5.2.2.2 ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และมีหน้าที่ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือนโอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะของอาชีพ สถานภาพในการทำงาน เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งอยู่ในสภาพปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษา จึงต้องคำนึงถึงคำพึงพอใจในการเรียนรู้ การทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงาน มีแนวคิดพื้นฐานต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

1) ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงานการตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน จนเกิดความพึงพอใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานสูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง ทัศนะตามแนวคิดดังกล่าวสามารถแสดงด้วย ภาพที่ 6 (มะลิวัลย์ ชูสกุล. 2548: 36)

ภาพที่ 6 ความพึงพอใจนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว ครูผู้สอนต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บรรลุความสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียน การสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียน ให้มีแรงจูงใจ ในการทำกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2) ผลการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความ พึงพอใจ และผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่นๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดี จะนำไปสู่ ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงาน ย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัลหรือผลตอบแทนซึ่งแบ่งออกเป็นผลตอบแทนภายใน (Intrinsic Rewards) และผลตอบแทนภายนอก (Extrinsic Rewards) โดยผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับ ความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ปริมาณของผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับนั้น คือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่าง ผลตอบแทนที่ เกิดขึ้นจริง และการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้ว ความพึงพอใจ ย่อมเกิดขึ้น จากทฤษฎีความพึงพอใจ เมื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผลตอบแทน ภายใน หรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึก ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้น เมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่างๆ ได้ ดำเนินงานภายใต้ ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่อง จากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอกเป็นรางวัลที่ผู้อื่น จัดหามาให้มากกว่าตนเองทำให้ ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือแม้แต่การให้คะแนน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน ไสก่คามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี (2550: บทคัดย่อ) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากครูผู้ปฏิบัติการสอนขาดความตระหนัก ไม่ค่อยเอาใจใส่ในการฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ขาดการกำกับติดตามการพัฒนาใน ด้านคุณธรรมจริยธรรมโดยผู้บริหารอย่างจริงจัง และผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมครูได้ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพิ่มมากขึ้น เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานมากขึ้น

พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์กรต่างๆ ชุมชน สถาบันต่างๆ ต้องร่วมมือกันจัดการศึกษาโดยให้มีการจัดทำหลักสูตรให้ชุมชนมีส่วนร่วม ทำให้นักเรียนสามารถสร้างคุณงามความดีได้โดยการเข้าปฏิบัติธรรมตามควรแก่วัย และการสร้างหลักสูตรประกอบการอบรม เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งจะทำให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จมาก

สมเกียรติ ธรรมตา (2555: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย แห่งที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย มีความเหมาะสมในระดับมากและความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยสรุปว่า หลักสูตรการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย ในระดับมาก

พิชัย บุญมาหนองคู (2556 : บทคัดย่อ) การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนสพป.มหาสารคาม เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน สพป.มหาสารคาม เขต 1 มีทั้งหมด 6 ด้าน มี 52 แนวทางการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน สพป.มหาสารคาม เขต 1 ประกอบไปด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์โดยการส่งเสริมการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกภาคส่วน การมีส่วนร่วมจากโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร) (2554: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด หลักสูตรทำให้ผู้เข้าอบรมมีคะแนนทดสอบสูงขึ้น หลักสูตรทำให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ดีมาก และหลักสูตรผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2546: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูมัธยมศึกษา” การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพ การบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พรชูลี อาชาวอำรุง และคณะ (2549: บทคัดย่อ) การศึกษาทบทวนโครงการครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผลลัพธ์ ครูพระมีผลให้ผู้บริหารและครู/อาจารย์ในโรงเรียน สำรวมมากขึ้น ตระหนักถึงหน้าที่ชาวพุทธ ทำบุญ ทำทาน และนำตนเอง ครอบครัว และนักเรียนเข้าวัดมากขึ้น ได้มีการทำโครงการใหม่ๆ ขึ้น เช่น การร่วมแข่งขันตอบปัญหา ธรรมะ การนำเด็กไปทำบุญที่วัดทุกวันศุกร์ การนั่งสมาธิก่อนสอนทุกวิชา เป็นต้น พบว่า ทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีความสงบ มีสติมากขึ้น ผู้ปกครองที่เคยห่างไกลวัด และหมกมุ่นอบายมุข ได้รับการชักจูงจากบุตร หลาน ให้ไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม และลดเลิกอบายมุข โดยเยาวชน ชักชวนบนฐานของความกตัญญูตามคำสอนของครูพระ การสอนของครูพระ จึงมีผลกระทบในทางการพัฒนาสังคมโดยรวม และส่งผลต่อนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ

สุเมธ งามกนก (2549: บทคัดย่อ) หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มอำนาจในการทำงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผนกระทรวงศึกษาธิการ การวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรเพื่อหาประสิทธิภาพ 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผนกระทรวงศึกษาธิการหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กัมปนาท บริบูรณ์ (2550: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็นของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม ขั้นตอนในการวิจัย มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองการคิดเป็นข้อมูลของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แพรวพรรณ บุญฤทธิมนตรี (2550: บทคัดย่อ) การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนงานให้กับหัวหน้างานในโรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์: ศึกษากรณี บริษัท แคลคอมพ์ อีเล็คโทรนิคส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) หลักสูตรการฝึกอบรม มี 5 หน่วย การทดลองใช้โครงการฝึกอบรมใช้แผนการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศักรินทร์ ชนประชา (2550: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ และใบบันทึกผลการเรียนรู้ โดยใช้แผนการทดลองแบบการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อน การฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาเธอร์ (Arthurs. 2003: Online) การต่อยอดผลประโยชน์กลับจากการพัฒนา โปรแกรมฝึกอบรมการฝึกงานในบริติช โคลัมเบีย ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนา หลักสูตรและรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับโปรแกรมการฝึกอบรม การฝึกงานมากที่สุด ในทางปฏิบัติการวิเคราะห์ความต้องการของระบบฝึกงาน จำเป็นต้อง รับทราบจุดบกพร่อง จากผู้มีส่วนได้เสียทุกคน ไม่ว่าจะเป็นสถานประกอบการ หน่วยงานที่ออก ใบรับรอง ตัวแทนภาคอุตสาหกรรม นายจ้าง ผู้ฝึกอบรม ผู้ออกแบบหลักสูตรและกระบวนการ ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนของการดำเนินการนั้น จะต้องเน้นการคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) เพราะการคิดอย่างเป็นระบบจะกำหนดวิธีการและชุดของเครื่องมือเพื่อกำหนดจุดเชื่อมโยงของระบบ โดยรวมทั้งหมดภายในโครงการหรือภายในองค์กร การคิดอย่างเป็นระบบจะนำไปสู่กระบวนการ ตัดสินใจเพื่อการวางแผน

ลอริดเซน (Lauridsen. 2003: Online) ความตระหนักของครูเกี่ยวกับ กระบวนการ ในการพัฒนาหลักสูตร คืออะไร ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักของครูเกี่ยวกับกระบวนการ ในการพัฒนาหลักสูตร คือ การที่มีมุมมองเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรใน 2 แง่มุม คือ แง่มุมในเชิงเทคนิค และแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกนึกคิด แง่มุมในเชิงเทคนิคนั้นมี 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรนั้นมีอิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอก 2) การพัฒนา หลักสูตรมาจากปัจจัยภายใน 3) การพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวข้องกับหลักการเจรจาและควมมี เหตุผลและเป็น กระบวนการที่มีปัจจัยอื่นแทรกซ้อนอยู่ตลอดเวลาและ 4) การพัฒนาหลักสูตร จะต้องมีส่วนตอนในการดำเนินการ ส่วนแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกนึกคิดนั้นมี 4 ประการ เช่นกัน คือ 1) อิทธิพล ที่ส่งผลต่อขนาดของกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา หลักสูตร 2) ครูตระหนักในตนเองว่าตนคือสะพานเชื่อมโยงระหว่างครูคนอื่นๆ กับมาตรฐาน หลักสูตรของมลรัฐเข้าด้วยกัน 3) ครู ตระหนักว่ากระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร คือ กระบวนการที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จ ลุล่วงได้หากไม่มีความเคลื่อนไหวของกลุ่ม 4) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ การเกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของและการลงทุนเพื่อพัฒนาหลักสูตร

ไพเพอร์ (Pfeifer. 2004: Online) เปรียบเทียบผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนา ทักษะ การบริหารจัดการด้วยวิธีการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเปรียบเทียบผลจาก การฝึกอบรม 2 วิธีคือ การฝึกอบรมที่นำโดยครูผู้สอน และการฝึกอบรมด้วย การสร้างแรงจูงใจ ในตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการสอนรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการสอนทางไกลและการสอนด้วยสื่อออนไลน์ ไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในด้านการเรียนรู้หรือการได้มาซึ่งความรู้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังได้ชี้ให้เห็นอีกว่า การวัดระดับทักษะและระดับความรู้จากการฝึกอบรมด้วยระบบ ทางไกลนั้น พบว่า การฝึกอบรมที่นำโดยครูผู้สอนมีประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกอบรมด้วยการ สร้างแรงจูงใจ ด้วยตนเอง z

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร สรุปได้ว่า การสร้างหลักสูตรมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การทดลองใช้ หลักสูตรและ 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ส่วนการประเมินหลักสูตรนั้น จะประเมินใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริบท 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น 3) ด้านกระบวนการ 4) ด้านผลผลิต การใช้รูปแบบใน การพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสมจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้ และการที่เนื้อหา หลักสูตรตรงกับมาตรฐานที่กำหนดจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของผู้เรียน

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ถวัลย์ บัวสละ (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาการดำเนินการ ของผู้บริหารใน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนตามทรรณะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามทรรณะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พิจิตร ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านกำหนดนโยบาย ด้านจัดสภาพแวดล้อม ด้านนิเทศการเรียน การสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยและพัฒนากระบวนการ สร้างความดีมีคุณธรรม โดยพิจารณาจาก 3 ประเด็นหลัก คือ คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดี มีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ และวิธีคัดสรรคน ครอบครัว ชุมชนดี มีคุณธรรม และเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมความดี มีคุณธรรมให้กับคน ครอบครัว ชุมชน ได้ใช้ วิธีการศึกษาภาคสนาม โดยการสนทนากลุ่มใน ระดับชุมชนและระดับจังหวัดของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัด พิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคล คือ การ พัฒนาคณะตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเรา เป็นตัวอย่างที่ดี พ่อแม่ทำตนเป็น ต้นแบบที่ดีให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องสร้างครอบครัว ให้อบอุ่นเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อต่อกัน การอบรมเด็ก และเยาวชนให้เป็นคนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ปลูกฝัง ให้ได้รู้จักเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญเพื่อให้เด็กซึมซับความดีงาม ครูเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรมจริยธรรม ร่วมมือ

ส่งเสริมและพัฒนาคนดี เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรม เป็น ต้นแบบของชุมชน สังคมให้กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรม ที่เน้นการปฏิบัติจริง ร่วมกิจกรรมกับวัด เพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ฝึกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึก ความดี ให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ใช้วัด เป็นศูนย์การพัฒนาคุณธรรมความดี ใช้กิจกรรมทางศาสนาช่วยสอน ใช้ขนบธรรมเนียม ประเพณี ดั้งเดิมช่วยกล่อมเกล้าจากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัฒนธรรม ท้องถิ่นในระดับ ครอบครัวพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกันเข้าใจถึงความแตกต่าง รู้จัก ปรับตัวเข้าหากัน มีความอดทนในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้ง ด้านการศึกษาและ การเป็นคนดีมีกิจกรรมที่สมาชิกทั้งครอบครัวทำร่วมกัน เข้าร่วมประเพณี ท้องถิ่น สังคมมีการประกาศ ยกย่องครอบครัวที่ปฏิบัติได้เหมาะสม เช่น แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกกตัญญูระดับชุมชน คนในชุมชน ทุกระดับต้องเป็นแบบอย่างที่ดีสร้างความร่วมมือในการ สร้างคนดี สังคมดีจากบ้าน วัด โรงเรียน ยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชน สร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชน สร้างครอบครัวที่สร้างอาชีพที่มั่นคงในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วม ของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคม ให้เพิ่มมากขึ้น

ดาร์เร็น อูทัยพยัคฆ์ (2548) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า ได้รูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีที่ยึดธรรมหลัก คือ หลักอริยสัจ 4 และธรรมะประกอบ คือ หลักกัลยาณมิตร หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา หลักอิทธิบาท 4 มีขั้นตอนการสอน 8 ขั้นตอน คือ สร้างความตระหนักละเอียดคิด คิดถึงสาเหตุของปัญหา เสนอและคิดทางเลือก วางแผนดำเนินการ ประเมินและหาทางเลือก ปฏิบัติตามขั้นตอน ประเมินผลและปรับปรุง วัดประเมินผล และสรุปผล รวมทั้งได้ออกสารคู่มือประกอบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีและ แผนการสอน คุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านการนำไปใช้ มีความเหมาะสมมากที่สุดเกือบทุกประเด็น ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่านักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ขวัญฟ้า รังสิยานันท์ (2552) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาจริยธรรมเด็กปฐมวัย ใช้หลักธรรม สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา ปัญญา วุฒิธรรม 4 โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครู ถือเป็นตัวแทนการขัดเกลา ทางสังคม (Socialization agent) ที่สำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ กิจกรรม 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมในชีวิตประจำวันเน้นการสำรวจ กาย วาจา ใจ ด้วยการ เจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเช้า ก่อนรับประทานอาหารเช้า ก่อนนอน และก่อนกลับบ้าน

2) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้จากการได้ยิน มองเห็น สูดดม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ในหน่วยต่าง ๆ โดยการลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ 2.1) การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ 2.2) การฝึกการรับรู้ 2.3) การพัฒนาการคิด 2.4) การลงมือปฏิบัติ 2.5) การประเมิน

กิตติชัย สุทธิศิลป์ (2553) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครนายก ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก 2) รูปการสอนวิทยาศาสตร์ ตามแนววิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ 2.1) ขั้นสร้างศรัทธา 2.2) ขั้นปัญญาอุคคิธรรม 2.3) ขั้นพัฒนาปัญญา 2.4) ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ 2.5) ขั้นสรุปและประเมินผล สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนี้ใช้ชื่อเรียกว่า Science Buddhist Instructional Model 3) ผลการพัฒนาการเรียนด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) ของนักเรียนที่พึงประสงค์จากการประเมินครั้งแรกนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 33.33 และการประเมินครั้งสุดท้าย นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 100 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 66.67 ของการประเมินครั้งแรก ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ (ปัญญาภาวนา) มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รสสุคนธ์ ยมกนิษฐ์ (2553) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งสรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายุตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายุตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โณฏฐัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายุตนะภายในกับอายุตนะภายนอกกระทบกันเมื่อองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าวประกอบพร้อมกันจึงเกิดเป็นผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่าน เข้ามาทางอายุตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถ ชั่ง ตวง วัด ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความโกรธ ความพอใจ ปิติ ฯลฯ ผลของการศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมองชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ ว่าทุกข์หรือปัญหาของชีวิตเกิดจากกิเลส ตัณหาซึ่งเป็นผลมาจากผัสสะ การดับตัณหาสามารถดับได้ด้วยสติ และสติจะเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการฝึกฝนอบรมตนใน ๓ ด้าน ได้แก่ อบรมตนด้านศีล สมาธิและปัญญา โดยมีปัจจัยเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวศรัทธาซึ่งมีกัลยาณมิตรแนะแนวในการคิดวิเคราะห์พิจารณาและนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จากนั้นบุคคล

จึงนำตนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติและคิดวิเคราะห์พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเป็นอิสระด้วยโยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคล มีโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิ ก็จะเกิดขึ้นตามมาทำให้องค์ธรรม (องค์มรรค) ในกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นและสัมพันธ์เป็นกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์กับองค์ธรรมที่เกื้อหนุนให้การเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมาย คือ ปัญญาวุทธิธรรม ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ ซึ่งส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาไปตามลำดับขั้นในวิสุทธิ ๗ ซึ่งสิ่งที่ใช้ตรวจสอบ ความถูกต้องของกระบวนการเรียนรู้ คือ มนุษย์สามารถใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างถูกต้อง ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ การเรียนรู้จึงเป็นการใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการและสัมมาทิฐิ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมแสดงออกทางกาย วาจา รวมถึงการสำรวมใจไม่ให้กิเลสเข้าครอบงำ เป็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเรียนรู้ภายนอกตัวบุคคลเข้าไปหาภายในตัวบุคคล ส่งผลต่อความสัมพันธ์ด้านจิตใจ อันเป็นความสงบภายใน เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้พ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหา อุปาทานด้วยสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาจนพัฒนาไปสู่ปัญญาที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นความรู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนสามารถทำลายกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ ความสัมพันธ์ทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดังกล่าว มีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามใน ๔ ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญาอันนำไปสู่จุดหมายของชีวิตตามความพร้อมของบุคคลได้แก่ จุดหมายปัจจุบัน จุดหมายเบื้องหน้าและจุดหมายสูงสุด

อาเธอร์ ซาโจน (Arthurs. Zajonc, 2005) ได้ศึกษาการทำสมาธิโดยใช้ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา ได้นำเสนอเกี่ยวกับ จิตตปัญญาศึกษา ว่า จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) มีรากฐานจากแนวคิดเรื่องไตรยางค์แห่งการเรียนรู้สรุปผลได้ ดังนี้

1) การเรียนรู้ในฐานะวัฒนธรรม เพื่อการทำให้เป็น คือเอาวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง ไม่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง

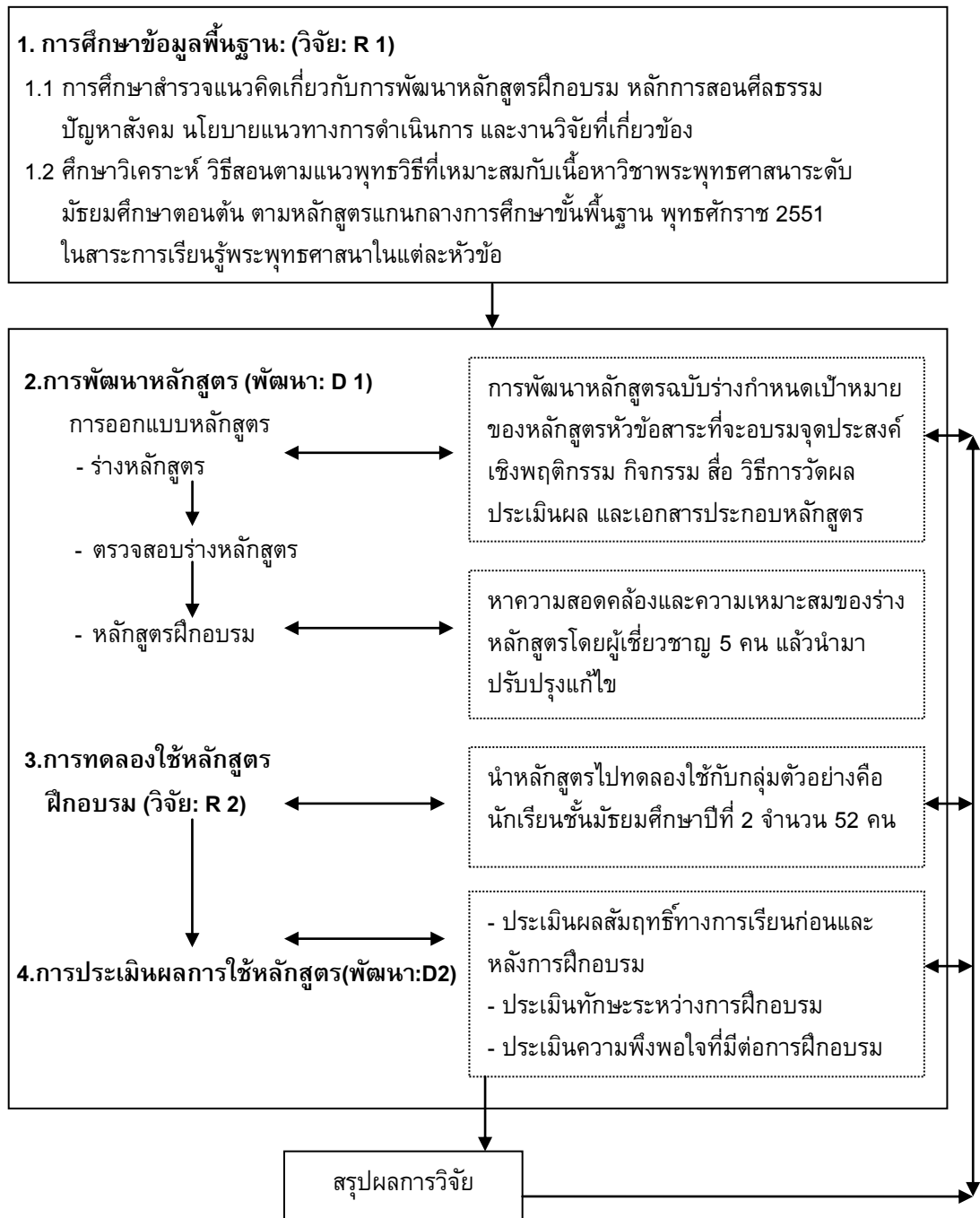
2) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการคิดเป็น คือใช้เหตุผลวิเคราะห์สังเคราะห์ให้สิ่งที่รับรู้กลายเป็นความรู้ที่คมชัดลึกยิ่งขึ้น และ

3) การเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาศึกษา เพื่อความรู้แจ้ง คือการศึกษาจากการดูจิตของตนเองแล้วเกิดปัญญา โดยมีเป้าหมายหลักให้ผู้เรียน ตื่นรู้ เกิดจิตสำนึกใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร ทำให้คนในองค์กรและชุมชนเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของกันและกันอย่างลึกซึ้ง จนเชื่อมประสานเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติอย่างแท้จริงและจิตตปัญญาศึกษาเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เช่น การภาวนารูปแบบต่างๆ นิเวศภาวนา จิตตศิลป์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน พบว่า บุคคลที่มีส่วนในการปลูกฝัง พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนมีหลายกลุ่ม ทั้งพ่อแม่ ครู อาจารย์ ผู้บริหารโรงเรียน โดยเฉพาะครู อาจารย์ ผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนสำคัญต้องสนใจให้ความสำคัญกำกับดูแลเพื่อให้เด็กนักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียน โสภากามวิทยา เป็นระยะเวลา 2 คืน 3 วัน ซึ่งเป็นหลักสูตรประกอบไปด้วย ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ภาคกิจกรรม เพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสเข้าวัด ศึกษาหลักธรรม ฝึกปฏิบัติธรรมจาก สถานที่จริง ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง ความสงบสุข ของตนเอง สังคม และ ประเทศชาติต่อไป

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อให้เห็นถึงขั้นตอน และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ซึ่งรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R & D) โดยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนในการรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม
- ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ได้ดำเนินการวิจัยแต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยการใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ผู้ปกครอง สถานศึกษา นักเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์หลักสูตร โครงการเดิมที่โรงเรียนดำเนินการ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องเหมาะสม กับความต้องการ โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาข้อมูล พื้นฐานของประชากรที่ทำการวิจัย ประกอบด้วย ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ปัญหาสังคมนโยบายแนวทางการพัฒนา วิเคราะห์หลักสูตร โครงการเดิมที่โรงเรียนดำเนินการ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องเหมาะสม กับความต้องการ และวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

วิธีดำเนินการ

- 1.ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับแนวทาง การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม พร้อมกับวิเคราะห์หลักสูตรเดิมที่มีอยู่ เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สอดคล้องกับความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โรงเรียน นักเรียน
- 2.ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประชากรที่จะทำการวิจัย ได้ศึกษาสภาพการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- 3.ศึกษาความต้องการของประชากร ที่จะทำการวิจัยว่า ชุมชน โรงเรียน มีความต้องการและความสนใจ เนื้อหาสาระ รูปแบบวิธีการจัดกิจกรรม เพื่อคัดเลือกจัดเตรียมข้อมูล เนื้อหาการฝึกอบรม ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการกับการวิจัย ครั้งนี้
- 4.สถานที่เป้าหมาย คือ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมโดยตรงของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬ ที่มีความเหมาะสมเนื่องจากวัดมีสถานที่ คือ ศาลาปฏิบัติธรรมกว้างขวาง ห้องน้ำห้องส้วมเพียงพอ ที่พักหลับนอนของนักเรียนที่เข้าอบรม เพียงพอ มีพระวิทยากรเป็นผู้ให้การอบรม และเจ้าอาวาสวัดโนนสำราญ เป็นคณะกรรมการ สถานศึกษาของโรงเรียน ทำให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการวิจัย ครั้งนี้
- 5.การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จากการใช้แบบสอบถาม และการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion)

5.1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนเซกา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คนได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามแบบของเครซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan.) ตอบแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (ภาคผนวก ข)

5.2 การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) โดยการสนทนากันในประเด็นสภาพปัญหา ที่เกี่ยวข้องวิธีการ กระบวนการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม และคัดเลือกเนื้อหาสาระในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในข้อที่ 5.1 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ซึ่งบุคคลที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่

5.2.1 ผู้ปกครองนักเรียน ที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนหลักสูตร 2 คี้น 3 วัน ปีการศึกษา 2557 จำนวน 2 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากโรงเรียนใน ข้อ 5.1 (โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร และโรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม)

5.2.2 ผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียน ที่เคยเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนหลักสูตร 2 คี้น 3 วัน ปีการศึกษา 2557 จำนวน 2 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร และโรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม)

5.2.3 ครูผู้สอนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่เคยเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนหลักสูตร 2 คี้น 3 วัน ปีการศึกษา 2557 จำนวน 24 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

5.2.4 เจ้าคณะตำบลโสกก่าม 2 รูป โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

5.2.5 พระวิทยากรประจำศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ จำนวน 14 รูป โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

6.สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากแบบสอบถาม และการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความเรียง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.แบบสอบถาม

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสอบถาม

1.2 สร้างแบบสอบถาม กำหนดประเด็นการสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.3 นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ ข้อคำถาม กับวัตถุประสงค์มีความเหมาะสม สอดคล้องกันหรือไม่ แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขปรับปรุง ก่อนนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

1.4 แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะเป็นข้อคำถามให้เลือกตอบเพียง 1 คำตอบ ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง จำนวน 11 ข้อ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป 6 ข้อ ความต้องการและความสนใจในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 ข้อ และข้อเสนอแนะที่ปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป (ภาคผนวก ข)

2.การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) มีขั้นตอน ดังนี้

2.1 นำข้อมูลพื้นฐาน ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากแบบสอบถาม มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นในการสนทนา

2.2 การกำหนดประเด็น ในการสนทนากลุ่ม กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ว่าต้องการอะไรบ้าง จากการสนทนากลุ่ม โดยกำหนดประเด็นเรียงลำดับความสำคัญก่อน แล้วจึงกำหนดประเด็นย่อยๆ และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนา ให้แสดงความคิดเห็น

2.3 นำเสนอประเด็นการสนทนากลุ่ม ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนตรวจสอบความเหมาะสม ความสอดคล้องของเนื้อหาในแต่ละประเด็น แก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.4 นำประเด็นการสนทนาไปใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ต่อไป

3.ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1.กำหนดผู้ร่วมสนทนา จำนวน 9 คน ดังนี้ พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน ตัวแทนครู จำนวน 1 คน ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 2 คน

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม และมีครูเป็นผู้ช่วย จำนวน 3 คน มีหน้าที่ใน จัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องขยายเสียง เครื่องบันทึกเสียง บันทึกภาพ จัดบันทึกการ สนทนากลุ่ม ฯลฯ

3.3 ดำเนินการสนทนาโดยผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสนทนา ความสำคัญ ต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากามวิทยา

3.4 สนทนาตามประเด็นที่กำหนดไว้ ส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลจากแบบสอบถามโดย ผู้เข้าร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ในแต่ละประเด็น ให้เป็นไปตาม สมควรแก่เวลา

3.5 เมื่อผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ครบทุกรายการแล้ว เป็นอันสิ้นสุดการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณผู้ที่ร่วมการสนทนา

3.6 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มแล้ว นำมาเสนอเป็นแบบ พรณความเรียง ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นการสร้าง หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาหลักสูตรฉบับร่างโดยใช้ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นพื้นฐานการสร้างและปรับปรุง หลักสูตร ซึ่งหลักสูตรประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดหมาย วัตถุประสงค์ ระยะเวลา การอบรม เนื้อหาสาระของหลักสูตร วิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม และการวัดผล ประเมินผล

วัตถุประสงค์

เพื่อดำเนินการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 โดยมี 2 ขั้นตอนดำเนินการ ดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการ

1. นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 คือ การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา จากการสอบถามและ การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ที่ได้ทั้งหมด มาวิเคราะห์อีกครั้งเพื่อเป็น แนวทางในการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตร มีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณากำหนดหลักการของ หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากามวิทยา

ฉบับร่างว่าเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และทักษะปฏิบัติกับกลุ่มเป้าหมายใด มีจุดเน้น และวิธีการอย่างไร

1.2 จุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยศึกษาความจำเป็น และความสำคัญที่ต้องการจะพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม แล้วนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรฝึกอบรมนี้มีจุดมุ่งหมายอย่างไร

1.3 เนื้อหาสาระ พิจารณาจากข้อมูลที่รวบรวมได้แล้ว นำมากำหนดคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตร โดยคำนึงถึงความเหมาะสม และความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการฝึกอบรมซึ่งแบ่งออกเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และภาคกิจกรรมโดยมีองค์ประกอบได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จัดทำเป็นระดับขั้นตอนของการเรียนการสอนด้านศีลธรรม คุณธรรม ศีลธรรม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกโอกาส ทุกสถานที่ ที่จะเสริมสร้างความสำนึกที่ดี ให้ตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดงาม ปลูกฝัง การรักษาศีล 5 การสมาทานศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานของคุณธรรมเบื้องต้นได้มีโอกาสเข้าวัดฟังธรรม ตามความเหมาะสมกับวัย มุ่งมั่นทำความดีปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ให้สมบูรณ์ ภาคทฤษฎีเน้นให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องศีลธรรม ทำกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์เข้า และนั่งสมาธิเจริญภาวนา ของแต่ละช่วงเวลา เนื้อหาสาระ จนครอบคลุม 3 ด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และทักษะปฏิบัติ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

1.4 วิธีการอบรม นำข้อมูลพื้นฐาน แนวทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการอบรมโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยการบรรยาย การสาธิต และฝึกปฏิบัติจริงตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.5 สื่อและวัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการอบรม สนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลาตามศักยภาพ

1.6 การวัดและประเมินผลครอบคลุม 3 ด้านคือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

2.การประเมินหลักสูตรฉบับร่าง โดยหลักสูตรฉบับร่างที่ได้ มาตรวจสอบคุณภาพ คือ เน้นผู้รับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรฉบับร่าง โดยพิจารณา หลักการ จุดหมาย เนื้อหาสาระ ลักษณะวิธีการอบรม แผนการจัดกิจกรรม สื่อที่ใช้ในการอบรม การวัดและการประเมินผล

2.2 นำหลักสูตรฉบับร่างที่ปรับปรุงแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน 5 คน/รูป เพื่อประเมินหลักสูตรซึ่งมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ ลิเคิร์ต (Likert Rating Scale) ปรับปรุงจาก บุญชม ศรีสะอาด (2556. 102 - 103) ตามเกณฑ์ ดังนี้

- 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
- 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก
- 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
- 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย
- 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

สร้างเกณฑ์ในการกำหนดการแปลค่า ความหมายของช่วงคะแนนเฉลี่ย ไว้ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 4.51-5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 3.51-4.50 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 2.51-3.50 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.51-2.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.00-1.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

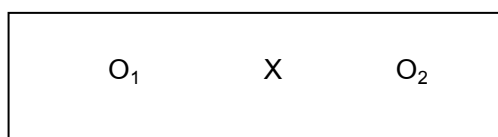
2.3 นำหลักสูตรฉบับร่าง ที่ประเมินผ่านเกณฑ์ 3.51 ตรวจสอบความเหมาะสมและ สอดคล้อง ส่วนประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ก่อนนำไปทดลองใช้ ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

เป็นขั้นตอนที่มุ่งศึกษาจุดอ่อน ของหลักสูตรหลังจากที่ได้จากการร่างหลักสูตร เสร็จแล้ว เพื่อหาวิธีแก้ไข เพื่อปรับปรุงให้หลักสูตรดีขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา กลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัด บึงกาฬ จำนวน 256 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นนักเรียนที่ผู้วิจัยสอนในเนื้อหาสาระนี้ หลักสูตร 2 คืน 3 วัน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ One Group Pretest – posttest Design บุญชม ศรีสะอาด (2556. 161) ดังภาพที่ 7

	เมื่อ	O ₁	แทน	การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการ	ใช้หลักสูตร
	เมื่อ	X	แทน	การทดลอง	
	เมื่อ	O ₂	แทน	การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการ	ใช้หลักสูตร

ภาพที่ 7 แบบแผนการวิจัย

วิธีการดำเนินการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการอบรมทั้งโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ทำหนังสือขออนุญาตถึงผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา เพื่อขออนุญาตทดลองใช้หลักสูตรฉบับที่สร้างขึ้น
2. นำหนังสือเชิญ ติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะพระวิทยากร คณะครู นักเรียน ขออนุญาตผู้ปกครองนักเรียน ที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยประชุมชี้แจงบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ทราบถึง การดำเนินการทดลองหลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ แก่พระวิทยากร คณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ที่จะปฏิบัติหน้าที่ดำเนินการฝึกอบรมตามแผนการวิจัย กิจกรรมและผู้รับผิดชอบในด้านต่างๆ ให้เข้าใจวิธีการ สภาพปัญหา ความจำเป็นในการฝึกอบรมทั้งประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนเพื่อจะได้เตรียมตัวล่วงหน้า
3. การจัดเตรียมอาคารสถานที่ งบประมาณ อาหารเครื่องดื่ม และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินการฝึกอบรม ให้พร้อมอย่างรอบคอบ
4. การจัดเตรียมเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ได้แก่ คู่มือหลักสูตรฝึกอบรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มอบแก่พระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เอกสารการฝึกอบรม สื่อวัสดุและอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือวัดผลและประเมินผล เช่น แบบทดสอบก่อนและหลังการการฝึกอบรม และแบบประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมในทุกแผนการดำเนินการฝึกอบรม

5.ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยทดสอบความรู้ ความเข้าใจก่อนการฝึกอบรม ใช้ระยะเวลาการอบรม 2 คืน 3 วัน จำนวน 50 ชั่วโมง โดยเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยา จำนวน 52 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1.หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
- 2.แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
- 3.เอกสารประกอบการฝึกอบรม แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบประเมินทักษะการปฏิบัติกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการที่สำคัญ เป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง โดยใช้ผลการวัดในแง่ต่าง ๆ เพื่อพิจารณาคุณภาพของหลักสูตร และสิ่งที่จะประเมินนำมาพิจารณาร่วมกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินและปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ที่ร่างขึ้นมาเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ โดยมีความเหมาะสมและความสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้ ต่อไป

วิธีดำเนินการ

การประเมินหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยมีการประเมินผล ดังต่อไปนี้

- 1.ประเมินผลก่อน และหลังการทดลองการใช้หลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ
- 2.ประเมินผลระหว่างการทดสอบใช้หลักสูตร เพื่อสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ครูจำนวน 6 คน เป็นผู้ประเมินผลซึ่งแบบประเมินผลมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ ก่อนและหลังการฝึกอบรม ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการเรียนการสอนตามเนื้อหาของหลักสูตร ฝึกอบรม เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระส่วนต่างๆ

ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบ

1. ศึกษาเอกสาร การสร้างแบบทดสอบวัดผลประเมินผล และรวบรวมสาระการเรียนรู้ เรื่อง คุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยยึดการเรียนการสอนตามแผนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร เพื่อใช้เป็นสาระของแบบทดสอบ

2. สร้างแบบทดสอบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่สร้างไว้ ซึ่งใช้ในการทดสอบก่อน และหลังการฝึกอบรมเป็นแบบวัดฉบับเดียวกันเป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก (Multiple Choices) โดยพิจารณาให้ครอบคลุมเนื้อหา จำนวน 30 ข้อ

3. นำแบบทดสอบที่สร้างไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพความ สอดคล้องโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ด้านเนื้อหาสาระ กับข้อคำถามของ แบบทดสอบ แล้วนำข้อเสนอแนะปรับปรุงข้อสอบต่อไป

4. นำแบบทดสอบไปทดลองใช้ (try - out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน เจ็ดสีวิทยาการ จำนวน 20 คน ที่เคยเข้าร่วมการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาความยากง่าย ค่า p และค่า r อำนาจจำแนก

5. นำผลการสอบ มาตรวจให้คะแนน ถ้าตอบถูกให้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดให้ 0 คะแนน

6. นำผลที่ได้จากการ สอบมาตรวจให้คะแนนเพื่อวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (Difficulty) ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตร KR 20 ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson) เพื่อนำมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้ ผลการตรวจสอบ คุณภาพแบบทดสอบ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.80

7. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

7.1 ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสอบถามแบบใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ ตัวเลข (Numerical Rating Scale)

7.2 สร้างแบบวัดความพึงพอใจโดยกำหนดจุดมุ่งหมายประเด็นที่ต้องการวัด รูปแบบคำถามในแบบวัดความพึงพอใจให้ครอบคลุมสอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการจะวัดผล ประเมินผล

7.3 นำแบบวัดความพึงพอใจที่สร้างไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพความสอดคล้องโดยใช้ค่าตรรกษณ์ความสอดคล้อง (IOC) ด้านเนื้อหาสาระ กับข้อคำถามของแบบวัดความพึงพอใจ แล้วนำข้อเสนอแนะปรับปรุง ต่อไป

7.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบวัดความพึงพอใจ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แก่ สำนวนข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษาก่อนนำไปใช้ เก็บข้อมูล

7.5 ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากามวิทยา ที่เข้าอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อำเภอเชกกาจังหวัดบึงกาฬ จำนวน 52 คน

7.6 แบบวัดความพึงพอใจ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบบตัวเลข (Numerical Rating Scale) ประมาณค่า 5 ระดับโดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2556: 126-127)

- 5 หมายถึง มากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด

8.แบบประเมินทักษะการปฏิบัติกิจกรรมในการฝึกอบรม เพื่อสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะปฏิบัติของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อประเมินนักเรียนที่เข้ารับการอบรมว่ามีการปฏิบัติระดับใด โดยมอบหมายให้ครู จำนวน 6 คน (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ดำเนินการเก็บข้อมูลมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ

ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินทักษะปฏิบัติ

8.1 ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

8.2 วิเคราะห์และสร้างแบบสังเกต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ให้ครอบคลุมเหมาะสมและสอดคล้องกับพฤติกรรมต้องการจะวัด

8.3 นำแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรม ที่สร้างไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพความสอดคล้องโดยใช้ค่าตรรกษณ์ความสอดคล้อง (IOC) ด้านเนื้อหาสาระ กับข้อคำถามของแบบสังเกตพฤติกรรม แล้วนำข้อเสนอแนะปรับปรุง ต่อไป

8.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสังเกตพฤติกรรม ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แก่ สำนวนข้อคำถาม ความชัดเจน ของภาษาก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล

8.5 ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากามวิทยา ที่เข้าอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 52 คน

8.6 แบบสังเกตพฤติกรรมประกอบด้วย มาตรฐานประมาณค่า แบบตัวเลข ประมาณค่า 3 ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้

3 หมายถึง มาก

2 หมายถึง ปานกลาง

1 หมายถึง น้อย

8.7 ทำการประเมินโดยคณะครู (ผู้ช่วยวิจัย) จำนวน 6 คน เป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นผู้ จัดกระทำข้อมูล โดยใช้ความถี่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนซึ่งมีคณะพระวิทยากร คณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ดำเนินการวิจัยในการเก็บข้อมูล โดยการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรมแล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม ในด้านต่างๆ นอกจากนั้นคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) สังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยการทำการประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมในการฝึกอบรม จากการเรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรม ตามหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

1. ข้อมูลสถานภาพทั่วไป ความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้สถิติร้อยละ (%) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนการฝึกอบรม และหลังการใช้หลักสูตรการฝึกอบรมใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการทดสอบที่ไม่อิสระ (t-test Dependent Sample)

3. แบบประเมินทักษะปฏิบัติโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากค่าความถี่ ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์การวัดประเมินผล ระดับการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

- 3.1 สังเกตจากความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ได้
- 3.2 สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมได้ถูกต้องตามลำดับขั้นตอน
- 3.3 พิจารณาผลการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมฝึกอบรม
4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด. 2553 : 102-105)
- 4.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

4.1.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ค่าร้อยละ
f แทน ความถี่ที่ต้องการทำให้เป็นร้อยละ
N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

4.1.2 หาค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
X แทน ตัวเลขแต่ละตัว
 \sum แทน ผลรวม
N แทน จำนวนนักเรียน

4.1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X แทน คะแนนของแต่ละคน
N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

4.2 สถิติที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

4.2.1 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบใช้สูตร K-R 20 ใช้สูตรดังนี้

$$r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum pq}{S^2} \right)$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	k	แทน	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
	S^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด
	p	แทน	สัดส่วนของคนตอบถูกในแต่ละข้อ = $\frac{R}{N}$ เมื่อ R แทนจำนวนผู้ตอบถูกในข้อนั้นและ N แทน จำนวนผู้สอบ
	q	แทน	สัดส่วนของคนตอบผิดในแต่ละข้อ = $1 - p$

4.2.2 ค่าดัชนีความยาก (p) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สูตร
ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 129)

$$P = \frac{R}{N}$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าความยากของข้อสอบแต่ละข้อ
	R	แทน	จำนวนผู้ตอบถูกในแต่ละข้อ
	N	แทน	จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด

4.2.3 ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Index: r) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน โดยใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: 130)

$$r = \frac{R_u - R_e}{N/2}$$

เมื่อ	r	แทน	ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ
	R_u	แทน	จำนวนผู้ที่ตอบถูกในข้อนั้นในกลุ่มเก่ง
	R_e	แทน	จำนวนผู้ที่ตอบถูกในข้อนั้นในกลุ่มอ่อน
	N	แทน	จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด

4.2.4 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดความพึงพอใจต่อการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมาวิทยา คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของคอห์นบราก (α -Coefficient) (บุญชม ศรีสะอาด. 2553: 81-82)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{\sum S^2_i}{S^2_t} \right)$$

α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
n	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
S^2_i	แทน	ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ
S^2_t	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

หมายเหตุ Cornbach เขียน $\sum S^2_{x_i}$ แทน $\sum S^2_i$
และ $S^2_{x_t}$ แทน S^2_t

4.2.5 หาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้และดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับตัวเลือกคำนวณโดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2553: 103)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้และดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับตัวเลือก

$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

4.3 เปรียบเทียบ ผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรมโดยใช้สูตร t-test แบบ Dependence (บุญชม ศรีสะอาด. 2553: 109)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

$$df = (N-1)$$

เมื่อ t แทน ผลต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบก่อนและ
หลังฝึกอบรม

$\sum D$ แทน ค่าผลรวมของผลต่างของคะแนน

$(\sum D)^2$ แทน ค่าผลรวมของผลต่างของคะแนนก่อนการ
ฝึกอบรมและหลังการอบรมทั้งหมดยกกำลังสอง

N แทน จำนวนคน

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ

4.4 ศึกษาความพึงพอใจต่อการหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ การแปลความหมาย
จากข้อมูล คือ

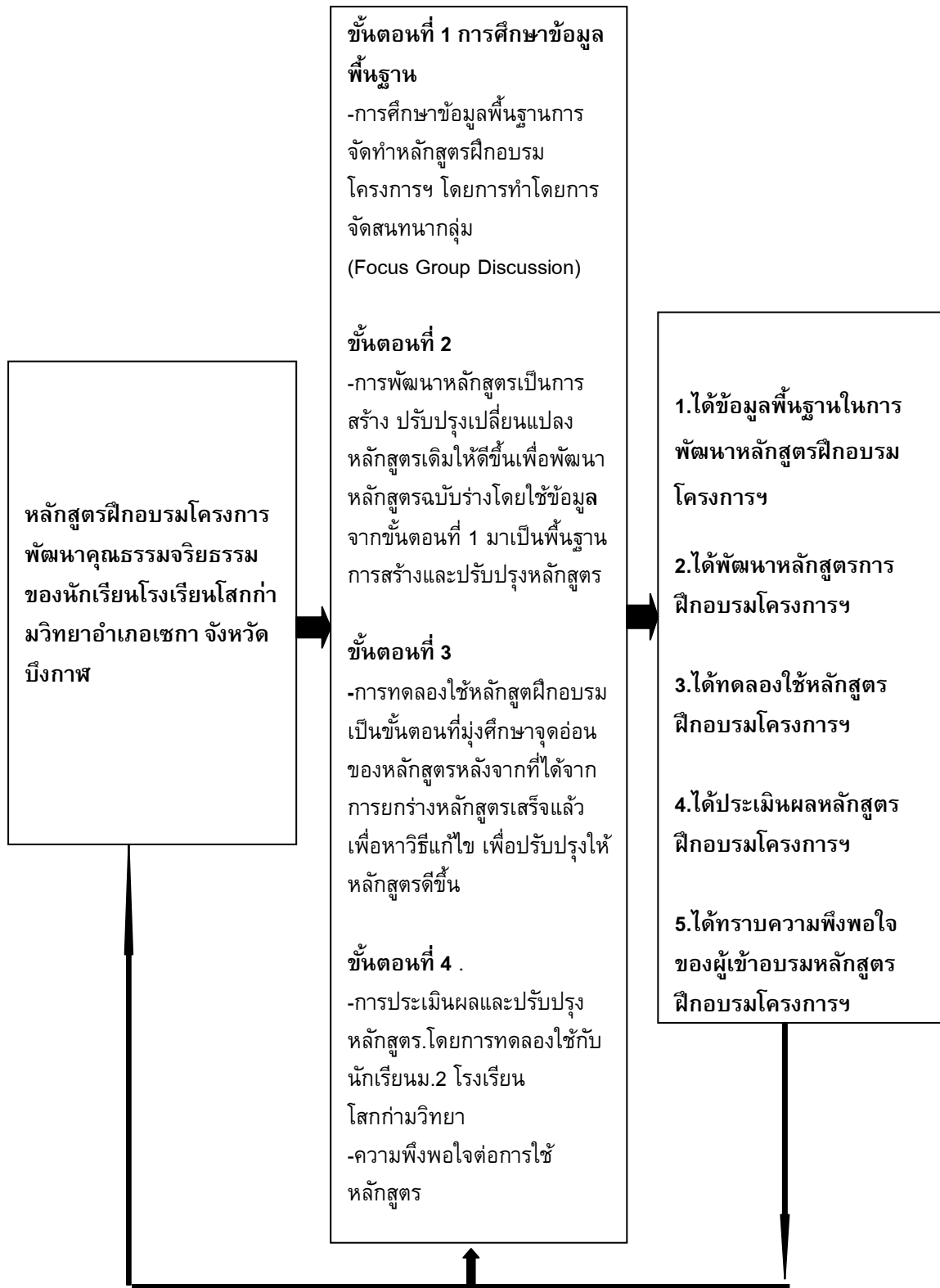
4.4.1 การแปลความหมาย จากค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบวัดความพึงพอใจ
ของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โศกคามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ใช้เกณฑ์ แปลความหมาย ดังนี้
(บุญชม ศรีสะอาด. 2553: 100)

ค่าเฉลี่ย	4.51-5.00	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับ	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51-4.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับ	มาก
ค่าเฉลี่ย	2.51-3.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับ	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51-2.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับ	น้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.50	หมายถึง	มีความพึงพอใจในระดับ	น้อยที่สุด

4.4.2 การแปลความหมายจากค่าเฉลี่ยของความถี่ของคะแนนความคิดเห็น
ของผู้ประเมินพฤติกรรมนักเรียนเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนต่อการปฏิบัติ
กิจกรรมในขณะอบรมตามโครงการ แปลความหมายดังนี้

ค่าเฉลี่ย	2.51-3.00	หมายถึง	ปฏิบัติมาก
ค่าเฉลี่ย	1.51-2.50	หมายถึง	ปฏิบัติปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.50	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย

เพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามหาวิทยาลัย อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการรายงานผลการดำเนินงาน การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

ซึ่งรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R & D) โดยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนในการรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร
ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม
ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research): ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ตอน

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ ขั้นตอน กระบวนการ และองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมศึกษาสภาพปัญหาสังคมนโยบายของรัฐบาลค่านิยม 12 ประการ แผนการศึกษาชาติพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการผูกอบรมค่ายคุณธรรมฉบับเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระบางส่วนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนโรงเรียนและนักเรียน เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้วนำผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดเป็นองค์ประกอบของการจัดทำหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ทั้งนี้ เพื่อคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรว่ามีเรื่องที่ต้องใช้ในการอบรม

2. ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนนักเรียนของกลุ่มประชากรที่ทำการวิจัยโดยศึกษาสถานภาพ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน เพื่อจะได้ข้อมูลมาจัดเตรียมเนื้อหาสาระ ในการผูกอบรมศีลธรรมให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของ ประชากรที่ทำการวิจัยมากที่สุด

3. ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผูกอบรม ที่จะพัฒนาขึ้น ช่วยกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อประเด็นต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามเบื้องต้นเป็นส่วนสำคัญ เพื่อจะได้นำข้อมูลทั้งหมด นำมาสรุปเป็นภาพรวม สำหรับกำหนดโครงสร้างหลักสูตรต่อไป

ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม สภาพปัญหาสังคม นโยบายแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ผลการศึกษาแผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 - 2559) กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษารูปแบบบูรณาการ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนไทยอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และควบคู่คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง และดุลภาพ คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน การศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นคนดี คือดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มีจิตใจงดงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งจิตใจและพฤติกรรม 2) เป็นคนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตที่มีความสามารถ เช่นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ด้านคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษา ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง เป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ 3) เป็นคนมีความสุข คือ เป็นคนมีสุขภาพดีทาง ร่างกาย และจิตใจ ว่างแจ่มใสมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อสรรพสิ่ง ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความภูมิใจในความเป็นไทย

1.2 ผลการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2)

พุทธศักราช 2545 กำหนดไว้ในมาตรา 6 การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิและหน้าที่เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของประเทศชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย การกีฬา และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 8 การศึกษาต้องยึดหลักว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างกระบวนการจัดการศึกษา ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ มาตรา 24 กำหนดให้การจัดการกิจกรรมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

1.3 ผลการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็น

หลักสูตรที่กำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก เป็นหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด โดยมีสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ โดยที่โรงเรียนต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่ม

สาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน โดยเฉพาะสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมี 5 สาระ โดยเฉพาะสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมประกอบด้วย มาตรฐาน 2 ข้อ คือ มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อร่วมกันอย่างสันติสุข มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สาระที่เรียนรู้นั้นจะมีตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เป็นตัวกำหนด การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งตามลำดับ มีการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ว่าจะต้องมีคุณลักษณะอย่างไร

2. ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ความต้องการและความสนใจของประชากรที่ทำการวิจัยจากความต้องการของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จาก 6 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคม รัชมิ่งคลาภิเษก โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนเซกา จำนวน 248 คน ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อใช้สอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม ปรากฏผลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป ของนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน โดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและค่าร้อยละ สถานภาพและข้อมูลโดยทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
ชาย	108	43.54
หญิง	140	56.46
2.อายุ 13 ปี	248	100
3.ระดับการศึกษา		
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	248	100
4.ผู้ปกครองประกอบอาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	28	11.29
ค้าขาย	30	12.09
ชาวนา	60	24.19
ชาวสวนยางพารา	64	25.80
รับราชการ	15	6.04
ทำธุรกิจส่วนตัว	28	11.29
พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม	23	9.27
5.ประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม		
เคย	244	98.38
ไม่เคย	4	1.62
6.ประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม		
1-2 ครั้ง	244	98.38
มากกว่า 2 ครั้ง	-	-
ไม่เคย	4	1.62

จากตารางที่ 3 พบว่า สถานภาพโดยทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.46 ด้านอายุมีอายุ 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 100 ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 100 อาชีพของผู้ปกครอง ส่วนมากเป็นชาวสวนยางพาราคิดเป็นร้อยละ 25.80 รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 6.04 ด้านประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ส่วนมากเคยมีประสบการณ์ 244 คนคิดเป็นร้อยละ 98.38 และนอกจากนั้นยังพบว่าเคยมีประสบการณ์ 1-2 ครั้ง จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 98.38

ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียนโดยวิเคราะห์เป็นร้อยละ (%) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ความต้องการได้รับความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม		
มาก	184	74.20
ปานกลาง	40	16.12
น้อย	24	9.68
2. ความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรม จริยธรรม (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)		
ประวัติพระพุทธเจ้า	40	16.12
ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา	140	56.45
มารยาทชาวพุทธ	85	34.27
ศาสนพิธี	65	26.20
ความกตัญญูกตเวทิตา	105	42.33
หลักธรรมในการคบเพื่อน	80	32.25
หลักธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต	100	40.32
ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา	105	42.33
ทศ 6 หน้าที่ของการอยู่ในสังคม	165	66.53
ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา	159	64.11
หลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา	183	73.79
อิทธิบาท 4 ทางแห่งความสำเร็จ	167	67.33
เบญจศีล เบญจธรรม	97	39.11
การพัฒนาจิต การฝึกสมาธิเบื้องต้น	190	76.61
3. วิธีการฝึกอบรม		
เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญมาบรรยาย – สาธิต	25	10.08
ฝึกปฏิบัติจริง	200	80.64
การประชุมสัมมนา	23	9.27

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
4. สื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้		
เอกสารประกอบการฝึกอบรม	48	19.36
คอมพิวเตอร์	120	48.38
วีดิทัศน์ – ซีดีรอม	28	11.29
เครื่องฉายภาพ	52	20.96
5. ความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน		
1 วัน	30	12.09
2 วัน	28	11.29
3 วัน	150	60.48
4 วัน	25	10.08
5 วัน	15	6.05
6. อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ข้อที่ 1 ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียนในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความต้องการ ถึง 184 คน คิดเป็นร้อยละ 74.20 น้อยที่สุด มีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 9.68 ข้อที่ 2 ด้านความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรมจริยธรรม สามารถตอบคำถามได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า เรื่องหลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา มีความต้องการถึง 183 คนคิดเป็นร้อยละ 73.79 น้อยที่สุดเรื่องประวัติพระพุทธเจ้า มีความต้องการ 40 คน คิดเป็นร้อยละ 16.12 ข้อที่ 3 ด้านวิธีการฝึกอบรม พบว่า การได้ฝึกปฏิบัติจริง มีความต้องการถึง 200 คน คิดเป็น ร้อยละ 80.64 น้อยที่สุด คือการประชุมสัมมนา มีความต้องการ 23 คนคิดเป็น ร้อยละ 9.27 ข้อที่ 4 ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้พบว่าส่วนมากควรใช้ คอมพิวเตอร์ มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 48.38 น้อยที่สุดคือ เอกสารประกอบการฝึกอบรม มีจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 19.36 ข้อที่ 5 ด้านความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนส่วนมากมีความต้องการ 3 วัน มีจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 60.48 น้อยที่สุด คือ 5 วัน มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05

ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องของปัญหาสังคม นโยบายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ความต้องการ ความสนใจในด้านการฝึกอบรมโครงการ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คนนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ต่อไป

3. ผลการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิทยา ดังนี้

3.1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนา ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบลโศกกำม พระวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้ปกครองนักเรียน โดยจำแนก เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน ประสบการณ์ในการทำงาน ประสบการณ์ในการอบรม และเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	8	88.89
หญิง	1	11.11
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	-	-
21 - 30 ปี	2	22.22
31 - 40 ปี	4	44.44
41 - 50 ปี	2	22.22
สูงกว่า 50 ปี	1	11.11
3. อาชีพ		
รับราชการ	2	22.22
ค้าขาย	1	11.11
เกษตรกร	1	11.11
รับจ้างทั่วไป	1	11.11
พระภิกษุ	3	33.33
4. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3	33.33
ปริญญาตรี	6	66.67
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-

ตารางที่ 5 จำนวน และค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (ต่อ)

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
5.ประสบการณ์การทำงาน		
10 – 20 ปี	6	66.67
21 – 30 ปี	2	22.22
31 – 40 ปี	1	11.11
มากกว่า 40 ปี	-	-
6.ประสบการณ์การอบรม		
เคย	8	88.89
ไม่เคย	1	11.11
7.ประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม		
เคย	1	11.11
ไม่เคย	8	88.89

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ร่วมสนทนาส่วนมากเป็นผู้ชาย มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 ด้านอายุ ส่วนมากอายุระหว่าง 31 – 40 ปี มีจำนวน 4 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44 และน้อยที่สุด มีอายุสูงกว่า 50 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 11.11 ส่วนมาก เป็นพระภิกษุมีจำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 ด้านอาชีพรับราชการ มีจำนวน 2 คนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.22 ด้านระดับการศึกษาส่วนมากมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า ส่วนมากอยู่ระหว่าง 10 – 20 ปี มีจำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ส่วนน้อยที่สุด อยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 ด้านประสบการณ์การอบรม พบว่า ส่วนมากมีประสบการณ์อบรม มีจำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 88.89 ไม่เคยผ่านอบรม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 นอกจากนั้นประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า ส่วนมากไม่เคยมีประสบการณ์มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 และเคยมีประสบการณ์ มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11

2.ประเด็นสนทนา เกี่ยวกับการพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากเจ้าคณะตำบลโสภากำม รองผู้อำนวยการโรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร ตัวแทนผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากรประจำศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ครู เรื่องความต้องการในการพัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ ความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา มีจำนวน 5 ข้อ คือ

2.1.1 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทาง เดียวกันว่า ไม่ว่าหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรนำความรู้ของชุมชน และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้เสนอว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะทำให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น เพราะสภาพในสังคมปัจจุบัน นี้จะเห็นได้ว่า เยาวชนไทยขาดคุณธรรมจริยธรรมกันมาก จึงมีข่าวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏใน หน้าหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ทุกวัน ถ้าจะอ้างถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับปรับปรุงปี พุทธศักราช 2545 จะมีคำว่า การเรียนรู้ คู่คุณธรรม และต้องทำให้เด็กเป็นคน ดี คนเก่ง และมีความสุข จึงทำให้โรงเรียนต้องมีการพัฒนาหลักสูตร ที่เรียกว่าหลักสูตรสถานศึกษา โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นหลัก โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้าง เพื่อให้เด็กเกิดองค์ความรู้ มาก ที่สุด พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสามารถดำรงชีวิตในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือท้องถิ่นของตัวเอง ได้อย่างเป็นสุข ยกตัวอย่างที่โรงเรียนผมก็สอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระอาจารย์มาให้ ความรู้ และเป็นอาจารย์ประจำที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจใน มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระพระพุทธศาสนามากขึ้น เช่น เมื่อผมถามเขาว่าศีล 5 มีอะไรบ้าง เด็ก นักเรียนสามารถตอบได้ทุกข้อ ในความคิดเห็นส่วนตัวผมว่า ยังไม่พอในการเติมเต็มในเรื่องศาสนา ควรที่จะให้เขาปฏิบัติจริงๆ จะได้รู้จักตนเอง สามารถนำธรรมะของพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ บ้าน วัด โรงเรียน ทางด้านวิชาการ ผมคิดว่าโรงเรียนได้ให้กับ นักเรียนอยู่แล้ว ส่วนด้านพฤติกรรมหรือจิตใจ ควรจะเป็นสถาบันศาสนามากกว่า ดังนั้น หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม (นายวี วสันต์. 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับความคิด เห็น ของเจ้าคณะตำบลโสภากามกับการแสดงความคิดเห็น ว่าการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กรู้จักการ ปฏิบัติตน ด้านคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนา จะต้องนำนักเรียนเข้ามาวัดให้ สม่่าเสมอ ซึ่งจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีงาม (พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์. (เกย ตูลธมฺโม) 31 พฤษภาคม 2557) การปูพื้นฐานที่ดีงามให้แก่เด็กที่เปรียบเหมือนผ้าขาว จะใส่สีอะไร เข้าไปในผ้าก็ จะกลายเป็นสีนั้น (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม. 31 พฤษภาคม 2557) ซึ่งสอดคล้องกับครูพระที่สอน ศีลธรรมในโรงเรียน ที่กล่าวว่า เป็นการให้เด็กศึกษาจากผู้รู้ หรือสถานที่จริง และได้ประสบการณ์ ปฏิบัติจริงๆ (พระถนอม เตชธมฺโม. 31 พฤษภาคม 2557) ทำให้เด็กได้เห็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องซึ่งจะเป็นประโยชน์ที่จะได้นำไปใช้ในชีวิตจริงต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง. 31 พฤษภาคม 2557)

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1 ดังตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา พบว่า

ตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
1.ความต้องการ การพัฒนาพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโศกคาม วิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหารโรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนมี ความสำคัญต้องจัดให้มีโดยที่ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมี ความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ไม่ว่าหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตร ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมควร นำความรู้ของชุมชน และหลัก ปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับ นักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ ดีงาม	

2.1.2 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมีความคิดเห็นไปในทาง
แนวเดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
มาพัฒนาหลักสูตร ท่านเจ้าคณะตำบล ให้ข้อคิดเห็นว่า การผสมผสาน หลักความรู้ ทั้งภาคทฤษฎี
และภาคปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ
ของเด็ก (พระครูอดุลธรรมวิมล (เกย ตูลธมฺโม 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับพระมหา
ทองเพชร ธีรธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557) ว่าควรประยุกต์หลักธรรมพื้นฐาน คือ ศีล 5 ทิศ 6 ตามที่
นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา ความกตัญญูกตเวที
มีความสำคัญจำเป็นมากที่สุด ถ้าจะพัฒนาหลักสูตรในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมแล้ว ควรเสนอใน
รูปแบบกิจกรรมที่เป็นสื่อผสมผสาน ให้เด็กได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ พระครูอดุลธรรมวิมล (เกย
ตูลธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557) ได้เสนอว่า ทางมหาเถรสมาคมโดยสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ได้รณรงค์ให้ทุกวัด และสถานปฏิบัติธรรมทุกแห่ง สอนและการปลุกฝังศีล 5 ให้ประชาชนได้ถือเป็น
แนวทางในการดำเนินชีวิต และสร้างความคิด ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ได้สนับสนุนว่าเป็นสิ่งที่ดี
มากที่จะนำหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาพัฒนาให้กับเด็กนักเรียน เพราะเด็กสมัยนี้เด็ก
ขาดศีลธรรมกันมาก เห็นได้ชัดคือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพผู้ใหญ่แทบจะไม่มีเลย

(กิตติพงษ์ พิสายพันธ์. (31 พฤษภาคม 2557) เป็นสิ่งที่ดีทำให้เด็กได้เรียนรู้หลักธรรมที่พระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงทำให้เห็น ต้นแบบที่ถูกต้องต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 2 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสกกำแพงวิทยา ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสกกำแพงวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
2. เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียน โสกกำแพงวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทางแนว เดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำ ความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติ เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเป็น เนื้อหาสาระมาพัฒนาหลักสูตร การผสมผสานหลักความรู้ทั้ง ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดย การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก	

2.1.3 จากผลการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่าการอบรมในแนวการจัดค่ายคุณธรรม จะเป็นที่วัด หรือที่โรงเรียนก็เป็นทางเลือกเหมาะสมทั้งสองแห่ง พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์.(เกย ตูลธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับนายรวี วัฒนันต์ (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 24 กำหนดให้การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้ได้ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เมื่ออ้างอิงตรงนี้ ลักษณะควรที่จะให้นักเรียนได้ ปฏิบัติจริง ทำจริง โดยการให้ความรู้ก่อนการลงมือปฏิบัติและควรที่จะจัดในสถานที่จริงคือ วัดดีกว่า เพราะนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งสอดคล้องกับพระถนอม เตชธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า การสอนในห้องเรียน

อย่างเดียวไม่ได้ปฏิบัติจริงบ้าง ก็จะได้แต่ความรู้ จึงควรปฏิบัติด้วยถึงจะดี ควรจัดอบรมเพื่อให้เกิดทักษะ ตามที่ได้ข้อมูลจากนักเรียนที่ให้ความเห็นส่วนใหญ่ว่า การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรเป็น 3 วัน เน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้นักเรียนได้สัมผัสวิถีชีวิตของการเป็นพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างไรบ้าง

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 3 สถานที่ในการจัดการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สถานที่ในการจัดอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
3. สถานที่ในการจัด อบรมหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากาม วิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่าการอบรมในแนวการจัดค่ายคุณธรรม จะเป็นที่วัด	

2.1.4 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน พระมหาเกษม ขนดีโก (31 พฤษภาคม 2557) ว่านักเรียนจะได้พื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย โดยที่เด็กจะได้ซาบซึ้งในหลักธรรมและการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) ว่าเด็กจะได้รู้เรื่องหลักธรรมมากขึ้น เพราะพระพุทธานามมีแต่สิ่งที่ประเสริฐ

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 4 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
4. การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผลจากการสนทนา พบว่าผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน	

2.1.5 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นในด้านต่อไปนี้ว่า

2.1.5.1 ด้านเนื้อหา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้สอบถามจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์ คัดเลือกเนื้อหาสาระ เรียงตามลำดับความสำคัญ พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม. (31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับ นายวี วสันต์ (31 พฤษภาคม 2557) ว่าหลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของเด็ก ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญการจัดแผนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติมและเหมาะสมสอดคล้องกับตัวของนักเรียน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ท่านเจ้าคณะตำบลได้เสริมว่า เนื้อหาควรมีมารยาทชาวพุทธ หลักศาสนพิธี เพราะในเรื่องของการปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มักจะทำกันไม่ถูกจึงควรให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงด้วย

2.1.5.2 ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดแบบบูรณาการ ต้องเน้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุดเจ้าคณะตำบลโสภากาม สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนได้เรียน ทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกิจกรรมที่หลากหลาย สื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัวเอง และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระครูอดุลธรรมาภิรมณ์.(เกษ ตุลาคม 31 พฤษภาคม 2557)

3. ด้านการวัดและการประเมินผล พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า นายวี วสันต์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน เห็นว่า การประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยส่วนใหญ่การประเมินการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หาแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมในช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ตามศักยภาพและความเหมาะสมของนักเรียนจะทำให้ การประเมินมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 5 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล
หลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
ข้อ 5 การกำหนด เนื้อหา กิจกรรม การ วัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	1.ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมี ความคิดเห็นไปในแนวทาง เดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จาก ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้ สอบถามจากนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์ คัดเลือกเนื้อหาสาระเรียง ตามลำดับ 2.การจัดการเรียนการสอนใน การอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรให้นักเรียนได้เรียนทั้ง ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมี กิจกรรมที่หลากหลายสื่อ อุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัว ด้วย และที่สำคัญคือนักเรียน สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา (ต่อ)

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
		3.ด้านการวัดและการ ประเมินผล ผู้เข้าร่วมการ สนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไป ในแนวทางเดียวกันว่า การ ประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความ เข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจต คติ โดยส่วนใหญ่การประเมิน การเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หา แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมใน ช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ตาม ศักยภาพและความเหมาะสม ของนักเรียนจะทำให้	

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1- 5 คือ พบว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้ร่วม
สนทนา ประกอบด้วย ท่านเจ้าคณะตำบลโศกคาม ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากร ผู้แทน
ผู้ปกครองนักเรียน ครูพระที่สอนศีลธรรม ต้องการหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
นั้นต้องการให้มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ก่อให้เกิด
คุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช 2542 ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียน คนดี เป็น
คนเก่ง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development): ผลการพัฒนาหลักสูตร

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมิวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยการนำข้อมูลพื้นฐาน ประกอบไปด้วย แผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 – 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แนวการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ องค์ประกอบการพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม ความหมาย องค์ประกอบ ความจำเป็นของการฝึกอบรม ความต้องการของ โรงเรียน ชุมชน เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาสาระ ให้เหมาะสมกับการฝึกอบรมสอดคล้องกับ ความต้องการของนักเรียน และการสนทนากลุ่ม นำผลการวิเคราะห์ การสังเคราะห์เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับแนวทางในการกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการอบรม การดำเนินการสร้างหลักสูตร แบ่ง ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณาถึงความเป็นมาของปัญหา ความจำเป็นที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมิวิทยา และกำหนดหลักการและเหตุผล ของหลักสูตร มีจุดเน้น เป้าหมาย และวิธีการ

1.2 จุดมุ่งหมาย ผู้วิจัย ศึกษาความต้องการ ความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำมา กำหนดเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้

1.2.1 เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติและความสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา

ครู อาจารย์ เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา

1.2.3 เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ได้อย่างถูกต้อง

1.3 เนื้อหาสาระ การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งออกเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ภาคกิจกรรม จำนวน 11 แผนการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางชาวพุทธ เพื่อพัฒนาชีวิต เน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสันทนาการ ประกอบด้วย การดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบ ทุกอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โลกก่ามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธาน
ฝ่ายสงฆ์

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการ
สงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมาทานรักษาศีล ต่อไปมุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล
5 เพื่อพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจใน
เรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้โอวาทข้อคิด ทำพิธี
เปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่อง มารยาททางสังคม ซึ่งเป็น
เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย เช่น การพูด การกราบ การไหว้ และศาสนาพิธีต่างๆที่นักเรียน
จะต้องปฏิบัติ และมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ
ของเพื่อน วิธีเลือกคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชั่ว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของ
พุทธศาสนิกชน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิต และการเจริญปัญญา

พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา
ที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักใช้สติ ก่อนกระทำ หรือพูด และรู้ถึงผลที่จะได้รับจากการเจริญ
ภาวนา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 ศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ
คำว่าครู ประเภทของครู และบทบาทหน้าที่ของศิษย์ที่ดีที่จะปฏิบัติต่อครู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมายของอบายมุข 6 ซึ่งเป็นภัยที่
ร้ายแรงต่อชีวิต

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ การกระทำตนให้มีคุณค่า สร้างความดี
 บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 แบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ เน้นให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติ
 ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละฐาน ดังดังนี้

กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 1 เรื่อง	ศีล 5
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 2 เรื่อง	มารยาทชาวพุทธ
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 3 เรื่อง	บิดา – มารดา
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 4 เรื่อง	กฎแห่งกรรม
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 5 เรื่อง	มิตรสหาย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 ลูกที่ดีของพ่อแม่
 มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู รักรูของพ่อแม่ และ
 ปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิต เพื่อชีวิตใหม่
 เป็นกิจกรรม มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึกเรื่อง ความกตัญญูต่อพ่อ
 แม่ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.แบ่งกลุ่มเขียนบทความที่ประทับใจ และไขข้อข้องใจ ที่แสดงออกมาจาก
 ความรู้สึก โดยมีประเด็นอยู่ 3 ข้อ คือ 1) ความประทับใจในสถานที่อบรม 2) ความประทับใจ
 เกี่ยวกับครู อาจารย์ 3) ความประทับใจเกี่ยวกับ บิดามารดา
- 2.การกระทำคัดเลือกเนื้อหาสาระ จากบทความที่ผู้เข้ารับการอบรมได้บรรยาย
 ความประทับใจทั้ง 3 ประเด็น ดังกล่าวข้างต้น โดยมุ่งเน้นบทความที่บรรยายจากความรู้สึกที่จริง ๆ
 เพื่อสอดคล้องกับแผนการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งสถานที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบพิธีอธิษฐานจิต
 เพื่อชีวิตใหม่
- 3.ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรม ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสำนึกใน
 บุญคุณของบุพการี การขอขมา ซึ่งถือว่าคณะครูเป็นตัวแทนผู้ปกครอง ตามหลักความเชื่อทาง
 พระพุทธศาสนา

1.4 วิธีการจัดฝึกอบรม ผู้วิจัยนำข้อมูล แนวคิดทฤษฎี ที่ศึกษา ได้มากำหนดวิธีการ
 ฝึกอบรมโดยเน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ การสาธิต และการฝึก
 ปฏิบัติจริง

1.5 สื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ จากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้อบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมทั้งการเรียนรู้ ดังนี้ สถานที่ปฏิบัติจริง เช่น วัด เอกสารประกอบการบรรยาย วิดิทัศน์ ซีดี แอลซีดี เพาเวอร์พอยต์ ประกอบคำบรรยาย แผนภาพ อุปกรณ์เสริม ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจคเตอร์ วัสดุอุปกรณ์ภายในวัด เพื่อสนับสนุนผู้เข้าอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เต็มตามศักยภาพ

1.6 การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดผลประเมินผล ดังนี้ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 2) แบบประเมินทักษะปฏิบัติการธรรมในระหว่างการอบรม 3) แบบวัดความพึงพอใจต่อการเข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณกามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

2.การประเมินโครงร่างหลักสูตร โดยนำโครงร่างหลักสูตรมาตรวจสอบคุณภาพก่อนนำหลักสูตรไปใช้โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมก่อนที่จะนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งค่าความสอดคล้องได้เท่ากับ 1 ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงผลการประเมินหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	ความหมาย
1. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของหลักสูตร	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
2. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง 11 แผน	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
3.ความสอดคล้องของเนื้อหากับระยะเวลาเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
4.ความสอดคล้องเป้าหมายหลักสูตรกับจุดประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
5.ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรกับกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
6.ความสอดคล้องการประเมินผลในหลักสูตรกับการประเมินผลในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
7.แผนการสอนทั้ง 11 แผนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรฯ	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
รวม						1.00	สอดคล้อง

จากตารางที่ 11 แสดงการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า ดัชนีความสอดคล้องจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเท่ากับ 1.00 ดังนั้น หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ มีความเหมาะสมนำไปใช้ในการอบรมได้

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญว่า การจัดกิจกรรมควรให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงได้แสดงความคิดเห็น เน้นให้นำผลจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด และกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย มีการสอดแทรกความสนุกสนาน ได้คลายเครียด ด้วยการเล่นเกมบ้าง เวลาหยุดพักควรเปิดซาวนด์เสียงเพลงบรรเลงด้วย การบรรยายธรรมจากพระอาจารย์แต่ละรูปเป็นการกลม่อเมลาจิตใจ ได้รับสิ่งดี ๆ ทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research): ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผลการทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยา ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้ดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 2 - 4 ธันวาคม 2557 ซึ่งผลการทดลองใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการทดลองใช้หลักสูตร หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง ของหลักสูตรแล้ว ได้กำหนดวันที่จะอบรม มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 นำเสนอหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ต่อผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุมัติให้ความเห็นชอบเพื่อขออนุมัติโครงการ เพื่อขออนุญาตดำเนินการ

1.2 ประชุมคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) คณะกรรมการดำเนินงาน คณะพระวิทยากร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงรายละเอียด หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนโสภากำมวิทยา เพื่อให้ทางโรงเรียนจัดทำหนังสือแจ้งขออนุญาตผู้ปกครองนักเรียน และเตรียมการในเรื่องบทบาทครู และสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องนำมาอยู่ค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยแนบตารางการอบรม พร้อมรายละเอียดการฝึกอบรมด้วย

1.4 สถานที่ฝึกอบรมได้กำหนดที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากำ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.5 ประสานงานกับพระวิทยากร ผู้วิจัยได้อาราธนาพระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ที่มีความเหมาะสมกับแผนการจัดการเรียนรู้มาจากหลายแห่ง และประสานงานกับคณะครู(ผู้ช่วยผู้วิจัย) ประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1.6 การเตรียมเอกสารในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ 1) เอกสารประกอบการฝึกอบรมแก่นักเรียนนักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 2) คู่มือหลักสูตรฝึกอบรมแก่พระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) โดยมีเนื้อหาตามหลักสูตรที่จะอบรม จำนวน 11 แผน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 4) แบบประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรม 5) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และขออนุญาตใช้เกียรติบัตรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬ ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพของพระภิกษุสงฆ์ วัดบึงกาฬ ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพของพระภิกษุสงฆ์ วัดบึงกาฬ ในการมอบเกียรติบัตรแก่คณะพระวิทยากร คณะครู นักเรียน ผู้ผ่านการฝึกอบรมทั้งหมด

2.การทดลองการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตร กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโสภากามวิทยา ในวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ. 2558 จำนวน 52 คน โดยผู้วิจัย (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ดำเนินการเก็บข้อมูลเองตลอดการใช้หลักสูตร รายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การดำเนินการอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางพุทธ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเน้นกิจกรรมธรรมปฏิบัติสัปดาห์ ประกอบด้วยดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) เริ่มปฐมนิเทศ และซักซ้อมพิธีเปิด ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมตามที่กำหนดไว้ โดยเตรียมความพร้อมนักเรียน ประสานงานกับครู คัดเลือกตัวแทนนักเรียน ชาย หญิง จำนวน 5 คน พร้อมด้วยตัวแทน ครูชาย หญิง 2 คน เพื่อซักซ้อมพิธีเปิด และมอบตัวเป็นศิษย์ โดยฝึกอบรมนักเรียนในเบื้องต้นเมื่อเข้าสู่ที่ประชุม ทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการ ไตรสิกขา เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฝึกการไหว้ การกราบพระ แบบพร้อมเพรียงกัน (อัญชลี พนมมือ วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบลงแบบสงบ) ปลุกฝังวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย ชี้แจงให้คณะครู นักเรียน ทราบถึงขั้นตอน พิธีการต่างๆ กำชับให้อยู่ในอาการสงบ ภาว วาจา ใจ เน้นปลุกฝังศรัทธาความเลื่อมใสจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และกระตือรือร้น มีความพร้อมใน การปฏิบัติกิจกรรมโดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธานฝ่ายสงฆ์

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) ได้กราบอาราธนา นิมนต์ พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตุลธมฺโม) เจ้าคณะตำบลโสภากำม ทำหน้าที่เปิดโครงการอบรม คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา วันที่ 2 ธันวาคม 2558 ณ ศาลาปฏิบัติธรรม ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเชกาวัดโนนสำราญ เมื่อสู่อำสนะ พิธีกรเชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร (ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา) ประธานฝ่ายฆราวาส จุดเทียนรูป บูชาพระรัตนตรัย (ตัวแทนนักเรียนชายถือเทียนชนวน) กล่าวรายงานพร้อมทั้งให้อวาทข้อคิด แก่คณะครูและนักเรียนทั้งหมด เสร็จแล้ว ถวายพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะแก่ประธานฝ่ายสงฆ์ แสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา และมอบนักเรียนแก่คณะสงฆ์อบรมสั่งสอนต่อไป (ตัวแทนนักเรียนชาย 1 คน ถือพานคำกล่าวรายงานและพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะ) รูปแบบ กิจกรรมเน้นการปฏิสันถาร (การแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนเชื้อเชิญต้อนรับทาง พระพุทธศาสนา) การสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความพร้อมปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้ ชักซ้อม ด้วยอาการสงบ กาย วาจา นำเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีเปิด เป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการ สงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมาทานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาตนเอง

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) เชิญตัวแทนครูชาย หญิง จำนวน 2 คน (หันหน้าเข้าหาหน้านักเรียนทั้งหมด) เพื่อทำหน้าที่มอบตัวเป็นศิษย์ของนักเรียน (ตัวแทนนักเรียนชาย หญิง จำนวน 2 คน ถือรูปเทียนแพเครื่องสักการะ 1 คน) นำกล่าวปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะสงฆ์ และคณะครู จากนั้นตัวแทนนักเรียน กล่าวนำคำอาราธนา ศีล 5 และสมาทานศีล เน้นปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักรักษาเบญจศีล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและ สังคม จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ จากการกล่าวคำ อาราธนาศีล 5 ได้พร้อมเพรียงกันถูกต้องตามอักขระวิธี ภาษาบาลี มีความสนใจ สนองตอบต่อ กิจกรรม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงทำให้บรรยากาศบริเวณสถานที่เปิด เต็มไปด้วยความ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจใน เรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้อวาทข้อคิด ทำพิธี เปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) นิมนต์ประธานฝ่าย สงฆ์ ปฏิสันถารกับคณะครู นักเรียน สรุปการแสดงให้อวาทข้อคิด ให้ตั้งใจอบรมตน ศีลฆาธรรม เมื่อมาอยู่วัดร่วมกันปฏิบัติธรรมรักษาศีล สงบกาย วาจาและใจ มุ่งเน้นวาจาเพราะเด็กเมื่อพบกัน ใหม่มักจะคุยไม่ฟังใครซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็ก ให้รู้จักใช้วาจาให้เหมาะสมกับโอกาส เมื่อกล่าวจบ พิธีกรนำนักเรียนแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยวิธี (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวัต กราบ) และกราบขอบคุณประธานฝ่ายสงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธีจาก

การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตั้งใจฟังธรรมะจากประธาน ฝ่ายสงฆ์ ด้วยกิจริยาอันสงบ เป็นอย่างดี

ลำดับต่อไป กิจกรรมทำหัวใจให้ตรงกัน (กิจกรรมการเรียนรู้) เพื่อให้สอดคล้องกับ ตารางการฝึกอบรม (พระมหาทองเพชร ชีรธมฺโม) ทำหน้าที่พระวิทยากร ดำเนินรายการ บอกรัตติกาล ค่าย เช่น แนะนำสถานที่ทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมครั้งนี้เริ่มจาก สถานที่พักชาย สถานที่พักหญิง สถานที่อาบน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม เป็นต้น การรับประทานอาหาร 2 ครั้ง คือเช้า เทียง ตอนเย็นรับ ประธานนำปานะ โดยมีกติกาอยู่ว่า เมื่อนักเรียนตักอาหาร คนแรกก็ต้องรอคนสุดท้ายมาั่งที่ก่อน และว่าข้อความก่อนรับประทานอาหารด้วย เพื่อความเป็นระเบียบวินัย ทั้งนี้มุ่งเน้นปลูกฝัง ความอดทน การรอคอย และการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม สอนว่า เราไม่ได้อยู่คนเดียวในโลก เราต้องอยู่ในสังคมจึงไม่ให้เห็นแก่ตัว ต้องมีความเอื้อเพื่อต่อกัน เวลาเดินไปปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้เดินอย่างสාරวม โดยมีหลักการอยู่ว่าต้องตรงเวลา พุดจาไพเราะ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เทคนิค เพื่อให้เกิดความพร้อม และสนใจก่อนการปฏิบัติกิจกรรม บอกสัจญญานด้วยคำสั่งว่า (สะอาด) ให้ นักเรียนเอามือขวาตีหัวเข้าไว้ที่หัวเข่าตัวเองเบาๆ (สว่าง) พนมมือไว้ที่หน้าอก และ(สงบ) ให้เอามือ ขวาทับมือซ้ายวางไว้ที่บริเวณตักบอกว่า (นิ่ง) ให้ยี่ดตัวตรงบิดวาจาและเทคนิคเสริมสร้างกำลังใจ ที่ว่าพระวิทยากรถามว่า เหนื่อยไหม นักเรียนต้องตอบว่า ไม่เหนื่อย เป็นต้น เสร็จจากกติกาค่าย จากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นมีความพร้อมและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ ทำการแนะนำวิทยากรที่จะทำหน้าที่ในแต่ละ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด แจงวัตถุประสงค์การฝึกอบรม ให้ครูและนักเรียนทราบ แจกเอกสารฝึกอบรมประกอบด้วย ตารางเวลา บทบาทหน้าที่ครู ข้อปฏิบัติกิจกรรม เอกสาร ประกอบการบรรยาย แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ (ผู้วิจัย) ประสานงานกับคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ชี้แจงในเอกสารการประเมินทักษะการปฏิบัติกิจกรรม โดยการสังเกตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรมผลการประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 19.30 คะแนนสูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 13 คะแนนจากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการทำแบบทดสอบและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ชีรธมฺโม) คัดเลือกนักเรียนทำ หน้าที่ กล่าวนำ แสดงความเคารพ (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบ) ต่อพระ วิทยากรที่ทำหน้าที่ฝึกอบรม ก่อนและหลังกิจกรรมการเรียนรู้ และซักซ้อมความพร้อมเพรียงการ กราบพระ 5 ครั้ง มุ่งเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควบคุมความประพฤติตนเอง สาธิตการเดิน จกรม และสุดท้ายฝึกการพัฒนาจิตเจริญปัญญา ด้วยการนั่งสมาธิ 5 นาทีบรรยายข้อความประกอบ เพลงชวาณี เพื่อให้นักเรียนเริ่มการควบคุมตนเอง เสร็จกิจกรรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมเพียง สนใจและตั้งใจฟัง การซักถามพระวิทยากร จดข้อความ กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ และปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

2.2 ดำเนินการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการโดย พระครูอดุลธรรมาภิมณฑ์ (เกย ตุลธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ พระครูบรรพตวิหารธรรม (กล้า อมโร) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง จากการซักถาม และสนุกสนานกับเกม ยิ้มแย้มแจ่มใสทั้งนี้เพราะเทคนิคพระวิทยากร ไม่น่าเบื่อในตอนบรรยายให้ความรู้ พอเริ่มปฏิบัติจริง คือ การพัฒนาจิตด้วยวิธีนั่งสมาธินักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี สงบ นิ่ง ประกอบกับบรรยากาศที่เงียบในตอนกลางคืน มีผลเกิดขึ้นกับตัวเองมากที่สุด

2.3 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 การเป็นศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาธงชัย ปญญาวชิโร) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ประกอบประกอบแผนการเรียนรู้ที่ 6,7 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ และการตั้งใจฟัง จากการซักถามพระวิทยากร ซึ่งมีการบันทึกข้อความจากการบรรยาย กล้าแสดงออก การแสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ การปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนานไปกับเกม (เทคนิค) พระวิทยากร และประกอบกับความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น สื่อภาพ Power Point

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ (เวลา 1 ชั่วโมง)
 วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ คณะครูทั้งหมด และคณะพระวิทยากร โดยยึดจุดมุ่งหมายและ
 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือ
 ปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของหมู่ผู้เรียนตั้งใจใน การบำเพ็ญ
 ประโยชน์ในครั้งนี้ จึงทำให้บริเวณสถานที่ปฏิบัติธรรม สะอาด น่าอยู่อาศัยซึ่งทางสังคมถือว่าเป็น
 การทำความดี ส่วนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุญกุศล อันจะส่งผลต่อตนเองและผู้อื่นมากที่สุด
 ด้วย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรม แบ่งฐานความรู้ บรรยายให้ความรู้ ความ
 เข้าใจ สาริต และฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสม สอดคล้องกับฐานความรู้ทั้ง 5 ฐาน (เวลา 3
 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสางัง ผู้วิจัย) ได้ทำการ
 แบ่งกลุ่ม ผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด 256 คน เป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 51 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานกับ
 พระวิทยากร และคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องปฏิบัติ คือ เมื่อใกล้ครบ
 10 นาที ให้สรุปเนื้อหาสาระให้ผู้เข้าร่วมอบรม จดบันทึกสิ่งที่ตนได้รับจากการเรียนรู้ จากฐานความรู้
 นี้ และคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีป้ายชื่อ กำหนด คือ สีแดง จำนวน 52 คน
 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกลุ่มทดลองโดยแบ่งไปตามกลุ่มให้ครบ 5 กลุ่มแล้ว โดยที่หลังจาก
 แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ววิทยากรได้ชี้แจงรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ (ตามแผนการจัด
 กิจกรรม) กำหนดให้แต่ละกลุ่มแต่งตั้งตัวแทนกลุ่มในการทำความเคารพ และเดินเข้าตามฐานศึกษา
 หาความรู้ ซึ่งมีจำนวน 5 ฐาน ได้แก่

ฐานที่ 1 เรื่อง ศิล 5 ฐานที่ 2 เรื่อง มารยาทชาวพุทธ ฐานที่ 3 เรื่องบิดามารดา – บุตรีธิดา
 ฐานที่ 4 เรื่อง กฎแห่งกรรม ฐานที่ 5 เรื่อง มิตรสหาย กำหนดให้ใช้เวลาแต่ละฐานๆ ละ 40 นาที
 เมื่อถึงเวลาดำเนินการปฏิบัติกิจกรรม

ฐานที่ 1 เรื่อง ศิล 5 (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรม
 การเรียนรู้ (พระถนอม เตชธมโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย เบญจศีลเบญจธรรม ความหมาย ความสำคัญ
 พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า
 กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน
 ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป
 4) พระวิทยากรให้ฝึกการอาราธนาศีล และสมาทานศีล 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการ
 ฝึกอบรมสาริตการอาราธนาศีล และรับศีลให้เพื่อน ๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและผู้เข้าร่วม
 การอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ

ฐานที่ 2 เรื่อง มารยาทชาวพุทธ (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาธงชัย ปญญาวชิโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย มารยาทของชาวพุทธ ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากรให้ฝึกการทำความเคารพแบบต่างๆ ตามรูปภาพ 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมสาธิต และแสดงบทบาทสมมติ ให้เพื่อนๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและผู้เข้าร่วมการอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรม โดยทบทวนการทำความเคารพในการกราบ การไหว้ที่ถูกต้อง ให้ปฏิบัติพร้อมกันทุกคน

ฐานที่ 3 เรื่อง บิดามารดา – บุตรธิดา (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบ ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) คัดเลือกตัวแทนเข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความรู้สึกถึงบิดา มารดา ประมาณ 10 คน และการปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีควรทำเช่นไร และ 5) พระวิทยากร และผู้เข้าอบรมช่วยกันสรุปกิจกรรม เน้นเรื่องความกตัญญูกตเวทී

ฐานที่ 4 เรื่อง กฎแห่งกรรม (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาเกษม อมโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง การทำความดีและความชั่ว จากหนังสือพิมพ์ 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับ การฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดยเน้นเรื่องการทำความดี

ฐานที่ 5 เรื่อง มิตรสหาย (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระสายันต์ เตชธมฺโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง เพื่อน 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดยเน้นเรื่องการคบเพื่อนที่เป็นบัณฑิตจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ คณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ติดตามสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง ซักถามพระวิทยากร จดบันทึกข้อความจากการบรรยาย ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนาน ร่าเริงกับเกม เทคนิค ของพระวิทยากร ที่ชัดเจนคือนักเรียนได้สืบค้นความรู้ ตามฐานความรู้ ทั้ง 5 ฐาน ครบทุกฐาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ลักษณะการจัดกิจกรรมเป็นรูปวงกลม เช่น ฐานที่ 1 ไปฐานที่ 2 จนถึงฐานที่ 5 (ตามแผนการจัดกิจกรรม) จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเคลื่อนไหว ได้เห็นบรรยากาศที่อยู่รอบวัดที่มีความร่มรื่นเย็นสบาย ทำให้เป็น องค์ประกอบการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่ง

การฝึกอบรมภาคทฤษฎี เป็นการให้ความรู้ โดยวิธีการบรรยาย ปลุกฝัง เจตคติ และจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความซาบซึ้ง และคิดถึงบุญคุณของ พ่อ – แม่ จากการที่นักเรียนส่วนมากร้องไห้ออกมาโดยไม่อายเพื่อนๆ เมื่อรับฟังการบรรยาย เรื่องพระคุณพ่อ แม่ และมีความสนใจ ตั้งใจดูสื่อของพระวิทยากร ที่นำมาประกอบการบรรยาย (การคลอเคลียของมารดา) สรุปท้ายกิจกรรม ปลุกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูกตเวที ให้กับนักเรียน และอาศัยช่วงเวลาที่นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นนี้ ทำพิธีขอขมา ในสิ่งที่เคยผิดพลาด ประพฤติไม่ดีต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย มุ่งเน้นบิดามารดา ตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณต่อหน้าพระรัตนตรัย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อ – แม่ โดยนักเรียนมีความกระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางคนถึงบอกคุณครูว่า อยากยืมโทรศัพท์โทรกลับบ้าน เพื่อบอก พ่อแม่ ว่ารักท่านมาก (อ้างอิงจากครูที่เข้าร่วมกิจกรรม)

2.4 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีความพร้อม กระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สนใจกิจกรรม ด้วยอาการสงบนิ่ง เมื่อเริ่มกิจกรรม พระวิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมบูชาบุคคลที่ควรบูชา (ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้) จากการที่ผู้เข้ารับการอบรม ได้รับฟังพระวิทยากรบรรยายธรรมะประกอบชาวน้ำตามหัวข้อความที่ว่า “ พลั่ว เพลงบรรเลงธรรม เปิดใจ ล้างใจ แล้วใส่ธรรม” ให้ความรู้ความเข้าใจ และรูปแบบกิจกรรมดูน่าศรัทธา ซึ่งมีคณะครู ถือว่าเป็นผู้แทนผู้ปกครอง) เข้าร่วมกิจกรรม (ตามผังการจัดกิจกรรม) สรุปทำกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูทวดเทวี ให้กับผู้เข้ารับการอบรม และช่วงเวลาที่ผู้เข้ารับการอบรมมีจิตใจตั้งมั่นนี้ทำพิธีขอขมา และตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณตนต่อหน้าพระรัตนตรัยตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และเป็นศิษย์ที่ดี ของครู อาจารย์ ส่วนมากผู้เข้ารับการอบรมสำนึก และซาบซึ้งจนแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย (ร้องไห้) เมื่อรับฟังการบรรยาย แม้กระทั่งคุณครูก็มี พฤติกรรมเช่นเดียวกัน กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม บรรยากาศในพิธีเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความรัก ความห่วงใย และความเมตตา ของคณะครูที่มีต่อนักเรียน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างและไม่เขินอายที่จะไปกราบตักของคณะครูเพื่อขอขมา เช่น ผู้เข้ารับการฝึกอบรม นักเรียนชายเป็นกิจกรรมปลูกฝังเจตคติสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ

พิธีปิดการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร ใช้เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำพิธีขอขมาคณะสงฆ์ทุกรูป อาจจะประพาศิ่วสงเริญโดยไม่ได้ตั้งใจ ทางกาย วาจา และใจ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการศึกษาต่อไป ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งในพิธีผู้วิจัย เชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภณวิทย์ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส กล่าวรายงานและกราบอาราธนา พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ เจ้าคณะตำบลโสภณวิทย์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มอบเกียรติบัตร และแสดงให้เห็นโอวาทข้อคิดทำพิธีปิดผลการอบรม พบว่า ได้รับคำชื่นชมจากพ่อแม่ ผู้ปกครองของผู้เข้าอบรม เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังเรื่องจริยธรรมที่สำคัญจริงๆ คือ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ส่วนผู้เข้ารับการอบรม พบว่า สนใจ และตั้งใจฟังธรรมะที่ประธานฝ่ายสงฆ์แสดงมีระเบียบเรียบร้อยน่าเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีปิด

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติได้จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติตามตารางฝึกอบรม โดยดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาจิต ด้วยวิธีปฏิบัติจริง ดังนี้

2.5 กิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรเช้า และทำวัตรเย็น (เวลา 3 ชั่วโมง) ทุกวันจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ส่วนมากผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ และมีความตั้งใจสวดมนต์ ตามหนังสือสวดมนต์ โดยสวดมนต์เป็นภาษา บาลี แล้วแปลเป็นภาษาไทย ตลอดกิจกรรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถสวดมนต์ได้คล่องแคล่ว และสามารถรู้ความหมาย ของเนื้อความอีกด้วย สุดท้ายมีการอุทิศส่วนบุญและแผ่เมตตา ที่ได้ปฏิบัติในครั้งนี้ เป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมเดินจงกรม เจริญสติพัฒนาจิตใจ หลังกิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรตอนเช้า (เวลา 1 ชั่วโมง) คณะพระวิทยากร ช่วงเวลาเย็น (1 ชั่วโมง) รวมวันละ 2 ชั่วโมง จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ มีความตั้งใจได้ตื่นนอนแต่เช้าได้สูดอากาศบริสุทธิ์ของธรรมชาติ หลังจากวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตเนื้อหา โดยการเดินแบบช้าๆ ฝึกควบคุมอารมณ์ตนเองมีความสงบทางกาย วาจา ประกอบกับเสียงสัตว์แมลงตอนเช้ามีด ทำให้บรรยากาศในตอนเช้านี้ สดชื่นร่มเย็น

2.6 วิธีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมผู้วิจัยนำข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาได้มากำหนดวิธีการฝึกอบรม โดยเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจ การสาธิต และการฝึกปฏิบัติจริง

2.7 สื่อในการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษา และวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมแหล่งการเรียนรู้ เช่น วัต เอกสาร ประกอบคำบรรยาย วีดิทัศน์ CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย คอมพิวเตอร์, แผนภาพ และวัสดุอุปกรณ์ภายในวัด ซึ่งส่งเสริม และสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เติบโตตามศักยภาพ

ทดสอบความรู้ ความเข้าใจ หลังการฝึกอบรมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม ผลการประเมิน มีค่าเฉลี่ย 21.83 คะแนนสูงสุด 27 คะแนน คะแนนต่ำสุดอยู่ที่ 15 คะแนน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจใน การทำแบบทดสอบ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การประเมินความพึงพอใจ ต่อการฝึกอบรม โดยใช้แบบสอบถาม โดยภาพรวมพบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความเหมาะสมมาก ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการ ของผู้เข้ารับการอบรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 การจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ที่ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขนอกจากนี้ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประเมินความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมทุกๆ ด้าน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

การประเมินผลระหว่างการอบรม โดยวิธีสังเกตพฤติกรรมนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) จำนวน 5 คน นำข้อมูลผลการประเมินทักษะปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การเดินแถวเข้าฝึกอบรม การร่วมมือในการทำกิจกรรม การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้ การสวดมนต์ทำวัตร การนั่งสมาธิ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม ความรับผิดชอบ ความพร้อมในการทำกิจกรรม ความสนใจในการปฏิบัติการ และกิจกรรมต้อนรับประทานอาหาร มีจำนวนของกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติการ อยู่ในระดับปฏิบัติจำนวนมาก

จากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ปีการศึกษาที่ 2557 ที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากาม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน ระหว่างวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ผลการใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมมีความตื่นตัวที่ได้เข้าศึกษา ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความตั้งใจ และสนใจ ศึกษาหาความรู้ จากเอกสาร และสื่อต่างๆ ให้มีการฝึกอบรม มีการจดบันทึก แสดงความคิดเห็น ชักถามข้อสงสัยและตอบคำถาม การซักถามของพระวิทยากร มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลมาจากเทคนิคการอบรมของพระวิทยากรแต่ละรูป มีมนุษยสัมพันธ์ต่อผู้เข้ารับการอบรม ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานตลอดเวลาไม่เครียด ไม่เบื่อหน่าย สามารถปฏิบัติการต่างๆ ตามตารางการฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development): ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมเดิมที่มีอยู่แล้วขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนซึ่งได้ดำเนินการ คือ 1) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน และหลังการฝึกอบรม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมโดยใช้แบบสอบถาม 3) การประเมินทักษะปฏิบัติการกิจกรรมการฝึกอบรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการการใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร
ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนโศก崗มหาวิทยาลัย อําเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	N	\bar{X}	S.D	$\sum D$	$(\sum D)^2$	t
ก่อนการใช้หลักสูตร	52	19.30				
			.76	76	253	7.27*
หลังการใช้หลักสูตร	52	21.83				

* $P < .05$

จากตารางที่ 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนโรงเรียน
โศก崗มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศก崗มหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การประเมินผลความพึงพอใจมี 7 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการประเมิน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้าน อาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านอาคารสถานที่ของผู้
เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศก崗มหาวิทยาลัย

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.สถานที่พัก,ที่นอน	4.16	0.74	มาก
2.สถานที่ปฏิบัติธรรมไหว้พระสวดมนต์	4.43	0.77	มาก
3.สถานที่ในการฝึกอบรม	4.50	0.57	มากที่สุด
4.สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย	4.50	0.57	มากที่สุด
5.สถานที่รับประทานอาหาร	4.16	0.69	มาก
6.แสงสว่างในการฝึกอบรม	4.33	0.75	มาก
7.การถ่ายเทอากาศ	4.26	0.73	มาก
8.ความสะอาด	4.21	0.71	มาก
9.ห้องสุขา	4.00	0.83	มาก
ภาพรวม	4.28	0.71	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ที่มีต่อต้านอาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ผลการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 3 คือ สถานที่ในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.50 ข้อที่ 4 สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย มีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีห้องสุขา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สถานที่ปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมาคือแสงสว่างในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.33 การถ่ายเทอากาศ มีค่าเฉลี่ย 4.26 สถานที่พัก ,ที่นอน มีค่าเฉลี่ย 4.16 ความสะอาด มีค่าเฉลี่ย 4.21 สถานที่รับประทานอาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

2.2 ด้าน กระบวนการวิธีการฝึกอบรม ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรม ของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การบรรยายและสาธิตให้ความรู้	4.56	0.50	มากที่สุด
2.สื่อและวัสดุให้ความรู้	4.33	0.60	มาก
3.การทำงานเป็นกลุ่ม	3.93	0.73	มาก
4.การแสดงความคิดเห็น	4.03	0.92	มาก
ภาพรวม	4.21	0.68	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 1 การบรรยายและสาธิตให้ความรู้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 และข้อที่ 3 การทำงานเป็นกลุ่มมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สื่อวัสดุและอุปกรณ์ให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมา การแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

2.3 ด้าน ระยะเวลาใช้ในการอบรม ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อ ระยะเวลาใช้ในการอบรมของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิททยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ระยะเวลาในการฝึกอบรม	4.03	0.99	มาก
2.ระยะเวลาในการสวดมนต์ ไหว้พระ	3.93	0.60	มาก
3.ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา	3.96	0.73	มาก
4.ระยะเวลาในการพักผ่อน	3.60	0.92	มาก
5.ระยะเวลาในการรับประทานอาหาร	3.93	0.78	มาก
ภาพรวม	3.89	0.92	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิททยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.89 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินน้อยที่สุด คือ ระยะเวลาการพักผ่อน ค่าเฉลี่ย 3.60 ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา มีค่าเฉลี่ย 3.96 รองลงมา ระยะเวลาในการไหว้พระสวดมนต์ไหว้พระมีค่าเฉลี่ย 3.93 และระยะเวลาในการรับประทานอาหารมีค่าเฉลี่ย 3.96 ตามลำดับ

2.4 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิททยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.เครื่องขยายเสียง	4.30	0.59	มาก
2.น้ำปานะ	4.06	0.82	มาก
3.คอมพิวเตอร์ วีดิทัศน์ โปรเจคเตอร์	4.36	0.71	มาก
4.อาหาร	4.40	0.81	มาก
5.น้ำดื่ม	4.36	0.71	มาก
6.น้ำใช้	4.73	0.73	มาก
7.การบริการ อื่นๆ นอกจากนี้	3.96	0.74	มาก
ภาพรวม	4.24	0.71	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม
โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรม
ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.24 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ
มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ น้ำใจ ค่าเฉลี่ย 4.73 มีผลการประเมินน้อยที่สุด
คือ การบริการอื่น ๆ นอกจากนั้น มีค่าเฉลี่ย 3.96 อาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.40 คอมพิวเตอร์ วิดีทัศน์
โปรเจคเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 4.36 รองลงมา น้ำดื่ม มีค่าเฉลี่ย 4.36 เครื่องขยายเสียง มีค่าเฉลี่ย 4.30
และน้ำปานะ มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

2.5 ด้าน กิจกรรมในการอบรม ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ กิจกรรมในการอบรม
โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.พิธีเปิด และปิดการอบรม	4.43	0.67	มาก
2.กิจกรรมทำให้หัวใจให้ตรงกัน กตีกาย	3.96	0.55	มาก
3.กิจกรรมแบ่งฐานให้ความรู้วันที่ 2 การอบรม	4.30	0.74	มาก
4.กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	4.26	0.69	มาก
5.กิจกรรมรับประทานอาหาร (สวดแทรก คุณธรรม)	4.43	0.67	มาก
6.กิจกรรมขอขมาครู	4.36	0.66	มาก
ภาพรวม	4.29	0.66	มาก

จากตารางที่ 17 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม
โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกิจกรรมในการอบรม
ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.29 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ
มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ กิจกรรมพิธีเปิด และปิดการอบรม ค่าเฉลี่ย 4.43
มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ กิจกรรมทำให้หัวใจตรงกัน กตีกาย มีค่าเฉลี่ย 3.96 กิจกรรม
รับประทานอาหาร (สวดแทรกคุณธรรม) มีค่าเฉลี่ย 4.43 กิจกรรมขอขมาครู มีค่าเฉลี่ย 4.36
กิจกรรมแบ่งฐานความรู้ วันที่ 2 การอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.30 กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่มี
ค่าเฉลี่ย 4.26 ตามลำดับ

2.6 ด้าน เนื้อหาสาระในการอบรม ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาสาระ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องสู่หนทางชาวพุทธ กิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1	4.23	0.72	มาก
2.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องมารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2	4.23	0.67	มาก
3.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3	4.43	0.56	มาก
4.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของ พระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4	4.20	0.76	มาก
5.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนา จิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5	4.30	0.65	มาก
6.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของ ครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6	4.40	0.49	มาก
7. ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7	4.36	0.66	มาก
8.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง กิจกรรมบำเพ็ญ ประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8	4.20	0.76	มาก
9.ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้ คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9	4.30	0.74	มาก
10.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ลูกที่ดีของพ่อ-แม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 10	4.53	0.66	มาก
11.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อ ชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11	4.33	0.66	มาก
ภาพรวม	4.31	0.66	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านเนื้อหาสาระ ภาพรวมมี เกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.31 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ เรื่องลูกที่ดีของพ่อแม่ตามแผนการเรียนรู้ที่ 10 ค่าเฉลี่ย 4.53

มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.20 และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8 มีค่าเฉลี่ย 4.20 เท่ากัน เมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิตตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.43 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6 มีค่าเฉลี่ย 4.40 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7 มีค่าเฉลี่ย 4.36 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11 มีค่าเฉลี่ย 4.33 ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนาจิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง สู้หนทางชาวพุทธกิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.23 และความรู้ที่ได้จาก เรื่อง มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.23 ตามลำดับ

2.7 ด้าน วิทยาการ ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านวิทยาการ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. วิทยาการได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี	4.56	0.50	มาก
2. วิทยาการมีการบรรยายให้ความรู้ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.26	0.63	มาก
3. วิทยาการมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้	4.36	0.66	มาก
4. วิทยาการให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน	4.36	0.71	มาก
5. วิทยาการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม	4.03	0.71	มาก
6. วิทยาการมีจำนวนพอเหมาะสมและเพียงพอต่อการฝึกอบรม	4.23	0.81	มาก
7. วิทยาการ นำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยาย ให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน	4.16	0.69	มาก
8. วิทยาการไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้	1.70	0.71	น้อยที่สุด
ภาพรวม	3.95	0.71	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิททยา ด้านวิทยากร ภาพรวม มีเกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.95 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ วิทยากรได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ วิทยากรไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 1.70 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วิทยากรให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีการบรรยายให้ความรู้ชัดเจนเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ย 4.26 วิทยากร มีจำนวนพอเหมาะสม และเพียงพอต่อการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.23 วิทยากรนำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยายให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน มีค่าเฉลี่ย 4.16 วิทยากรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

สรุปภาพรวม ผล การประเมินผลความพึงพอใจในการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิททยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 1 มีทั้งหมด 50 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านอาคารสถานที่ จำนวน 9 ข้อ 2) วิธีการฝึกอบรม จำนวน 4 ข้อ 3) ด้านระยะเวลาในการอบรม จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 7 ข้อ 5) ด้านกิจกรรม จำนวน 6 ข้อ 6) ด้านเนื้อหาสาระ จำนวน 11 ข้อ 7) ด้านวิทยากร จำนวน 8 ข้อ รายละเอียด ดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจ ในหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิททยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านอาคารสถานที่	4.28	0.71	มาก
2.ด้านวิธีการอบรม	4.21	0.68	มาก
3.ด้านระยะเวลาในการอบรม	3.89	0.92	มาก
4.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.24	0.71	มาก
5.ด้านกิจกรรม	4.29	0.66	มาก
6.ด้านเนื้อหาสาระ	4.31	0.66	มาก
7.ด้านวิทยากร	3.95	0.71	มาก
ภาพรวม	4.16	0.72	มาก

จากตารางที่ 20 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ย 4.16 เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีผลการประเมินสูงสุด คือ ด้านเนื้อหาสาระ มีคะแนนเฉลี่ย 4.31 ผลการประเมินต่ำสุด คือด้าน ระยะเวลาในการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า ด้านกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.29 ด้านอาคารสถานที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.28 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก มีคะแนนเฉลี่ย 4.24 ด้าน วิธีการฝึกอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.21 และด้าน วิทยากร มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ประเมินผลความพึงพอใจ หลังการฝึกอบรม มี 4 ด้าน ซึ่งรายละเอียด การประเมิน ดังนี้

2.8 ด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. มีความรู้สึกยินดีปลื้มติและภาคภูมิใจ	4.36	0.71	มาก
2. ทำให้มีสติควบคุมตนเองได้	4.36	0.55	มาก
3. ทำให้มีจิตใจสงบมากขึ้น	4.40	0.92	มาก
4. เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี	4.46	0.68	มาก
5. มีความอึดอัด,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย	2.93	1.08	ปานกลาง
ภาพรวม	4.10	0.73	มาก

จากตารางที่ 21 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการ ฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อยกเว้น ข้อที่ว่า มีความอึดอัด ,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.93 โดยมีผลการประเมินอยู่ใน ระดับสูงสุด คือ เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี มีค่าเฉลี่ย 4.46 เมื่อพิจารณาแต่ละราย ข้อ พบว่า ทำให้มีจิตใจสงบขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.40 มีความภาคภูมิใจ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และทำให้มีสติ ควบคุมตนเองได้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 ตามลำดับ

2.9 ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ดังตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ	4.26	0.78	มาก
2.การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น	4.20	0.88	มาก
3.การทำให้มีสมาธิ	4.40	0.72	มาก
4.การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ	4.23	0.72	มาก
5.การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น	4.30	0.65	มาก
6.การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง	3.76	1.19	มาก
7.การได้รับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น	4.30	0.65	มาก
8.การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกายแข็งแรง	4.16	0.87	มาก
9.ความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดามารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี	4.50	0.57	มาก
10.การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น	4.50	0.57	มาก
ภาพรวม	4.26	0.76	มาก

จากตารางที่ 22 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดามารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี และการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง มีค่าเฉลี่ย 3.76 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสมาธิ มีค่าเฉลี่ย 4.40 การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.30 การได้รับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มากขึ้น และการรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ มีค่าเฉลี่ย 4.26 การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย 4.23 การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น มีค่าเฉลี่ย 4.20 การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

2.10 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ดังตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือ	4.40	0.67	มาก
2.ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ	4.36	0.71	มาก
3.ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือ เพื่อนเรียนหนังสือ	4.13	0.86	มาก
4.ทำให้มีความรอบคอบในการทำงาน	4.30	0.67	มาก
5.ทำให้มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่	4.43	0.67	มาก
ภาพรวม	4.32	0.71	มาก

จากตารางที่ 23 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลัง การฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ทำให้มีความ เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.43 และผลการประเมินอยู่ใน ระดับต่ำสุด คือ ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนเรียนหนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.13 เมื่อ พิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.40 ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และ ทำให้มีความรอบคอบ ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

2.11 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	4.10	0.95	มาก
2.จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่น	4.30	0.74	มาก
3.สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	4.40	0.62	มาก
4.จะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	4.40	0.62	มาก
5.สามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นได้	3.68	0.86	มาก
ภาพรวม	4.21	0.75	มาก

จากตารางที่ 24 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และจะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.40 และสามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นผลการประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 3.68 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ย 4.30 และไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

สรุปภาพรวมผล การประเมินผลความพึงพอใจหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 2 มีทั้งหมด 25 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม จำนวน 4 ข้อ 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง จำนวน 10 ข้อ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ ดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจในหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม	4.10	0.73	มาก
2.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง	4.26	0.76	มาก
3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต	4.12	0.75	มาก
4.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น	4.24	0.71	มาก
ภาพรวม	4.20	0.73	มาก

จากตารางที่ 25 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.26 และด้านความรู้ที่ได้จากการอบรมประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่นค่าเฉลี่ย 4.24 และด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย 4.12 ตามลำดับ

3. ผลการประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรม

การประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรมของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยการสังเกตพฤติกรรม ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ ลักษณะของการประเมินโดยคณะครูที่เข้ารับการอบรมกับนักเรียน (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เป็นผู้สังเกตการณ์ จำนวน 6 คน ซึ่งผู้วิจัย ได้จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมิน ให้ผู้ช่วยผู้วิจัยทราบ รายละเอียดพร้อมบอกเกณฑ์ระดับการตัดสินระหว่างนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติกิจกรรมใด อยู่ในระดับ มาก ปานกลาง และน้อย จากกิจกรรมที่มีอยู่ในแบบสังเกต โดยยึดหลักการประเมินจากสถานการณ์จริงทุกๆ กิจกรรม ตามแบบรายการประเมิน ประกอบด้วยมาตราวัด 3 ระดับ คือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ซึ่งแต่ละรายการจะใช้เกณฑ์การให้คะแนน ตามระดับความสำคัญ จากการสังเกตพฤติกรรมโดยครู 1 คน สังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 8 ถึง 9 คน ตลอดการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ที่กำหนดไว้ตามแผนการจัดกิจกรรม ว่าอยู่ในระดับใด แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อทักษะการปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรม ดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาทาที่เข้ารับการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. การเดินแถวเข้าฝึกอบรม	50	2	-
2. การร่วมมือในการทำกิจกรรม	48	4	-
3. การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้	40	12	-
4. การสวดมนต์ทำวัตร	52	-	-
5. การนั่งสมาธิ	51	1	-

ตารางที่ 26 ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาทที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
6.การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม	45	5	2
7.ความรับผิดชอบ	48	4	-
8.ความพร้อมในการทำกิจกรรม	52	-	-
9.ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ	50	2	-
10.กิจกรรมรับประทานอาหาร	52	-	-

จากตารางที่ 26 พบว่า ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาทที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ในภาพรวมส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นระดับการ
ปฏิบัติ พบว่า ความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติมาก ได้แก่ การสวดมนต์ทำวัตร
ความพร้อมในการทำกิจกรรม ส่วนความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ การเดิน
จงกรมปฏิบัติธรรม และความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติ น้อย ได้แก่ การเดินจงกรมปฏิบัติ
ธรรม ตามลำดับ

ผลการปรับปรุงหลักสูตร

ภายหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาใช้เป็นแนวทาง
ในการปรับปรุงหลักสูตร ดังนี้

ด้านภาคทฤษฎี ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยาท อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ปรับปรุงด้าน
เนื้อหา สาระ เอกสารประกอบการบรรยาย ในแผนการจัดกิจกรรมที่ 1,5,9 เพิ่มเติม และปรับ
ระยะเวลา ในการฝึกอบรมให้เหมาะสม และยึดหยุ่นกับแผนการจัดกิจกรรม ทั้ง 11 แผน โดย
คำนึงถึงความแตกต่างทางสติปัญญาและวุฒิภาวะของแต่ละบุคคล เช่น แผนการจัดกิจกรรมที่ 9
จากเดิมใช้เวลา 2 ชั่วโมง 50 นาที เพิ่มขึ้น 3 ชั่วโมง 30 นาที สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์
และเครื่องมือ ในการเรียนการสอน ต้องตรวจสอบคุณภาพ และเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน
และก่อนการนำหลักสูตรไปใช้นั้นๆ จะต้องทำความเข้าใจ และประสานงานขอความร่วมมือจาก

บุคลากรในโรงเรียนนั้นๆ ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของหลักสูตรส่วนการประเมินการเรียนรู้ ควรใช้แฟ้มสะสมงาน (Port folio) เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินเพื่อให้นักเรียนได้เก็บรายละเอียดและผลงานของตนเอง ทบทวนการเรียนการสอน และข้อมูลเหล่านี้ จะสามารถพัฒนารวบรวมจัดทำเป็นหนังสือรุ่นได้ต่อไป

ภายหลังการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อมูลดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่นำไปใช้ในการอบรมต่อไป

สรุปผล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬใน บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นไปในทางเดียวกันว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้มี เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ต้งานให้กับนักเรียน

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ได้หลักสูตรที่ดีมีประสิทธิภาพโดยได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ

3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยทดลองกับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยาทั้งหมดปีการศึกษา 2557 ตั้งแต่ ชั้น ม.1-6 จำนวน 256 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ม.2 จำนวน 52 คนได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อบรมใช้เวลา 2 คืน 3 วัน จำนวน 50 ชั่วโมง

4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ มีความเหมาะสม ในระดับมาก

5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมาก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการรายงานผลการดำเนินงาน การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

ซึ่งรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R & D) โดยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนในการรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม
- ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ แต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research): ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ตอน

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ ขั้นตอน กระบวนการ และองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมศึกษาสภาพปัญหาสังคมนโยบายของรัฐบาลค่านิยม 12 ประการ แผนการศึกษาชาติพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการผูกอบรมค่ายคุณธรรมฉบับเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระบางส่วนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนโรงเรียนและนักเรียน เป็นข้อมูลเบื้องต้นให้นำผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดเป็นองค์ประกอบของการจัดทำหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ทั้งนี้ เพื่อคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรว่ามีเรื่องที่ต้องใช้ในการอบรม

2. ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนนักเรียนของกลุ่มประชากรที่ทำการวิจัยโดยศึกษาสถานภาพ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน เพื่อจะได้ข้อมูลมาจัดเตรียมเนื้อหาสาระ ในการผูกอบรมศีลธรรมให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของ ประชากรที่ทำการวิจัยมากที่สุด

3. ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อหลักสูตร ผูกอบรม ที่จะพัฒนาขึ้น ช่วยกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อประเด็นต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามเบื้องต้นเป็นส่วนสำคัญ เพื่อจะได้นำข้อมูลทั้งหมด นำมาสรุปเป็นภาพรวม สำหรับกำหนดโครงสร้างหลักสูตรต่อไป

ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม สภาพปัญหาสังคม นโยบายแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ผลการศึกษาแผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 - 2559) กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษารูปแบบบูรณาการ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนไทยอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และควบคู่คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง และดุลภาพ คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน การศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นคนดี คือดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มีจิตใจงดงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งจิตใจและพฤติกรรม 2) เป็นคนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตที่มีความสามารถ เช่นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ด้านคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษา ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง เป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ 3) เป็นคนมีความสุข คือ เป็นคนมีสุขภาพดีทาง ร่างกาย และจิตใจ ร่าเริงแจ่มใสมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อสรรพสิ่ง ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความภูมิใจในความเป็นไทย

1.2 ผลการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2)

พุทธศักราช 2545 กำหนดไว้ในมาตรา 6 การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิและหน้าที่เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของประเทศชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย การกีฬา และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 8 การศึกษาต้องยึดหลักว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างกระบวนการจัดการศึกษา ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ มาตรา 24 กำหนดให้การจัดการกิจกรรมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

1.3 ผลการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็น

หลักสูตรที่กำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก เป็นหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด โดยมีสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ โดยที่โรงเรียนต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่ม

สาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน โดยเฉพาะสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมี 5 สาระ โดยเฉพาะสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมประกอบด้วย มาตรฐาน 2 ข้อ คือ มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อร่วมกันอย่างสันติสุข มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สาระที่เรียนรู้นั้นจะมีตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เป็นตัวกำหนด การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งตามลำดับ มีการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ว่าจะต้องมีคุณลักษณะอย่างไร

2. ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ความต้องการและความสนใจของประชากรที่ทำการวิจัยจากความต้องการของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จาก 6 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคม รัชมิ่งคลาภิเษก โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนเซกา จำนวน 248 คน ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อใช้สอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม ปรากฏผลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป ของนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน โดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและค่าร้อยละ สถานภาพและข้อมูลโดยทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
ชาย	108	43.54
หญิง	140	56.46
2.อายุ 13 ปี	248	100
3.ระดับการศึกษา		
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	248	100
4.ผู้ปกครองประกอบอาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	28	11.29
ค้าขาย	30	12.09
ชาวนา	60	24.19
ชาวสวนยางพารา	64	25.80
รับราชการ	15	6.04
ทำธุรกิจส่วนตัว	28	11.29
พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม	23	9.27
5.ประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม		
เคย	244	98.38
ไม่เคย	4	1.62
6.ประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม		
1-2 ครั้ง	244	98.38
มากกว่า 2 ครั้ง	-	-
ไม่เคย	4	1.62

จากตารางที่ 3 พบว่า สถานภาพโดยทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.46 ด้านอายุมีอายุ 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 100 ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 100 อาชีพของผู้ปกครอง ส่วนมากเป็นชาวสวนยางพาราคิดเป็นร้อยละ 25.80 รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 6.04 ด้านประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ส่วนมากเคยมีประสบการณ์ 244 คนคิดเป็นร้อยละ 98.38 และนอกจากนั้นยังพบว่าเคยมีประสบการณ์ 1-2 ครั้ง จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 98.38

ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียนโดยวิเคราะห์เป็นร้อยละ (%) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ความต้องการได้รับความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม		
มาก	184	74.20
ปานกลาง	40	16.12
น้อย	24	9.68
2. ความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรม จริยธรรม (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)		
ประวัติพระพุทธเจ้า	40	16.12
ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา	140	56.45
มารยาทชาวพุทธ	85	34.27
ศาสนพิธี	65	26.20
ความกตัญญูกตเวทิตา	105	42.33
หลักธรรมในการคบเพื่อน	80	32.25
หลักธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต	100	40.32
ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา	105	42.33
ทศ 6 หน้าที่ของการอยู่ในสังคม	165	66.53
ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา	159	64.11
หลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา	183	73.79
อิทธิบาท 4 ทางแห่งความสำเร็จ	167	67.33
เบญจศีล เบญจธรรม	97	39.11
การพัฒนาจิต การฝึกสมาธิเบื้องต้น	190	76.61
3. วิธีการฝึกอบรม		
เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญมาบรรยาย – สาธิต	25	10.08
ฝึกปฏิบัติจริง	200	80.64
การประชุมสัมมนา	23	9.27

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
4. สื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้		
เอกสารประกอบการฝึกอบรม	48	19.36
คอมพิวเตอร์	120	48.38
วีดิทัศน์ – ซีดีรอม	28	11.29
เครื่องฉายภาพ	52	20.96
5. ความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน		
1 วัน	30	12.09
2 วัน	28	11.29
3 วัน	150	60.48
4 วัน	25	10.08
5 วัน	15	6.05
6. อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ข้อที่ 1 ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียนในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความต้องการ ถึง 184 คน คิดเป็นร้อยละ 74.20 น้อยที่สุด มีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 9.68 ข้อที่ 2 ด้านความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรมจริยธรรม สามารถตอบคำถามได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า เรื่องหลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา มีความต้องการถึง 183 คนคิดเป็นร้อยละ 73.79 น้อยที่สุดเรื่องประวัติพระพุทธเจ้า มีความต้องการ 40 คน คิดเป็นร้อยละ 16.12 ข้อที่ 3 ด้านวิธีการฝึกอบรม พบว่า การได้ฝึกปฏิบัติจริง มีความต้องการถึง 200 คน คิดเป็น ร้อยละ 80.64 น้อยที่สุด คือการประชุมสัมมนา มีความต้องการ 23 คนคิดเป็น ร้อยละ 9.27 ข้อที่ 4 ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้พบว่าส่วนมากควรใช้ คอมพิวเตอร์ มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 48.38 น้อยที่สุดคือ เอกสารประกอบการฝึกอบรม มีจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 19.36 ข้อที่ 5 ด้านความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนส่วนมากมีความต้องการ 3 วัน มีจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 60.48 น้อยที่สุด คือ 5 วัน มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05

ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องปัญหาสังคม นโยบายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ความต้องการ ความสนใจในด้านการฝึกอบรมโครงการ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คนนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ต่อไป

3. ผลการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิททยา ดังนี้

3.1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนา ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบลโศกกำม พระวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้ปกครองนักเรียน โดยจำแนก เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน ประสบการณ์ในการทำงาน ประสบการณ์ในการอบรม และเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	8	88.89
หญิง	1	11.11
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	-	-
21 - 30 ปี	2	22.22
31 - 40 ปี	4	44.44
41 - 50 ปี	2	22.22
สูงกว่า 50 ปี	1	11.11
3. อาชีพ		
รับราชการ	2	22.22
ค้าขาย	1	11.11
เกษตรกร	1	11.11
รับจ้างทั่วไป	1	11.11
พระภิกษุ	3	33.33
4. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3	33.33
ปริญญาตรี	6	66.67
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (ต่อ)

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
5.ประสบการณ์การทำงาน		
10 – 20 ปี	6	66.67
21 – 30 ปี	2	22.22
31 – 40 ปี	1	11.11
มากกว่า 40 ปี	-	-
6.ประสบการณ์การอบรม		
เคย	8	88.89
ไม่เคย	1	11.11
7.ประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม		
เคย	1	11.11
ไม่เคย	8	88.89

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ร่วมสนทนาส่วนมากเป็นผู้ชาย มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 ด้านอายุ ส่วนมากอายุระหว่าง 31 – 40 ปี มีจำนวน 4 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44 และน้อยที่สุด มีอายุสูงกว่า 50 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 11.11 ส่วนมาก เป็นพระภิกษุมีจำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 ด้านอาชีพรับราชการ มีจำนวน 2 คนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.22 ด้านระดับการศึกษาส่วนมากมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า ส่วนมากอยู่ระหว่าง 10 – 20 ปี มีจำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ส่วนน้อยที่สุด อยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 ด้านประสบการณ์การอบรม พบว่า ส่วนมากมีประสบการณ์อบรม มีจำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 88.89 ไม่เคยผ่านอบรม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 นอกจากนั้นประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า ส่วนมากไม่เคยมีประสบการณ์มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 และเคยมีประสบการณ์ มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11

2.ประเด็นสนทนา เกี่ยวกับการพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากเจ้าคณะตำบลโสภากำม รองผู้อำนวยการโรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร ตัวแทนผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากรประจำศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ครู เรื่องความต้องการในการพัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ ความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา มีจำนวน 5 ข้อ คือ

2.1.1 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทาง เดียวกันว่า ไม่ว่าจะหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรนำความรู้ของชุมชน และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้เสนอว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะทำให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น เพราะสภาพในสังคมปัจจุบัน นี้จะเห็นได้ว่า เยาวชนไทยขาดคุณธรรมจริยธรรมกันมาก จึงมีข่าวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏใน หน้าหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ทุกวัน ถ้าจะอ้างถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับปรับปรุงปี พุทธศักราช 2545 จะมีคำว่า การเรียนรู้ คู่คุณธรรม และต้องทำให้เด็กเป็นคน ดี คนเก่ง และมีความสุข จึงทำให้โรงเรียนต้องมีการพัฒนาหลักสูตร ที่เรียกว่าหลักสูตรสถานศึกษา โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นหลัก โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้าง เพื่อให้เด็กเกิดองค์ความรู้ มาก ที่สุด พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสามารถดำรงชีวิตในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือท้องถิ่นของตัวเอง ได้อย่างเป็นสุข ยกตัวอย่างที่โรงเรียนผมก็สอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระอาจารย์มาให้ ความรู้ และเป็นอาจารย์ประจำที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจใน มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระพระพุทธศาสนามากขึ้น เช่น เมื่อผมถามเขาว่าศีล 5 มีอะไรบ้าง เด็ก นักเรียนสามารถตอบได้ทุกข้อ ในความคิดเห็นส่วนตัวผมว่า ยังไม่พอในการเติมเต็มในเรื่องศาสนา ควรที่จะให้เขาปฏิบัติจริงๆ จะได้รู้จักตนเอง สามารถนำธรรมะของพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ บ้าน วัด โรงเรียน ทางด้านวิชาการ ผมคิดว่าโรงเรียนได้ให้กับ นักเรียนอยู่แล้ว ส่วนด้านพฤติกรรมหรือจิตใจ ควรจะเป็นสถาบันศาสนามากกว่า ดังนั้น หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม (นายวี วสันต์. 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับความคิด เห็น ของเจ้าคณะตำบลโสภากามกับการแสดงความคิดเห็น ว่าการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กรู้จักการ ปฏิบัติตน ด้านคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนา จะต้องนำนักเรียนเข้ามาวัดให้ สม่่าเสมอ ซึ่งจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีงาม (พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์. (เกย ตูลธมโม) 31 พฤษภาคม 2557) การปูพื้นฐานที่ดีงามให้แก่เด็กที่เปรียบเหมือนผ้าขาว จะใส่สีอะไร เข้าไปในผ้าก็ จะกลายเป็นสีนั้น (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม. 31 พฤษภาคม 2557) ซึ่งสอดคล้องกับครูพระที่สอน ศีลธรรมในโรงเรียนที่กล่าวว่า เป็นการให้เด็กศึกษาจากผู้รู้หรือสถานที่จริง และได้ประสบการณ์ ปฏิบัติจริงๆ (พระถนอม เตชธมโม. 31 พฤษภาคม 2557) ทำให้เด็กได้เห็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องซึ่งจะเป็นประโยชน์ที่จะได้นำไปใช้ในชีวิตจริงต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง. 31 พฤษภาคม 2557)

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1 ดังตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา พบว่า.....

ตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกอำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
1.ความต้องการ การพัฒนาพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโศกอำ มวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหารโรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนมี ความสำคัญต้องจัดให้มีโดยที่ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมี ความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ไม่ว่าหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตร ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมควร นำความรู้ของชุมชน และหลัก ปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับ นักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ ดีงาม	

2.1.2 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมีความคิดเห็นไปในทาง
แนวเดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มา
พัฒนาหลักสูตร ท่านเจ้าคณะตำบล ให้ข้อคิดเห็นว่า การผสมผสานหลักความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และ
ภาคปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของ
เด็ก (พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์.(เกย ตูลฐมโม 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับพระมหาทอง
เพชร ธีรฐมโม. (31 พฤษภาคม 2557) ว่าควรประยุกต์หลักธรรมพื้นฐาน คือ ศีล 5 ทศ 6 ตามที่
นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า เรื่องของการเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา ความกตัญญูต่อบุพการี มี
ความสำคัญจำเป็นมากที่สุด ถ้าจะพัฒนาหลักสูตรในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมแล้ว ควรเสนอใน
รูปแบบกิจกรรมที่เป็นสื่อผสมผสาน ให้เด็กได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์.(เกย
ตูลฐมโม (31 พฤษภาคม 2557) ได้เสนอว่าทางมหาเถรสมาคม สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้
รณรงค์ให้ทุกวัด และสถานปฏิบัติธรรมทุกแห่ง สอนและการปลุกฝังศีล 5 ให้ประชาชนได้ถือปฏิบัติ
แนวทางในการดำเนินชีวิต และสร้างความคิดดี ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ได้สนับสนุนว่าเป็นสิ่งที่ได้
มากที่จะนำหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาพัฒนาให้กับเด็กนักเรียน เพราะเด็กสมัยนี้เด็ก
ขาดศีลธรรมกันมาก เห็นได้ชัดคือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพผู้ใหญ่แทบจะไม่มีเลย

(กิตติพงษ์ พิสายพันธ์. (31 พฤษภาคม 2557) เป็นสิ่งที่ดีทำให้เด็กได้เรียนรู้หลักธรรมที่พระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงทำให้เห็น ต้นแบบที่ถูกต้องต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 2 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
2. เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทางแนว เดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำ ความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติ เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเป็น เนื้อหาสาระมาพัฒนาหลักสูตร การผสมผสานหลักความรู้ทั้ง ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดย การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก	

2.1.3 จากผลการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่าการอบรมในแนวการจัดค่ายคุณธรรม จะเป็นที่วัด หรือที่โรงเรียนก็เป็นทางเลือกเหมาะสมทั้งสองแห่ง พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์.(เกย ๓๑ พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับนายรวี วัฒนันต์ (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 24 กำหนดให้การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้ได้ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เมื่ออ้างอิงตรงนี้ ลักษณะควรที่จะให้นักเรียนได้ ปฏิบัติจริง ทำจริง โดยการให้ความรู้ก่อนการลงมือปฏิบัติ และควรที่จะจัดในสถานที่จริง คือ วัดดีกว่า เพราะนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งสอดคล้องกับพระถนอม เตชธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า การสอนใน

ห้องเรียนอย่างเดียวไม่ได้ปฏิบัติจริงบ้าง ก็จะได้แต่ความรู้ จึงควรปฏิบัติด้วยถึงจะดี ควรจัดอบรม เพื่อให้เกิดทักษะ ตามที่ได้ข้อมูลจากนักเรียนที่ให้ความเห็นส่วนใหญ่ว่า การจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม ควรเป็น 3 วัน เน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้ นักเรียนได้สัมผัสวิถีชีวิตของการเป็นพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างไรบ้าง

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 3 สถานที่ในการจัดการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สถานที่ในการจัดอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
3. สถานที่ในการจัด อบรมหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากาม วิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมี ความเห็นไปในทางแนวเดียวกัน ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ส่งเสริมให้มีการ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่ การอบรมในแนวการจัดค่าย คุณธรรม จะเป็นทีวัด	

2.1.4 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนว เดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตร ฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน พระมหาเกษม ขุนดีโก (31 พฤษภาคม 2557) ว่านักเรียนจะได้พื้นฐาน ด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย โดยที่เด็กจะได้ซาบซึ้งในหลักธรรมและการปฏิบัติธรรม เบื้องต้น (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) ว่าเด็กจะได้รู้เรื่องหลักธรรมมากขึ้น เพราะพระพุทธานามมีแต่สิ่งที่ประเสริฐ

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 4 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักใน การอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรม โครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
4. การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผลจากการสนทนา พบว่าผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน	

2.1.5 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นในด้านต่อไปนี้ว่า

2.1.5.1 ด้านเนื้อหา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้สอบถามจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์ คัดเลือกเนื้อหาสาระ เรียงตามลำดับความสำคัญ พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม. (31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับ นายวี วสันต์ (31 พฤษภาคม 2557) ว่า หลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของเด็ก ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญการจัดแผนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติมและเหมาะสมสอดคล้องกับตัวของนักเรียน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ท่านเจ้าคณะตำบลได้เสริมว่า เนื้อหาควรมีมารยาทชาวพุทธ หลักศาสนพิธี เพราะในเรื่องของการปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มักจะทำกันไม่ถูกจึงควรให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงด้วย

2.1.5.2 ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดแบบบูรณาการ ต้องเน้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุดเจ้าคณะตำบลโสภากาม สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนได้เรียน ทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกิจกรรมที่หลากหลาย สื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัวเอง และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระครูอดุลธรรมาภิรมณ์.(เกษ ตุลาคม 31 พฤษภาคม 2557)

3. ด้านการวัดและการประเมินผล พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า นายวี วสันต์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ความเห็นว่าการประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยส่วนใหญ่การประเมินการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หาแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมในช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ตามศักยภาพและความเหมาะสมของนักเรียนจะทำให้ การประเมินมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 5 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล
หลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
ข้อ 5 การกำหนด เนื้อหา กิจกรรม การ วัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	1.ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้สอบถามจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์คัดเลือกเนื้อหาสาระเรียงตามลำดับ 2.การจัดการเรียนการสอนในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนได้เรียนทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีกิจกรรมที่หลากหลายสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัวเอง และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา (ต่อ)

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
		3.ด้านการวัดและการ ประเมินผล ผู้เข้าร่วมการ สนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไป ในแนวทางเดียวกันว่า การ ประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความ เข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจต คติ โดยส่วนใหญ่การประเมิน การเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หา แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมใน ช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ตาม ศักยภาพและความเหมาะสม ของนักเรียนจะทำให้	

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1- 5 คือ พบว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้ร่วม
สนทนา ประกอบด้วย ท่านเจ้าคณะตำบลโศกคาม ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากร ผู้แทน
ผู้ปกครองนักเรียน ครูพระที่สอนศีลธรรม ต้องการหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นั้น
ต้องการให้มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ก่อให้เกิด
คุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช 2542 ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียน คนดี เป็น
คนเก่ง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development): ผลการพัฒนาหลักสูตร

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมิวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยการนำข้อมูลพื้นฐาน ประกอบไปด้วย แผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 – 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แนวการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ องค์ประกอบการพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม ความหมาย องค์ประกอบ ความจำเป็นของการฝึกอบรม ความต้องการของ โรงเรียน ชุมชน เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาสาระ ให้เหมาะสมกับการฝึกอบรมสอดคล้องกับ ความต้องการของนักเรียน และการสนทนากลุ่ม นำผลการวิเคราะห์ การสังเคราะห์เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับแนวทางในการกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการอบรม การดำเนินการสร้างหลักสูตร แบ่ง ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณาถึงความเป็นมาของปัญหา ความจำเป็นที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมิวิทยา และกำหนดหลักการและเหตุผล ของหลักสูตร มีจุดเน้น เป้าหมาย และวิธีการ

1.2 จุดมุ่งหมาย ผู้วิจัย ศึกษาความต้องการ ความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำมา กำหนดเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้

1.2.1 เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติและความสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา

ครู อาจารย์ เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา

1.2.3 เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ได้อย่างถูกต้อง

1.3 เนื้อหาสาระ การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งออกเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ภาคกิจกรรม จำนวน 11 แผนการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางชาวพุทธ เพื่อพัฒนาชีวิต เน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสัณถาร ประกอบด้วย การดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบ ทุกอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โลกก่ามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธาน
ฝ่ายสงฆ์

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการ
สงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมาทานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล
5 เพื่อพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจใน
เรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้โอวาทข้อคิด ทำพิธี
เปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่อง มารยาททางสังคม ซึ่งเป็น
เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย เช่น การพูด การกราบ การไหว้ และศาสนาพิธีต่างๆที่นักเรียน
จะต้องปฏิบัติ และมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ
ของเพื่อน วิธีเลือกคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชั่ว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของ
พุทธศาสนิกชน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิต และการเจริญปัญญา

พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา
ที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักใช้สติ ก่อนกระทำ หรือพูด และรู้ถึงผลที่จะได้รับจากการเจริญ
ภาวนา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 ศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ
คำว่าครู ประเภทของครู และบทบาทหน้าที่ของศิษย์ที่ดีที่จะปฏิบัติต่อครู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมายของอบายมุข 6 ซึ่งเป็นภัยที่
ร้ายแรงต่อชีวิต

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ การกระทำตนให้มีคุณค่า สร้างความดี
 บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 แบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ เน้นให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติ
 ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละฐาน ดังดังนี้

กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 1 เรื่อง	ศีล 5
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 2 เรื่อง	มารยาทชาวพุทธ
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 3 เรื่อง	บิดา – มารดา
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 4 เรื่อง	กฎแห่งกรรม
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 5 เรื่อง	มิตรสหาย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 ลูกที่ดีของพ่อแม่
 มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู รักรู้อย่างพ่อแม่ และ
 ปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิต เพื่อชีวิตใหม่
 เป็นกิจกรรม มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึกเรื่อง ความกตัญญูต่อพ่อ
 แม่ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.แบ่งกลุ่มเขียนบทความที่ประทับใจ และไขข้อข้องใจ ที่แสดงออกมาจาก
 ความรู้สึก โดยมีประเด็นอยู่ 3 ข้อ คือ 1) ความประทับใจในสถานที่อบรม 2) ความประทับใจ
 เกี่ยวกับครู อาจารย์ 3) ความประทับใจเกี่ยวกับ บิดามารดา
- 2.การกระทำคัดเลือกเนื้อหาสาระ จากบทความที่ผู้เข้ารับการอบรมได้บรรยาย
 ความประทับใจทั้ง 3 ประเด็น ดังกล่าวข้างต้น โดยมุ่งเน้นบทความที่บรรยายจากความรู้สึกที่จริง ๆ
 เพื่อสอดคล้องกับแผนการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งสถานที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบพิธีอธิษฐานจิต
 เพื่อชีวิตใหม่
- 3.ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรม ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสำนึกใน
 บุญคุณของบุพการี การขอขมา ซึ่งถือว่าคณะครูเป็นตัวแทนผู้ปกครอง ตามหลักความเชื่อทาง
 พระพุทธศาสนา

1.4 วิธีการจัดฝึกอบรม ผู้วิจัยนำข้อมูล แนวคิดทฤษฎี ที่ศึกษา ได้มากำหนดวิธีการ
 ฝึกอบรมโดยเน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ การสาธิต และการฝึก
 ปฏิบัติจริง

1.5 สื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ จากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้อบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมทั้งการเรียนรู้ ดังนี้ สถานที่ปฏิบัติจริง เช่น วัด เอกสารประกอบการบรรยาย วิดิทัศน์ ซีดี แอลซีดี เพาเวอร์พอยต์ ประกอบคำบรรยาย แผนภาพ อุปกรณ์เสริม ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจคเตอร์ วัสดุอุปกรณ์ภายในวัด เพื่อสนับสนุนผู้เข้าอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เต็มตามศักยภาพ

1.6 การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดผลประเมินผล ดังนี้ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 2) แบบประเมินทักษะปฏิบัติการธรรมในระหว่างการอบรม 3) แบบวัดความพึงพอใจต่อการเข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณกามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

2.การประเมินโครงร่างหลักสูตร โดยนำโครงร่างหลักสูตรมาตรวจสอบคุณภาพก่อนนำหลักสูตรไปใช้โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมก่อนที่จะนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งค่าความสอดคล้องได้เท่ากับ 1 ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงผลการประเมินหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	ความหมาย
1. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของหลักสูตร	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
2. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง 11 แผน	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
3.ความสอดคล้องของเนื้อหากับระยะเวลาเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
4.ความสอดคล้องเป้าหมายหลักสูตรกับจุดประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
5.ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรกับกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
6.ความสอดคล้องการประเมินผลในหลักสูตรกับการประเมินผลในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
7.แผนการสอนทั้ง 11 แผนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรฯ	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
รวม						1.00	สอดคล้อง

จากตารางที่ 11 แสดงการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า ดัชนีความสอดคล้องจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเท่ากับ 1.00 ดังนั้น หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ มีความเหมาะสมนำไปใช้ในการอบรมได้

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญว่า การจัดกิจกรรมควรให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงได้แสดงความคิดเห็น เน้นให้นำผลจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด และกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย มีการสอดแทรกความสนุกสนาน ได้คลายเครียด ด้วยการเล่นเกมบ้าง เวลาหยุดพักควรเปิดซาวนด์เสียงเพลงบรรเลงด้วย การบรรยายธรรมจากพระอาจารย์แต่ละรูปเป็นการกลม่อเมลาจิตใจ ได้รับสิ่งดี ๆ ทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research): ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผลการทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากามวิทยา ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้ดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 2 - 4 ธันวาคม 2557 ซึ่งผลการทดลองใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการทดลองใช้หลักสูตร หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง ของหลักสูตรแล้ว ได้กำหนดวันที่จะอบรม มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 นำเสนอหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ต่อผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุมัติให้ความเห็นชอบเพื่อขออนุมัติโครงการ เพื่อขออนุญาตดำเนินการ

1.2 ประชุมคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) คณะกรรมการดำเนินงาน คณะพระวิทยากร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงรายละเอียด หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนโสภากามวิทยา เพื่อให้ทางโรงเรียนจัดทำหนังสือแจ้งขออนุญาตผู้ปกครองนักเรียน และเตรียมการในเรื่องบทบาทครู และสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องนำมาอยู่ค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยแนบตารางการอบรมพร้อมรายละเอียดการฝึกอบรมด้วย

1.4 สถานที่ฝึกอบรมได้กำหนดที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากาม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.5 ประสานงานกับพระวิทยากร ผู้วิจัยได้อาราธนาพระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ที่มีความเหมาะสมกับแผนการจัดการเรียนรู้มาจากหลายแห่ง และประสานงานกับคณะครู

(ผู้ช่วยผู้วิจัย) ประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1.6 การเตรียมเอกสารในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ 1) เอกสารประกอบการฝึกอบรมแก่นักเรียนนักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 2) คู่มือหลักสูตรฝึกอบรมแก่พระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) โดยมีเนื้อหาตามหลักสูตรที่จะอบรม จำนวน 11 แผน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 4) แบบประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรม 5) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และขออนุญาตใช้เกียรติบัตรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬ ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณภาพธรรมาภิบาลในการมอบเกียรติบัตรแก่คณะพระวิทยากร คณะครู นักเรียน ผู้ผ่านการฝึกอบรมทั้งหมด

2. การทดลองการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตร กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโสภากามวิทยา ในวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ 2558 จำนวน 52 คน โดยผู้วิจัย (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ดำเนินการเก็บข้อมูลเองตลอดการใช้หลักสูตร รายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การดำเนินการอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางพุทธ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสนทนา ประกอบด้วยการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบทุกอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสว่าง ผู้วิจัย) เริ่มปฐมนิเทศ และชักชวนพิธีเปิด ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมตามที่กำหนดไว้ โดยเตรียมความพร้อมนักเรียน ประสานงานกับครู คัดเลือกตัวแทนนักเรียน ชาย หญิง จำนวน 5 คน พร้อมด้วยตัวแทน ครูชาย หญิง 2 คน เพื่อชักชวนพิธีเปิด และมอบตัวเป็นศิษย์ โดยฝึกอบรมนักเรียนในเบื้องต้นเมื่อเข้าสู่ที่ประชุม ทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการ ไตรสิกขา เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฝึกการไหว้ การกราบพระ แบบพร้อมเพรียงกัน (อัญชลี พนมมือ วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบลงแบบสงบ) ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย ชี้แจงให้คณะครู นักเรียน ทราบถึงขั้นตอน พิธีการต่างๆ กำชับให้อยู่ในอาการสงบ กาย วาจา ใจ เน้นปลูกฝังศรัทธาความเลื่อมใสจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และกระตือรือร้น มีความพร้อมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธานฝ่ายสงฆ์

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) ได้กราบอาราธนา นิมนต์ พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ เจ้าคณะตำบลโสภากำม ทำหน้าที่เปิดโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา วันที่ 2 ธันวาคม 2558 ณ ศาลาปฏิบัติธรรมศูนย์ พัฒนาคุณธรรมอำเภอเชกาวัดโนนสำราญ เมื่อสู้อาสนะ พิธีกรเชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร (ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา) ประธานฝ่ายฆราวาส จุดเทียนรูป บูชาพระรัตนตรัย (ตัวแทนนักเรียนชายถือเทียนชนวน) กล่าวรายงานพร้อมทั้งให้ออวาทข้อคิด แก่คณะครูและนักเรียนทั้งหมด เสร็จแล้ว ถวายพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะแก่ประธานฝ่ายสงฆ์ แสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา และมอบนักเรียนแก่คณะสงฆ์อบรมสั่งสอนต่อไป (ตัวแทนนักเรียนชาย 1 คน ถือพานคำกล่าวรายงานและพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะ) รูปแบบ กิจกรรมเน้นการปฏิสันถาร (การแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนเชื้อเชิญต้อนรับทาง พระพุทธศาสนา) การสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความพร้อมปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้ ชักซ้อม ด้วยอาการสงบ กาย วาจา นำเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีเปิด เป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการ สงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมათานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาตนเอง

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) เชิญตัวแทนครูชาย หญิง จำนวน 2 คน (หันหน้าเข้าหาหน้านักเรียนทั้งหมด) เพื่อทำหน้าที่มอบตัวเป็นศิษย์ของนักเรียน (ตัวแทนนักเรียนชาย หญิง จำนวน 2 คน ถือรูปเทียนแพเครื่องสักการะ 1 คน) นำกล่าวปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะสงฆ์ และคณะครู จากนั้นตัวแทนนักเรียน กล่าวนำคำอาราธนา ศีล 5 และสมათานศีล เน้นปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักรักษาเบญจศีล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและ สังคม จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ จากการกล่าวคำ อาราธนาศีล 5 ได้พร้อมเพรียงกันถูกต้องตามอักขระวิธี ภาษาบาลี มีความสนใจ สนองตอบต่อ กิจกรรม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงทำให้บรรยากาศบริเวณสถานที่เปิด เต็มไปด้วยความ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจใน เรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้ออวาทข้อคิด ทำพิธี เปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) นิมนต์ประธานฝ่าย สงฆ์ ปฏิสันถารกับคณะครู นักเรียน สรุปการแสดงให้ออวาทข้อคิด ให้ตั้งใจอบรมตน ศีลชาธรรม เมื่อมาอยู่วัดร่วมกันปฏิบัติธรรมรักษาศีล สงบกาย วาจาและใจ มุ่งเน้นวาจาเพราะเด็กเมื่อพบกัน ใหม่มักจะคุยไม่ฟังใครซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็ก ให้รู้จักใช้วาจาให้เหมาะสมกับโอกาส เมื่อกล่าวจบ พิธีกรนำนักเรียนแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยวิธี (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวัต กราบ) และกราบขอบคุณประธานฝ่ายสงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธีจาก

การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตั้งใจฟังธรรมะจากประธาน ฝ่ายสงฆ์ ด้วยกิริยาอันสงบ เป็นอย่างดี

ลำดับต่อไป กิจกรรมทำหัวใจให้ตรงกัน (กิจกรรมการเรียนรู้) เพื่อให้สอดคล้องกับ ตารางการฝึกอบรม (พระมหาทองเพชร ชีรธมโม) ทำหน้าที่พระวิทยากร ดำเนินรายการ บอกกติกา ค่าย เช่น แนะนำสถานที่ทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมครั้งนี้เริ่มจาก สถานที่พักชาย สถานที่พักหญิง สถานที่อาบน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม เป็นต้น การรับประทานอาหาร 2 ครั้ง คือเช้า เทียง ตอนเย็นรับ ประธานนำปานะ โดยมีกติกาอยู่ว่า เมื่อนักเรียนตักอาหาร คนแรกก็ต้องรอคนสุดท้ายมานั่งที่ก่อน และว่าข้อความก่อนรับประทานอาหารด้วย เพื่อความเป็นระเบียบวินัย ทั้งนี้มุ่งเน้นปลูกฝัง ความอดทน การรอคอย และการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม สอนว่า เราไม่ได้อยู่คนเดียวในโลก เราต้องอยู่ในสังคมจึงไม่ให้เห็นแก่ตัว ต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน เวลาเดินไปปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้เดินอย่างสำรวม โดยมีหลักการอยู่ว่าต้องตรงเวลา พุดจาไพเราะ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เทคนิค เพื่อให้เกิดความพร้อม และสนใจก่อนการปฏิบัติกิจกรรม บอกสัญญาด้วยคำสั่งว่า (สะอาด) ให้ นักเรียนเอามือขวาตีหัวเข้าไว้ที่หัวเข่าตัวเองเบาๆ (สว่าง) พนมมือไว้ที่หน้าอก และ(สงบ) ให้เอามือ ขวาทับมือซ้ายวางไว้ที่บริเวณตักบอกว่า (นิ่ง) ให้ยึดตัวตรงปิดวาจาและเทคนิคเสริมสร้างกำลังใจ ที่ว่าพระวิทยากรถามว่า เหนื่อยไหม นักเรียนต้องตอบว่า ไม่เหนื่อย เป็นต้น เสร็จจากกติกาค่าย จากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นมีความพร้อมและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ ทำการแนะนำวิทยากรที่จะทำหน้าที่ในแต่ละ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด แจ่งวัตถุประสงค์การฝึกอบรม ให้ครูและนักเรียนทราบ แจกเอกสารฝึกอบรมประกอบด้วย ตารางเวลา บทบาทหน้าที่ครู ข้อปฏิบัติกิจกรรม เอกสาร ประกอบการบรรยาย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ผู้วิจัย) ประสานงานกับคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ชี้แจงในเอกสารการประเมินทักษะการปฏิบัติกิจกรรม โดยการสังเกตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรมผลการ ประเมินผลมีค่าเฉลี่ย 19.30 คะแนนสูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 13 คะแนนจากการสังเกต พฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการทำแบบทดสอบและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ชีรธมโม) คัดเลือกนักเรียนทำ หน้าที่ กล่าวนำ แสดงความเคารพ (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบ) ต่อพระ วิทยากรที่ทำหน้าที่ฝึกอบรม ก่อนและหลังกิจกรรมการเรียนรู้ และชักชวนความพร้อมเพรียงการ กราบพระ 5 ครั้ง มุ่งเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควบคุมความประพฤติตนเอง สาธิตการเดิน จกรม และสุดท้ายฝึกการพัฒนาจิตเจริญปัญญา ด้วยการนั่งสมาธิ 5 นาทีบรรยายข้อความประกอบ เพลงชวანი เพื่อให้ให้นักเรียนเริ่มการควบคุมตนเอง เสร็จกิจกรรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมเพียง สนใจและตั้งใจฟัง การซักถามพระวิทยากร จดข้อความ กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ และปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

2.2 ดำเนินการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระเกษ ตุลธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระครูบรรพตวิหารธรรม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง จากการซักถาม และสนุกสนานกับเกม ยิ้มแย้มแจ่มใสทั้งนี้เพราะเทคนิคพระวิทยากร ไม่น่าเบื่อในตอนบรรยายให้ความรู้ พอเริ่มปฏิบัติจริง คือ การพัฒนาจิตด้วยวิธีนั่งสมาธินักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี สนบ ึ่ง ประกอบกับบรรยากาศที่เงียบในตอนกลางคืน มีผลเกิดขึ้นกับตัวเองมากที่สุด

2.3 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 การเป็นศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาธงชัย ปญญาวชิโร) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ชีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ประกอบประกอบแผนการเรียนรู้ที่ 6,7 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ และการตั้งใจฟัง จากการซักถามพระวิทยากร ซึ่งมีการบันทึกข้อความจากการบรรยาย กล้าแสดงออก การแสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ การปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนานไปกับเกม (เทคนิค) พระวิทยากร และประกอบกับความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น สไลด์ภาพ Power Point

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ (เวลา 1 ชั่วโมง)
 วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ คณะครูทั้งหมด และคณะพระวิทยากร โดยยึดจุดมุ่งหมายและ
 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือ
 ปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของหมู่ผู้เรียนตั้งใจใน
 การบำเพ็ญประโยชน์ในครั้งนี้ จึงทำให้บริเวณสถานที่ปฏิบัติธรรม สะอาด น่าอยู่อาศัยซึ่งทางสังคม
 ถือว่าเป็นการทำความดี ส่วนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุญกุศล อันจะส่งผลต่อตนเองและผู้อื่น
 มากที่สุดด้วย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรม แบ่งฐานความรู้ บรรยายให้ความรู้ ความ
 เข้าใจ สาริต และฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสม สอดคล้องกับฐานความรู้ทั้ง 5 ฐาน (เวลา 3
 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสางัง ผู้วิจัย) ได้ทำการ
 แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด 256 คน เป็น 5 กลุ่มๆละ 51 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานกับพระ
 วิทยากร และคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องปฏิบัติ คือ เมื่อใกล้ครบ 10
 นาที ให้สรุปเนื้อหาสาระให้ผู้เข้าร่วมอบรม จดบันทึกสิ่งที่ตนได้รับจากการเรียนรู้ จากฐานความรู้นี้
 และคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีป้ายชื่อ กำหนด คือ สีแดง จำนวน 52 คน
 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกลุ่มทดลองโดยแบ่งไปตามกลุ่มให้ครบ 5 กลุ่มแล้ว
 โดยที่หลังจากแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ววิทยากรได้ชี้แจงรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ (ตาม
 แผนการจัดกิจกรรม) กำหนดให้แต่ละกลุ่มแต่งตั้งตัวแทนกลุ่มในการทำความเคารพ และเดินเข้า
 ตามฐานศึกษาหาความรู้ ซึ่งมีจำนวน 5 ฐาน ได้แก่

ฐานที่ 1 เรื่อง ศิล 5 ฐานที่ 2 เรื่อง มารยาทชาวพุทธ ฐานที่ 3 เรื่องบิดามารดา – บุตรีธิดา
 ฐานที่ 4 เรื่อง กฎแห่งกรรม ฐานที่ 5 เรื่อง มิตรสหาย กำหนดให้ใช้เวลาแต่ละฐานๆ ละ 40 นาที
 เมื่อถึงเวลาดำเนินการปฏิบัติกิจกรรม

ฐานที่ 1 เรื่อง ศิล 5 (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรม
 การเรียนรู้ (พระถนอม เตชธมโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย เบญจศีลเบญจธรรม ความหมาย ความสำคัญ
 พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า
 กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน
 ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป
 4) พระวิทยากรให้ฝึกการอาราธนาศีล และสมาทานศีล 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการ
 ฝึกอบรมสาริตการอาราธนาศีล และรับศีลให้เพื่อนๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและผู้เข้าร่วม
 การอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ

ฐานที่ 2 เรื่อง มารยาทชาวพุทธ (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาธงชัย ปญฺญาวชิโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย มารยาทของชาวพุทธ ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากรให้ฝึกการทำความเคารพแบบต่างๆ ตามรูปภาพ 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมสาธิต และแสดงบทบาทสมมติ ให้เพื่อนๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและผู้เข้าร่วมการอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรม โดยทบทวนการทำความเคารพในการกราบ การไหว้ที่ถูกต้อง ให้ปฏิบัติพร้อมกันทุกคน

ฐานที่ 3 เรื่อง บิดามารดา – บุตรธิดา (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบ ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) คัดเลือกตัวแทนเข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความรู้สึกถึงบิดา มารดา ประมาณ 10 คน และการปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีควรทำเช่นไร และ 5) พระวิทยากร และผู้เข้าอบรมช่วยกันสรุปกิจกรรม เน้นเรื่องความกตัญญูกตเวที

ฐานที่ 4 เรื่อง กฎแห่งกรรม (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาเกษม อมโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง การทำความดีและความชั่ว จากหนังสือพิมพ์ 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับ การฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดยเน้นเรื่องการทำความดี

ฐานที่ 5 เรื่อง มิตรสหาย (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระสายันต์ เตชธมโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง เพื่อน 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดยเน้นเรื่องการคบเพื่อนที่เป็นบัณฑิตจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ คณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ติดตามสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง ซักถามพระวิทยากร จดบันทึกข้อความจากการบรรยาย ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนาน ร่าเริงกับเกม เทคนิค ของพระวิทยากร ที่ชัดเจนคือนักเรียนได้สืบค้นความรู้ ตามฐานความรู้ ทั้ง 5 ฐาน ครบทุกฐาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ลักษณะการจัดกิจกรรมเป็นรูปวงกลม เช่น ฐานที่ 1 ไปฐานที่ 2 จนถึงฐานที่ 5 (ตามแผนการจัดกิจกรรม) จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเคลื่อนไหว ได้เห็นบรรยากาศที่อยู่รอบวัดที่มีความร่มรื่นเย็นสบาย ทำให้เป็น องค์ประกอบการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่ง

การฝึกอบรมภาคทฤษฎี เป็นการให้ความรู้ โดยวิธีการบรรยาย ปลุกฝัง เจตคติ และจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความซาบซึ้ง และคิดถึงบุญคุณของ พ่อ – แม่ จากการที่นักเรียนส่วนมากร้องไห้ออกมาโดยไม่อายเพื่อนๆ เมื่อรับฟังการบรรยาย เรื่องพระคุณพ่อ แม่ และมีความสนใจ ตั้งใจดูสื่อของพระวิทยากร ที่นำมาประกอบการบรรยาย (การคลอเคลียของมารดา) สรุปท้ายกิจกรรม ปลุกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูกตเวที ให้กับนักเรียน และอาศัยช่วงเวลาที่นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นนี้ ทำพิธีขอขมา ในสิ่งที่เคยผิดพลาด ประพฤติไม่ดีต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย มุ่งเน้นบิดามารดา ตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณต่อหน้าพระรัตนตรัย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อ – แม่ โดยนักเรียนมีความกระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางคนถึงบอกคุณครูว่า อยากยิ้มโทรศัพท์โทรกลับบ้าน เพื่อบอก พ่อแม่ ว่ารักท่านมาก (อ้างอิงจากครูที่เข้าร่วมกิจกรรม)

2.4 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีความพร้อม กระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สนใจกิจกรรม ด้วยอาการสงบนิ่ง เมื่อเริ่มกิจกรรม พระวิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมบูชาบุคคลที่ควรบูชา (ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้) จากการที่ผู้เข้ารับการอบรม ได้รับฟังพระวิทยากรบรรยายธรรมะประกอบชาวน้ำตามหัวข้อความที่ว่า “ พลั่ว เพลงบรรเลงธรรม เปิดใจ ล้างใจ แล้วใส่ธรรม” ให้ความรู้ความเข้าใจ และรูปแบบกิจกรรมดูน่าศรัทธา ซึ่งมีคณะครู ถือว่าเป็นผู้แทนผู้ปกครอง) เข้าร่วมกิจกรรม (ตามผังการจัดกิจกรรม) สรุปทำกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูทวดเทวี ให้กับผู้เข้ารับการอบรม และช่วงเวลาที่ผู้เข้ารับการอบรมมีจิตใจตั้งมั่นนี้ ทำพิธีขอขมา และตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณตนต่อหน้าพระรัตนตรัย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และเป็นศิษย์ที่ดี ของครู อาจารย์ ส่วนมากผู้เข้ารับการอบรมสำนึก และซาบซึ้งจนแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย (ร้องไห้) เมื่อรับฟังการบรรยาย แม้กระทั่งคุณครูก็มี พฤติกรรมเช่นเดียวกัน กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม บรรยากาศในพิธีเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความรัก ความห่วงใย และความเมตตา ของคณะครูที่มีต่อนักเรียน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างและไม่เขินอายที่จะไปกราบตักของคณะครูเพื่อขอขมา เช่น ผู้เข้ารับการฝึกอบรม นักเรียนชายเป็นกิจกรรมปลูกฝังเจตคติสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ

พิธีปิดการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร ใช้เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำพิธีขอขมาคณะสงฆ์ทุกรูป อาจจะประพาศิ่วงเกินโดยไม่ได้ตั้งใจ ทางกาย วาจา และใจ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการศึกษาต่อไป ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งในพิธีผู้วิจัย เชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากามวิทยา เป็นประธานฝ่ายฆราวาส กล่าวรายงานและกราบอาราธนา พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ เจ้าคณะตำบลโสภากาม เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มอบเกียรติบัตร และแสดงให้เห็นโอวาทข้อคิดทำพิธีปิดผลการอบรม พบว่า ได้รับคำชื่นชมจากพ่อแม่ ผู้ปกครองของผู้เข้าอบรม เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังเรื่องจริยธรรมที่สำคัญจริงๆ คือ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ส่วนผู้เข้ารับการอบรมพบว่า สนใจ และตั้งใจฟังธรรมะที่ประธานฝ่ายสงฆ์แสดงมีระเบียบเรียบร้อยน่าเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีปิด

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติได้จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติตามตารางฝึกอบรม โดยดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาจิต ด้วยวิธีปฏิบัติจริง ดังนี้

2.5 กิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรเช้า และทำวัตรเย็น (เวลา 3 ชั่วโมง) ทุกวันจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ส่วนมากผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ และมีความตั้งใจสวดมนต์ ตามหนังสือสวดมนต์ โดยสวดมนต์เป็นภาษา บาลี แล้วแปลเป็นภาษาไทย ตลอดกิจกรรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถสวดมนต์ได้คล่องแคล่ว และสามารถรู้ความหมาย ของเนื้อความอีกด้วย สุดท้ายมีการอุทิศส่วนบุญและแผ่เมตตา ที่ได้ปฏิบัติในครั้งนี้ เป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมเดินจงกรม เจริญสติพัฒนาจิตใจ หลังกิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรตอนเช้า (เวลา 1 ชั่วโมง) คณะพระวิทยากร ช่วงเวลาเย็น (1 ชั่วโมง) รวมวันละ 2 ชั่วโมง จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ มีความตั้งใจได้ตื่นนอนแต่เช้าได้สูดอากาศบริสุทธิ์ของธรรมชาติ หลังจากวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตเนื้อหา โดยการเดินแบบช้าๆ ฝึกควบคุมอารมณ์ตนเองมีความสงบทางกาย วาจา ประกอบกับเสียงสัจธรรมเพลงตอนเช้ามีดี ทำให้บรรยากาศในตอนเช้านี้ สดชื่นร่มเย็น

2.6 วิธีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมผู้วิจัยนำข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาได้มากำหนดวิธีการฝึกอบรม โดยเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจ การสาธิต และการฝึกปฏิบัติจริง

2.7 สื่อในการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษา และวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมแหล่งการเรียนรู้ เช่น วัต เอกสาร ประกอบคำบรรยาย วีดิทัศน์ CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย คอมพิวเตอร์, แผนภาพ และวัสดุอุปกรณ์ภายในวัด ซึ่งส่งเสริม และสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เติบโตตามศักยภาพ

ทดสอบความรู้ ความเข้าใจ หลังการฝึกอบรมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม ผลการประเมิน มีค่าเฉลี่ย 21.83 คะแนนสูงสุด 27 คะแนน คะแนนต่ำสุดอยู่ที่ 15 คะแนน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจใน การทำแบบทดสอบ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การประเมินความพึงพอใจ ต่อการฝึกอบรม โดยใช้แบบสอบถาม โดยภาพรวมพบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความเหมาะสมมาก ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการ ของผู้เข้ารับการอบรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 การจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ที่ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขนอกจากนี้ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประเมินความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมทุกๆ ด้าน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

การประเมินผลระหว่างการอบรม โดยวิธีสังเกตพฤติกรรมนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) จำนวน 5 คน นำข้อมูลผลการประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การเดินแถวเข้าฝึกอบรม การร่วมมือในการทำกิจกรรม การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้ การสวดมนต์ทำวัตร การนั่งสมาธิ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม ความรับผิดชอบ ความพร้อมในการทำกิจกรรม ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรม และกิจกรรมต้อนรับประทานอาหาร มีจำนวนของกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติกิจกรรม อยู่ในระดับปฏิบัติจำนวนมาก

จากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ปีการศึกษาที่ 2557 ที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากาม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน ระหว่างวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ผลการใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมมีความตื่นตัวที่ได้เข้าศึกษา ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความตั้งใจ และสนใจ ศึกษาหาความรู้ จากเอกสาร และสื่อต่างๆ ให้มีการฝึกอบรม มีการจดบันทึก แสดงความคิดเห็น ชักถามข้อสงสัยและตอบคำถาม การซักถามของพระวิทยากร มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลมาจากเทคนิคการอบรมของพระวิทยากรแต่ละรูป มีมนุษย์สัมพันธ์ต่อผู้เข้ารับการอบรม ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานตลอดเวลาไม่เครียด ไม่เบื่อหน่าย สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามตารางการฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development): ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 52 คน ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมเดิมที่มีอยู่แล้วขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนซึ่งได้ดำเนินการ คือ 1) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน และหลังการฝึกอบรม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมโดยใช้แบบสอบถาม 3) การประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการการใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร
ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนโศกกำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	N	\bar{X}	S.D	$\sum D$	$(\sum D)^2$	t
ก่อนการใช้หลักสูตร	52	19.30				
			.76	76	253	7.27*
หลังการใช้หลักสูตร	52	21.83				

* $P < .05$

จากตารางที่ 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนโรงเรียน
โศกกำมวิทยา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิทยา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การประเมินผลความพึงพอใจมี 7 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการประเมิน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้าน อาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านอาคารสถานที่ของผู้
เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.สถานที่พัก,ที่นอน	4.16	0.74	มาก
2.สถานที่ปฏิบัติธรรมไหว้พระสวดมนต์	4.43	0.77	มาก
3.สถานที่ในการฝึกอบรม	4.50	0.57	มากที่สุด
4.สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย	4.50	0.57	มากที่สุด
5.สถานที่รับประทานอาหาร	4.16	0.69	มาก
6.แสงสว่างในการฝึกอบรม	4.33	0.75	มาก
7.การถ่ายเทอากาศ	4.26	0.73	มาก
8.ความสะอาด	4.21	0.71	มาก
9.ห้องสุขา	4.00	0.83	มาก
ภาพรวม	4.28	0.71	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ที่มีต่อต้านอาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ผลการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 3 คือ สถานที่ในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.50 ข้อที่ 4 สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย มีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีห้องสุขา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สถานที่ปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมาคือแสงสว่างในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.33 การถ่ายเทอากาศ มีค่าเฉลี่ย 4.26 สถานที่พัก ,ที่นอน มีค่าเฉลี่ย 4.16 ความสะอาด มีค่าเฉลี่ย 4.21 สถานที่รับประทานอาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

2.2 ด้าน กระบวนการวิธีการฝึกอบรม ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรม ของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การบรรยายและสาธิตให้ความรู้	4.56	0.50	มากที่สุด
2.สื่อและวัสดุให้ความรู้	4.33	0.60	มาก
3.การทำงานเป็นกลุ่ม	3.93	0.73	มาก
4.การแสดงความคิดเห็น	4.03	0.92	มาก
ภาพรวม	4.21	0.68	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 1 การบรรยายและสาธิตให้ความรู้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 และข้อที่ 3 การทำงานเป็นกลุ่มมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สื่อวัสดุและอุปกรณ์ให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมา การแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

2.3 ด้าน ระยะเวลาใช้ในการอบรม ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อ ระยะเวลาใช้ในการอบรมของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ระยะเวลาในการฝึกอบรม	4.03	0.99	มาก
2.ระยะเวลาในการสวดมนต์ ไหว้พระ	3.93	0.60	มาก
3.ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา	3.96	0.73	มาก
4.ระยะเวลาในการพักผ่อน	3.60	0.92	มาก
5.ระยะเวลาในการรับประทานอาหาร	3.93	0.78	มาก
ภาพรวม	3.89	0.92	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรมภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.89 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินน้อยที่สุด คือ ระยะเวลาการพักผ่อน ค่าเฉลี่ย 3.60 ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา มีค่าเฉลี่ย 3.96 รองลงมา ระยะเวลาในการไหว้พระสวดมนต์ไหว้พระมีค่าเฉลี่ย 3.93 และระยะเวลาในการรับประทานอาหารมีค่าเฉลี่ย 3.96 ตามลำดับ

2.4 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.เครื่องขยายเสียง	4.30	0.59	มาก
2.น้ำปานะ	4.06	0.82	มาก
3.คอมพิวเตอร์ วิทยุทัศน์ โปรเจคเตอร์	4.36	0.71	มาก
4.อาหาร	4.40	0.81	มาก
5.น้ำดื่ม	4.36	0.71	มาก
6.น้ำใช้	4.73	0.73	มาก
7.การบริการ อื่นๆ นอกจากนี้	3.96	0.74	มาก
ภาพรวม	4.24	0.71	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.24 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ น้ำใจ ค่าเฉลี่ย 4.73 มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ การบริการอื่นๆนอกจากนี้ มีค่าเฉลี่ย 3.96 อาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.40 คอมพิวเตอร์ วิดีทัศน์ โปรเจคเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 4.36 รองลงมา น้ำดื่ม มีค่าเฉลี่ย 4.36 เครื่องขยายเสียง มีค่าเฉลี่ย 4.30 และน้ำปานะ มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

2.5 ด้าน กิจกรรมในการอบรม ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ กิจกรรมในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.พิธีเปิด และปิดการอบรม	4.43	0.67	มาก
2.กิจกรรมทำให้หัวใจให้ตรงกัน กติกาย	3.96	0.55	มาก
3.กิจกรรมแบ่งฐานให้ความรู้วันที่ 2 การอบรม	4.30	0.74	มาก
4.กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	4.26	0.69	มาก
5.กิจกรรมรับประทานอาหาร (สวดแทรก คุณธรรม)	4.43	0.67	มาก
6.กิจกรรมขอขมาครู	4.36	0.66	มาก
ภาพรวม	4.29	0.66	มาก

จากตารางที่ 17 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกิจกรรมในการอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.29 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ กิจกรรมพิธีเปิด และปิดการอบรม ค่าเฉลี่ย 4.43 มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ กิจกรรมทำให้หัวใจตรงกัน กติกาย มีค่าเฉลี่ย 3.96 กิจกรรม รับประทานอาหาร (สวดแทรกคุณธรรม) มีค่าเฉลี่ย 4.43 กิจกรรมขอขมาครู มีค่าเฉลี่ย 4.36 กิจกรรมแบ่งฐานความรู้ วันที่ 2 การอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.30 กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่มี ค่าเฉลี่ย 4.26 ตามลำดับ

2.6 ด้าน เนื้อหาสาระในการอบรม ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาสาระ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง สู้หนทางชาวพุทธ กิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1	4.23	0.72	มาก
2.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2	4.23	0.67	มาก
3.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3	4.43	0.56	มาก
4.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของ พระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4	4.20	0.76	มาก
5.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนา จิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5	4.30	0.65	มาก
6.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของ ครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6	4.40	0.49	มาก
7. ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7	4.36	0.66	มาก
8.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง กิจกรรมบำเพ็ญ ประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8	4.20	0.76	มาก
9.ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้ คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9	4.30	0.74	มาก
10.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ลูกที่ดีของพ่อ-แม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 10	4.53	0.66	มาก
11.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อ ชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11	4.33	0.66	มาก
ภาพรวม	4.31	0.66	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านเนื้อหาสาระ ภาพรวมมี เกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.31 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ เรื่องลูกที่ดีของพ่อแม่ตามแผนการเรียนรู้ที่ 10 ค่าเฉลี่ย 4.53

มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.20 และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8 มีค่าเฉลี่ย 4.20 เท่ากัน เมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิตตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.43 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6 มีค่าเฉลี่ย 4.40 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7 มีค่าเฉลี่ย 4.36 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11 มีค่าเฉลี่ย 4.33 ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนาจิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง สู้หนทางชาวพุทธกิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.23 และความรู้ที่ได้จาก เรื่อง มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.23 ตามลำดับ

2.7 ด้าน วิทยาการ ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านวิทยาการ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. วิทยาการได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี	4.56	0.50	มาก
2. วิทยาการมีการบรรยายให้ความรู้ชัดเจนเข้าใจง่าย	4.26	0.63	มาก
3. วิทยาการมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้	4.36	0.66	มาก
4. วิทยาการให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน	4.36	0.71	มาก
5. วิทยาการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม	4.03	0.71	มาก
6. วิทยาการมีจำนวนพอเหมาะสมควรและเพียงพอต่อการฝึกอบรม	4.23	0.81	มาก
7. วิทยาการ นำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยาย ให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน	4.16	0.69	มาก
8. วิทยาการไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้	1.70	0.71	น้อยที่สุด
ภาพรวม	3.95	0.71	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภก่ามวิทยา ด้านวิทยากรภาพรวมมี เกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.95 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ วิทยากรได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี อยู่ใน ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือวิทยากรไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 1.70 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วิทยากรให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีการ บรรยายให้ความรู้ชัดเจนเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ย 4.26 วิทยากร มีจำนวนพอเหมาะสม และเพียงพอต่อ การฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.23 วิทยากรนำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยายให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน มี ค่าเฉลี่ย 4.16 วิทยากรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

สรุปภาพรวม ผล การประเมินผลความพึงพอใจในการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 1 มีทั้งหมด 50 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านอาคารสถานที่ จำนวน 9 ข้อ 2) วิธีการฝึกอบรม จำนวน 4 ข้อ 3) ด้านระยะเวลาในการอบรม จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 7 ข้อ 5) ด้านกิจกรรม จำนวน 6 ข้อ 6) ด้านเนื้อหาสาระ จำนวน 11 ข้อ 7) ด้านวิทยากร จำนวน 8 ข้อ รายละเอียด ดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจ ในหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านอาคารสถานที่	4.28	0.71	มาก
2.ด้านวิธีการอบรม	4.21	0.68	มาก
3.ด้านระยะเวลาในการอบรม	3.89	0.92	มาก
4.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.24	0.71	มาก
5.ด้านกิจกรรม	4.29	0.66	มาก
6.ด้านเนื้อหาสาระ	4.31	0.66	มาก
7.ด้านวิทยากร	3.95	0.71	มาก
ภาพรวม	4.16	0.72	มาก

จากตารางที่ 20 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ย 4.16 เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีผลการประเมินสูงสุด คือ ด้านเนื้อหาสาระ มีคะแนนเฉลี่ย 4.31 ผลการประเมินต่ำสุด คือด้าน ระยะเวลาในการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า ด้านกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.29 ด้านอาคารสถานที่ที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.28 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก มีคะแนนเฉลี่ย 4.24 ด้าน วิธีการฝึกอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.21 และด้าน วิทยากร มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ประเมินผลความพึงพอใจ หลังการฝึกอบรม มี 4 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการประเมิน ดังนี้

2.8 ด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.มีความรู้สึกยินดีปลื้มติและภาคภูมิใจ	4.36	0.71	มาก
2.ทำให้มีสติควบคุมตนเองได้	4.36	0.55	มาก
3.ทำให้มีจิตใจสงบมากขึ้น	4.40	0.92	มาก
4.เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี	4.46	0.68	มาก
5.มีความอดิธอด,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย	2.93	1.08	ปานกลาง
ภาพรวม	4.10	0.73	มาก

จากตารางที่ 21 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อยกเว้น ข้อที่ว่า มีความอดิธอด,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.93 โดยมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด คือ เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี มีค่าเฉลี่ย 4.46 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีจิตใจสงบขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.40 มีความภาคภูมิใจ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และทำให้มีสติควบคุมตนเองได้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 ตามลำดับ

2.9 ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ดังตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ	4.26	0.78	มาก
2.การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น	4.20	0.88	มาก
3.การทำให้มีสมาธิ	4.40	0.72	มาก
4.การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ	4.23	0.72	มาก
5.การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น	4.30	0.65	มาก
6.การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง	3.76	1.19	มาก
7.การได้รับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น	4.30	0.65	มาก
8.การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกายแข็งแรง	4.16	0.87	มาก
9.ความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดามารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี	4.50	0.57	มาก
10.การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น	4.50	0.57	มาก
ภาพรวม	4.26	0.76	มาก

จากตารางที่ 22 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดามารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี และการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง มีค่าเฉลี่ย 3.76 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสมาธิ มีค่าเฉลี่ย 4.40 การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.30 การได้รับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มากขึ้น และการรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ มีค่าเฉลี่ย 4.26 การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย 4.23 การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น มีค่าเฉลี่ย 4.20 การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

2.10 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ดังตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือ	4.40	0.67	มาก
2.ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ	4.36	0.71	มาก
3.ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือ เพื่อนเรียนหนังสือ	4.13	0.86	มาก
4.ทำให้มีความรอบคอบในการทำงาน	4.30	0.67	มาก
5.ทำให้มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่	4.43	0.67	มาก
ภาพรวม	4.32	0.71	มาก

จากตารางที่ 23 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลัง การฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ทำให้มีความ เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.43 และผลการประเมินอยู่ ในระดับต่ำสุด คือ ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนเรียนหนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.13 เมื่อ พิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.40 ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และ ทำให้มีความรอบคอบ ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

2.11 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	4.10	0.95	มาก
2.จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่น	4.30	0.74	มาก
3.สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	4.40	0.62	มาก
4.จะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	4.40	0.62	มาก
5.สามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นได้	3.68	0.86	มาก
ภาพรวม	4.21	0.75	มาก

จากตารางที่ 24 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และจะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.40 และสามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นผลการประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 3.68 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ย 4.30 และไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

สรุปภาพรวมผล การประเมินผลความพึงพอใจหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 2 มีทั้งหมด 25 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม จำนวน 4 ข้อ 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง จำนวน 10 ข้อ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ ดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจในหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม	4.10	0.73	มาก
2.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง	4.26	0.76	มาก
3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต	4.12	0.75	มาก
4.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น	4.24	0.71	มาก
ภาพรวม	4.20	0.73	มาก

จากตารางที่ 25 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.26 และด้านความรู้ที่ได้จากการอบรมประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่นค่าเฉลี่ย 4.24 และด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย 4.12 ตามลำดับ

3. ผลการประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรม

การประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรมของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยการสังเกตพฤติกรรม ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ ลักษณะของการประเมินโดยคณะครูที่เข้ารับการอบรมกับนักเรียน (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เป็นผู้สังเกตการณ์ จำนวน 6 คน ซึ่งผู้วิจัย ได้จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมิน ให้ผู้ช่วยผู้วิจัยทราบ รายละเอียดพร้อมบอกเกณฑ์ระดับการตัดสินระหว่างนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติกิจกรรมใด อยู่ในระดับ มาก ปานกลาง และน้อย จากกิจกรรมที่มีอยู่ในแบบสังเกต โดยยึดหลักการประเมินจากสถานการณ์จริงทุก ๆ กิจกรรม ตามแบบรายการประเมิน ประกอบด้วยมาตราวัด 3 ระดับ คือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ซึ่งแต่ละรายการจะใช้เกณฑ์การให้คะแนน ตามระดับความสำคัญ จากการสังเกตพฤติกรรมโดยครู 1 คน สังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 8 ถึง 9 คน ตลอดการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ที่กำหนดไว้ตามแผนการจัดกิจกรรม ว่าอยู่ในระดับใด แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อทักษะการปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรม ดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาทาที่เข้ารับการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. การเดินแถวเข้าฝึกอบรม	50	2	-
2. การร่วมมือในการทำกิจกรรม	48	4	-
3. การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้	40	12	-
4. การสวดมนต์ทำวัตร	52	-	-
5. การนั่งสมาธิ	51	1	-

ตารางที่ 26 ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
6.การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม	45	5	2
7.ความรับผิดชอบ	48	4	-
8.ความพร้อมในการทำกิจกรรม	52	-	-
9.ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ	50	2	-
10.กิจกรรมรับประทานอาหาร	52	-	-

จากตารางที่ 26 พบว่า ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ในภาพรวมส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นระดับการ
ปฏิบัติ พบว่า ความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติมาก ได้แก่ การสวดมนต์ทำวัตร
ความพร้อมในการทำกิจกรรม ส่วนความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ การเดิน
จงกรมปฏิบัติธรรม และความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติ น้อย ได้แก่ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม
ตามลำดับ

ผลการปรับปรุงหลักสูตร

ภายหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาใช้เป็นแนวทาง
ในการปรับปรุงหลักสูตร ดังนี้

ด้านภาคทฤษฎี ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ปรับปรุงด้าน
เนื้อหา สาระ เอกสารประกอบการบรรยาย ในแผนการจัดกิจกรรมที่ 1,5,9 เพิ่มเติม และปรับ
ระยะเวลา ในการฝึกอบรมให้เหมาะสม และยึดหยุ่นกับแผนการจัดกิจกรรม ทั้ง 11 แผน โดย
คำนึงถึงความแตกต่างทางสติปัญญาและวุฒิภาวะของแต่ละบุคคล เช่น แผนการจัดกิจกรรมที่ 9
จากเดิมใช้เวลา 2 ชั่วโมง 50 นาที เพิ่มขึ้น 3 ชั่วโมง 30 นาที สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์
และเครื่องมือ ในการเรียนการสอน ต้องตรวจสอบคุณภาพ และเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน
และก่อนการนำหลักสูตรไปใช้นั้นๆ จะต้องทำความเข้าใจ และประสานงานขอความร่วมมือจาก

บุคลากรในโรงเรียนนั้นๆ ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของหลักสูตรส่วนการประเมินการเรียนรู้ ควรใช้แฟ้มสะสมงาน (Port folio) เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินเพื่อให้นักเรียนได้เก็บรายละเอียดและผลงานของตนเอง ทบทวนการเรียนการสอน และข้อมูลเหล่านี้ จะสามารถพัฒนารวบรวมจัดทำเป็นหนังสือรุ่นได้ต่อไป

ภายหลังการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อมูลดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่นำไปใช้ในการอบรมต่อไป

สรุปผล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬใน บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นไปในทางเดียวกันว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้มี เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ต้งานให้กับนักเรียน

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ได้หลักสูตรที่ดีมีประสิทธิภาพโดยได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ

3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยทดลองกับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยาทั้งหมดปีการศึกษา 2557 ตั้งแต่ ชั้น ม.1-6 จำนวน 256 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ม.2 จำนวน 52 คนได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อบรมใช้เวลา 2 คืน 3 วัน จำนวน 50 ชั่วโมง

4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ มีความเหมาะสม ในระดับมาก

5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมาก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

รายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัย และพัฒนา (Research and Development: R & D) มีจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research): ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development): ผลการพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research): ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) : ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินงานตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี
หลักการ นโยบาย ปัญหาสังคม และข้อมูลพื้นฐาน โดยการสำรวจ ความต้องการของโรงเรียน
นักเรียน ครู ชุมชน และสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร พบว่า องค์กรต่าง ๆ ชุมชน
สถาบันศาสนาร่วมกับสถาบันการศึกษาจัดการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตร จัดการเรียนรู้ใน
ชุมชนของตน ในขอบข่ายที่สอดคล้องกับบริบทในชุมชนท้องถิ่น จุดเน้นของหลักสูตร มุ่งให้
การศึกษารู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้นักเรียนสามารถมีโอกาสสร้างสมคุณงาม
ความดีแก่ตนเองและสังคม โดยการเข้าวัดปฏิบัติธรรม ตามสมควรแก่วัย และได้ฝึกปฏิบัติ
กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จริง นอกห้องเรียน รวมทั้งส่งเสริมสถาบันทาง
พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมอันดีงามของประเทศชาติ จากการสนทนากลุ่ม โดยใช้ คำถาม
ข้อ 1- 5 พบว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้ร่วมสนทนา ประกอบด้วย ท่านเจ้าคณะ
ตำบลโสภากำม ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากร ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ครูพระที่สอน
ศีลธรรม มีความคิดเห็นเป็นไปในทางเดียวกันว่า ต้องการหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม
นักเรียนนั้นต้องการให้มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
ก่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
ส่งผลให้ผู้เรียนเป็น คนดี เป็นคนเก่ง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
(อ้างอิงจากเอกสาร หน้า 103 -109)

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับ นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ผลการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา พบว่า การสร้างองค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง ผู้วิจัยได้
นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี หลักการ นโยบาย ปัญหา สังคม และข้อมูลพื้นฐานโดยการสำรวจ
ความต้องการของโรงเรียน นักเรียน ชุมชน และสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียน มาเป็นพื้นฐานในการสร้างโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ
และเหตุผล จุดมุ่งหมาย หัวข้อวิชา เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรม และการวัดผลประเมินผล
หลักสูตร ซึ่งสร้างออกมาเป็นแผนการจัดกิจกรรม จำนวน 11 แผน ดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 1	เรื่อง หนทางชาวพุทธ
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 2	เรื่อง มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี

แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 3	เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 4	เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 5	เรื่อง ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 6	เรื่อง ศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 7	เรื่อง ทางแห่งความดี
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 8	เรื่อง กิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 9	เรื่อง กิจกรรมแบ่งฐานความรู้
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 1	0 เรื่อง ลูกที่ดีของพ่อ – แม่
แผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ 12	เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

จากการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ความสอดคล้องของเนื้อหาแบบทดสอบ แล้วนำไป (try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเชื่อมั่น ผลการประเมินหลักสูตรฉบับร่าง พบว่า มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในด้านต่างๆ ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตรฉบับร่าง ควรลดด้านเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาในการอบรม ด้านกิจกรรมควรให้มีความหลากหลายและบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงควรปรับประเมินผลด้านทักษะการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ให้สอดคล้องกับกิจกรรม ระหว่างเข้ารับการฝึกอบรมแต่ละฐาน ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฉบับร่าง แล้วพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่นำไปใช้ทดลองต่อไป (อ้างอิงจากเอกสาร หน้า 110 -114)

3.เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ผลการทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยการทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน โดยดำเนินกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนส่วนมีความสนใจ ตั้งใจเรียน และกระตือรือร้นในการฝึกอบรม ในขณะที่รับฟังการบรรยายให้ความรู้ ของพระวิทยากร มีการศึกษาแสวงหาความรู้ จากเอกสาร และสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรม มีการซักถามพระวิทยากร ส่วนคณะพระวิทยากรคอยให้คำแนะนำในการสอน และมีเกมสอดแทรกในการบรรยาย จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความผ่อนคลาย สนุกสนานกับกิจกรรมต่างๆ โดยให้ความร่วมมือในการฝึกปฏิบัติเป็นอย่างดี มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะ และมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมเป็นอย่างดีตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(อ้างอิงจากเอกสาร หน้า 114 -124)

4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ผลการประเมินหลักสูตรในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนมีค่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยาหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

ผลการประเมินด้านทักษะปฏิบัติต่อการฝึกอบรม พบว่า นักเรียนมีระดับทักษะการปฏิบัติต่อการฝึกอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์จำนวนการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ความถี่ของทักษะการปฏิบัติในระหว่างการฝึกอบรม ในภาพรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นระดับปฏิบัติที่มีความถี่มาก ได้แก่ การสวดมนต์ทำวัตร และความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรม ส่วนการปฏิบัติที่มีความถี่ปานกลาง ได้แก่ การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้ และการปฏิบัติที่มีความถี่น้อย ได้แก่ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม

ผลงานการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้ง 11 แผน พบว่า นักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังการฝึกอบรมสูงขึ้น ในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ ระดับมาก ทุกแผน (อ้างอิงจากเอกสาร หน้า 124 -125)

5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมใน ภาพรวมมีเกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.16 เมื่อพิจารณารายด้านตามเกณฑ์ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านเนื้อหาสาระ มีค่าเฉลี่ย 4.31 และด้านที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ระยะเวลาในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 3.89 เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า ด้านกิจกรรมมีค่าเฉลี่ย 4.29 ด้านอาคารสถานที่ มีค่าเฉลี่ย 4.28 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ย 4.24 ด้านวิธีการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.21 และด้านวิทยากร มีค่าเฉลี่ย 3.95 ตามลำดับ

(อ้างอิงจากเอกสาร หน้า 125 -138)

อภิปรายผลการวิจัย

จาก การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ มีประเด็นการอภิปรายตามลำดับชั้น ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานความต้องการ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ปัญหาสังคม นโยบาย แนวทางในการพัฒนา สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กำหนดแนวทางการจัดการศึกษารูปแบบบูรณาการโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนไทยอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง และคุณภาพ คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาการเรียนรู้ และสังคมमानฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน การศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นคนดี คือ ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งจิตใจและพฤติกรรม 2) เป็นคนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูง ในด้านการดำเนินชีวิต มีความสามารถ เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ด้านคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ด้านภาษา ดนตรี กีฬาและภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง และเป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ 3) เป็นคนมีความสุข คือ เป็นคนมีสุขภาพดี ทั้งร่างกายและจิตใจเป็นคนร่าเริง แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์มีความรักต่อสรรพสิ่งไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (กรมศาสนา. 2549: บทนำ) สอดคล้อง กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (พุทธศักราช 2545) ใน มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 22 และมาตรา 24 ในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การกีฬาและความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการศึกษาต้องยึดหลักที่ว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับเยาวชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระ และกระบวนการ เรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การจัดระบบโครงสร้าง กระบวนการจัดการศึกษา ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ใช้ใน

การจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ กำหนดให้การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลาทุกสถานที่ การประสานร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2545: 4-11) และสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ใน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม ซึ่งมี 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมาตรฐานที่ 1.2 เข้าใจ ตระหนัก และปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาที่ตนนับถือ ในมาตรฐานที่ ส 1.1 เน้นความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (Knowledge) มาตรฐานที่ 1.2 เน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงาม ศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) และปฏิบัติประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (Psycho motor) มาตรฐานทั้งสามข้อ เปรียบเทียบได้กับไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ดังนี้ มาตรฐานที่ ส 1.2 เน้นเรื่องการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่คนอื่นเป็นการอบรมในเรื่องศีล คือ การรักษา กาย วาจา และใจ ให้เรียบร้อย เน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมာธิ ศรัทธา มาตรฐานนี้เทียบได้กับจิตตสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิต คือคุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสมาธิ มาตรฐานที่ ส 1.1 เน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และความคิดเห็น ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิ มาตรฐานนี้เทียบได้กับอธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญา (กรมวิชาการ.กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 311 – 312) สอดคล้องกับ พินชาติ แก้วพวง (2554: บทคัดย่อ) ที่วิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางการเรียนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการใช้ชีวิตแบบพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า การที่ผู้เรียนได้นำเสนอเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ สอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้เรียนตลอดจน การใช้สื่อประสม เช่น ภาพเคลื่อนไหว ข้อความ นิทาน กรณีตัวอย่างประสบการณ์ตรงหรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว ทั้งรายบุคคล และรายกลุ่ม จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ หรือเสนอเหตุผลของตนเองทั้งที่สนับสนุน และ

คัดค้าน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถพิจารณาไตร่ตรองตามหลักการและเหตุผล กล้าคิด กล้าตัดสินใจมากขึ้น เป็นการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจยารณญาณของผู้เรียน สอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557: 1 - 11) แนวทางการประเมินคุณธรรมของผู้เรียน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2557) ที่กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายซึ่ง จะต้องมีบทบาทและหน้าที่ต้องดำเนินการอย่างชัดเจน สอดคล้องกับ สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร) กล่าวว่า การจัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและควรกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนด้วย ทั้งนี้โรงเรียนไม่ควรมุ่งเน้น “บทบาทตรง” ของครู/อาจารย์ในการดูแลและเป็นต้นแบบให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมคุณธรรม แต่ควรมุ่งเน้น “บทบาทเสริมสร้าง” ให้ครูอาจารย์มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน ใน 2 แง่มุม คือ พฤติกรรมส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมโดยสนับสนุนให้ครูอาจารย์ ส่งเสริมคุณธรรมแก่ผู้เรียนมากขึ้น พร้อมทั้งหาวิธีการส่งเสริมให้ครูเข้าถึงผู้เรียนได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับ วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี (2550: บทคัดย่อ) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากครูผู้ปฏิบัติการสอนขาดความตระหนัก ไม่ค่อยเอาใจใส่ในการฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ขาดการกำกับติดตามการพัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรมโดยผู้บริหารอย่างจริงจัง และผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมครูได้จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพิ่มมากขึ้น เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานมากขึ้น

2.การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมที่มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้นำผล การศึกษาข้อมูล ขอบข่ายของเนื้อหาซึ่งโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรม สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และการวัดผลประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่างค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องกันมาก ซึ่งสอดคล้องกับ วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2546: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการ ศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูมัธยม ศึกษา” การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพ การบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ สุเมธ งามนก (2549: บทคัดย่อ) หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผนกระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรเพื่อหาประสิทธิภาพ 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผน กระทรวงศึกษาธิการหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ กัมปนาท บริบูรณ์ (2550: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็นของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม ขั้นตอนในการวิจัย มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองการคิดเป็นข้อมูลของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่าการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ลอริดเซน (Lauridsen. 2003: Online) ความตระหนักของครูเกี่ยวกับ กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร คืออะไร ผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักของครูเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร คือ การที่มีมุมมองเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ใน 2 แง่มุม คือ แง่มุมในเชิงเทคนิค และ แง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความ รู้สึกนึกคิด แง่มุมในเชิงเทคนิค นั้นมี 4 ประการคือ 1) การพัฒนาหลักสูตรนั้นมีอิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอก 2) การพัฒนาหลักสูตรมาจากปัจจัยภายใน 3) การพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวข้องกับหลักการเจรจาและควมมีเหตุผลและเป็น กระบวนการที่มีปัจจัยอื่นแทรกซ้อนอยู่ตลอดเวลาและ 4) การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการ ส่วน แง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดนั้นมี 4 ประการเช่นกันคือ 1) อิทธิพล ที่ส่งผลกระทบต่อขนาดของกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร 2) ครูตระหนักในตนเองว่าตนคือสะพานเชื่อมโยงระหว่างครูคนอื่น ๆ กับมาตรฐานหลักสูตรของมลรัฐเข้าด้วยกัน 3) ครู ตระหนักว่ากระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร คือกระบวนการที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จ ลุล่วงได้หากไม่มีความเคลื่อนไหวของกลุ่ม 4) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือการเกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของและการลงทุนเพื่อพัฒนาหลักสูตร

3.การทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัย ได้นำหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ เพื่อทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา กลุ่มประชากรในการศึกษาคั้งนี้เป็นนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 256 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) หลักสูตรอบรม 2 คี้น 3 วัน ในวันที่ 2 - 4 ธันวาคม พ.ศ 2558 โดยดำเนินการโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 11 แผน พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจ และกระตือรือร้นในการอบรม ทั้ง

ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ตามแผนการจัดกิจกรรมอย่างมีคุณภาพ มีการแสวงหาความรู้จาก เอกสารและสื่อต่างๆ ในกระบวนการฝึกอบรม วิทยากรคอยให้คำแนะนำในการสอนและสอดแทรก ในการบรรยาย จึงทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความผ่อนคลายสนุกสนานกับกิจกรรมแบ่งฐาน มีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์การต่างๆ ชุมชน สถาบันต่างๆ ต้องร่วมมือกันจัดการศึกษาโดยให้มีการจัดทำหลักสูตรให้ชุมชนมีส่วนร่วม ทำให้นักเรียนสามารถสร้างคุณงามความดีได้โดยการเข้าปฏิบัติธรรมตามควรแก่วัย และการสร้าง หลักสูตรประกอบการอบรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งจะทำให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จมาก สอดคล้องกับสมเกียรติ ธรรมตา (2555: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย แห่งที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดเชียงรายให้มีความเหมาะสมในระดับมากและความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัย สรุปว่า หลักสูตรการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดเชียงราย ในระดับมาก สอดคล้องกับ พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร) (2554: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของพระ สอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมใน ระดับมากที่สุด หลักสูตรทำให้ผู้เข้าอบรมมีคะแนนทดสอบสูงขึ้น หลักสูตรทำให้ผู้เข้าอบรม สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ดีมาก และหลักสูตรผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจใน ระดับมากที่สุด และงานวิจัยของ วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2546: บทคัดย่อ) การพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับครูมัธยมศึกษา” การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การ สร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัย พบว่า สมรรถภาพ การบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าก่อน การทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตาม หลักสูตรการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการ วิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างคุณธรรม โดยพิจารณาจาก 3 ประเด็นหลัก คือ คนดี มีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสำรวจ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์และวิธีคัดสรรคน ครอบครัว ชุมชนดี มีคุณธรรม และเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมให้กับคน ครอบครัว ชุมชน ได้ใช้ วิธีการศึกษาภาคสนาม โดยการสนทนากลุ่มในระดับชุมชนและระดับจังหวัดของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคลคือการพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเรา เป็นตัวอย่างที่ดี พ่อแม่ทำตนเป็นต้นแบบที่ดีให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องสร้างครอบครัว ให้อบอุ่นเข้มแข็งเอื้อเพื่อต่อกัน การอบรมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ปลูกฝัง ให้เด็กรู้จักเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญเพื่อให้เด็กซึมซับความดีงาม ครูเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรมจริยธรรมร่วมมือส่งเสริมและพัฒนาคนดี เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรม เป็น ต้นแบบของชุมชน สังคมให้กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรม ที่เน้นการปฏิบัติจริง ร่วมกิจกรรมกับวัด เพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ฝึกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึกความดีให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ใช้วัดเป็นศูนย์การพัฒนาคุณธรรมความดี ใช้กิจกรรมทางศาสนาช่วยสอน ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิมช่วยกล่อมเกล้าจากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับ ครอบครัวพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกันเข้าใจถึงความแตกต่าง รู้จัก ปรับตัวเข้าหากัน มีความอดทนในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้งด้านการศึกษาและ การเป็นคนดีมีกิจกรรมที่สมาชิกทั้งครอบครัวทำร่วมกัน เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น สังคมมีการประกาศ ยกย่องครอบครัวที่ปฏิบัติได้เหมาะสม เช่น แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกกตัญญูระดับชุมชนคนในชุมชน ทุกระดับต้องเป็นแบบอย่างที่ดีสร้างความร่วมมือในการสร้างคนดี สังคมดีจากบ้าน วัด โรงเรียน ยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชน สร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนสร้างครอบครัวที่สร้างอาชีพที่มั่นคงในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคม ให้เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์ (2548) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า ได้รูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีที่ยึดธรรมเป็นหลัก คือ หลักอริยสัจ 4 และธรรมะประกอบ คือ หลักกัลยาณมิตร หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา หลักอิทธิบาท 4 มีขั้นตอนการสอน 8 ขั้นตอน คือสร้างความตระหนักรู้ เจตคติ คิดถึงสาเหตุของปัญหา เสนอและคิดทางเลือก วางแผนดำเนินการ ประเมินและหาทางเลือก ปฏิบัติตามขั้นตอน ประเมินผลและปรับปรุง วัดประเมินผลและสรุปผล รวมทั้งได้เอกสารคู่มือประกอบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีและแผนการสอน คุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านการนำไปใช้ มีความเหมาะสมมากที่สุดเกือบทุกประเด็น ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สอดคล้องกับขวัญฟ้า รังสิยานันท์ (2552) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาจริยธรรมเด็กปฐมวัย ใช้หลักธรรม สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา ปัญญาวัชระ 4 โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครู ถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization agent) ที่สำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์กิจกรรม 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมในชีวิตประจำวันเน้นการสำรวจ กาย วาจา ใจ ด้วยการเจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเช้า ก่อนรับประทานอาหาร ก่อนนอน และก่อนกลับบ้าน 2) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้จากการได้ยิน มองเห็น สูดดม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ในหน่วยต่างๆ โดยการลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ 2.1) การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ 2.2) การฝึกการรับรู้ 2.3) การพัฒนาการคิด 2.4) การลงมือปฏิบัติ 2.5) การประเมิน สอดคล้องกับ กิตติชัย สุชาติโนบล (2553) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครนายกผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก 2) รูปการสอนวิทยาศาสตร์ ตามแนววิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ 2.1) ขั้นสร้างศรัทธา 2.2) ขั้นปัญญาวัชระ 2.3) ขั้นพัฒนาปัญญา 2.4) ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ 2.5) ขั้นสรุปและประเมินผล สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนี้ใช้ชื่อเรียกว่า Science Buddhist Instructional Model 3) ผลการพัฒนาการเรียนด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) ของนักเรียนที่พึงประสงค์จากการประเมินครั้งแรกนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 33.33 และการประเมินครั้งสุดท้าย นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 100 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 66.67 ของการประเมินครั้งแรก ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ (ปัญญาภาวนา) มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ รสสุคนธ์ ยมกนิษฐ์ (2553) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งสรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่อยู่ต้องกาย (โผฏฐัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าวประจวบพร้อมกันจึงเกิดเป็นผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่าน เข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิต

และการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถ ชั่ง ตวง วัด ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความโกรธ ความพอใจ ปิติ ฯลฯ ผลของการศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมองชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ ว่าทุกข์หรือปัญหาของชีวิตเกิดจากกิเลส ตัณหาซึ่งเป็นผลมาจากผัสสะ การดับตัณหาสามารถดับได้ด้วยสติ และสติจะเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการฝึกฝนอบรมตนใน ๓ ด้าน ได้แก่ อบรมตนด้านศีล สมาธิและปัญญาโดยมีปัจจัยเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวศรัทธาซึ่งมีกัลยาณมิตรแนะนำในการคิดวิเคราะห์พิจารณาและนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จากนั้นบุคคลจึงนำตนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติและคิดวิเคราะห์พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเป็นอิสระด้วยโยนิโสมนสิการเมื่อบุคคล มีโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิ ก็เกิดขึ้นตามมาทำให้องค์ธรรม (องค์มรรค) ในกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นและสัมพันธ์เป็นกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์กับองค์ธรรมที่เกื้อหนุนให้การเรียนรู้บรรลุจุดหมาย คือ ปัญญาอุทเทสิกธรรม 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาไปตามลำดับขั้นในวิสุทธิ 7 ซึ่งสิ่งที่ใช้ตรวจสอบ ความถูกต้องของกระบวนการเรียนรู้ คือ มนุษย์สามารถใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างถูกต้อง ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ การเรียนรู้จึงเป็นการใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการและสัมมาทิฐิ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมแสดงออกทางกาย วาจา รวมถึงการสำรวมใจไม่ให้กิเลสเข้าครอบงำ เป็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเรียนรู้ภายนอกตัวบุคคลเข้าไปหาภายในตัวบุคคล ส่งผลต่อความสัมพันธ์ด้านจิตใจ อันเป็นความสงบภายใน เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจพ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหา อุปาทาน ด้วยสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาจนพัฒนาไปสู่ปัญญาที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นความรู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนสามารถทำลายกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ ความสัมพันธ์ทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดังกล่าวมีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามใน 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญาอันนำไปสู่จุดหมายของชีวิตตามความพร้อมของบุคคลได้แก่ จุดหมายปัจจุบัน จุดหมายเบื้องหน้าและจุดหมายสูงสุด

ข้อเสนอแนะและการนำหลักสูตรไปใช้

1. ก่อนที่จะนำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้ ควรศึกษาจุดประสงค์ ปรับเนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อวัสดุอุปกรณ์ ให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมบริบทของกลุ่มเป้าหมาย
2. ควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรฝึกอบรมให้ชัดเจนเพื่อความสะดวกและเหมาะสมสอดคล้องกับการนำไปใช้

3. วิทยาการผู้ให้การอบรมตามหลักสูตรนี้ ควรเป็นผู้มีประสบการณ์และชำนาญการ เฉพาะด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
4. วางแผนการบริหารหลักสูตรให้เหมาะสม เช่น ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ สื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ให้เพียงพอ เหมาะสม บุคลากรเพียงพอ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเต็มตามศักยภาพ
5. ระยะเวลาในการฝึกอบรม ควรปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเรียนการสอน ของโรงเรียนด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยติดตามผลกลุ่มนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมครั้งนี้เพื่อติดตามผล พฤติกรรมของผู้เรียนโดยมีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการพัฒนาตนเอง หรือไม่
2. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กับนักเรียนในระดับอื่น

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมศาสนา. (2549). โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปีงบประมาณ 2549. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสป.).
- กิตติชัย สิทธาสโนบล. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชา วิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครนายก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กัมปนาท บริบูรณ์. (2550). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิคิดตามแนวคิดเป็นของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ขวัญฟ้า รังสิยานันท์. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2543). การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สปช. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2543). การศึกษากับการสร้างวินัย : ความคาดหวังกับความเป็นจริง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว กระทรวงศึกษาธิการ.
- “_____”. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2549). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสป.).
- “_____”. (2553). แนวทางการพัฒนา การวัดและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551,
- “_____”. (2554). การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสป.).
- “_____”. (2557). แนวทางการประเมินคุณธรรมผู้เรียน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ 2557). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2549). **คู่มือครูเพื่อพัฒนาจิตในระบบการ
เรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). **สังคมศึกษา ชุดฝึกอบบรมครูโครงการ
ยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง.** กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ อลีน เพรส.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2549). **การวิจัยกระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม.** เอกสารอัด
สำเนา.
- ชาญ สวัสดิ์สาลี. (2550). **คู่มือหนักฝึกอบบรมมืออาชีพ : การจัดทำเนิการฝึกอบบรมอย่างมี
ประสิทธิผล.** กรุงเทพฯ: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ . (2540). **หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน.** พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- ดุสิต อารยกุล. (2548). **วัตถุประสงค์ของการฝึกอบบรม.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต
(สาขาหลักสูตรและการสอน). ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ดรรรัตน์ อุทัยพยัคฆ์. (2548). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี
เพื่อสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย.** ปรินญาณิพนธ์
การศึกษาดุขฎิบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .
- ดวงใจ สุภสารมภ์. (2559). **คู่มือการฝึกอบบรม.** สืบค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2558
จาก http://www.tu.ac.th/org/of_rector/person/thai/handbook/necessity.html.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิณ. (2543). **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนางาน
บุคคล.** กรุงเทพฯ: สำนักกิจการโรงพิมพ์ทหารผ่านศึก.
- ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข. (2549). **อนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรัดุขฎิบัณฑิต
สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ถวัลย์ บัวสละ. (2550). **ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียน ตามทรรศนะของข้าราชการครู.** สืบค้นวันที่ 9 กุมภาพันธ์
2558 จาก <http://www.gradnu.ac>.
- ทีศนา แชมมณี. (2547). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ** . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นายกรัฐมนตรัี, สำนัก. (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2549).** กรุงเทพฯ:
สำนักนายกรัฐมนตรัี.

- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). **วิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
 “-----”. (2556). **วิธีการสถิติทางการวิจัย เล่ม1**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:
 สุวีริยาสาส์น.
- พระเทพกวี (ปอ.ปยุตโต). (2532). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. ม.ป.ท.
 ม.ป.พ.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, (2544). **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ. (2549). **การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมใน
 โรงเรียนกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2548-2549**.
 กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- แพรวพรรณ บุญฤทธิมนตรี. (2550). **การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนงาน
 ให้กับหัวหน้างานในโรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ : ศึกษากรณี บริษัท
 แคล-คอมพ์ อีเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)**. ปริญญาานิพนธ์
 กศ.ด.(การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิชาติ แก้วพวง. (2554). **ผลของการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลัก
 ไตรสิกขาที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนความสามารถในการคิดอย่างมี
 วิจารณญาณและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
 วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2551). **รายงานการวิจัยประเมินผลคุณธรรม 8
 ประการของผู้เรียน : เจตคติและพฤติกรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานประเมินผล
 การจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ภิญโญ สาร. (2546). **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่5. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- มนสิข สิริสมบูรณ์. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน**.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รสสุคนธ์ ยมกนิษฐ์. (2553). **ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา**.
 วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาจุฬาลงกรณ์
 ราชวิทยาลัย.

- รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), สำนักงาน. (2555).
- รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) โรงเรียน
โสภก่ามวิทยา ตำบลโสภก่าม อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ. เอกสารเย็บเล่ม.
ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมไทย. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ลาวัตย์ วิทยาอุทกกุล. (2533). การสอนสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยม. กรุงเทพฯ:
ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2538). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ:
สุวีรียาสาส์น.
- “_____”. (2543). กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาหลักสูตร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมธิราช.
- วิชาการ, กรม. (2541). สรุปความก้าวหน้าการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่การ
ปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- “_____”. (2545). การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิเชียร ชิวพินาย. (2539). การนำเสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหาร
โรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร อินทรสมพันธ์. (2546). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างสมรรถภาพ
การบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการ ศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครู
มัธยมศึกษา. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2545). จริยศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3 ,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์.
- วิวัฒน์ ชัดติยะมาน, (2549). เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณ
ครู, (ภาควิชา หลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ).
- วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี. (2550). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนสิงห์สะอาด
อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชา
หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม .
- วันทนา เนาว์วัน. (2548). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- ศักรินทร์ ชนประชา. (2550). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การศึกษาจากระบบสำหรับ
ครูผู้สอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
เชียงราย เขต 2 . ปริญญา นิพนธ์ กศ.ด.(การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศึกษานิเทศก์,กระทรวง. (2551). แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการ
เกี่ยวกับจริยธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- “-----”. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- “-----”. (2557). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11
พ.ศ. (2555-2559). สืบค้นวันที่ 1 มีนาคม 2558 จาก [http://www.tu.ac.th
/org/of_rector/planning/m1_m1/m1_m11/05_plan.pdf](http://www.tu.ac.th/org/of_rector/planning/m1_m1/m1_m11/05_plan.pdf)
- “-----” (2558). พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 สืบค้นวันที่
20 กุมภาพันธ์ 2558 จาก [https://www.mwit.ac.th/~person/01-
Statutes/NationalEducation.pdf](https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf)
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม.กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ ธรรมตา. (2555). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรม
จริยธรรมสำหรับนักเรียน สังกัดปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1
วัดพระธาตุผาเงา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและ
การสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย .
- สมเดช สีแสง. (2540). คู่มือปฏิบัติราชการและเตรียมสอบผู้บริหารการศึกษา. ม.ป.ท.:
ม.ป.พ.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน. (2547). คุณลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของเยาวชน
รุ่นใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2535). วิธีทางการประเมินทางการศึกษา. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). รายงานการวิจัยประเมิน
คุณธรรม 8 ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม. กรุงเทพฯ: เพลิน
สตูดิโอ จำกัด.

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). **แนวทางการประเมินคุณธรรมของผู้เรียน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2557)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- “_____”. (2543). **ยุทธศาสตร์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล วิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- สามัญศึกษา, กรม. (2535). **บันทึกการนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2550). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2544). **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุน อมรวิวัฒน์. (2548). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุเมธ งามกนก. (2549). **หลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กระทรวงศึกษาธิการ**. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด . (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2550). **คุณธรรมนำความรู้ : รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพฯ: วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.
- อัคพงษ์ สุขมาตย์. (2553). **การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา**. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนงค์ศิริ วิชาลัย. (2550). **หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน Curriculum and Instructional process**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.

- Arthurs, Anthony Sean. (2003). **Ensuring Stakeholder Feedback During the Development of Apprenticeship Training Programs in British Columbia.** Dissertation Abstracts International. Retrieved February 12,2015, from <http://wwwlib.umi.com/dissertations/felicity/3094022>.
- Beauchamp, George. (1981). **Curriculum Theory.** Itasca, Illinois F.E. peacock Publisher
- Borich, G. (1988). **Toward a theory of Instruction.** Chicago: Association Press and Follett Publishing.
- Cater V. Good. (1973). **Dictionary of Education.** New York: McGraw-Hill Book.
- Gagne, Robert M. and L. Briggs. (1974). **Principle of Instruction Design.** New York: Holt Rinehart and Winston Inc.
- Goldstein, I.L. **Training in Organization: Needs Assessment, Development, and Evaluation.** Third edition. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 1993.
- Kohlberg, L. (1976). **Moral Dotages and Moralization: The Cognitive Development and Behavior.** New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Krug, S.E. (1992). **Instructional Leadership: A Constructivist Perspective.** Educational Administration Quarterly, 28(3).
- Lavatelli, Celia Stendler, Moore, Walter J.Kaltsounis. (1972). Elementary **school Curriculum.** New York, Holt, Rinehart and Winston. MLA Citation.
- Lewy, Arich. (1977). **Handbook of Curriculum Evaluation.** Paris: UNESCO.
- Lauridsen, Dawn A. (2003). **What are Teacher' Perception of the Curriculum Development Process.** Dissertation Abstracts International. Retrieved February 12,2015, from <http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/3124108>.
- Milkovich, G., Boudreau, J. (1997). **Human Resource Management.** Richard D Irwin. Chicago.
- Nicholls, A. & Nicholls, S. H. (1976). **Developing A Curriculum : A Practical Guide.** London: George Allen & Unwind Ltd.
- Pfeifer, Linda Jeanne. (2008). **A Comparison of the Effectiveness of Two Training Methodologies in the Development of Management Soft Skills.** Dissertation Abstract International. 65(4):1223. Retrieved February 23,2015, from <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=765929121&Fmt=2&clientId=79356&RQT=309&VName=PQD>.

- Ragan William, B and Gorge, D Shepherd. (1977). **Elementary curriculum 5th ed**
New York: Hot Rinehart and Winston.
- Rest, J.R. (2000). **Longitudinal Study to the Defining Issue test of Moral Judgment's Strategy for Analyzing developmental Change Developmental Psychology.** (Online) Accessed 30 October 2018 Available [http://www.thailis.uni.net.th/dao/detail .usp](http://www.thailis.uni.net.th/dao/detail.usp).
- Smith, Othanel O.; William O. Stanley, and J. Harlen Shorer. (1985). **Fundamental of Curriculum Development.** New York: World Book Company.
- Taba, H. (1962). **Curriculum Development Theory and Practice.** New York: Harcourt, Brace and World.
- Tanner, D. (1975). **Curriculum Development.** New York: Macmillan Company.
- Trump, J. Lloyd and Delmas E. Miller. (1968). **Secondary School Curriculum Improvement.** Boston: Allya and Bacon.
- Tyler, Ralph W. (1970). **Basic principles of Curriculum and Instruction.** Chicago: University of Chicago Press.
- Wright, P.M. and Noe, R.A. 1996. **Management of Organizations.** Chicago: Irwin.
- Wither, Sarash. E. **Local Curriculum Development and Place-base Education**
(Online) Accessed 30 October 2018 Available [http://www.thailis.uni.net.th/dao/detail .usp](http://www.thailis.uni.net.th/dao/detail.usp).
- Zajonc, A. Love and Knowledge: **Recovering the heart of Learning through Contemplation.** (Online). Available:from[http://www.contemplativemind.org/programs/academic/zajonc-lpve-and-knowledge. pdf/.](http://www.contemplativemind.org/programs/academic/zajonc-lpve-and-knowledge.pdf), 2005.
- _____. **Mediation as Contemplative inquiry: When knowing become love.** Great Barrington, MA : Lindisfarne Books. P.178., 2009.

ภาคผนวก ก

**โครงการฝึกอบรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนโสภาก่ำวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ**

โครงการฝึกอบรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

- 1.1 แผนงาน การพัฒนางานวิชาการ
- 1.2 สรณงมาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
- 1.3 ผู้รับผิดชอบโครงการ นายจำเนียร โปสาวัง
- 1.4 ระยะเวลาดำเนินการ วันที่ 2 ธันวาคม 2558 - 4 ธันวาคม 2558
- 1.5 ลักษณะของโครงการ โครงการต่อเนื่อง

หลักการและเหตุผล

พระพุทธศาสนาได้วางรากฐานอย่างมั่นคงในประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนานคู่กับประวัติศาสตร์ชาติไทย ดังนั้น จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างแนบแน่น กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ นับแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงปัจจุบันทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า น้อมนำเข้าใช้ปฏิบัติในพระองค์และนำมาใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองให้เกิดความร่มเย็น สงบสุข เช่น หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิธรรม พรหมวิหารและสังคหวัตถุ เป็นต้นทรงทำนุบำรุงอุปถัมภ์กิจการพระพุทธศาสนา เป็นอย่างดี ทั้งด้าน ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรมและศาสนพิธี ปรากฏเป็นงานพระราชพิธีและงานพระราชกุศลสืบเนื่องกันมาโดยตลอด ประชาชนชาวไทยทุกยุคทุกสมัย กว่าร้อยละ 90 ของประเทศ เป็นพุทธศาสนิกชน มีวัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ศิลปวิทยาการต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยโบราณ ความรู้คู่คุณธรรมที่ได้รับมาจากวัด มีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอด ได้ถูกนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาได้กลายเป็นวิถีชีวิต เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติอย่างกลมกลืน เป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏในนิสัยใจคอของคนไทย ที่ไม่เหมือนกับคนชาติอื่น ๆ เช่น ความยิ้มแย้มแจ่มใส มีอัธยาศัยเป็นไมตรี มีน้ำใจแบ่งปัน มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความรักสงบและใฝ่สันติสุข เป็นต้น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งเป็นศิลปะอันสืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค ได้กลายเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ เป็นเอกลักษณ์ของประเทศและความเป็นอารยชนของชาวไทยที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่ชาวโลกเป็นอย่างมาก และที่สำคัญที่สุด หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีความพิเศษที่โดดเด่นหลายประการ เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เริ่มต้นจากการได้ศึกษา ศิล ให้อำนาจใจ ขอบปฏิบัติ และหลักการต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นภาคทฤษฎีแล้วต้องลงมือปฏิบัติให้เห็นจริง บังเกิดขึ้นด้วยกระบวนการของ สมาธิ เมื่อสามารถปฏิบัติได้คล่องแคล่วดีแล้ว ปัญญา ก็เกิดตามขึ้นมา ผู้ใดฝึกปฏิบัติได้ตามนี้จะเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นทั้งร่างกาย ความรู้

และจิตใจ มีกระบวนการแก้ไขปัญหามานานในชีวิตประจำวันตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ คือ หลัก อริยสัจ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้น คือ การกำหนดปัญหาให้ชัดเจน หาสาเหตุของปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหา ใช้หลักเหตุและผลในการพิจารณาวิเคราะห์ เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ให้เชื่ออย่างงมงาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทุกเรื่องสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ในทางปฏิบัติ การปฏิบัติตนนั้นจะได้ประโยชน์ตามระดับที่ปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งระดับส่วนตน ครอบครัวและสังคม เช่น สอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีจะได้ผลดีตอບສນອງ ทำความชั่วจะได้ผลร้ายตอບສນອງ

การอบรมคุณธรรมจริยธรรม ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิตแก่ผู้ดำรงตนเป็นปกติ และรวมถึงบุคคลผู้อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ที่อาจพลัดตกไปตามวิกฤตของปัญหาทางสังคมได้ โรงเรียนได้ตระหนักในความสำคัญดังกล่าว สำหรับแนวทางการอบรมตามหลักสูตรนี้ ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งยังเป็นการเฉลิมพระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัย แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2558 ศกนี้ และเป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของพสกนิกรทุกหมู่เหล่าที่ถือปฏิบัติมาอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ดังกล่าวสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้ามาใช้ชีวิตร่วมกัน ในการอยู่ค่ายฝึกอบรมศีลธรรม โดยสัมผัสบรรยากาศภายในวัด ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเรื่องราวดี ๆ ในทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนได้อย่างถูกต้องแล้วประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตของตนเองได้
3. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กและเยาวชนนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนเกิดเป็นจริยธรรมประจำชีวิต
4. เพื่อให้นักเรียนวางตัวให้เหมาะสมตามบทบาทของความเป็นลูกที่ดี มีความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อแม่ และผู้มีพระคุณ เป็นศิษย์ที่ดีของครู – อาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนเป็นพลเมืองดีของชาติ
5. เพื่อให้เยาวชนผู้เข้ารับการอบรม มีส่วนร่วมในการสืบอายุพระพุทธศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ จรรโลงสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์สืบไป
6. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ถวายเป็นพระราชกุศล และถวายพระพรชัยมงคลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2558

เป้าหมาย

- 1.ด้านปริมาณ นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 256 คน เข้าอบรมตามโครงการในรูปแบบการอยู่ค่ายปฏิบัติธรรม เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน
- 2.ด้านคุณภาพ เป็นคนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่มากขึ้น ได้สมาทานศีล 5 ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย และพัฒนาระดับจิตใจให้มั่นคงขึ้น นำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

- 1.ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 โรงเรียนโสภาก่ามวิทยา เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดกิจกรรม
- 2.เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ
- 3.ประชุมชี้แจงคณะครู เพื่อวางแผนการดำเนินงาน
- 4.ประสานงานติดต่อกับพระวิทยากร และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
- 5.ส่งหนังสือขออนุญาตผู้ปกครองนักเรียน
- 6.จัดทำเอกสารคู่มือประกอบการอบรมและรายละเอียดต่างๆ
- 7.จัดแบ่งกลุ่มนักเรียน / จัดสถานที่และสิ่งจำเป็นในการอบรม
- 8.ติดต่อเชิญประธานในพิธีเปิดและปิด
- 9.ดำเนินการฝึกอบรมตามกำหนดการ
- 10.ประเมินและสรุปการดำเนินการโครงการ

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม

ระยะเวลาดำเนินโครงการ กำหนดให้เป็น 2 คืน 3 วัน
(วันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ. 2558)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายจำเนียร โปสาวัง และคณะครูโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

งบประมาณ

โรงเรียนโสภาก่ามวิทยาเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณตลอดโครงการ

สถานที่จัดโครงการ

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราย ตำบลโสกก่าม
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

การวัดประเมินผล

1. คณะวิทยากร ครู อาจารย์ จัดประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมตามแบบประเมินที่ฝ่ายผู้ประเมินจัดทำขึ้น
2. คณะกรรมการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินงานทุกด้าน ทั้งด้านความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป
3. รายงานผลการดำเนินงานให้ผู้อำนวยการโรงเรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาพร้อมเข้าใจหลักธรรม
2. นักเรียนได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ที่เป็นพื้นฐานเพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
3. นักเรียนได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยร่วมกันปฏิบัติธรรม
4. ทำให้นักเรียนมีจิตสำนึก และความรับผิดชอบในหน้าที่ มีค่านิยมที่เหมาะสม
5. ทำให้นักเรียนมีความสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ และตอบแทนคุณ

ลงชื่อ.....ผู้เสนอโครงการ
(นายจำเนียร โปสาวัง)

ลงชื่อ.....ผู้ตรวจโครงการ
(นายณรงค์ นำสงค์)

ลงชื่อ.....ผู้อนุมัติโครงการ
(นายบุญถม สิมมาโคตร)
ผู้อำนวยการโรงเรียนโสกก่ามวิทยา

ภาคผนวก ข

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง
แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
สำหรับ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง เจ้าคณะตำบลโสภากำม พระวิทยากรและประชาชน

คำชี้แจง

แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) ฉบับนี้ เป็นประเด็นคำถามในการสนทนาเกี่ยวกับ
ความต้องการ และความเหมาะสมสอดคล้องเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการ
พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น
เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 2 ประเด็นความต้องการ เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา
จังหวัดบึงกาฬ

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ปัญหา ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
หรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และข้อเสนอแนะอื่นๆ

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่าง

ชื่อ

1.เพศ.....

2.อายุ.....ปี

3.ระดับการศึกษาสูงสุด.....

4.ตำแหน่งการทำงาน.....

5.ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

6.ประสบการณ์การอบรม หรือสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เคย

ไม่เคย

ถ้าเคย เรื่อง.....

จัดทำโดย.....

.....
.....
.....

7.ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

เคย

ไม่เคย

ถ้าเคย เรื่อง.....

จัดทำโดย.....

.....
.....
.....

ตอนที่ 2 ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 5 ข้อ

1. ท่านคิดว่าปัจจุบันนี้หลักสูตรฝึกอบรม ควรนำความรู้ของชุมชน หลักปฏิบัติ
เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาจัดการศึกษาให้เด็ก หรือไม่ เพราะอะไร

นำมาจัด

เพราะ.....
.....
.....

การนำมาจัด

เพราะ.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่า ควรนำความรู้ของชุมชน หรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
มาพัฒนาหลักสูตรอย่างไร ลักษณะควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่าการเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ และควร
สนับสนุนส่งเสริมหรือไม่ ถ้าควรในลักษณะใด

.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านเห็นด้วย กับการนำความรู้ชุมชน หรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภก่ามวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบึงกาฬ หรือไม่ เพราะเหตุใด

ด้วย

เพราะ.....
.....
.....

เห็นด้วย

เพราะ.....
.....
.....

5. ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบึงกาฬ ท่านคิดว่า ควรมีเนื้อหาสาระในเรื่องใดบ้าง และควรมีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการฝึกอบรม และจะวัดและประเมินผลอย่างไร

เนื้อหาสาระ
.....
.....
.....

แนวทางการจัดกิจกรรม

.....
.....
.....

การวัดและประเมินผล

.....
.....
.....

แบบประเมินความสอดคล้อง
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

คำชี้แจง โปรดพิจารณาประเด็นการสนทนากลุ่ม และให้คะแนนความสอดคล้อง ของ คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยทำเป็นเครื่องหมาย / ลงในช่อง คะแนนของแบบประเมินในแต่ละข้อ และให้เสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อ	ประเด็นการสนทนา	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
1	ความสอดคล้องของแบบประเมินเกี่ยวกับ สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วม สนทนากลุ่ม				
2	ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับ หลักปฏิบัติเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม				
3	ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับ การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตร ฝึกอบรม				
4	ความสอดคล้องของประเด็นข้อคำถาม เกี่ยวกับเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ในการฝึกอบรมการวัดและการ ประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม				

แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

โดยวิธีการสัมภาษณ์ และสอบถาม

เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โศภก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

(สำหรับนักเรียน)

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียนโรงเรียนโศภก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอให้นักเรียน
ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน จำนวน 9 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 ความต้องการความสนใจในการเข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม
จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

นายจำเนียร โปสาวัง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่าง

1.เพศ.....

2.อายุ..... ปี

3.ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่.....

4.ผู้ปกครองอาชีพ

- รับจ้างทั่วไป
- ค้าขาย
- ชวนา
- รับราชการ
- ทำธุรกิจส่วนตัว
- พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม
- อื่นๆ โปรดระบุ

5.นักเรียนเคยมีความรู้ หรือประสบการณ์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม อย่างไรบ้าง

เคย ไม่เคย

ถ้าเคย นักเรียนมีความรู้หรือประสบการณ์ในด้านใดบ้าง (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

.....

.....

6.ประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมในเรื่องศีลธรรม

1-2 ครั้ง มากกว่า 2 ครั้ง ไม่เคย

ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการฝึกอบรมศีลธรรม จำนวน 5 ข้อ

1. ความต้องการได้รับความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม

มาก ปานกลาง น้อย

2. ความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรมศีลธรรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ประวัติพระพุทธเจ้า	☐ ศาสนิกที่ดีพระพุทธศาสนา
☐ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา	☐ ทิศ 6 หน้าทีของการอยู่ในสังคม
☐ มารยาทชาวพุทธ	☐ ประโยชน์ของการพัฒนาจิตเจริญปัญญา
☐ ศาสนาพิธี	☐ หลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา
☐ ความกตัญญูกตเวทิตา	☐ อิทธิบาท 4 ทางแห่งความสำเร็จ
☐ หลักธรรมในการคบเพื่อน	☐ เบญจศีล เบญจธรรม
☐ หลักธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต	☐ การพัฒนาจิต สมาธิเบื้องต้น
	☐ อื่น ๆ ระบุ

3. นักเรียนต้องการให้มีวิธีการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมลักษณะอย่างไร

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ เชิญวิทยากรผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยาย	☐ ฝึกปฏิบัติจริง
☐ การประชุมสัมมนา	☐
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อพระวิทยากร

รายชื่อคณะครู ผู้ช่วยผู้วิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย วรกิจเกษมสกุล การศึกษาศาสตร์ดุष्ฎีบัณฑิต
(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย ม่วงปฐม ครุศาสตร์ดุष्ฎีบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.รสนิทร์ อะปะหัง ปรัชญาดุष्ฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การจัดการ
การเรียนรู้)
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
4. ดร.อรุณรัตน์ บำรุงจิตร ปรัชญาดุष्ฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การจัดการ
การเรียนรู้)
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
5. ดร.พระราชรัตนลงกรณ์ ปรัชญาดุष्ฎีบัณฑิต (บริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รายชื่อพระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย)

ที่	ชื่อ - ฉายา	ที่อยู่	วิทยฐานะ
1	พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ (เกษ ตุสฺสมโม)	วัดโนนสำราญ ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก.
2	พระมหาทองเพชร ธีรฐมโม	วัดโซ่พิสัย ต.โซ่พิสัย จ.บึงกาฬ	ปธ.7 นธ.เอก
3	พระถนอม เตชฐมโม	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก มศ.3
4	พระมหาธงชัย ปญฺญาวชิโร	วัดสโมธานิคม ต.โพธิ์หมากแข้ง อ.บึงโขงหลง จ.บึงกาฬ	นธ.เอก พธ.บ.
5	พระมหาเกษม อมโร	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก พธ.บ.
6	พระสายันต์ เตชฐมโม	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก มศ.3
7.	พระก้าน จารุฐมโม	วัดโนนสำราญ ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.โท

8 พระครูบรรพตวิหารธรรม (เคน สุจิตฺโต)	วัดบ้านยางเรี่ยน ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก.
9 พระมหาสมพร อมโร	วัดไชพิสัย ต.ไชพิสัย จ.บึงกาฬ	ปธ.7 นธ.เอก
10 พระสี เตชธมโม	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก
11 พระมหาสมชาย ปญญาวิชโร	วัดสโมธานิคม ต.โพธิ์หมากแข้ง อ.บึงโขงหลง จ.บึงกาฬ	นธ.เอก พธ.บ.
12 พระพงษ์ศักดิ์ อมโร	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก พธ.บ.
13 พระสายันต์ วชิรญาโณ	วัดถ้ำโขง ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.เอก
14. พระก้าน จารุธมโม	วัดโนนสำราญ ต.โสกก่าม อ.เซกา จ.บึงกาฬ	นธ.โท

รายชื่อคณะครู ผู้ช่วยผู้วิจัย

สังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ที่	ชื่อ สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสันติ สิงห์สุขศรี	ครูชำนาญการ โรงเรียนโสภากำมวิทยา
2	นายทรงพล ทะรังสี	ครูผู้ช่วย โรงเรียนโสภากำมวิทยา
3	นางศิริษา แสนดวง	ครูผู้ช่วย โรงเรียนโสภากำมวิทยา
4	นางกัลยากร ธรรมธิ	ครูชำนาญการ โรงเรียนโสภากำมวิทยา
5	นายไพรัตน์ บุญล้อม	ครูชำนาญการ โรงเรียนโสภากำมวิทยา
6	นางสาวภัทราวดี น้อยภูธร	พนักงานราชการ โรงเรียนโสภากำมวิทยา

บทบาทหน้าที่

รับผิดชอบ 1 คน ต่อนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 คน
โดยใช้เครื่องมือประเมินทักษะปฏิบัติ สังเกตพฤติกรรมนักเรียนระหว่างปฏิบัติ
กิจกรรมในการฝึกอบรมครั้งนี้

ภาคผนวก ง

แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง (ผู้เชี่ยวชาญ)

ผลการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (ผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง

คำชี้แจง โปรดพิจารณาประเด็นการสนทนากลุ่มและให้คะแนนความสอดคล้องของคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทยา อำเภอลำลูกกา จังหวัดบึงกาฬ โดยทำเครื่องหมาย / ลงในช่องคะแนนของแบบประเมินในแต่ละข้อ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1	
1.ความสอดคล้องของแบบประเมินเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
2.ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
3.ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรม
4.ความสอดคล้องของประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการฝึกอบรม การวัดผลประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการประเมินดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ

รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
1.ความสอดคล้องของแบบประเมินเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.ความสอดคล้องของประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.ความสอดคล้องของประเด็นข้อความถามเกี่ยวกับเนื้อหาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการฝึกอบรม การวัดผลประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม	+1	+1	+1	+1	+	5	1	ใช้ได้

จากตาราง พบว่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำวิทวิทยา อำเภอยะลา จังหวัดบึงกาฬ ของผู้เชี่ยวชาญเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีความสอดคล้อง เท่ากับ 1 แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำวิทวิทยา อำเภอยะลา จังหวัดบึงกาฬ มีความสอดคล้องสามารถนำไปใช้สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนได้

ภาคผนวก จ

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทย์วิทยา อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดบึงกาฬ

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโรงเรียนโสภณามหาวิทยาลัย อำเภอลำปาง จังหวัดบึงกาฬ

คำชี้แจง 1.แบบทดสอบมีทั้งหมด 30 ข้อๆ ละ 1 คะแนน

2.ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย X บนข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

-
- 1.ข้อใดให้ความหมายของการรักษาศีล ได้ถูกต้อง
 - ก.การรักษาศีลไม่ให้สูญหาย
 - ข.การไปจำศีลที่วัดในวันธรรมสวนะ
 - ค.การรักษากาย วาจา ของเราให้เรียบร้อย
 - ง.การกล่าวสมาทานศีล ตามพระทีละข้อ
 - 2.การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม หมายถึงข้อใด
 - ก.การอบรมตัวเองให้เก่ง
 - ข.การอยู่ร่วมกันในวัดใดวัดหนึ่ง
 - ค.การอยู่ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบ
 - ง.การอบรมเพื่อพัฒนานาตนเองให้ดีขึ้น
 - 3.เพราะเหตุใดบุคคลจะประพฤติคุณงามความดี จะต้องถือศีลเป็นหลัก
 - ก.ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุขทั่วหน้า
 - ข.เป็นความประสงค์ของศาสนา
 - ค.ต้องการใช้เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ
 - ง.เป็นบรรทัดฐานให้คนประพฤติความดี
 - 4.ข้อใดเป็นหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาสำหรับคนทั่วไป
 - ก.เบญจศีล
 - ข.เบญจธรรม
 - ค.โอวาท 3
 - ง.เบญจศีลเบญจธรรม
 - 5.การเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ควรมีความเชื่อเช่นใด
 - ก.เป็นความเชื่อที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - ข.เป็นคนเชื่อว่าสวรรค์นรกไม่มีจริง
 - ค.เป็นคนเชื่อว่าจะได้ดีหรือช่วยอยู่ที่โชคชะตา
 - ง.เป็นคนเชื่อว่าจะทำดีทำชั่วอยู่ที่โชคชะตา
 - 6.ข้อใดกล่าวถึงมารยาทชาวพุทธได้ถูกต้อง
 - ก.ชาวพุทธที่ดีต้องสำรวมระวัง
 - ข.ชาวพุทธที่ดีต้องแต่งตัวเรียบร้อย
 - ค.ชาวพุทธที่ดีต้องสำรวมและอดทน
 - ง.ชาวพุทธที่ดีต้องรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย
 - 7.ข้อความต่อไปนี้ข้อใดพูดถึงมิตรแท้ที่ถูกต้องที่สุด
 - ก.วิชัยชวนสมชายดื่มสุราเป็นประจำ
 - ข.วิชัยชวนวิชัยไปเที่ยวกลางคืนเสมอ
 - ค.สมหมายห้ามสมศักดิ์ไม่ให้ทำชั่ว
 - ง.สมหมายสนับสนุนสิ่งที่สมศักดิ์ทำทุกอย่าง
 - 8.มิตรเทียม คือ คนเช่นไร
 - ก.ห้ามมิให้ทำชั่ว
 - ข.ไม่ละทิ้งเมื่อยามมีภัย
 - ค.ป้องกันภัยเมื่อเพื่อนพลาดไปแล้ว
 - ง.จะทำชั่วก็คล้อยตามจะทำดีก็คล้อยตาม
 - 9.ข้อใด ไม่ใช่ สิ่งที่มีมิตรควรปฏิบัติต่อมิตร
 - ก.ด้วยการให้ปัน
 - ข.ทำดีทำชั่วก็สนับสนุน
 - ค.ช่วยเหลือมิตรในกิจการที่จำเป็น
 - ง.ด้วยการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย

- 10.บุคคลในข้อใดรู้จักการคบเพื่อน
 ก.สมชายเลือกคบเพื่อนที่ฐานะ ข.สมศักดิ์คบเพื่อนที่ใกล้บ้าน
 ค.สมบูรณ์คบเพื่อนที่หน้าตา ง.สมควรคบเพื่อนที่มีน้ำใจที่มีเมตตา
- 11.คุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกา คือข้อใด
 ก.ประกอบด้วยศรัทธา ข.ไม่ถือมงคลดินขาว
 ค.มีศีลบริสุทธิ์ ง.ถูกทุกข้อ
- 12.มูลเหตุทำให้เกิดความดี คือข้อใด
 ก.กุศลมูล ข.อกุศลมูล
 ค.อิทธิบาทธรรม ง.สัพปริสธรรม
- 13.ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องต้องประกอบไปด้วยธรรมคู่ใด
 ก.ศรัทธา – หิริ ข.ศรัทธา – วิริยะ
 ค.ศรัทธา – ปัญญา ง.ศรัทธา – จิตตะ
- 14.ศรัทธา คือความเชื่อ หมายถึงเชื่อในสิ่งใด
 ก.เชื่อพ่อแม่ ข.เชื่อครู อาจารย์
 ค.เชื่อมั่นในตนเอง ง.เชื่อมั่นในการทำความดี
- 15.ศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูอาจารย์อย่างไร
 ก.เข้าไปคอยรับใช้ ข.มอบทรัพย์สินสมบัติให้
 ค.ศึกษาเล่าเรียน ประนินับดีรับใช้ ง.ด้วยการเชื่อฟัง ด้วยการนำสิ่งใหม่มาสอน
- 16.คำบาลี สุขา สังฆัสสะ สามัคคี ตรงกับข้อความใด
 ก.ความสามัคคีนำความสุขมาให้ ข.ความสามัคคีนำความสนุกมาให้
 ค.ความสามัคคีคือการทำอะไรตามๆกัน ง.ความสามัคคีนำความเปลี่ยนแปลงมาให้
- 17.พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องอะไร
 ก.กรรม ข.เจตนา
 ค.เวทนา ง.จิต
- 18.บุคคลใดเป็นผู้ละเมินศีล 5
 ก.ผู้เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพ ข.ผู้ไปโรงเรียนตรงเวลา
 ค.ผู้ขอยืมปากกาเพื่อนทำการบ้าน ง.ผู้ดื่มสุราก่อนไปรับประทานอาหาร
- 19.การกระทำใดถือว่าเป็นการประพฤตินิดในกาม สำหรับนักเรียน
 ก.จับมือถือแขนเพศตรงข้าม ข.นั่งรถยนต์คันเดียวกับเพศตรงข้าม
 ค.ดื่มน้ำแก้วเดียวกับเพศตรงข้าม ง.ทบทวนหนังสือสอบกับเพศตรงข้าม
- 20.ข้อใดถือเป็นการพูดเท็จ
 ก.การพูดส่อเสียด ข.การพูดคำหยาบคาย
 ค.การพูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง ง.การพูดตำหนิความเท็จ

21. ข้อใดต่อไปนี้เป็น ไม่ใช่ หน้าที่ของศิษย์

- ก. เรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ ข. สอนศิลปวิทยาให้ด้วยความเคารพ
ค. เชื่อฟังคำสั่งสอน ง. ประนินับตรีบใช้

22. ในเรื่องอบายมุข นักเรียนคิดว่าข้อใดทำให้เสียหายมากที่สุด

- ก. คบคนชั่วเป็นมิตร ข. เป็นนักเลงสุรา
ค. เป็นนักเลงผู้หญิง ง. ไม่มีใครเชื่อถ้อยคำ

23. ข้อใด คือ คำของให้พระสงฆ์แสดงศีล

- ก. เบญจศีล ข. สมาทาน
ค. อารามนา ง. ไตรสรณคัมภ์

24. มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขันตถายะ หมายถึงข้อใด

- ก. อารามาศีล ข. อารามนาธรรม
ค. อารามนาพระสงฆ์ ง. อารามนาพระปริต

25. ข้อใด ไม่ใช่ ลักษณะของบิตามารดาที่ดี

- ก. ให้เรียนรัฐศิลป์วิชา ข. เลี้ยงดูด้วยความเอื้อเฟื้อ
ค. แนะนำให้ประกอบอาชีพสุจริต ง. มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในเวลาที่เหมาะสม

26. ในการรับศีล ผู้รับศีล ไม่ต้องกล่าวตามพระสงฆ์

- ก. กล่าววทนมัสการ ข. กล่าวสมาทานศีล
ค. กล่าวสรูปอาณิสงค์ศีล ง. กล่าวไตรสรณคัมภ์

27. เบญจศีล – เบญจธรรมข้อใดจับคู่ไม่ถูก

- ก. ไม่ฆ่าสัตว์ – มีเมตตาธรรม ข. ไม่พูดเท็จ – พุทความสัจ
ค. ไม่แย่งของรัก – มีเมตตาคุณ ง. ไม่ดื่มน้ำเมา – มีสติรอบคอบ

28. ข้อใด ไม่ใช่ หน้าที่ของบุตรธิดา ที่ต้องกระทำต่อบิตามารดา

- ก. เลี้ยงท่านตอบแทน ข. ช่วยกิจการงานของท่าน
ค. ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ง. ตั้งอยู่ในคำสั่งสอนของท่าน

29. บุพการี หมายถึงผู้ใด

- ก. บิดา มารดา ข. ครู อาจารย์
ค. พระมหากษัตริย์ ง. ผู้มีพระคุณต่อเรา

30. ข้อใดคือลูกที่ดีของพ่อแม่

- ก. ท่านเลี้ยงเราแล้วเลี้ยงท่านตอบ ข. ทำกิจของท่าน

8. ดำรงวงศ์ตระกูล ง. ถูกทุกข้อ

ภาคผนวก จ

แบบวัดความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

**แบบวัดความพึงพอใจหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ**

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1.แบบวัดความพึงพอใจฉบับนี้เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่เข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ ทั้งนี้เพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป เพราะฉะนั้นคำตอบของนักเรียน ถือว่ามีคุณค่าที่มีความสำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงหลักสูตร ๗ ให้ดียิ่งขึ้น

2.แบบวัดความพึงพอใจ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นความพึงพอใจของนักเรียนต่อการฝึกอบรมตามหลักสูตร ๗ จำนวน 49 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นคำถามความคิดเห็นความพึงพอใจหลักการฝึกอบรมตามหลักสูตร ๗ จำนวน 25 ข้อ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นความพึงพอใจ เรื่อง อุดมการณ์ชีวิต จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 5 เป็นข้อเขียนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะอื่น ในการฝึกอบรม

3.ผู้วิจัยจึงขอให้นักเรียนตอบคำถาม ให้ตรงกับความจริงมากที่สุด โดยใส่เครื่องหมาย / ลงใน () หน้าข้อที่ตรงกับความจริง และกรอกข้อความลงในช่องว่างให้ครบ เพราะถ้าเว้นส่วนใดส่วนหนึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์ จึงขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ข้อมูลมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นายจำเนียร โปสาวัง

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ
() 11 - 12 ปี () 13 - 14 ปี
() 15 - 16 ปี () 17 ปี ขึ้นไป
3. นักเรียนมีความรู้ทางธรรมศึกษาระดับใด
() นักธรรมชั้นตรี () นักธรรมชั้นโท () นักธรรมชั้นเอก
4. ผู้ปกครองประกอบอาชีพ
() รับจ้างทั่วไป () ค้าขาย () รับราชการ
() ช่างนา () ทำธุรกิจส่วนตัว () พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม
() อื่น ๆ ให้ระบุ.....
5. ปัจจุบันนักเรียนพักอาศัยอยู่กับผู้ใด
() บิดา-มารดา () ญาติ () ผู้อุปการะ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นความพึงพอใจของนักเรียนต่อการฝึกอบรมตาม

หลักสูตร ฯ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความพึงพอใจในด้านอาคารสถานที่					
1. สถานที่พัก / นอน
2. สถานที่ปฏิบัติธรรม(ไหว้พระสวดมนต์)
3. สถานที่ฝึกอบรม(บรรยายให้ความรู้)
4. สถานที่เข้าฐานบรรยาย
5. สถานที่รับประทานอาหาร
6. แสงสว่างในสถานที่อบรม
7. การถ่ายเทของอากาศ
8. ความสะอาด
9. ห้องน้ำ ห้องส้วม

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความพึงพอใจในด้านวิธีการอบรม					
10.การบรรยายให้ความรู้
11.สื่ออุปกรณ์ในการอบรม
12.การทำงานเป็นกลุ่ม
13.การแสดงความคิดเห็น
14.ระยะเวลาในการฝึกอบรม
15.ระยะเวลาในการไหว้พระสวดมนต์
16.ระยะเวลาในการฝึกสมาธิ เดินจงกรม
17.ระยะเวลาในการพักผ่อน
18. ระยะเวลาในการรับประทานอาหาร
ความพึงพอใจในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
19.เครื่องขยายเสียง
20.น้ำปานะ
21.คอมพิวเตอร์ /วีดิทัศน์/โปรเจคเตอร์
22.อาหาร
23.น้ำดื่ม
24.การบริการอื่น ๆ
ความพึงพอใจด้านกิจกรรม					
25.พิธีเปิด / ปิด การฝึกอบรม
26.กิจกรรมที่ทำหัวใจให้ตรงกัน / กติกา การอยู่ร่วมกัน
27.กิจกรรมการแบ่งฐานให้ความรู้ วันที่ 2 ของการอยู่ค่ายฝึกอบรม
28.กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่
29.กิจกรรมนันทนาการสอดแทรก คุณธรรม
30.กิจกรรมขอขมา อธิษฐานจิตเพื่อชีวิต ใหม่

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความพึงพอใจในด้านความรู้เนื้อหา					
สาระการฝึกอบรม
31.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องหนทางชาวพุทธ ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เพียงใด
32.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องมารยาทของชาว พุทธศาสนาพิธี ตามแผนการจัดการ เรียนรู้ที่ 2 เพียงใด
33.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องเพื่อนที่เป็น บัณฑิต ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพียงใด
34.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องศาสนิกชนที่ดี ของพระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดการ เรียนรู้ที่ 4
35.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องประโยชน์ของ การพัฒนาจิตและการเจริญปัญญาตาม แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เพียงใด
36.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 เพียงใด
37.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องศีลธรรมชีวิต ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เพียงใด
38.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องแหล่งเรียนรู้มีได้ อยู่แต่ในห้อง ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ 8 เพียงใด
39.ความรู้ที่ได้จาก เรื่องลูกที่ดีของพ่อแม่ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 เพียงใด

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
40. ความรู้ที่ได้จาก เรื่องพิธีอิสฺฐานจิต เพื่อชีวิตใหม่ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 เพียงใด
41. ความรู้ที่ได้จาก เรื่องการอบรม นันทนาการ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 เพียงใด
42. พระวิทยากรได้เตรียมการบรรยาย เป็นอย่างดี
43. วิธีการบรรยายของพระวิทยากร ชัดเจนเข้าใจง่าย
44. วิธีเรียงลำดับเนื้อหาในการบรรยาย
45. พระวิทยากรให้ความสนใจและเป็น กันเอง
46. เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น
47. จำนวนพระวิทยากรมีความเหมาะสม
48. เนื้อหาสาระเป็นความรู้เรื่องใกล้ตัว นักเรียน
49. วิทยากรไม่สามารถสื่อสารกับ นักเรียนให้เข้าใจได้

ตอนที่ 3 เป็นคำถามความคิดเห็นความพึงพอใจต่อหลักการฝึกอบรมตามหลักสูตร ฯ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความพึงพอใจด้านความรู้สึกที่ได้รับจากการฝึกอบรม					
1. รู้สึกยินดีปลื้ม ปิติและภาคภูมิใจ
2. ทำให้มีสติควบคุมตนเองได้
3. จิตใจสงบขึ้น
4. เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำมาหากิน
5. มีความอดอด/เมื่อย/ง่วงนอน/เบื่อหน่าย
ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง					
6. รู้จักควบคุมอารมณ์และสติ
7. ทำให้จิตใจเยือกเย็นขึ้น
8. ทำให้มีสมาธิ
9. ทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ
10. มีความเมตตาปราณีต่อผู้อื่น
11. ทำให้ลดการยึดมั่นตนเอง
12. มีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนา มากขึ้น
13. จิตใจดีทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง
14. มีความซาบซึ้งบุญคุณต่อบิดามารดา และครูอาจารย์
15. เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ตนเองให้ดีขึ้น

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับ ในการดำเนินชีวิต					
16. ทำให้มีสติ สมารถในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ
17. มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ
18. มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน
19. มีความรอบคอบในการทำงาน
20. มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับ ต่อผู้อื่น					
21. ไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่น เดือดร้อน
22. มีเมตตาและอภัยต่อผู้อื่น
23. สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
24. มีความรักและความเข้าใจผู้อื่นมาก ขึ้น
25. สามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำ ให้ผู้อื่นได้

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นความพึงพอใจ เรื่อง อุดมการณ์ชีวิต

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1.การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ หรือการเป็น ลูกศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์
2.การเป็นคนดีของสังคมชุมชนและ ประเทศชาติ
3.การประกอบอาชีพและทำงานอย่าง สุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม
4.การไม่ลอง ไม่เสพสิ่งเสพติดทุกชนิด
5.นักเรียนสามารถกระทำตนไม่ตกไปใน สิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง
6.นักเรียนสามารถแนะนำเพื่อนหรือพี่ น้องไม่ให้หลงกระทำในสิ่งที่ไม่ดี
7.แนวปฏิบัติจากการฝึกอบรมนักเรียน สามารถนำไปปฏิบัติพัฒนาตนเองได้
8.นักเรียนจะเป็นผู้หนึ่งที่คอยสอดส่อง ดูแลเพื่อนนักเรียนที่อาจมีพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสมแล้วรายงานให้ครูทราบเพื่อ หาทางช่วยเหลือเพื่อนต่อไปได้

ภาคผนวก ข

หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

คู่มือวิทยากร
หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

โดย
นายจำเนียร โปสาวัง
ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

คำนำ

เอกสารหลักสูตรเล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งได้แนวคิดจากโครงการอิมบวญ 999 วัด เยาวชนปฏิบัติธรรม 84,000 คน เจริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม 2554 จากแนวคิดหลักสูตรปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2555 ตลอดจนหลักสูตรของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1 วัดธาตุผาเงา มาเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรสำหรับการอบรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา เป็นลักษณะของค่ายฝึกอบรม ซึ่งนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามหลักสูตรใช้เวลา 2 คืน 3 วัน สถานที่ฝึกอบรมคือศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากำ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

หลักสูตรเล่มนี้ ใช้เป็นคู่มือของวิทยากร ใช้ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมนักเรียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนของชาติต่อไป

นายจำเนียร โปสาวัง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
หลักธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน.....	195
หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์.....	202
โครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียน โสภากำมวิทยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์.....	209
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1.....	211
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2.....	222
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3.....	235
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4.....	241
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5.....	253
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6.....	281
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7.....	292
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8.....	305
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9.....	325
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10.....	340
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11.....	354
สื่อและเพลงประกอบการอบรม.....	372
บทสวดมนต์ไหว้พระ.....	381

หลักธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

การพัฒนาให้ถึงความเป็นมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

การพัฒนาคนตรงกับศัพท์ทางพระพุทธศาสนาว่า “ภาวนา” จำแนกการพัฒนาคนไว้ 4 ประการคือ

1. การพัฒนากาย (กายภาวนา) หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ในทางที่ดี ระหว่างหู ตา จมูก ลิ้น กายกับสิ่งแวดล้อม โดยการรับรู้ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดีหรือกินเป็น ไข้เป็น บริโภคเป็น ดูเป็น ฟังเป็น และการเลือกรับแต่สิ่งที่ดี รวมแล้วสามารถนำมาใช้ให้เกิด

2. ทานพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางกาย วาจา มี พฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ดำรงตนอยู่ในวินัย และอาชีพที่สุจริตมีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุข นั่นคือคบหาเป็น เข้าสังคมเป็น พูดเป็น สื่อสารเป็น ทำเป็นกับบุคคลอื่นในทางที่ดีงาม และเป็น ประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อยู่ใกล้และไกล

3. การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) หมายถึง มีจิตที่พัฒนาแล้ว คือมีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออารี มีมุทิตา ความเคารพอ่อนน้อม ความกตัญญู กตเวทิตะ สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม มีอุตสาหะวิริยะรับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือจิตใจ ร่าเริง เบิกบานสดชื่น หรืออีกนัยหนึ่งคือ ตั้งจิตเป็น วางใจเป็น ทำใจเป็น มีความเอื้อเพื่อแผ้วแผ่ กัน ยังผลให้เกิดปิติ มีความอิมเอิบ เบิกบาน แจ่มใสอยู่เสมอ

4. การพัฒนาปัญญา(ปัญญาภาวนา) หมายถึง มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว คือ รู้จักคิด รู้จัก พิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักทำการต่างๆด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ เห็นสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริงปราศจากอคติและแรงจูงใจเคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต เข้าถึงอิสรภาพ ปลอดทุกข์ ปราศจากปัญหา หรือคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น การรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รู้เท่าทัน สภาวะที่เป็นไปของโลกนั่นเอง

หลักธรรมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน

สังคมไทยเวลานี้ประสบภาวะที่เรียกว่า ความทุกข์ ถึงขั้นเป็นวิกฤตการณ์ ซึ่งเป็นเวลาที่ควรนำหลักการของพระพุทธศาสนามาใช้ได้เต็มที่ การที่สังคมถูกทุกข์บีบคั้นถูกภัยคุกคาม แทนที่คนในสังคมจะดิ้นรน ขวนขวาย มีความขยันหมั่นเพียร และสร้างสรรค์ แต่ส่วนหนึ่งของ

สังคมไปติดยาปลอม ติดสุรา ยาเสพติด การพนัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มองปัญหาและวิธีแก้ปัญหาแบบง่าย อีกกลุ่มหนึ่งไปติดลัทธิอ่อนวอน ลัทธิอนคอยโชค ลัทธิหวังผลดลบันดาล รวมไปถึงกลุ่มที่ติดสมาธิเป็นยาปลอม การติดยาปลอมเป็นปัญหาของสังคมไทยมานานแต่ในเวลานี้เป็นปัญหาที่เรื้อรังที่ต้องแก้ไขเพราะกำลังสูงขึ้นวิกฤต ดังนั้นสังคมไทยจะต้องถือเป็นโอกาสแห่งการพัฒนาจากการมีความสุขที่ได้ยากจากประวัติบุคคลสำคัญ และประวัติศาสตร์ของชาติที่เจริญทั้งหลาย แต่มนุษย์ที่พัฒนาจากการแก้ปัญหาและเข้มแข็งขึ้นมาจากการเผชิญทุกข์ทั้งนั้น ส่วนคนหรือชาติประเทศที่สบายมีความสุขแล้ว ไม่มีอะไรให้สู้หรือคิดแก้ไข จนไม่มีอะไรจะให้ใช้ความคิด ทำให้โน้มไปในทางที่จะหลงเพลิดเพลน เพราะฉะนั้นคนที่มีความสุขแล้ว ถ้าไม่มีคนสอนที่ดีหรือไม่มีกัลยาณมิตร และตัวเองก็ไม่รู้จักคิด ไม่หาแบบฝึกหัดมาทำจึงเจริญยากที่สุด (พระธรรมปิฎก) (เสถียรธรรมสถาน, 2542: 47)

คนที่ประสบความสำเร็จมาเป็นพ่อเป็นแม่ เป็นหัวหน้าครอบครัวในปัจจุบัน หลายท่านในอดีตยากจนข้นแค้น ตอนเป็นเด็กลำบากมาก บางวันมีรับประทานบางวันไม่มี ต้องช่วยพ่อแม่หาเงิน ขยัน อดทน ดิ้นรนจนขวยจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ครอบครัวเป็นปึกแผ่น ร่ำรวย บางคนพอร่ำรวยก็คิดว่าเร่าลำบากมากหนักหนาแล้ว ถึงรุ่นลูกเราก็ขอให้เขาสบายให้เต็มที่ คิดอย่างนี้แล้วเลยบำรุงบำเรอลูกใหญ่บางทีเลยกลายเป็นเสีย เพราะความสุขไม่ช่วยให้คนได้เรียนรู้ แต่การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา ฝึกหัดพัฒนาตนจากการเผชิญความทุกข์ยากลำบาก ดังนั้น คนที่เกิดมาท่ามกลางความพร้อมพร้อม สุขสบาย จึงเสียเปรียบหลายอย่าง เนื่องจากไม่มีเครื่องทดสอบ ไม่มีแบบฝึกหัด ทำให้ไม่ได้รับความเข้มแข็งในการดิ้นรนต่อสู้ไม่ได้ทักษะจากการฝึกพฤติกรรมและไม่ได้ปัญญาในการคิดแก้ปัญหาจึงต้องมีสองอย่างเป็นสำคัญคือ

1. ความเข้มแข็ง ความหนักแน่นมั่นคง ที่ได้จากความสามารถในการทำการทั้งหลายให้สำเร็จด้วยความพากเพียร ขยัน อดทน

2. ความรู้ ความคิด รู้พิจารณาใช้ปัญญาแก้ปัญหา ทำกิจกรรมงานสร้างสรรค์ซึ่งจะพัฒนาตนให้เจริญงอกงามมีความสามารถยิ่งขึ้นไป

ฉะนั้นพ่อแม่ต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดี คือ เป็นคนที่ระวังไม่ให้ลูกตกอยู่ในความประมาท รู้จักหาแบบฝึกหัดให้ลูกทำ (พระธรรมปิฎก) (เสถียรธรรมสถาน, 2542: 49)

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำหลักธรรมมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง อดทน มีทักษะในการแก้ปัญหา และพัฒนาตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เป็นกำลังของสังคมในการพัฒนาประเทศชาติแก้ปัญหาให้สังคม และพัฒนาประเทศให้มีความพร้อมต่อการเผชิญกับปัญหาที่ถาโถมเข้ามาอย่างมากมายและไม่เป็นเด็กและเยาวชนที่สร้างปัญหาให้กับตนเองแก่พ่อแม่ ครอบครัว และสังคม แต่เป็นกำลังสำคัญของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แนวคิดในการศึกษา

คนปัจจุบันนี้มีปัญหาเรื่องคนจะล้นโลก แล้วจะไม่มีอะไรกิน จะไม่มีอะไรใช้ แต่อาการที่จะล้นโลกนั้นจะมีขึ้นมาอย่างเป็นอันตราย เพราะคนที่ไม่ดี คนที่บกพร่องในหน้าที่นั้นซึ่งจะทำให้คับโลกเร็ว แม้จะมีจำนวนไม่มากก็ทำให้กระทบกระทั่งกัน เตือดร้อนกันไปทั้งโลก แต่ถ้าหากคนที่ดีมีธรรมอย่างที่เราเรียกว่าสัตบุรุษแล้ว โลกนี้ยังสามารถรับจำนวนได้มากกว่านี้ สามารถจัดให้อยู่กันได้อีกมากเพราะไม่มีอาการคับโลกเป็นเยาวชนที่พึงปรารถนา เป็นเยาวชนที่มีตนเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมะเป็นที่พึ่ง (พุทธทาสภิกขุ, 2529: 3)

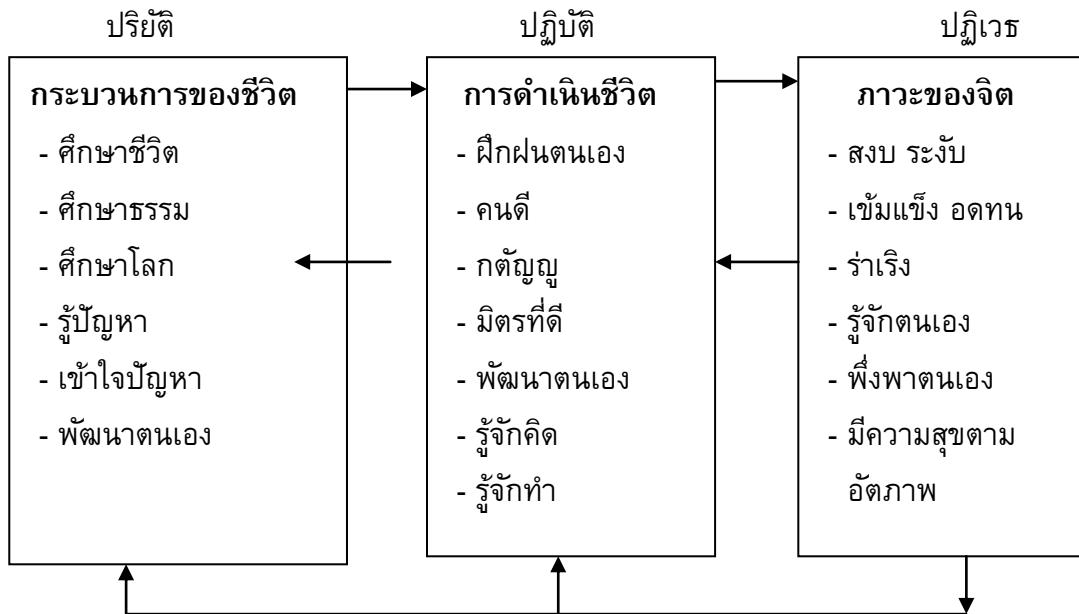
มีพุทธสุภาษิตอยู่บทหนึ่งว่า “บุตร วตถุ มนุสสานิ” “บุตร (เด็ก) เป็นผู้รับรองไว้ซึ่งมนุษยชาติ” คือ หากไม่มีเด็กแล้วมนุษยชาติก็อยู่ไม่ได้ และถ้าต้องการให้เด็กที่มารองรับมนุษยชาติเป็นไปอย่างดี ก็ต้องเป็นเด็กที่มีคุณภาพซึ่งจะต้องเป็นเด็กที่มีคุณธรรมนั้นจะต้องช่วยกันหล่อเลี้ยง พัฒนาชีวิตของเขา ทำให้เด็กเป็นคนที่น่าพึงพอใจหรือมีคุณค่าต่อสังคม มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนหรือสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาต่างๆของสังคมที่มีอยู่ (พระธรรมปิฎก, 2537: 24)

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ลูกๆคือเด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับมนุษยชาติ ลูกในครอบครัวคือเด็กในสังคมควรได้รับการฝึกอบรมให้เป็นผู้มีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุนในตัว ซึ่งพร้อมที่จะก้าวหน้าไปในการศึกษา พัฒนาชีวิตของตน และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคมด้วยการปลูกฝังคุณสมบัติที่เรียกว่าแสงเงิน แสงทองของชีวิตที่งดงาม หรือรุ่งอรุณของการศึกษา 7 ประการ (พระธรรมปิฎก, 2544: 47)

1. แสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี (กัลยาณมิตรตา)
2. มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต (ศีลสัมปทา)
3. มีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ (ฉันทสัมปทา)
4. มุ่งมั่น ฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ (อตตสัมปทา)
5. ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆตามเหตุและผล (ทิวฐิสัมปทา)
6. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท (อัปมาทสัมปทา)
7. จลาคคิด แยกคายให้ได้ประโยชน์และความจริง (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง สังคม และรัฐบาลต้องการให้เด็กและเยาวชนมีธรรมหรือนำหลักธรรมไปใช้จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณสมบัติตามที่ต้องการ ให้เด็กและเยาวชนเป็นไปตามที่พึงปรารถนาของพ่อแม่และสังคม ก็จำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆที่เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้ร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาตนเอง ฝึกฝนตนเอง และได้ร่วมกับสังคมหรือผู้ใหญ่ในการแก้ปัญหาสังคมและสามารถพัฒนาตนเองจนพึ่งพาตนเองได้ อันจะเป็นเยาวชนที่ดี และเติบโตเป็นสมาชิกที่ดี ไม่สร้างปัญหาให้สังคม ชุมชน และเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยรวม ดังแผนภูมิ

การนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ที่มา: สุมน อมรวิวัฒน์. 2530 : 29 และสรุปรวมกับธรรมนุญชีวิตของท่าน
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

การที่เด็กและเยาวชนมีธรรมะ รู้จักนำธรรมะมาใช้และรับการอบรม บ่มเพาะนิสัย และได้รับการฝึกฝนจนเห็นประโยชน์ของธรรมะตามหลักพุทธศาสนา ย่อมจะสามารถพัฒนาตนเองจนพึ่งพาตนเองได้ มีความอดทน เข้มแข็ง สามารถทำงาน การเรียนจนประสบความสำเร็จ และสามารถพึ่งพาตนเองได้แก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง ครอบครัวยุคและสังคมได้

หลักธรรมกับปัญหาของเด็กและเยาวชน

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุदारาม ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน A Study of Morality for Children and Adolescence (ทศนวิจักรมการศาสนา, 2547) ได้ศึกษาปัญหา การแก้ปัญหา และหลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหา คือ

1. ปัญหาการยกพวกตีกัน และการทำร้ายร่างกายกันของเด็กและเยาวชน

เกิดจาก ครอบครัวขาดความอบอุ่น บ้านแตก ขาดการอบรม การปกครองดูแลของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคมโดยรวม โดยไม่มีการติดตามแก้ไขอย่างจริงจัง ไม่เป็นระบบจึงทำให้เกิดปัญหาโดยเฉพาะในวัยรุ่นในระดับ ปวช. ปวส. การเห็นผิด ใช้

ความสามัคคีในทางที่ผิดจนขาดการพิจารณาถึงความทุกข์ของผู้อื่น การขาดการปลุกฝังทางความคิด ขาดการสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสมและการศึกษาแบบยึดเหยียดที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมได้ง่าย เพราะเด็กคิดวิเคราะห์ไม่เป็น

การแก้ปัญหา จะต้องแก้ที่ตัวเด็ก ให้เด็กมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันที่ดีสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้และปรับสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในทุกด้าน และการแก้แบบบูรณาการคือ บ้าน วัด โรงเรียน ต้องร่วมกันในการแก้ปัญหาวัดให้คุณธรรม หลักธรรมแก่เด็กและเยาวชนในการพัฒนาจิตให้เกิดความรับผิดชอบในชีวิตเข้าใจตัวตนของตนเองว่าเกิดมาทำไม ควรพัฒนาตัวเองอย่างไร รู้จักการให้การเสียสละหรือจาคะ ด้วยการจัดกิจกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยทำงานห้องทำงานในโรงเรียน การทำสมาธิเพื่อให้จิตใจสงบซึ่งจะทำให้เกิดการซึมซับหลักธรรมได้ง่าย โรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำหลักสูตรให้ทุกระดับมีการสอนเรื่องศีลธรรมและหลักธรรมปรีชาปฏิบัติ และปฏิบัติ การแก้ปัญหาควรแก้ปัญหาคือการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดี เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นต้นที่สำคัญ เป็นต้นต่อซึ่งต้องแก้ที่ตัวคน ตั้งแต่ผู้ปกครอง ข้าราชการ ครูอาจารย์ โรงเรียน พระภิกษุ สามเณรและวัด ทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งแวดล้อม คือ ทุกคนเป็นตัวอย่างและมีส่วนร่วมในการอบรม นับตั้งแต่ในบ้านไปโรงเรียน พ่อแม่ ครูอาจารย์ จะต้องช่วยกันอบรม ติดตามผล หน่วยงานราชการและข้าราชการต้องช่วยกันในการอบรมและติดตามผล หากทุกส่วนทุกฝ่ายปล่อยประหละเลยจะทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาการสูบบุหรี่มีต้นตอคือ บุหรี่ การขายและการสูบ ซึ่งต้องช่วยกันหาทางแก้ปัญหา การแก้ปัญหาคือต้องแก้ที่ตัวคนสร้างปัญหาสภาพแวดล้อม นั่นคือต้องให้หลักธรรมผู้ใหญ่ที่เป็นประชาชน ผู้ปกครอง ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย การใช้หลักนันทนาการในการแก้ปัญหา การละลายพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความรักความเข้าใจร่วมกัน ภายใต้การดูแลของคณาจารย์ รวมทั้งสื่อจะต้องมีการเสนอข่าวสารที่สร้างสรรค์

หลักธรรม ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาคือการพัฒนาจิต ต้องใช้หลักธรรมหลายหัวข้ออย่างเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากการรู้จักควบคุมตนเองด้วยการมีสติสัมปชัญญะในการข่มใจ เมื่อเกิดความโกรธ ความไม่พอใจมีอารมณ์ คือ สติจะช่วยให้รู้ตัวว่าทำอะไรอยู่ สัมปชัญญะทำให้คิดหน้าคิดหลัง การใช้สติสัมปชัญญะจะช่วยลดความอาฆาตพยาบาทหลง การมีเมตตา การแผ่เมตตาตามหลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยป้องกันไม่ให้คนเราคิดปองร้ายกัน ซึ่งจะช่วยลดการกระทำในการทำร้ายกันลง การมีเมตตาเป็นคุณธรรมและการจะทำให้คุณธรรมต่างๆเกิดจะต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ คิดในแง่ดี มองในแง่ดี หาเรื่องดี ๆ มาคิด หากจุดด้อยมาคิดเพื่อให้เกิดเมตตา เกิดความกรุณา เกิดมุทิตาและเกิดอุเบกขา การมีสติสัมปชัญญะเพื่อให้คนรู้ตัว มีจิตตั้งมั่นในการทำงาน ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม โดยมีโยนิโสมนสิการ การคิดดี การไตร่ตรองโดยแยบคายด้วยความรอบคอบอันเป็นเหมือนอาหารที่หล่อเลี้ยงให้เกิดการนำหลักธรรมมาใช้ เพราะการคิดดี คิดอย่างแยบคายเป็นการคิดให้เกิดกุศล การใช้ศีล ๕ เป็นหลักในการเคารพสิทธิของผู้อื่น มีหิริโอตตตปปะ ในการมีความละอาย ความเกรงกลัวต่อบาป การเข้าถึงกฎแห่งกรรมว่าทำความชั่วจะต้องรับวิบากของกรรม และการทำความดีจะได้รับผลบุญของกรรมและต้อง

สร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นตามหลักมรรคมีองค์ ๘ เพื่อเกิดความเข้าใจถูกต้องว่าการกระทำด้วยการทำร้ายกัน การยกพวกตีกันจะเกิดความทุกข์ให้กับฝ่ายที่ถูกกระทำ และให้เข้าใจกฎแห่งกรรม สำหรับการแก้ปัญหาของกลุ่มของสถาบันที่จะตีกันหรือตีกันอยู่ ทำร้ายกันอยู่ ควรใช้การจัดกิจกรรมและการรณรงค์เข้ามาช่วย ได้แก่ การจัดกิจกรรมร่วมกัน การบำเพ็ญประโยชน์ ร่วมกัน โดยการใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในการแก้ปัญหา รู้จักให้ การปรองดองสามัคคี และหลักสัปปริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ เป็นคนดี คนมีศีลธรรม รู้จักตน รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณ

2. ปัญหาเรื่องชู้สาว ปัญหาโสเภณีเด็ก และปัญหาการกักขังในวัยเรียนของเด็กและ

เยาวชน

เกิดจาก การหลงไปตามกระแสและการขาดความละเอียดรอบคอบที่กระทำ และสิ่งแวดล้อมย่วยุ โดยเฉพาะสื่อทางด้านกามารมณ์มีมากจนเกินความจำเป็น ทำให้เด็กใจแตก และขาดตัวแบบที่ดี การที่ผู้ใหญ่นำเด็กมาหากินและการขาดความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ การสอนเรื่องเพศศึกษาจนเกิดเป็นการสร้างความกล้าในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ให้กับเด็กเพิ่มขึ้น

การแก้ปัญหา ต้องสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการให้ความรู้ที่เหมาะสมและชัดเจน ทั้งคำแนะนำและถูกต้อง ให้เห็นประจักษ์ทั้งคุณและโทษ เห็นตรง เห็นจริงต่อการกระทำโดยหาผู้ที่เป็นโสเภณีมาอธิบายความยากลำบาก พาคนติดเอดส์มาอธิบายโทษภัยของปัญหาโสเภณีและปัญหาชู้สาว หรือพาไปพบคนที่ติดเอดส์ว่ามีความทุกข์ยากอย่างไร มีเหตุเกิดจากอะไร ต้องทำให้เกิดสติยังคิดระลึกถึงความทุกข์ยากของพ่อแม่ภัยที่จะตามมา แก้ไขที่สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นตัวเร่งและย่วยุให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้น ด้วยการทำให้ระบบสังคมทั้งหมดเกิดระบบการเรียนรู้ที่ทำให้เห็นตามความเป็นจริงทุกอย่าง และสม่ำเสมอตั้งแต่เด็กจนโต เพื่อยับยั้งปัญหาด้วยการแก้ไขจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งพ่อแม่ ครู หน่วยงานของรัฐ ข้าราชการ และรู้จักคบเพื่อนที่ดีหรือกัลยาณมิตร

หลักธรรม ที่ทำให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนเอง ดูแลตนเอง และผู้อื่นตามหน้าที่ตามหลักทศ 6 และรณรงค์ให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตน เพื่อให้เกิดตัวแบบที่ดีและสื่อที่ดีแก่สังคมเพื่อลดปัญหาและแก้ปัญหาสังคม ใช้โยนิโสมนสิการ ให้คิดดี ไตร่ตรองโดยแยบคาย มีสติสัมปชัญญะ ให้รู้ตัว มีจิตตั้งมั่นในการทำงานในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม และมีเบญจศีลเบญจธรรมในการดูแลตนเองของเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ใหญ่ทำหน้าที่ตนเอง ดูแลตนเอง และปฏิบัติตนในการดูแลเด็กและเยาวชน ตลอดจนข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมตามหลักทศพิชราชธรรม

4. ปัญหาการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยขาดการประมาณตน การเรียนแบบและเอาอย่างดารา การรับ ข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต (Internet) และจากสื่อสารตามกระแสวัฒนธรรมต่างประเทศ และตามกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม

เกิดจาก สิ่งแวดล้อม เพื่อน สื่อ เป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดการขาดการประมาณตน การขาดการอบรมสั่งสอนจากครู ผู้ปกครอง การขาดแบบอย่างที่ดีของบุคคลในสังคม การเรียนแบบ การเอาอย่างเกิดความอยากได้ อยากมีจนเกิดการใช้จ่ายเกินตัว

การแก้ไขปัญหา ด้วยการแก้ไขปัญหาร่วมกันของครู ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และพระภิกษุหรือบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนร่วมกันในการแก้ปัญหาด้วยการอบรม การจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักประหยัดอดออม รู้จักประมาณการกินอยู่ การใช้จ่ายให้สมกับฐานะ พอใจในตนเอง เคารพตนเอง และเชื่อมั่นตนเอง

หลักธรรม ที่ใช้โดยพื้นฐาน คือ โยนิโสมนสิการและสติสัมปชัญญะ เพื่อให้มีจิตตั้งมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม และคิดไตร่ตรองโดยแยบคายให้เกิดกุศล มัชฌิมาปฏิปทา เป็นการทำตามความสามารถไม่ย่อหย่อน ไม่ตึง พอดีกับตน จะทำให้ช่วยลดการใช้จ่ายเกินตัว สันโดษ ความพอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีตามกำลังและตามความเหมาะสม รู้จักนำสิ่งที่ตนมีนำมาใช้ประโยชน์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักประมาณตามหลักสัปปริสธรรม ๗ เป็นการรู้จักธรรมหรือเหตุ รู้จักความมุ่งหมายหรือผล รู้จักตนหรือฐานะ รู้จักประมาณหรือความพอดี รู้จักกาลหรือเวลาอันเหมาะสม รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลหรือความแตกต่างแห่งบุคคลซึ่งเป็นหลักหรือคุณสมบัติของคนดีจะทำให้ใช้จ่ายให้เหมาะสมกันอย่างสมเหตุสมผล

4. ปัญหาการขาดความรับผิดชอบ ขาดความอดทนอดกลั้นต่อการทำงานต่อการเรียนการทำการบ้าน ต่อหน้าที่ที่มีต่อพ่อแม่ ครอบครัว ครู เพื่อนและสังคม

เกิดจาก การขาดการฝึกหัดอบรมเด็กและเยาวชนจากครอบครัว ขาดการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ขาดการฝึกความอดทนอดกลั้น ขาดการฝึกระเบียบ โดยทั้งวัด ครอบครัว และโรงเรียนต้องร่วมกันในการอบรมนิสัยของเด็กและเยาวชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมและสังคม สื่อนำเสนอแต่สิ่งบันเทิง ขาดการนำเสนอให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ รวมทั้งขาดแบบอย่างให้เยาวชนนำไปเป็นแบบอย่างของการทำงานด้วยความอดทนอดกลั้นมุ่งมั่นจนสำเร็จ ขาดความรับผิดชอบต่องานที่ทำ ต่อพ่อแม่ ครอบครัว คนรอบข้างและสังคม

การแก้ปัญหา ควรมีการจัดกิจกรรมเด็กและเยาวชนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ในหลักสูตรการเรียนรู้ ไว้ในการเรียนรู้ในชั้นเรียน และกิจกรรมนอกชั้นเรียน ให้เด็กและเยาวชนได้รับการอบรมให้รับผิดชอบ ทำงานจนสำเร็จร่วมกันภายในกลุ่ม และทำงานของตนเองจนสำเร็จ พ่อแม่ต้องช่วยกันอบรมให้ลูกหลานช่วยทำงานบ้าน รับผิดชอบดูแลงานของตนเองให้สำเร็จภายในเวลาที่กำหนดด้วยความขยันขันแข็ง คือ ครูจะต้องมีเทคนิค วิธีการที่ดี สร้างความสนุกสนานในการทำงาน พ่อแม่ต้องมีการชักจูงที่ดี สามารถสร้างความพอใจสนุกสนานในการทำงานบ้านและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินรวมทั้งพระภิกษุและวัด จะต้องมีการจัดกิจกรรมและหลักสูตรภายในวัดร่วมกับชุมชนและโรงเรียนในการอบรมฝึกหัด

นักเรียนทั้งเด็กและเยาวชน ให้แก่ชุมชนและโรงเรียน เพื่อให้เด็กเกิดนิสัยทำงาน ขยันเรียน ขยันอ่านด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินรู้จักทำจิตใจของตนในการดูแลกิจวัตรของตน จนเกิดเป็นนิสัยติดตัวไปจนโตจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

จากการสรุปแนวทางการนำหลักธรรมไปใช้กับเยาวชนโดยเฉพาะนักเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นเป็นการวางรากฐานคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชนจึงได้จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬขึ้นเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภก่ามวิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ

1. หลักการและเหตุผล

สภาพปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้น สาเหตุปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและกระแสการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้คนมีค่านิยมด้านทางวัตถุสูงขึ้น ส่งผลต่อปัญหาทางด้านจิตใจ ทำให้คนเกิดการละเลยทางด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม (คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. 2548 : 13) สาเหตุหลักอีกประการหนึ่งเกิดจากคณะสงฆ์ปฏิบัติผิดทิศทางขาดความเป็นสมณะ ขาดปัญญาในการนำพาประชาชน หรือเป็นเพราะเหตุบุคคลติดยึดในศาสนบุคคลมากกว่าหลักการทางพระพุทธศาสนา และมีศรัทธาวิปริตในระบบสังคม ทุนิยมอย่างสูงส่งผลให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา ในระยะเวลาที่ผ่านมาพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่เข้าวัด ไม่เข้าในสงฆ์ เป็นชาวพุทธเพียงในนามเข้าวัดเพื่อแสวงหาโชคลาภ ประโยชน์ส่วนตัวหรือหมกมุ่นในไสยศาสตร์ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพุทธศาสนา ขาดความรู้สึกรับผิดชอบต่อศาสนาและไม่สนใจศึกษาปฏิบัติธรรม

ปัจจุบันสังคมไทยได้ให้ความสำคัญทางศาสนาในด้านคุณธรรมและจริยธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะมีความเชื่อว่า ศาสนามีความจำเป็นต่อสังคมและมวลมนุษยชาติ ทำให้สังคมจำเป็นต้องย้อนกลับมาศึกษาศาสนาซึ่งเป็นทุนทางสังคมไทยที่มีคุณค่า อย่างไรก็ตามจากสภาพแวดล้อมทางสังคม เปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเด็กและเยาวชน จากข่าวทางหนังสือพิมพ์ พบว่า เด็กและผู้หญิงถูกข่มขืนเพิ่มขึ้นปีละ 1,000 กว่าราย โดยเด็กสุดอายุเพียง 7 เดือน มากสุดอายุถึง 106 ปี ส่วนใหญ่เกิดจากบุคคลในครอบครัว

หรือผู้ใกล้ชิดถึงร้อยละ 80 นอกจากนั้นยังพบว่า เด็กอายุเพียง 12-13 ปี ก็สามารถก่อ อาชญากรรม จี้ปล้นแท็กซี่ ช่มชู้นกระทำชำเราเด็กที่มีอายุน้อยกว่าและยังพบ แก๊งค์เด็กซาส์ อาละวาดฆ่าคน เพราะความคึกคะนอง โดยไม่เคยมีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน สอดคล้องกับ การศึกษาโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน (2549 : 11-13) พบว่า ปัจจัยที่เป็น สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดปัญหาต่างๆ ประกอบด้วยครอบครัวแตกแยก สื่อลามก อนาจารโดยเฉพาะสื่อทางอินเทอร์เน็ตก่อให้เกิดความก้าวร้าว เก็บกด เครียดไม่รู้จักรับผิดชอบ ชั่วดีและก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว เป็นต้น การพัฒนาคนในสังคมจึงจำเป็นต้องมีการ เปลี่ยนแปลงให้มีลักษณะเชิงรุกมากขึ้นโดยการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อกลมกลืน จิตใจคนให้เป็นคนดีของสังคม

แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 เน้นคนเป็นศูนย์กลาง หรือจุดหมายของการพัฒนา โดยเน้นให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ การศึกษานับเป็น รากฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มิใช่เป็นหน้าที่ของครอบครัวเท่านั้น แต่ โรงเรียนย่อมมีความสำคัญในการปลูกฝังเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กและ เยาวชนเป็นคนดีและเป็นคนเก่ง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ปฏิบัติตนอยู่บนทางแห่งความพอดี และมีระบบดำเนินชีวิตที่ดีงามและมีความสุข สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) มุ่งเน้นให้ การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม นั่นคือ คนไทยในอนาคตจะเป็นคนม องกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีคุณธรรม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมในการปฏิรูป การศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีการกำหนดลักษณะอันพึง ประสงค์ คือ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต รู้จักมีวินัย ใฝ่ใจ การเรียนรู้ อยู่ อย่างพอเพียง ขยันเรียน สืบสานความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรง ตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ดังนั้น สถาบันการศึกษาทุกระดับมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนร่วมจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสมโดยการผสานความร่วมมือกับทุก ภาคส่วนในการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย(Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจาก ยาเสพติด (Drug - Free) (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 11-12)

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่งในการเพิ่มพูนความรู้ความก้าวหน้าของคนให้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี สังคมและเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการให้ความรักและ ความอบอุ่นภายในครอบครัว ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การ ฝึกฝนด้านศิลปะ การเล่นกีฬา การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การนั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรม รวมทั้ง การสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย โดย อาศัยวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลาง แหล่งการเรียนรู้ศีลธรรมของชุมชนให้เด็กและเยาวชนมี

ส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมไทย(คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. 2548 : 25)

จากแนวคิดดังกล่าว ได้ตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมศีลธรรม โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ประกอบกับผู้วิจัยเป็นพระภิกษุทางพระพุทธศาสนาในวัดพระธาตุผาเงา ซึ่งได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1 มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชน โดยมีเด็กนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ภายในจังหวัดเชียงราย เข้ากับการฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตร 2 วัน 3 คืน ประกอบด้วยภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และภาคกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าวัดศึกษาหลักธรรมและฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ปฏิบัติจริง ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งนับเป็นรากฐานสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรืองความมั่นคง ความสงบสุขของปัจเจกบุคคล สังคมและประเทศชาติ

ฉะนั้นการฝึกอบรมสั่งสอนเรื่องศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ที่มีประสิทธิภาพนั้น จะมีแค่ด้านพุทธพิธีอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องอาศัยการปฏิบัติด้วยตนเอง อันได้แก่ การรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ให้เป็น เช่น ดูเป็น ฟังเป็น เป็นต้น รู้จักพอดี โดยกินด้วยปัญญา ซึ่งเมื่อมีสิ่งสิ่งนี้เป็นฐานแล้ว การดำเนินชีวิตทั่วไปก็จะอยู่ในขอบเขตที่งามพอดี เกื้อหนุนต่อการบำเพ็ญกิจการให้สูงขึ้น และเมื่อต่อเติมด้วยการทำตนให้เป็นคนตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่เห็นแก่หลับแค้นนอน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการทำกิจหน้าที่ของตน ปฏิบัติตนอยู่บนทางแห่งความพอดี มีระบบการดำเนินงานที่ดีงาม ย่อมจะได้ทั้งประโยชน์และความสุข

การฝึกอบรมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชนนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องสร้างสรรค์ให้เกิดตลอดเวลา อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และไม่ตัดขาดออกการให้ความรู้ทางวิชาการของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545

อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สามารถเริ่มต้นจัดทำเพื่อสร้างความเชื่อ ความศรัทธา ความตระหนัก และความมุ่งมั่นที่จะทำความดีแก่เยาวชนในวัยเรียนได้ดี วิธีหนึ่ง คือ การเข้าค่ายฝึกอบรมศีลธรรม เพื่อให้นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมสมควรแก่วัย จะได้รู้ซึ่งถึงหลักคำสอนที่ดีงาม เกิดความศรัทธาและใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองพร้อมยกระดับจิตใจให้มั่นคงมีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมต่อไป

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติและความสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครู

อาจารย์ เป็นต้น ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

3. เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้นักเรียนน้อมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง
5. เพื่อส่งเสริมการปลูกฝังให้นักเรียน สมาทานศีลรักษาศีล 5 ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้ถูกต้อง
6. เพื่อส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียน มีจิตสำนึก และค่านิยมที่ดีงาม รู้จักหน้าที่ของตนเอง และสังคม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่เรียนว่า ทิศ 6 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ถูกต้อง

3. เนื้อหาสาระ

กำหนดเป็นเนื้อหาสาระของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แบ่งออกเป็นเนื้อหาสาระ ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติและภาคกิจกรรม จำนวน 11 แผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางชาวพุทธเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. เน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสันถารประกอบด้วย การดำเนินการ 4 ขั้นตอน
 - 1.1 ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกรแนะนำขั้นตอนของการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุมการทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู และเคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ เป็นต้น ตามกระบวนการของไตรสิกขา
 - 1.2 ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการเปิดอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้แทน ประธานฝ่ายฆราวาสและมอบนักเรียนแก่ประธานฝ่ายสงฆ์
 - 1.3 ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตนมอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าพระสงฆ์และคณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมาทานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักรักษาเบญจศีล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และสังคม
 - 1.4 ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ ปฏิสันถารกับคณะครู และนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องของวิธีการดำรงตนในการอยู่ด้วยดีร่วมปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วันและให้โอวาทข้อคิด ทำพิธีเปิดโครงการในลำดับต่อไป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธและศาสนาพิธี

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ เรื่องมารยาททางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย เช่น การพูด การกราบ การไหว้ เป็นต้น เป็นศาสนพิธีต่างๆ ที่นักเรียนต้องปฏิบัติและมีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความหมายและความสำคัญของเพื่อนและวิธีเลือกคบเพื่อนที่ดี เว้นเพื่อนที่ไม่ดี

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ ความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของชาวพุทธศาสนิกชนซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิตเจริญปัญญา

มุ่งพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญเรื่องพัฒนาจิตเจริญปัญญาที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักใช้สติก่อนกระทำหรือพูดและรู้ถึงผลที่จะได้รับการเจริญภาวนา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 ศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความหมายและความสำคัญของคำว่าครู ประเภทของครูและบทบาทหน้าที่ของศิษย์ที่ปฏิบัติต่อครู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ศิลธรรมนำชีวิต

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ ความเข้าใจ การกระทำตนให้มีคุณค่า สร้างความดี เข้าใจในกฎแห่งกรรม มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีสุขในสังคม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 การบำเพ็ญประโยชน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและนักเรียนต้องปฏิบัติตนอย่างไรในวันดังกล่าว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 แหล่งเรียนรู้มิได้อยู่แต่ในห้องเรียน เป็นการแบ่งฐาน

การเรียนรู้มุ่งเน้นส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึกเรื่องความกตัญญู รู้คุณของพ่อแม่ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 ลูกที่ดีของพ่อ – แม่

เป็นกิจกรรมมุ่งเน้นส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึกความกตัญญูคุณของพ่อ แม่ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบ่งกลุ่มเขียนบทความที่ประทับใจและไขข้อข้องใจ ที่แสดงออกมาจากความรู้สึก โดยมีประเด็นอยู่ 4 ข้อ ประกอบด้วย ความประทับใจเกี่ยวกับสถานที่ฝึกอบรม ความประทับใจเกี่ยวกับครูอาจารย์ ความประทับใจเกี่ยวกับบิดามารดา ความประทับใจในตัวเพื่อน

2. กระทำการคัดเลือกเนื้อหาสาระจากบทความที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เขียนบรรยายความประทับใจทั้ง 4 ประเด็น ดังกล่าวข้างต้น โดยมุ่งเน้นบทความที่บรรยายความรู้สึกจริงๆ เพื่อสอดคล้องกับแผนการจัดกิจกรรม พร้อมจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการประกอบพิธีอธิฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

3. ดำเนินการตามแผนกิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของบุพการีและขอขมา ซึ่งถือว่าคณะครูเป็นตัวแทนผู้ปกครองตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิฐานเพื่อชีวิตใหม่

เป็นกิจกรรมเพื่อความกระตือรือร้นความสนใจในกิจกรรมที่น่าเสนอ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียน โดยอาศัยนันทนาการเป็นตัวนำหรือเป็นแรงจูงใจนำเข้าสู่การสอนธรรมโดยที่ผู้รับจะซึมซับได้โดยง่ายอันเหมาะสมแก่วัยและความสนใจ

4.การจัดกิจกรรม

วิธีการฝึกอบรมของหลักสูตร

4.1 การบรรยาย

4.2 สาธิต

4.3 ฝึกปฏิบัตินันทนาการ

รายละเอียดการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมศีลธรรมหลักสูตร 2 คืน 3 วัน (ประมาณ 50 ชั่วโมง) ประกอบด้วย

1.แผนการจัดกิจกรรมภาคฝึกอบรม (ทำวัตรสวดมนต์และนั่งสมาธิเจริญภาวนา)

เป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยทางวัฒนธรรมหลังจากกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ จะมีการฝึกสมาธิเจริญภาวนา เติงจงกรมแบบมีสติ คือ ตอนเช้า ตั้งแต่เวลา 05.30 นาที – 06.30 นาที ตอนเย็น ตั้งแต่เวลา 18.00 นาที – 19.30 นาที รวม 4 ครั้ง แบ่งเป็นช่วงเช้า ช่วงละ 30 นาที แล้งฝึกเจริญภาวนา เติงจงกรมแบบมีสติ ช่วงละ 30 นาที และแบ่งเป็นช่วงเย็น ช่วงละ 1 ชั่วโมง แล้วฝึกเจริญภาวนานั่งสมาธิเบื้องต้น 30 นาที (รวม 5 ชั่วโมง)

2. แผนการจัดแบ่งฐานความรู้ (สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม) กิจกรรมละ 50 นาที (รวม 3 ชั่วโมง)

3. กิจกรรมเข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญ ดังนี้

- 3.1 พิธีเปิด/มอบตัวเป็นศิษย์ เวลา 1 ชั่วโมง
- 3.2 ทำหัวใจให้ตรงกัน/บอกกติกาค่าย เวลา 30 นาที
- 3.3 แนะนำพระวิทยากร/ทดสอบความรู้เบื้องต้น เวลา 50 นาที
- 3.4 ชักซ้อมทำวัดเช้า – เย็น เวลา 45 นาที
- 3.5 แบ่งฐานเขียนบทความแสดงความรู้สึก เวลา 50 นาที
- 3.6 พิธีขอขมา/อธิฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ เวลา 120 นาที
- 3.7 ชักซ้อมเกียรติบัตร เวลา 1 ชั่วโมง
- 3.8 พิธีปิด/รับฟังโอวาท เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

เป็นกิจกรรมรวม จำนวน 8 กิจกรรม (รวมเวลา 8 ชั่วโมง 25 นาที)

4. กิจกรรมการรับประทานอาหาร และพักผ่อนอย่างมีสติ รวมทั้งการปฏิบัติภารกิจส่วนตัว (ประมาณ 24 ชั่วโมง)

สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม วิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดนเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมแหล่งการเรียนรู้ดังนี้ สถานที่ปฏิบัติจริง เช่น วัด, เอกสารประกอบคำบรรยาย, CD, LCD Projector, Power Point ประกอบคำบรรยาย, คอมพิวเตอร์, แผนภาพ, และวัสดุอุปกรณ์ภายในวัด เป็นต้น ซึ่งส่งเสริมและสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เต็มศักยภาพ

สรุป

แผนการจัดกิจกรรมได้จัดทำเป็นลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยเฉพาะแผนกิจกรรมที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7 เป็นภาคทฤษฎีให้เน้นความรู้ และโดยเฉพาะแผนกิจกรรมที่ 2, 5 และ 9 เป็นภาคทฤษฎีให้ความรู้พร้อมปฏิบัติ และแผนกิจกรรมที่ 1 และ 10 เป็นกิจกรรมที่สร้างความตระหนักและแรงจูงใจให้ผู้รับพิจารณาตนเองและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองเพื่อเป็นคนดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่วนในแผนกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมแบ่งฐานความรู้เน้นทนาการ (สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม) เป็นกิจกรรมสื่อผสมและแผนการจัดกิจกรรมภาคอบรมจิตใจ (ทำวัตรสวดมนต์และนั่งสมาธิเจริญภาวนา) ฝึกทักษะปฏิบัติ

**โครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
(รวมระยะเวลา 2 คืน 3 วัน หรือ 37 ชั่วโมง)**

วัน/เดือน/ปี	เวลา	เรื่อง
วันที่ 1 การฝึกอบรม วันที่ 2 ธันวาคม 2558	08.00 - 09.00 น.	ภาคเช้าพิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์
	09.00 - 09.30 น.	ทำหัวใจให้ตรงกัน / บอกกติกการอยู่อาศัย
	09.40 - 10.30 น.	พร้อมกันที่ห้องประชุม / แนะนำวิทยากร ทดสอบความรู้เบื้องต้น
	10.30 - 11.15 น.	ซักซ้อมการทำวัตร / เติมน้ำมัน พักรับประทานอาหาร / เปลี่ยนชุด
	13.00 - 13.50 น.	เรื่องมารยาทชาวพุทธและศาสนาพิธี
	14.00 - 14.45 น.	เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต
	15.00 - 15.45 น.	เรื่องศาสนิกที่ดีของพระพุทธศาสนา
		พักชำระร่างกาย
		รับประทานอาหาร / พัก
	18.00 น.	กิจกรรมภาคอบรมจิต (สวดมนต์)
	19.30 - 21.00 น.	เรื่องประโยชน์ของการพัฒนาจิต และการ เจริญปัญญา
21.00 น.	สรุปปล่อยพักผ่อนแบบมีสติ	
วันที่ 2 ของการฝึกอบรม วันที่ 3 ธันวาคม 2558	04.30 - 05.00 น.	ตื่นนอน / ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว
	05.30 - 06.30 น.	กิจกรรมภาคอบรมจิต (สวดมนต์) สาธิตการเดินจงกรมแบบมีสติ
	07.00 น.	รับประทานอาหาร
	08.00 - 08.50 น.	ศิษย์ที่ดีของครู - อาจารย์

วัน/เดือน/ปี	เวลา	เรื่อง
	09.00 – 09.45 น.	เรื่องทางแห่งความดี
	10.00 – 11.00 น.	เรื่องกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
	11.15 – 12.00 น.	รับประทานอาหาร
	12.00 – 15.50 น.	กิจกรรมแบ่งฐานความรู้
	16.00 – 17.00 น.	พัก...อาบน้ำ / ช่วงนี้อาจยืดหยุ่น / รับประทานอาหาร
	18.00 – 19.30 น.	กิจกรรมอบรมจิต (สวดมนต์)
	19.30 -21.30 น.	เรื่องลูกที่ดีของพ่อแม่
	21.30 น.	สรุปพักผ่อนแบบมีสติ
วันที่ 3 ของการฝึกอบรม วันที่ 4 ธันวาคม 2558	04.30 – 05.00 น.	ตื่นนอน / ทำภารกิจส่วนตัว
	05.30 - 06.30 น.	กิจกรรมภาคอบรมจิต (สวดมนต์) สาธิตการเดินจงกรมแบบมีสติ
	06.30 - 08.00 น.	พักทำภารกิจส่วนตัว / รับประทานอาหาร
	08.00 – 10.00 น.	เขียนบทความ / บอกความในใจ
	10.00 – 11.00 น.	กิจกรรมรวม / ซ้อมรับเกียรติบัตร
	11.00 – 12.00 น.	รับประทานอาหาร
	12.30 – 14.00 น.	อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ / เปิดใจ
	14.00 – 15.30 น.	พิธีมอบเกียรติบัตร / รับฟังโอวาท
	15.30 น.	เสร็จพิธี

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

ชื่อกิจกรรม เรื่อง สู่หนทางชาวพุทธเพื่อพัฒนาชีวิต

ระยะเวลา 2 ชั่วโมง

จัดการเรียนรู้ วันที่ 2 ธันวาคม 2558

เวลา 09.00 – 11.00 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้คณะสงฆ์กับสถานศึกษาได้แสดง (ธรรมปฏิสันถาร) ซึ่งกันและกันได้ถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนมอบตัวเป็นศิษย์ ให้คณะสงฆ์อบรมสั่งสอนเรื่อง ศีลธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนได้ถูกต้องเหมาะสม
3. เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมศีลธรรม ค่าคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนได้ถูกต้อง
4. เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจและปฏิบัติตนตามระเบียบวินัย ตลอดการอยู่ร่วมกันภายในวัด ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
5. เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีโอกาสสมาทานรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. การปฏิบัติตนเมื่อเข้ามาอยู่ภายในวัด
2. การแสดงตนด้วยความเคารพต่อบุคคลที่ควรบูชา
3. การดำรงตนให้น่ารักเป็นที่ชื่นชมของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ได้พบเห็น
4. การปฏิบัติให้เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

เตรียม รูป เทียน และเทียนฉนวนประจำโต๊ะหมู่บูชา

เก้าอี้สำหรับพระสงฆ์และฆราวาส

คำกล่าวรายงานวัตถุประสงค์ของการจัดงาน

คำกล่าวให้โอวาทและเปิดงาน

พระวิทยากรที่เป็นพิธีกรชี้แจงให้คำแนะนำนักเรียนในเรื่องต่อไปนี้

1. การเข้าสู่สถานที่ประชุม (ศาลาเอนกประสงค์) จัดระเบียบเข้านั่งบนอาสนะที่ปูไว้
2. การกระทำความเคารพบุคคล และสถานที่

3. การนั่ง (ผู้ชายนั่งท่าเทพบุตร, ผู้หญิงนั่งท่าเทพธิดา)
4. การกราบ (โดยกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์) อัญชลี วันทา ยกขึ้นไหว้อภิวาท หมอบลงกราบ ปฏิบัติตามคำสั่งของพระอาจารย์เพื่อความพร้อมเพียงและเป็นระเบียบเรียบร้อย หลังจากนั้นรอฟังสัญญาณและปฏิบัติเอง
5. ประสานงานคัดเลือกตัวแทนนักเรียน 3 คน แรก (ชาย 1 คน และหญิง 2 คน) เพื่อทำพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ นักเรียนอีก 2 คน ปฏิบัติศาสนพิธี คือ จุดเทียนชนวนมอบให้ประธาน ฝ่ายฆราวาสและถือพานแพ้มกล่าวรายงาน พร้อมกับพานดอกไม้รูปเทียนแพเพื่อมอบให้ประธานฝ่ายฆราวาส เริ่มซักซ้อมนักเรียนวิธีถือพานดอกไม้รูปเทียนแพ ตัวแทนนักเรียนหญิง (กล่าวนำ) อ่านคำปฏิญาณตนมอบตัวเป็นศิษย์พร้อมทั้งอาราธนา สมาทานศีล 5 โดยพร้อมเพียง
6. ประสานงานคัดเลือกตัวแทนครู 2 คน (ชายและหญิง) เพื่อรับดอกไม้รูปเทียนแพจากตัวแทนนักเรียนที่จะมามอบให้เพื่อไปถวายแก่ตัวแทนพระวิทยากร
7. พระวิทยากรที่เป็นพิธีกรกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัยเพื่อแสดงความเคารพสถานที่
8. สังเกตการณ์ (ความพร้อม) พระวิทยากรที่เป็นวิทยากรอาราธนาคณะพระวิทยากรร่วมพิธีเปิดโครงการและพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ของนักเรียน ซึ่งเป็นตัวแทนพระวิทยากรเป็นผู้ให้ศีล 5 แก่คณะครูและนักเรียนที่มาเข้ารับการฝึกอบรม

ขั้นตอนดำเนินการ

9. พระวิทยากรที่เป็นพิธีกรกราบอาราธนาประธานฝ่ายสงฆ์ขึ้นสู่อาสนะพิธีพร้อมทั้งเจริญพรเชิญประธานฝ่ายฆราวาส จุดเทียนรูป บูชาพระรัตนตรัย
10. เชิญประธานฝ่ายฆราวาสกล่าวรายงานพร้อมให้โอวาทแก่นักเรียนและคณะครู (ตั้งอย่างเนื้อหาเอกสารประกอบการฝึกอบรม)
11. ประธานฝ่ายฆราวาสถวายรูปเทียนแพแก่ประธานฝ่ายสงฆ์เพื่อเป็นการมอบหมายนักเรียนแก่คณะสงฆ์ได้ฝึกฝนอบรมสั่งสอน ต่อไป
12. พระวิทยากรที่เป็นพิธีกรเจริญพรเชิญตัวแทนครูที่ซักซ้อมเพื่อเริ่มพิธีกรรม
13. ตัวแทนนักเรียน 3 คน แรก (ชาย 1 คน และหญิง 2 คน) โดยตัวแทนนักเรียนหญิง กล่าวนำคำปฏิบัติตนมอบตัวแทนศิษย์อีก 2 คน ถือพานรูปเทียนแพเพื่อแสดงความเคารพและอาราธนาสมาทานศีล 5 ตามแผนที่ได้ซักซ้อมไว้เบื้องต้น (เอกสารประกอบการฝึกอบรม)
14. ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสนธิ์กับคณะครูและนักเรียนเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องของวิธีการดำรงตนในการอยู่วัดร่วมปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้โอวาทข้อคิด ทำพิธีเปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

ขั้นสรุป

15. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์ให้โอวาทเสร็จพระวิทยากรที่เป็นตัวแทนคณะครู และนักเรียน (กล่าวขอบคุณประธานฝ่ายสงฆ์)
16. ลำดับต่อไป พระวิทยากรที่เป็นพิธีกร ทำหัวใจให้ตรงกัน บอกกติกาการอยู่ค่ายคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งแจ้งสถานที่ต่างๆ วิธีการฝึกอบรม (ตามตารางฝึกอบรม)
17. ทดสอบความรู้ ความเข้าใจ ก่อนการฝึกอบรม และแนะนำคณะพระวิทยากรทั้งหมด (ตามตารางฝึกอบรม)

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. แบบการบรรยาย
2. ถามและตอบปัญหา
3. ฝึกปฏิบัติจริง
4. สาธิต

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

1. แฟ้มกล่าวรายงาน
2. พานดอกไม้ รูปเทียน
3. โต๊ะหมู่บูชา อาสนะ และพรม
4. บอร์ดข้อความ และรูปภาพ
5. คำกล่าวรายงานประธานฝ่ายฆราวาส
6. คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์
7. เอกสารประกอบคำบรรยาย
8. วีดีโอ, CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบคำบรรยาย
9. คอมพิวเตอร์

การวัดและประเมินผล

1. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการฝึกอบรม
 2. สังเกตพฤติกรรมนักเรียน
- ดำเนินการทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนฝึกอบรมนักเรียนพร้อมแจกเอกสาร

ภาคผนวก
ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

**ตัวอย่างเอกสารคำกล่าวรายงาน
คำกล่าวรายงานพิธีเปิด**

กราบนมัสการ คณะพระวิทยากร กราบเรียน.....ที่เคารพอย่างสูง
จากสถานการณ์ปัจจุบันนี้ สังคมมีความเจริญก้าวหน้าด้วยวิทยาการสมัยใหม่ คนส่วนใหญ่จึงยึดติดอยู่กับความสำเร็จทางวัตถุกันมาก จนขาดความเอาใจใส่ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม ปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขด้วยระบบศีลธรรม หากเยาวชนได้รับการเรียนรู้และอบรมสั่งสอนในเรื่องศีลธรรมด้วยความสมบูรณ์แล้ว ก็จะสามารถเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งหวังอยากเห็นเยาวชนของชาติ “เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และต้องมีความสุข” พัฒนาตนเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้เป็นไปตามลักษณะอันพึงประสงค์ เมื่อเป็นนี้ปัญหาที่ไม่ถูกสร้างขึ้นแก่สังคม เท่ากับเป็นการลดปัญหาอีกทางหนึ่ง

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งแห่งวัฒนธรรมความดีงามคู่ชาติไทยมาแต่โบราณ ระบบพุทธธรรมได้มีบทบาทช่วยจรรโลงจิตใจชาวไทยมาช้านาน ดังคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เหล่าบัณฑิตชนทั้งหลายจะน้อมนำมาเป็นแสงสว่างจุดส่องหนทางช่วยนำพาชีวิต และนำมาช่วยแก้ไขปัญหาสังคม ดังกล่าวข้างต้น

ทาง โรงเรียน.....ได้นำพานักเรียนระดับชั้น.....จำนวน.....คน คณะครู.....คน เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 1 วัดพระธาตุผาเงา เป็นระยะเวลา 2 คืน 3 วัน ระหว่างวันที่.....ถึง.....เดือน.....พ.ศ.25....โดยมีความคาดหวังดังต่อไปนี้

1. นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญทางพระพุทธศาสนา พร้อมเข้าใจหลักธรรม
 2. นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมพื้นฐาน เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
 3. นักเรียนจะมีจิตสำนึก ความรับผิดชอบในหน้าที่ตามวัยของตน มีค่านิยมที่เหมาะสม
 4. นักเรียนจะมีความสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ
 5. นักเรียนจะได้ร่วมกันแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการบำเพ็ญเพียรตามวัยของตน ปฏิบัติธรรม อธิฐานจิต เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ตามวาระโอกาสอันควรนี้
- บัดนี้ได้เวลาอันเป็นมงคลแล้ว ขอเชิญท่านประธานให้โอวาทแก่ผู้เข้ารับการอบรม และกล่าวเปิดโครงการพร้อมทั้งมอบนักเรียนให้พระวิทยากรฝึกอบรมเป็นลำดับต่อไป ตามปฏิธานมุ่งมั่นที่จะประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ และข้อกำหนดของค่ายอย่างเคร่งครัดเพื่อประโยชน์สุขของพวกเราทุกคน

ตัวอย่างเอกสารประกอบการฝึกอบรม
คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์
(สำหรับตัวแทนนักเรียนกล่าว)

คณะพระอาจารย์, และคณะครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีความตระหนักดีว่า, ชีวิตนี้สามารถพัฒนาได้, พวกข้าพเจ้า, จึงพยายามเป็นอย่างยิ่ง, ในการขวนขวาย, เพื่อพัฒนาตนเองให้สูงขึ้น, เหมือนดอกบัวที่เกิดขึ้นในโคลนตม, แต่ขึ้นมาบานอยู่เหนือน้ำ, โดยไม่เปื้อนโคลนและเปือกหน้า, มีแต่ความบริสุทธิ์, จึงคู่ควรเป็นดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้า, แม้พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, ก็พยายามพัฒนาให้เป็นเช่นนั้น

คณะพระอาจารย์, และคณะครูอาจารย์ที่เคารพ, แต่ทว่าการพัฒนาตนเอง, และยกระดับชีวิตของตนเองให้สูงขึ้นนั้น, รับว่าเป็นภาระที่หนักหนาของชีวิต, ลำพังเพียงสติปัญญาของพวกข้าพเจ้าเอง, ซึ่งมีอยู่ในขณะนี้, ย่อมลำบากเหลือเกิน, ที่จะพัฒนาชีวิตตนเอง, ให้ประสบผลสำเร็จในระดับสูงได้, ฉะนั้นจึงต้องอาศัยความเมตตากรุณา, จากคณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, ช่วยแนะนำพร่ำสอนอีกส่วนหนึ่ง, และนับว่าเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

คณะพระอาจารย์และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าใจถึงความรัก, ความห่วงใย, และความปรารถนาดี, ของครูอาจารย์ได้ดีเสมอมา, และเมื่อทราบว่, คณะครูอาจารย์, มีความประสงค์ที่จะให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าร่วมปฏิบัติธรรม, ตามโครงการอบรมคุณธรรม, จริยธรรม, เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ยังมีความซาบซึ้ง, ในพระคุณของท่านมากยิ่งขึ้น, ท่านมีไฉ่พ้อก็เหมือนพ้อมีไฉ่แม่ก็เหมือนแม่, ที่มีแต่ความรัก, และความปรารถนาดี, ต่อข้าพเจ้าเสมอมา

ด้วยความสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่, พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, จึงขอมอบกายและใจ, ให้แต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, เพื่อเป็นศิษย์ที่ดี, ของท่านทั้งหลาย, อันจะนำมาซึ่งความสุข, ความเจริญของข้าพเจ้าทั้งหลาย, สืบต่อไป

ในลำดับต่อไป, ขอให้เพื่อนนักเรียนทั้งหลาย, พร้อมใจกันกล่าวตามข้าพเจ้า, ดังนี้
 ข้าแต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบกายและใจแด่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จะตั้งใจศึกษา, เชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติธรรม, ด้วยความเคารพทุกประการ, ด้วยสัจจะวาจา, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงมีแต่ความสุขความเจริญ ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ตัวแทนนักเรียนมอบพานดอกไม้ แก่คณะครูอาจารย์แล้วคณะครูอาจารย์มอบให้พระวิทยากร)

ขอให้เพื่อนๆ ทุกคนกล่าวคำอาราธนาศีล 5 พร้อมกัน

มะยัง ภันเต, วิสุงวิสุง รักษะณัตถายะ, ติสระเณน, สะหะ, ปัญจะสีลานิ ยาจามะ
 ทุดิยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุงวิสุง รักษะณัตถายะ, ติสระเณน, สะหะ, ปัญจะสีลานิ ยาจามะ
 ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุงวิสุง รักษะณัตถายะ, ติสระเณน, สะหะ, ปัญจะสีลานิ ยาจามะ
 (แล้วว่าตามพระอาจารย์ เพื่อสมาทาน ศีล 5 ต่อไป)

เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมที่ 1.1 เรื่อง คำเกริ่นก่อนพิธีเปิด (สำหรับพระวิทยากร)¹

(ดนตรีหรือธนูไขแสง)

บริสุทธิ์จริงใจไร้เดียงสา... บอบบางกว่ามาลีแรกคลี่ช่อ
 ยุวชนสืบเหย้าเกิดเหล่ากอ... เหมือนเพชรรอเวลาเจียรระไน
 เสียงต่อการติดกับความหยาบกร้าน ง่ายต่อการหลงตามความแปลกใหม่
 เหมาะแก่การเสริมสร้างกำลังใจ เพื่อจะได้ก้าวมันถูกขั้นตอน
 หากเยาวชนสนใจสักนิด ภาวะจิตจะก้าวรุดไม่หยุดหย่อน
 พระศาสนาดังนำดับความร้อน ชี้นะสอนพัฒนาเยาวชนเป็นคนดี
 สำนักปฏิบัติธรรมประจำ อำเภอเชกาวัดโนนสำราญ ขอต้อนรับเยาวชนทั้งหลายสู่ค่าย
 คุณธรรมและศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา อีกรุ่นหนึ่งที่ได้มารับการอบรมอันเป็นการอบรม
 ธรรมะแนวใหม่ที่ผสมทั้งศาสตร์และศิลป์ในระบบ มัลลิตีมีเดีย ด้วยวิธีการอบรมแบบ 4 ส. คือ
 สนุก สงบ สาระ สำนึก ในท่ามกลางบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ และกว้างขวางเหมาะแก่การ
 เรียนรู้
 ขอเชิญท่านทั้งหลายได้น้อมจิตอันเป็นกุศล มีความสะอาด สว่าง สงบ พร้อมทั้งจะศึกษา
 และปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม นับจากนี้เป็นต้นไป เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน บัดนี้ได้เวลาอัน
 เป็นมงคลแล้วที่จะได้เริ่มการอบรม ขอเชิญท่านทั้งหลายได้เข้าสู่พิธีการเปิดอบรมค่ายคุณธรรม
 ณ บัดนี้

¹สิริวัฒน์ ไกรสินธุ์และคณะ. (2554.16). คู่มือวิทยากรโครงการอิมบวญ 999 วัดฯ.

เอกสารเย็บเล่ม.

เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมที่ 1.2 เรื่อง ศิษย์ที่ดี²

ศิษย์ที่ดีจะต้องปฏิบัติตนต่อไปนี้

- เรียนวิชาความรู้ และศิลปะด้วยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
- ทำให้เป็นคนมีสติปัญญาดี
- ทำให้ครูอาจารย์สุขกาย สบายใจ
- ได้รับความยกย่องสรรเสริญจากบัณฑิต
- เป็นที่รักของคนทั่วไป
- ใครๆ ก็อยากคบหาสมาคมด้วย
- เป็นผู้มีความเจริญสุขในชีวิต

ศิษย์ที่ดีปฏิบัติตนไม่ดีจะมีผลเสีย ดังนี้

- เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา
- ทำให้ครูอาจารย์เป็นทุกข์เดือดร้อนใจ
- ไม่มีใครยกย่องสรรเสริญ
- ใครๆ ก็ไม่อยากจะคบหาสมาคมด้วย
- มีแต่ความเสื่อม หากความเจริญในชีวิตไม่ได้

สรุป

ก่อนจะลูก ก็ต้องผ่าน ซึ่งการล้ม

ก่อนจะคม ก็ต้องผ่าน ซึ่งการท้อ

ก่อนจะเก่ง ก็ต้องผ่านการฝึกปรือ

ก่อนจะมีชื่อ ก็ต้องผ่านการฝึกตน

พวกเราทั้งหลายจงจำไว้ว่า คนเราจะมีชีวิตที่ดีงามได้ต้องอาศัยครูอาจารย์เป็นกระจกคอยส่องให้ และตัวเราเองก็ต้องพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดจากครูอาจารย์หรือผู้อื่นเสมอ และไม่ลืมที่จะนำความรู้ที่ได้ไปประพฤติปฏิบัติแสวงหาสิ่งที่ดีงามให้แก่ตนเองให้มากที่สุด และไม่ลืมตระหนักในการทำของตนเองว่า “ดี- ชั่ว อยู่ที่ตัวทำ สูง-ต่ำ อยู่ที่ทำตัว”

² วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี. (2550: ภาคผนวก).การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยาลัยพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมที่ 1.3 เรื่อง กฎระเบียบการอยู่ค่าย³

- ข้อที่ 1 การเข้าห้องประชุมเมื่อมีสัญญาณ เช่น เสียงเพลง, เสียงนกหวีด, เป็นต้น
 ข้อที่ 2 การถอดรองเท้า เป็นกลุ่ม เป็นแถว และเป็นระเบียบ
 ข้อที่ 3 การจัดแถวในห้องประชุมเวลานั่งร่วมกิจกรรม ใช้สัญญาณ สะอาด – สว่าง –
 สงบ

- ข้อที่ 4 การจัดแถวช่วงเข้าแถว ใช้สัญญาณจัดแถว ขวาหัน ซ้ายหัน แถวตรง สำรวม
 ข้อที่ 5 การออกห้องประชุม มี 2 กรณี ดังนี้

- กรณีที่หนึ่ง ถ้าออกจากห้องประชุมเป็นกรณีพิเศษ ต้องขออนุญาตก่อนทุกครั้งให้
 กล่าวคำขอบุคคลรับผม/เจ้าค่ะ แล้วลุกเดินแถวออก โดยต้องเดินเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งอย่าง
 สำรวม

- กรณีที่ 2 เมื่อเลิกแถวพร้อมกันหมด ให้นักเรียนชายกล่าวว่า “ขอบคุณครับ” นักเรียน
 หญิงกล่าวว่า “ขอบคุณเจ้าค่ะ” แล้วเดินออกไปอย่างสำรวม (เก็บมือ)

- ข้อที่ 6 การรับประทานอาหาร พระวิทยากร ควราชี้แจงและควบคุมขณะรับประทานอาหารด้วย

ข้อที่ 7 กิริยามารยาททั่วไป ที่ต้องแนะนำให้นักเรียนปฏิบัติจนชิน ติดตัวเป็นนิสัย เช่น
 การสนทนากับพระสงฆ์ต้องประนมมือ การเดินผ่านพระสงฆ์และผู้ใหญ่ หรือครูอาจารย์
 การพูดจาด้วยคำสุภาพ เป็นต้น

ข้อที่ 8 การติดป้ายชื่อ นักเรียนต้องติดบัตรให้เรียบร้อยทุกครั้ง ที่เข้าร่วมกิจกรรม
 (อาจใช้แบบติดหน้าอกหรือแบบคล้องคอตามแต่ความเหมาะสม) นักเรียนที่ทำผิดกฎระเบียบจะ
 ถูกยึดบัตรและให้ (*) ครั้งละ 1 ดาว ถ้าได้ 4 ดาว จะเชิญออกจากค่ายทันที และการเขียนชื่อใน
 ป้ายชื่อควรเขียนด้วย ปากกาเคมีสีใหญ่ หรือพิมพ์ตัวใหญ่ ความสูงไม่ต่ำกว่า 2 นิ้ว
 (เขียนเฉพาะชื่อเท่านั้น)

³ วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี. (2550: 165).การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียน
 สิงห์สะอาด อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

คำถามประจำแผ่นที่ 1

ชื่อ.....เลขที่.....

1.การที่จะเป็นลูกศิษย์ที่ดีจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

2.สถานที่อบรม มีชื่ออย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

เฉลยคำตอบ

1.การที่จะเป็นลูกศิษย์ที่ดีจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

- ตอบ
- เรียนวิชาความรู้ และศิลปะด้วยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
 - ทำให้เป็นคนมีสติปัญญาดี
 - ทำให้ครูอาจารย์สุขกาย สบายใจ
 - ได้รับค่ายก่อดงสรรเสริญจากบัณฑิต
 - เป็นที่รักของคนทั่วไป
 - ใครๆ ก็อยากคบหาสมาคมด้วย
 - เป็นผู้มี ความเจริญสุขในชีวิต

2.สถานที่อบรมมีชื่ออย่างไร

ตอบ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาจังหวัดหนองบัวลำภู

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

ชื่อกิจกรรม เรื่อง มารยาทชาวพุทธและศาสนาพืธี
จัดการเรียนรู้วันที่ 2 ธันวาคม 2557

ระยะเวลา 50 นาที
เวลา 13.00 – 13.50 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องมารยาทชาวพุทธ ศาสนาพืธีได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติศาสนาได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายและความสำคัญของมารยาทชาวพุทธและศาสนาพืธี
2. มารยาทและศาสนาพืธีรูปแบบต่างๆ
3. วิธีการปฏิบัติมารยาทที่จำเป็นในศาสนาพืธีต่างๆ
4. คุณค่าและประโยชน์ของการปฏิบัติมารยาทในศาสนาพืธีต่างๆ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

1. พระวิทยากรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทดลอง กราบพระรัตนตรัย พร้อมกัน เพื่อเตรียมความพร้อมและสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้
2. พระวิทยากรซักถามเรื่องมารยาทแล้วนำรูปภาพการไหว้ของนางงามจักรวาลโลกเป็นตัวอย่างให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมดูพร้อมกัน
3. พระวิทยากรบอกจุดประสงค์การเรียนรู้ชั่วโมงนี้เราทำความรู้จักมารยาทในการพูด การกราบ การไหว้และศาสนาพืธีต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจใน ความสำคัญของมารยาทชาวพุทธและศาสนาพืธีสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลอื่นได้

ขั้นดำเนินการ

4. พระวิทยากรบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจจากสื่อ Power Point เรื่องมารยาทชาวพุทธ ความหมาย ความสำคัญ ระเบียบแบบแผนหรือขอบเขตประจำตัวของบุคคลพึงปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและส่วนรวม ได้แก่ มารยาทการลุกนั่ง การแสดงความเคารพ การ

ไหว้ การกราบ ฯลฯ และศาสนพิธี ความหมาย ความสำคัญ ของพิธีประเภทต่างๆ และบอกคุณค่าประโยชน์ที่ผู้ปฏิบัติจะได้รับพอสังเขป ชักถามนักเรียนว่าได้เข้าร่วมพิธีใดบ้าง เกิดประโยชน์อย่างไร เล่ารายละเอียดที่เป็นประสบการณ์ที่นักเรียนควรทราบ เช่น การนิมนต์พระ , การเตรียมสถานที่ของเจ้าภาพ การประเคน ฯลฯ

5. การฝึกปฏิบัติมารยาทชาวพุทธ

พระวิทยากรให้ผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมได้ทำความเคารพ , การไหว้, การกราบ และทดสอบตามสถานการณ์ โดยสุ่มคัดเลือกตัวแทนออกมายกตัวอย่างให้เพื่อนๆ ดู แล้วฝึกปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ (เอกสารทบทวนบทบาทสมมุติ)

6. พระวิทยากรคัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาสาธิต ศาสนพิธีให้เพื่อนเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่าง เรื่องการประเคนของพระสงฆ์

ขั้นสรุป

7. นักเรียนและพระวิทยากรช่วยกันสรุปโดยการปฏิบัติจริง ใช้บทกลอน สุภาษิตและคำคม

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. การบรรยาย
2. ถาม และตอบปัญหา
3. ฝึกปฏิบัติจริง
4. การสาธิต และแสดงบทบาทสมมุติ

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

1. เอกสารประกอบคำบรรยาย
2. วีดีโอ, CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบคำบรรยาย
3. คอมพิวเตอร์
4. เครื่องถวายสังฆทาน
5. ศาสนสุภาษิต บทกลอน คำคม
6. รูปภาพ การกราบ การไหว้

การวัดและประเมินผล

1. พระวิทยากรประเมินผลการปฏิบัติการสอนของผู้เข้ารับการอบรม
2. ข้อคำถาม
3. สังเกตความพร้อม และสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

เอกสารประกอบการบรรยาย ที่ 2.1

ตัวอย่างการสอนวิธีการฝึกปฏิบัติการไหว้¹

พระอาจารย์สาธิตการไหว้ในรูปแบบต่าง ๆ

1. การไหว้พระ ให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว นี่คือการไหว้พระ พระท่านเป็นผู้มีศีลมากกว่าเรา เราควรให้ความเคารพสูงสุด
2. การไหว้พ่อ – แม่ หรือผู้ปกครอง เอาหัวแม่มือจรดปลายจมูก เพราะพ่อ – แม่ หรือผู้ปกครอง เปรียบเสมือนกับลมหายใจ การทำความเคารพนั้นต้องให้กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน
3. การไหว้ครู – อาจารย์ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงท่าไหว้ครู – อาจารย์ โดยกำหนดให้นิ้วหัวแม่มือจรดที่ปาก เพราะครูเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนพวกเราให้อ่านออกเขียนได้
4. การไหว้ผู้ที่เคารพทั่วไป หัวแม่มือจรดปลายคาง
5. ไหว้ผู้เสมอกันประนมมือไว้ที่หน้าอกเป็นการแสดงความเคารพด้วยความจริงใจต่อกัน

พระอาจารย์ซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า ทำไมไหว้ผู้ที่เคารพทั่วไป จึงเอาหัวแม่มืออยู่ตรงคาง เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมตอบแล้ว เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตผ่านอะไรๆ มา มากกว่าเรา พระวิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า ยอดคนกับยอดไม้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร เมื่อผู้เข้ารับการอบรมตอบแล้ว

พระวิทยากรสรุปว่า เหมือนกันตรงที่มีความอ่อนน้อม ยอดไม้เวลาโดนลมจะอ่อนลู่ไปตามลมยอดไม้ก็ไม่หักต้นไม้ที่แข็งถือเมื่อโดนลมก็จะหักโค่นเสียก่อนผู้ที่หวังความเจริญก้าวหน้าจึงต้องอ่อนน้อมต่อมตน ถึงจะเป็นที่รักใคร่

บทกลอน

อ่อนน้อมต่อมกาย จิตใจสุภาพ
 ซึมทราบใจชน ผู้คนสรรเสริญ
 กระค้ำถือดี มีมีจำเริญ
 น่ารักเหลือเกิน อ่อนน้อมต่อมตน

2

¹ ธรรมศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). คู่มือการอบรมจริยธรรมนักเรียน. โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.

² อ้างแล้ว(หน้า. 27).

เอกสารประกอบการบรรยาย ที่ 2.2

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ³

คำว่า มรรยาท หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือขอบเขต หรือข้อจำกัดที่บุคคลพึงปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม ผู้ที่มีมรรยาท คือผู้ที่มีกิริยาวาจาที่เรียบร้อย

คำว่า ชาวพุทธ ในที่นี้ หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาทั่วไป ผู้ที่มีมรรยาทงาม ทั้งงามนอก คือ มีกิริยาวาจาสุภาพนุ่มนวล และงามใน คือใจบริสุทธิ์ สะอาดด้วย จึงสมกับนามที่ว่าเป็นชาวพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

ความสำคัญของการมีมรรยาท

มรรยาททำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมทั้งยังเป็นการประกาศศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อยู่ในตัวว่ามีการประพฤติที่ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉาน เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบได้ด้วยการฝึกมารยาทเราชาวไทยสมควรอย่างยิ่งที่จะมีมรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทการลูกหนึ่ง

การลูก การหนึ่ง	5 จังหวะ
การหนึ่งจังหวะที่	1 ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหลัง
การหนึ่งจังหวะที่	2 ชันเข้าขวา
การหนึ่งจังหวะที่	3 นั่งคุกเข่า
การหนึ่งจังหวะที่	4 นั่งพับเพียบ
การหนึ่งจังหวะที่	5 มือทั้งสองประสานกันวางที่หน้าขา
การหนึ่งจังหวะที่	1 นั่งคุกเข่า
การหนึ่งจังหวะที่	2 ชันเข้าซ้ายขึ้น
การหนึ่งจังหวะที่	3 ยืนตรง
การหนึ่งจังหวะที่	4 ชิดเท้า
การหนึ่งจังหวะที่	5 มือทั้งสองประสานกันค้ำมือซ้อนกัน

มรรยาทในการแสดงความเคารพ

1. การพนมมือ มาจากคำว่า "อัญชลี" คือ การกระพุ่มมือทั้งสองประนมขึ้นไหว้ระหว่างอกให้ปลายตั้งข้างบน โดยฝ่ามือทั้งสองชิดกัน ใช้แสดงความเคารพในการไหว้ การกราบพระ

รัตนตรัย การฟังพระสวด ฟังเทศน์ เป็นต้น

2. การไหว้ “ไหว้” เป็นคำไทย บาลีใช้คำว่า “นมัสการ” สันสกฤตใช้คำว่า “วันทา” คือ การยกมือกระพุ่มที่ทรวงอก ให้ฝ่ามือทั้งสองประกบกัน นิ้วชิดกันปลายนิ้วตั้งตรงขึ้น ให้เอนหน้า ประมาณ 50 องศา ให้ศอกทั้งสองข้างแนบลำตัวแล้วยกมือประนมขึ้นจรดไบหน้าพร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อยส่วนปลายนิ้วหัวแม่มือนั้นจะจรดที่เหนียงขึ้นอยู่ว่าจะไหว้ผู้ใด

สำหรับชายเวลาไหว้ยืนส้นเท้าชิดปลายเท้าแยกออกเล็กน้อยพร้อมกับค้อมตัวลงให้มาก สำหรับหญิง ให้ก้าวขาขวาไปด้านหน้าเพื่อยันพื้นกันล้ม ย่อตัวค้อมศีรษะให้มาก ยกเว้น ไหว้ผู้เสมอกันไม่ต้องย่อตัว

1. ไหว้พระภิกษุ หัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว เพราะท่านเป็นผู้มีศีล ให้สติปัญญาแก่เรา
2. ไหว้บิดามารดาหัวแม่มือจรดปลายจมูก เพราะท่านเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เรา
3. ไหว้ครู อาจารย์ หัวแม่มือจรดปาก เพราะท่านใช้ปากอบรมสั่งสอนเรา
4. ไหว้ผู้เคารพทั่ว ๆ ไป หัวแม่มือจรดปลายคาง เพราะเป็นผู้ผ่านโลกมาก่อนเป็นฐาน

ให้เราพักฟัง

5. ไหว้ผู้เสมอกัน ประนมมือไหว้ที่หน้าอก เพราะคนเราคบกันที่ใจต้องจริงใจต่อกัน

3. การรับไหว้ ยกมือประนมขึ้นรับไหว้ระหว่างอกพร้อมกับก้มศีรษะเล็กน้อย ไม่ต้องค้อมหรือย่อตัว ใช้กรณีเมื่อผู้อ่อนอาวุโส หรืออายุน้อยกว่ามาไหว้

4. การกราบ มาจากภาษาบาลีว่า “อภิวาท” คือ การหมอบลงที่พื้นพร้อมกันกระพุ่มมือ ใช้ได้ทั้งการกราบพระและบุคคลธรรมดาแต่ในรูปแบบในการปฏิบัติต่างกัน

การกราบพระรัตนตรัย ต้องกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งประกอบด้วยองค์ 5 ได้แก่ เข้า 2 ฝ่ามือ 2 หน้าผาก 1 รวมเป็น 5 วิธีกราบ ดังนี้ ท่าเตรียม ชายนั่งเทพบุตร คือนั่งคุกเข่า ปลายเท้าตั้งเข่าทั้งสองแยกจากกันพองามประมาณ 1 คืบของตน คว่ำมือพาดไว้ที่เหนือเข่า หญิงนั่งท่าเทพธิดา คือนั่งให้เข่าทั้งสองชิดกัน ส้นเท้าราบหงายฝ่าเท้าขนานกับพื้น (นั่งทับส้น) มี 3 จังหวะ คือ

จังหวะที่ 1 เรียกว่า “อัญชลี” คือพนมมือไว้ที่ระดับอก

จังหวะที่ 2 เรียกว่า “วันทา” คือยกมือที่ประนมขึ้นจรดศีรษะ และก้มศีรษะลงเล็กน้อย

จังหวะที่ 3 เรียกว่า “อภิวาท” คือ ลดมือทั้งสองลง น้อมตัวไปข้างหน้า ก้มลงกราบพร้อมกับทอดมือทั้งสองกับพื้นพร้อมกัน (ไม่ใช่ลงคนละที) คว่ำมือทั้งสองแบบราบ ให้นิ้วทั้ง 5 ชิดกัน มือทั้งสองวางห่างกันประมาณ 4-5 นิ้ว ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดพื้นในระหว่างมือทั้งสอง ชาย ให้ข้อศอกต่อเข่าทั้งสองและจรดกับพื้น

หญิง ศอกทั้งสองคร่อมกัน

จากนั้นลูกเงยขึ้นแล้วปฏิบัติต่อไปเช่นนี้จนครบ 3 ครั้ง แล้วยกมือขึ้นประนม “จบ” ที่หน้าผากอีกครั้ง

การกราบพระรัตนตรัย เพื่อความพร้อมเพียงกัน

- เมื่อกราบครั้งที่ 1 ให้กล่าวออกเสียงว่า “พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึกของข้าพเจ้า”
 เมื่อกราบครั้งที่ 2 ให้กล่าวออกเสียงว่า “พระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึกของข้าพเจ้า”
 เมื่อกราบครั้งที่ 3 ให้กล่าวออกเสียงว่า “พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึกของข้าพเจ้า”

การหมอบกราบ ใช้กราบบุคคลทั่วไป มีวิธีดังนี้ นั่งพับเพียบเก็บปลายเท้าวางมือทั้งสองประสานกันไว้ปลายเข่าก่อน เวลากราบให้วางแขนทั้งสองราบลงกับพื้น เข่าซ้ายอยู่ระหว่างแขนทั้งสองมือพนมวางลงพร้อมกับก้มศีรษะให้หน้าผากจรดหัวแม่มือที่ประนมวางที่พื้นนั้นไม่แบมือกราบครั้งเดียว

การกราบศพ ถ้าเป็นศพพระ กราบเบญจางคประดิษฐ์ ศพบุคคลทั่วไปกราบแบบหมอบกราบ ถ้าผู้ตายเป็นเด็กไม่ต้องกราบ นั่งสงบก็พอ

³ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2554: 37-45). มารยาทไทย. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เอกสารประกอบการบรรยาย ที่ 2.3

เรื่อง ศาสนพิธี⁴

ความหมายของคำว่า ศาสนพิธี

ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือระเบียบแบบแผนอันดีงาม ที่พึงปฏิบัติให้เหมาะสมกับพิธีกรรมต่างๆ

ประโยชน์ของการประกอบ ศาสนพิธี

1. ประโยชน์ทางใจ ช่วยให้เกิดคุณธรรมขึ้นในตัวผู้ปฏิบัติ ได้แก่

- 1.1 ความมีสติ
- 1.2 ความสามัคคี
- 1.3 ความเป็นระเบียบประณีตงดงาม
- 1.4 เกิดความชุ่มชื้นเบิกบานใจ
- 1.5 เกิดความฉลาด

2. เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาติที่ไม่มีชาติใดเหมือน แสดงถึงความเป็นไทยมิใช่ทาสทั้งยังป้องกันมิให้เอกลักษณ์ของชาติถูกทำลาย

3. มีส่วนช่วยธำรงพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีเป็นขั้นตอนชักจูงให้ผู้ปฏิบัติซาบซึ่งเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีใจมุ่งมั่นที่จะศึกษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในขั้นลึกต่อไป ศาสนพิธีแบ่งออกเป็น 4 หมวด คือ

- 1.หมวดกุศลพิธี ว่าด้วย พิธีบำเพ็ญกุศล ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีรักษาอุโบสถศีล พิธีเวียนเทียน เป็นต้น
- 2.หมวดบุญพิธีว่าด้วยพิธีบำเพ็ญบุญเลี้ยงพระ ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น
- 3.หมวดทานพิธี ว่าด้วย พิธี ถวายทาน ได้แก่ ทานวัตถุ 10 อย่าง
- 4.หมวดปกิณกะ ว่าด้วย พิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ พิธีแสดงความเคารพ การประเคนของการกรวดน้ำ และคำอาราธนาคำถวายทานต่างๆ

1. หมวดกุศลพิธี

พิธีเวียนเทียน ในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่ 4 วัน คือ

- 1.วันวิสาขบูชา (วันพระพุทธ) ตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน
- 2.วันมาฆบูชา (วันพระสงฆ์) ตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 เป็นวันที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น 4 ประการ เรียกว่า “จาตุรงสนนิบาต” พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ท่ามกลางพระสงฆ์ 1,250 รูป ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร ในกรุงราชคฤห์
- 3.วันอาสาฬหบูชา (วันพระธรรม) ตรงกับวันเพ็ญเดือน 8 พระพุทธเจ้าแสดงธรรมครั้งแรก

แรก เป็นวันที่พระรัตนตรัยครบองค์ กล่าวคือ อัญญาโกณฑัญญะ ได้ฟังธรรมแล้วเกิดดวงตาเห็นธรรมได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนา

4. วันอัฐมีบูชา ตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้า (ปัจจุบันไม่ได้จัดเวียนเทียนกันในวันนี้)

หมายเหตุ วันสำคัญทั้ง 4 วัน ถ้าปีใดเป็นปีที่มีอธิกมาส (เดือน 8 สองหน) ให้เลื่อนไปอีกเดือนหนึ่ง

2. หมวดบุญพิธี

บุญพิธีได้แก่ พิธีทำบุญมีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ทำบุญในงานมงคล เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ฯลฯ
2. ทำบุญในงานมงคล เช่น งานศพ ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาม ฯลฯ

ผู้เกี่ยวข้องในพิธี การทำบุญทั้ง 2 ประเภทนี้มีผู้เกี่ยวข้อง 2 ฝ่าย คือ เจ้าภาพ หรือทายก และพระภิกษุหรือปฏิบัติาหค โดยที่แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ดังนี้

1. จัดทำสถานที่ประกอบพิธี จัดโต๊ะหมู่เก้าอี้สำหรับไว้ต้อนรับแขก
2. จัดโต๊ะหมู่บูชาพร้อมเครื่องอุปกรณ์ครบชุด
3. ชันหรือบาตรน้ำมนต์ที่พรหมน้ำมนต์
4. สายสิญจน์สำหรับเวียนเทียนรอบบ้านหรือห้องพิธี
5. ปูสาดและเตรียมเครื่องรับรองต้อนรับพระ (น้ำร้อน น้ำชาตามสมควร) กระโถน
6. เมื่อพระสงฆ์มาถึงเจ้าภาพออกไปต้อนรับและนิมนต์เข้าสถานที่จัดพิธี
7. เมื่อพระสงฆ์นั่งเรียบร้อยแล้ว ถวายเครื่องรับรอง น้ำร้อน น้ำชา
8. เจ้าภาพจุดธูปบูชาพระรัตนตรัย (กราบ 3 ครั้ง)
9. คำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย
10. อาราธนาศีล
11. อาราธนาพระปริตร (กรณีมงคล) พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
12. อาราธนาธรรม (กรณีมีงานเทศน์แสดงธรรม)
13. อาราธนาธรรม (กรณีงานอวมงคล) พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม
14. กล่าวคำถวายสังฆทาน (ในกรณีมีการถวายอาหารเข้าหรือเพล)
15. ถวายภัตตาหารและเครื่องไทยธรรม
16. พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำรับพร
17. เสร็จพิธีส่งพระสงฆ์กลับวัด

การนิมนต์พระ

งานมงคล มักนิมนต์จำนวนคี่ เช่น 5-7-9 รูป ปัจจุบันนิยม 9 รูป (หรือขึ้นอยู่กับจำนวนพระที่มีอยู่ในแต่ละวัด)

งานอวมงคล มักนิยมจำนวนคู่ เช่น 4 รูป 10 รูป ถ้าสวดเจมนิยมนิมนต์ 20-50-100 รูป ถ้าสวดมาติกา (สวดก่อนเผา) นิมนต์ทำอายุหรือน้อยกว่าก็ได้
วิธีนิมนต์ นิมนต์ด้วยวาจาหรือทำหนังสืออาราธนานิมนต์ โดยระบุด้วยว่าไปงานอะไร กำหนดเวลา สถานที่ จำนวนพระ จะจัดรถมารับหรือให้ท่านไปเอง ระวังเวลานิมนต์ฉันภัตตาหารอย่าระบุชื่ออาหารเพราะผิดพระวินัย

การจัดอาหารถวาย

1. เนื้อ 10 อย่างต้องห้ามสำหรับพระ คือ เนื้อมนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข ภูเขา ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว หมี เนื้อที่มีขายตามท้องตลาดฉันได้
 2. ห้ามของดิบที่ยังมีได้ทำสุกด้วยไฟ เช่น ปลาดิบ เป็นต้น
 3. ห้ามเนื้อที่ฆ่าเจาะจง (อุทิศสะสมังสะ) ถวายพระ แต่ถ้าพระภิกษุไม่ได้ยินเสียงร้องและไม่ได้สงสัยว่าเขาฆ่าเพื่อถวายพระเฉพาะเจาะจง ไม่ถือเป็นโทษ ฉันได้
 4. ผลไม้ที่มีเมล็ดอาจนำไปเพาะขึ้นได้ เช่น มะม่วงให้ปอกเปลือกแกะเมล็ดออก
 5. ห้ามอาหารที่มีสุราผสม จนมีกลิ่น สี รส ปรากฏได้ว่ามีสุราปน
- การประเคนของพระก็เพื่อป้องกันการหยิบฉันของที่เจ้าของยังไม่อนุญาต การประเคน คือ การยกสิ่งของอันสมควรแก่สมณะบริโภคที่ไม่ผิดพุทธบัญญัติด้วยการน้อมถวายให้พระภิกษุรับประเคนนั้นด้วยความเคารพ

หลักการปฏิบัติเกี่ยวกับการประเคน

องค์แห่งการประเคน มี 5 คือ

1. ของประเคนต้องไม่ใหญ่โตและหนักเกินไป เพราะต้องยกสิ่งของนั้นให้พ้นจากพื้น
2. การประเคนต้องอยู่ในหัตถบาท (ช่วงแขนห่างจากพระ ประมาณ 1 ศอก)
3. ผู้ประเคนน้อมสิ่งที่ประเคนนั้นด้วยมือก็ได้หรือที่เกี่ยวเนื่องด้วยกายก็ได้ เช่น ใช้ทัพพีตักถวาย
4. ผู้ประเคนน้อมสิ่งที่ประเคนนั้นเข้ามาด้วยอาการเคารพนอบน้อม
5. สำหรับผู้ชายพระรับประเคนด้วยมือได้ แต่ผู้หญิงพระจะใช้ผ้าทอดรับ ใช้บาตรหรือจานรับก็ได้ในกรณีของใหญ่โต เช่น กุฎี ให้ใช้การรินน้ำถวาย หรือใช้สายสิญจน์น้อมถวายแทน

ข้อควรจำ

1. ถ้าพระภิกษุหนึ่งกับพื้นหรือเก้าอี้ ผู้ประเคนชายนั่งคุกเข่า หญิงนั่งท่าราบ ถ้าในกรณีพระภิกษุหนึ่งที่สูง เช่น โต๊ะอาหาร ผู้ประเคนยืนค้อมตัวประเคนสิ่งของก็ได้
2. ประเคนเฉพาะของฉัน ส่วนของใช้บางอย่าง เช่น กระโถน จาน ช้อน ไม่ต้องประเคนให้วางไว้เท่านั้น
3. ภัตตาหารทุกชนิดที่ประเคนแล้วจับต้องอีกไม่ได้ ถ้าผลอจับต้อง ต้องประเคนใหม่
4. เมื่อประเคนเสร็จแล้วให้กราบพระ 3 ครั้ง ถ้ายืนประเคนให้ยกมือไหว้ กรวดน้ำ นิยมกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คือ การแผ่ส่วนบุญด้วย

การหลั่งน้ำ

วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกรวดน้ำ

1. น้ำที่ใช้ควรเป็นน้ำสะอาด
2. ใช้ภาชนะสำหรับกรวดน้ำหรือแก้วแทนก็ได้
3. กรวดน้ำเมื่อพระภิกษุผู้เป็นประธานเริ่มสวดว่า
 ยะถา วาริวะหา... ..มณีโชติระโส ยะถา...รินน้ำให้หมด

เมื่อพระรูปที่สองขึ้น...สัพพีติโย...ให้ประนมมือรับอนุโมทนาไปจนจบ

4. กราบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง
5. นำน้ำนั้นไปเทโคนต้นไม้

การแผ่เมตตา เมื่อกรวดน้ำเสร็จแล้วจึงแผ่เมตตาอุทิศไปให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลาย

3. หมวดทานพิธี

การถวายทาน คือ ถวายวัตถุที่ควรให้เป็นทานด้วยความเต็มใจเรียกว่า “ทานวัตถุ”

มี 10 อย่าง

1. ภัตตาหาร
2. น้ำรวมทั้งน้ำดื่ม
3. ผ้าเครื่องนุ่งห่ม
4. ยานพาหะนะ สงเคราะห์ปัจจัยค่าโดยสารเข้าด้วย
5. มาลาดอกไม้เครื่องบูชา
6. ของหอม หมายถึง รูปเทียนบูชาพระ
7. เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องสุขภัณฑ์สำหรับชำระร่างกาย มีสบู่ เป็นต้น
8. เครื่องที่นอน
9. ที่อยู่อาศัยมี กุฏิ เสนาสนะ เป็นต้น
10. เครื่องตามประทีป มีเทียนน้ำมัน ไม้ขีดไฟ และอุปกรณ์ไฟฟ้า

การถวายทานในพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง

1. ปาฏิบุคลิกทาน หมายถึง ทานที่ถวายเจาะจงพระภิกษุ สามเณรรูปใดรูปหนึ่ง
2. สังฆทาน หมายถึง ทานที่ถวายแก่หมู่คณะ ถวายเป็นส่วนรวมภายในวัด

ระยะเวลาที่ถวายทานมักนิยมเป็น 2 คือ

- 2.1 กาลทาน หมายถึง ถวายในกาลที่ควรถวายสิ่งนั้น เช่น ถวายผ้ากฐิน เป็นต้น
- 2.2 ออกทาน หมายถึง ถวายไม่เนื่องด้วยกาล เช่น ทอดผ้าป่า ทำบุญตักบาตร

เป็นต้น

⁴ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2554: 47-50). มารยาทไทย. โรงพิมพ์
 ศรุสภาลาดพร้าว.

เอกสารตัวอย่างบทบาทสมมติ 2.4

มรรยาทในการไหว้

วิธีการ

- เรียกผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมา 3 คน แสดงวิธีการทำความเคารพ เพื่อให้เพื่อนๆ ดู เป็นตัวอย่างและช่วยกันตัดสินว่าทำถูกต้องหรือไม่
- ตอนที่ 1 การไหว้พระ
 คนที่ 2 สมมติให้เป็นพระสงฆ์ ยืนอยู่ และเดินผ่าน
 คนที่ 2,3 สมมติให้เป็นเด็ก เดินผ่านพระสงฆ์ และยืนอยู่ เห็นพระสงฆ์เดินผ่านมาให้เพื่อนๆ ตัดสินว่าทำถูกหรือไม่ (ถ้าไม่ถูกให้ทำใหม่)
- ตอนที่ 2 การไหว้ พ่อ-แม่
 คนที่ 1,2 สมมติให้เป็น พ่อแม่
 คนที่ 3 สมมติให้เป็นลูกทำความเคารพพ่อ – แม่ ให้เพื่อนๆ ตัดสินว่าทำถูกหรือไม่ (ถ้าไม่ถูกให้ทำใหม่)
- ตอนที่ 3 การไหว้ครู
 คนที่ 1 สมมติให้ไหว้ครู – อาจารย์
 คนที่ 2,3 สมมติให้เป็นนักเรียนเดินผ่านครู – อาจารย์ และเห็นครูอาจารย์เดินผ่านมาให้เพื่อนๆ ตัดสินว่าทำถูกหรือไม่ (ถ้าไม่ถูกให้ทำใหม่)
- ตอนที่ 4 การไหว้ผู้ใหญ่
 คนที่ 1 สมมติให้เป็นผู้ใหญ่
 คนที่ 2,3 สมมติให้เป็นเด็กๆ เข้าผู้ใหญ่ และต้อนรับผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมให้เพื่อนๆ ตัดสินว่าทำถูกหรือไม่(ถ้าไม่ถูกทำใหม่)
- ตอนที่ 5 การไหว้ตัวเอง
 คนที่ 1 สมมติให้พ่อค้า – แม่ค้า
 คนที่ 2 สมมติให้เป็นลูกค้า – คนซื้อของ ให้เพื่อนๆ ตัดสินว่าทำถูกหรือไม่ (ถ้าทำไม่ถูกทำใหม่)

หมายเหตุ

ไม่ต้องบอกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำความเคารพ แต่ให้ซักถามเพื่อนๆ ว่าปฏิบัติหรือไม่

คำถามประจำแผนที่ 2

ชื่อ.....เลขที่.....

1.คำว่า ชาวพุทธ คือใคร

ตอบ

2.เนื้อต้องห้ามสำหรับพระ มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

เฉลยคำตอบ

ข้อ 1 หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ไป ผู้ที่มีมรรยาทงาม ทั้งงามนอก คือ มีกิริยาวาจา สุภาพนุ่มนวล และงามใน คือใจบริสุทธิ์ สะอาดด้วย จึงสมกับนามที่ว่าเป็นชาวพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

ข้อ 2 เนื้อ 10 อย่างต้องห้ามสำหรับพระ คือ เนื้อมนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข ภู ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือ เหลือง เสือดาว หมี

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

ชื่อกิจกรรม เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต

ระยะเวลา 45 นาที

จัดการเรียนรู้ วันที่ 2 ธันวาคม 2558

เวลา 14.00 – 14.45 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจปฏิบัติตนให้เป็นเพื่อนที่ดีสำหรับเพื่อนได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลในสังคมฯ ได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายของเพื่อน
2. ประเภทและลักษณะของเพื่อน
3. หน้าที่ของเพื่อนที่ดี
4. คุณธรรมที่นำมาปฏิบัติในการคบเพื่อน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

I. ขั้นนำ

1. พระวิทยากรเกริ่นนำ และสนทนาเกี่ยวกับการคบเพื่อนและสนทนากับผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประมาณ 3-5 คน
2. พระวิทยากร อธิบายเพิ่มเติมเรื่องความหมายที่มาของคำว่า “เพื่อน” (เอกสารประกอบคำบรรยาย)
3. พระวิทยากรพาทำกิจกรรมนั้นทนาการสอดแทรกหลักคุณธรรม

ขั้นดำเนินการ

4. พระวิทยากร (เกริ่นนำ) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวกและมีการพึ่งพาอาศัยกันดังนั้นการจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้จึงต้องมีความสำคัญในสัมพันธต่อกัน ซึ่งพระพุทธองค์ได้กำหนดไว้ในทศ 6

5. โดยให้นักเรียนศึกษาโดยจดคำบรรยายในเพาเวอร์พอยต์ (Power point) ดังนี้
- 5.1 ทิศเบื้องหน้า บิดา มารดา
 - 5.2 ทิศเบื้องขวา ครู อาจารย์
 - 5.3 ทิศเบื้องซ้าย เพื่อน
 - 5.4 ทิศเบื้องหลัง บุตร ภรรยา สามี
 - 5.5 ทิศเบื้องบน สมณะ ชี พราหมณ์
 - 5.6 ทิศเบื้องล่าง ข้าทาส บริวาร
6. นักเรียนศึกษา ความหมายของเพื่อน ทิศเบื้องซ้าย หรือเพื่อน เป็นทิศเบื้องซ้าย เกี่ยวกับเพื่อน
- 6.1 ประเภท และลักษณะของเพื่อน
 - 6.2 หน้าที่ของเพื่อนที่ดี
 - 6.3 คุณธรรมจริยธรรมที่นำมาปฏิบัติในการคบเพื่อน
 - 6.4 สุภาสิต และบทกลอน
 - 6.5 ลักษณะ ประเภทเพื่อนที่ดี และคุณธรรมในการคบเพื่อน
7. นักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมนันทนาการสร้างความคุ้นเคยในการอยู่ร่วมกันกับคำว่าเพื่อน โดยศึกษาเอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง เพื่อนที่ดีของเพื่อน และเอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ประเภทลักษณะ, หน้าที่ของเพื่อนที่ดีและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงปฏิบัติในการคบเพื่อน

ขั้นสรุป

พระวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยกันสรุปลักษณะของกัลยาณมิตรที่ดี ควรคบหา

1. สรุปและให้ข้อคิดต่างๆ ในการคบเพื่อน ลักษณะเพื่อนที่ดีของเพื่อน
2. สุภาสิตและบทกลอน

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. แบบกิจกรรมนันทนาการ
2. ถาม และตอบปัญหา

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อ และวัสดุอุปกรณ์

1. คอมพิวเตอร์ / เพลง
2. Power point
- 3.

การวัดผลและประเมินผล

1. วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
2. ข้อคำถาม
3. สังเกตความพร้อม และสนใจของผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรม

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 3.1

ธรรมบรรยาย เรื่อง “เพื่อนที่ดีของเพื่อน”¹

เมื่อเราพูดถึงคำว่าเพื่อน บางคนอาจจะบอกว่าคนที่ เป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่ นานน่าจะรู้สึกดีว่าความเป็นเพื่อนนั้นคืออะไร แต่วันนี้เราจะมาพูดถึงในแง่ของธรรมะ โดยเอาประสบการณ์ของเราเองว่าเป็นเพื่อนกันมายาวนานและมิตรภาพยั่งยืนได้นี้เพราะมีธรรมอะไร เราอาจจะมีเพื่อนที่คบกันมาตั้งแต่เรียนอนุบาลเป็นเพื่อนที่สนิทกันมาก ภาษาบาลีเรียกว่า สหปงฺกุภิกฺข หมายถึง เพื่อนที่เล่นสนุกสนานด้วยกัน เล่นขายของ ปั่นตุ๊กตา

เพื่อนเป็นมิตรและสหาย

คำว่า “เพื่อน” ภาษาบาลีมี 2 คำ คือ “มิตร” และ “สหาย” ทั้งสองมีความหมายไม่เหมือนกันบางคนได้เพียง แต่ไม่ได้เป็นสหาย บางคนเป็นเพียงสหาย ไม่ได้เป็นมิตร ที่มาของคำว่า “เพื่อน” เพราะมาจากคำว่า “พวก”

พ. คือ ฟังพา , อาศัยกันได้

ว. คือ ไว้วางใจ , ไว้เนื้อเชื่อใจ

ก. คือ เกรงอก , เกรงใจต่อกัน

คำว่า “มิตร” หมายถึง คนที่คบกันด้วยความชอบพอรักใคร่ มาจากคำว่า เมตตา แต่บางคนเป็นได้เพียงแค่เจ้านาน และผู้รับใช้ เพราะไม่มีความเป็นมิตร คือ ขาดน้ำใจที่ดีต่อกัน

คำว่า “สหาย” หมายถึง ผู้ที่ทำการกิจกรรมร่วมกัน ร่วมโชคชะตาเดียวกัน เรียนด้วยกันมา ถ้ามีน้ำใจต่อกันเป็นพื้นฐาน มิตรก็พัฒนาเป็นสหาย สหายก็กลายเป็นมิตร ดังพุทธสุภาษิตว่า มตุโต หเว สตุตฺตปเทน โหติ

เดินทางร่วมกันเจ็ดก้าว ชื่อว่า เป็นมิตร

สหายโย ปน ทฺวาทสเกน โหติ

เดินทางร่วมกันสิบสองก้าว ชื่อว่า เป็นสหาย

มาสขุตฺตมาเสน จ ญฺาติโหติ

อยู่ร่วมกันหนึ่งเดือน หรือครึ่งเดือน ชื่อว่า เป็นญาติ

ตตุตฺตตรี อตุตฺตสโน อตุตฺตสโมปิโหติ

อยู่ร่วมกันนานกว่านั้นเป็นเสมือนตนเอง คือ ตายแทนกันได้

ความเป็นมิตรเริ่มขึ้นจากการยอมรับคุณค่าของแต่ละฝ่าย การมีน้ำใจผูกพันกัน การยอมรับในกันและกันมองให้เห็นแก่กันแท้ความเป็นมนุษย์ ตรงนี้จุดเริ่มของมิตรภาพ

คำว่า “กัลยาณมิตร” คือ เพื่อนที่ดี มิตรที่ดีงาม

คำว่า “เพื่อนที่ดี” คือ ผู้ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขสวัสดิ์

เรื่อง เพื่อน (มิตรสหาย) ประเภทของเพื่อน

พระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้คนคบกันเป็นเพื่อน เพราะ 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 คือ เพื่อนที่คบกันฉาบฉวย ไม่เป็นคุณประโยชน์ เรียกว่า มิตรปฏิรูปหรือ มิตรเทียม

ประเภทที่ 2 คือ มิตรที่คบกันยั่งยืนนาน และส่งเสริมความดี เรียกว่า มิตรแท้

ลักษณะของมิตรเทียมมี 4 ประเภท คือ

มิตรเทียมประเภทที่ 1 อัญญาทัตตุหระ หมายถึง เพื่อนที่เอาแต่ได้ เห็นแก่ได้มุ่ง

ประโยชน์จะคบใครต้องคิดลुकคิดก่อน คบคนเพื่อให้ใช้เป็นบันได สร้างความก้าวหน้าให้ตนเอง และเป็นคนไม่ยอมเสียเปรียบเพื่อน แม้กระทั่งในเรื่องเล็กน้อย เพราะฉะนั้นถ้าวันไหนไม่ได้ผลประโยชน์ก็เลิกคบ

มิตรเทียมประเภทที่ 2 วจีบรม หมายถึง เพื่อนดีแต่พูด ชอบเก็บเอาเรื่องเก่ามาปราศรัย ไม่เคยคิดช่วยเพื่อนจริงๆ รับปากว่าจะช่วยสารพัด แต่เมื่อถึงเวลาต้องช่วยจริงกลับหายหน้าหายตาไปเลยสังเกตได้อย่างหนึ่งก็คือ ตอนที่มืเรื่องจะให้เขาช่วย เขามืมีข้ออ้างแก้ตัวมากมาย มีข้อขัดข้องเยอะ

มิตรเทียมประเภทที่ 3 คือ อนุปิยภาณิ คือ เพื่อนที่ชอบประจบเอาใจ เวลาเพื่อนจะทำอะไรก็ตามไม่ว่าจะดีหรือเลว ชอบส่งเสริมสนับสนุนให้เพื่อนฟัง เขาเป็นประเภทนารักไม่ขัดใจเพื่อนเลย เพื่อนจะทำดีก็คล้อยตามทำชั่วก็คล้อยตาม

มิตรเทียมประเภทที่ 4 คือ อปายสหาย คือ เพื่อนที่ชักชวนให้ทำความชั่ว เช่น ชวนโดดโรงเรียนเป็นประจำ ชวนไปเที่ยวในที่มืดี ไปแหล่งอบายมุขทั้งหลาย หลายคนติดการพนัน เพราะเพื่อนและติดคุกก็เพราะเพื่อนประเภทนี้

ลักษณะของมิตรแท้มี 4 ประเภท

มิตรแท้ประเภทที่ 1 คือ อุปการะ หมายถึง เพื่อนที่มีอุปการะเกื้อหนุน ส่งเสริมเพื่อน เช่น เวลาเพื่อนมืปัญหาไม่ทอดทิ้ง ถ้าเพื่อนไม่อยู่บ้านก็ต้องคอยระวังทรัพย์สินของเพื่อน ถ้าเพื่อนประมาทก็ต้องดูแลระดับประคอง เวลาเพื่อนมืปัญหาออกมาออกปากขอก็ให้เพื่อนมากกว่าที่ขอบางคนมืปัญหามืเราแต่พอเอาไปมืเงินเขาเขียนบ้ายว่ารักกันอย่ามืเงิน

มิตรแท้ประเภทที่ 2 คือ สมานสุขทุกข์ หมายถึง เพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ บางที่เขาไม่สามารถช่วยอะไรเราได้ เพราะความสามารถหรือทรัพย์สินมืไม่พอ แต่เขามีความห่วงใยยินดีเป็นที่ปรึกษาให้กับเรา เรามีอะไรสามารถระบายกับคนคนนี้ได้ ปัญหาอุปสรรคและความตกต่ำก็มีส่วนดีตรงเป็นสิ่งที่พิสูจน์ว่าใครคือเพื่อนแท้ที่ไม่ทอดทิ้งเราในยามยาก

มิตรแท้ประเภทที่ 3 คือ อตถักขายี หมายถึง เพื่อนแนะนำประโยชน์ หลายคนมักจะไม่ชอบเพื่อนแนะนำประโยชน์เพราะเขาไม่ตามใจเรา เขาชอบเตือนเราตรงไปตรงมา ดังสุภาษิตเค้าที่ว่า “พูดจริงไม่เพราะ พูดเพราะไม่จริง” คนเหล่านี้หวังดีจริงใจจึงเตือนเราตรงๆ กล้าพูดกล้าขัด นับว่าเป็นเพื่อนแท้ คนเหล่านี้จะอยู่กับเราเมื่อมืปัญหา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ควรมองผู้มี

ปัญญาที่คอยว่ากล่าวตักเตือนเสมือนผู้บอกขุมทรัพย์ให้”

มิตรแท้ประเภทที่ 4 คือ อนุภัมปะทะ หมายถึง เพื่อนที่มีน้ำใจดี เขาเป็นผู้หวังดีอย่างแท้จริง เมื่อเห็นเพื่อนมีทุกข์เขาพลอยไม่สบายใจ เมื่อเห็นเพื่อนมีสุข เขาพลอยยินดี ถ้าเห็นเพื่อนถูกใส่ร้ายเขาจะทนไม่ได้ต้องออกมาปกป้อง ถ้าเพื่อนไม่รับคำสรรเสริญเขาจะช่วยผู้สนับสนุนเขาไม่เคยริษยาเพื่อน

หน้าที่ของเพื่อนที่ดี

1. ข้อปฏิบัติ 5 ประการ สำหรับประพฤติดปฏิบัติต่อเพื่อน คือ
 - 1.1 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน
 - 1.2 พุดจาพน้ำใจ ไพเราะอ่อนหวาน
 - 1.3 ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำประโยชน์แก่เพื่อน
 - 1.4 มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์
 - 1.5 ไม่โกหกมดเท็จ ซื่อสัตย์ จริงใจ
2. คุณธรรมที่เป็นลึ้มสลักใจหรือเสน่ห์ผูกใจเพื่อน
 - 2.1 โอบอ้อมอารี (ทาน)
 - 2.2 วจีไพเราะ (ปิยะวาจา)
 - 2.3 สงเคราะห์ทุกคน (อัทธจริยา)
 - 2.4 วางตนพอดี (สมานัตตา)

¹ วิทย์ วิศเวทย์และเสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2546: 134). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

คำถามประจำแผนที่ 3

ชื่อ.....เลขที่.....

1. คำว่า มิตร หมายถึงใคร

ตอบ.....

2. ธรรมชาติที่ผู้ถูกใจมิตร มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

เฉลยคำตอบ

1. คำว่า “มิตร” หมายถึง คนที่คบกันด้วยความชอบพอรักใคร่ มาจากคำว่า เมตตา แต่บางคนเป็นได้เพียงแต่เจ้านาน และผู้รับใช้ เพราะไม่มีความเป็นมิตร คือ ขาดน้ำใจที่ดีต่อกัน

2. คุณธรรมที่เป็นลึ้มสลักใจหรือเสน่ห์ผู้ถูกใจเพื่อน คือ สังคหวัตถุ 4

- 1 โอบอ้อมอารี (ทาน)
- 2 วชิโรทตั (ปิยะวาจา)
- 3 สงเคราะห์ทุกคน (อัตถจริยา)
- 4 วางตนพอดี (สมานัตตา)

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4

ชื่อกิจกรรม เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา ระยะเวลา 2 ชั่วโมง
 จัดการเรียนรู้วันที่ 2 ธันวาคม 2558 เวลา 09.00 – 11.00 น.

จุดประสงค์

เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงหน้าที่ของศาสนิกชน

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายคำจำกัดความและคำที่เกี่ยวข้อง
2. หน้าที่ของพุทธสาวก
3. หน้าที่ของพุทธศาสนิกชน
4. หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
5. คุณสมบัติของอุบาสก
6. อาชีพที่ชาวพุทธไม่ควรทำ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

1. วิทยากรสร้างบรรยากาศด้วยการเปิดเพลงบรรเลง แล้วนั่งสมาธิ
2. พระวิทยากรกล่าวสนทนา เพื่อเข้าสู่เนื้อหาสาระและนำภาพข่าวอาชญากรรมล่าสุดที่เกิดขึ้นวันนี้หรือเมื่อวานจากหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่าให้แง่คิดอย่างไรบ้าง

ขั้นดำเนินการ

3. พระวิทยากรอธิบายโดยใช้เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 1-5 พอสั่งเซป พร้อมซักถาม
4. นักเรียนร่วมกันศึกษาจากเอกสารที่ 1-5
5. พระวิทยากรซักถาม ติดตามการทำกิจกรรม คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา

ขั้นสรุป

6. พระวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยกันสรุปลักษณะของการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
7. นักเรียนทำการเป็นแผนที่ความคิด (Mind Mapping) ในเรื่องศึกษา

เทคนิควิธีฝึกอบรม

1. การบรรยาย
2. ถามและตอบปัญหา
3. แผนที่ความคิด (Mind Mapping)

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัตโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโลกก่าม
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

1. นิตาน
2. กรณีตัวอย่าง
3. ข่าวจากหนังสือพิมพ์
4. เอกสารประกอบการบรรยาย
5. วีดีโอ, CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย
6. คอมพิวเตอร์
7. ซาวด์เพลงบรรเลง

การวัดผลและประเมินผล

วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

แผนการจัดกิจกรรมมีรายละเอียดลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ บทบาทและหน้าที่ของชาวพุทธศาสนิกชน

ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 4.1

ศาสนิกชนของพระพุทธศาสนา¹

ปัจจุบันนี้สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเรา นับเป็นเรื่องเสียหายมากซึ่งเมื่อก่อนไม่ค่อยมี แต่ปัจจุบันเป็นเรื่องธรรมดาไปแล้ว เช่น ลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลบหลู่บุญคุณ ครูบาอาจารย์ จนสามารถกระทำความชั่วอย่างร้ายแรง เช่น ลูกฆ่าพ่อแม่ตลอด ทั้งผู้มีบุญคุณทั้งหลาย ดังนั้น โดยสรุปปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะคนไม่เข้าหาศาสนา ไม่ปฏิบัติ ตาม คำสอนของหลักศาสนาไม่เป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

1. คำจำกัดความและคำที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 พุทธศาสนิกชน
 - 1.2 พุทธสาวก
 - 1.3 พุทธบริษัท
 - 1.4 พุทธมามกะ
 - 1.5 คุณธรรมจริยธรรม
2. หน้าที่สาวก
 - 2.1 เชื่อฟังคำสอนของพระพุทธศาสนา
 - 2.2 ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา
 - 2.3 ปฏิบัติตนเป็นคนดี
 - 2.4 แนะนำคำสั่งของศาสนา
 - 2.5 ไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
3. หน้าที่ของพุทธศาสนิกชน
 - 3.1 เกื้อกูลพระ
 - 3.2 กระทำบุญ
 - 3.3 ค้ำครองพระพุทธศาสนา
 - 3.4 เป็นอุบาสก อุบาสิกาชั้นนำ
 - 3.5 หมั่นสำรวจความก้าวหน้า
4. หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
 - 4.1 ไม่ทำบาปทั้งปวง
 - 4.2 ทำกุศลความดีให้พร้อม
 - 4.3 ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

5. คุณสมบัติของอุบาสก – อุบาสิกา
 - 5.1 ประกอบด้วยศรัทธา
 - 5.2 มีศีลบริสุทธิ์
 - 5.3 ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล
 - 5.4 ไม่แสวงหาบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา
 - 5.5 บำเพ็ญกุศลแต่ในพระพุทธศาสนา
6. อาชีพที่ชาวพุทธไม่ควรทำ
 - 6.1 ขายอาวุธ เครื่องประหาร
 - 6.2 ขายมนุษย์
 - 6.3 ขายสัตว์มีชีวิตสำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร
 - 6.4 ขายน้ำเมา
 - 6.5 ขายยาพิษ

¹ อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์และกวี อิศริวรรณ. (2537: 110) หนังสือเรียน ส 0111
พระพุทธศาสนา สมบูรณ์แบบ . โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.

เอกสารประกอบคำบรรยาย 4.2

เรื่อง ความหมายของพุทธศาสนิกชน²

พุทธศาสนิกชนคือใคร

พุทธศาสนิกชน คือ คนผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน มีชื่อเรียกอย่างอื่นได้อีก เช่น

พุทธสาวก คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอน

พุทธบริษัท คือ บริษัทของผู้ที่นับถือพระพุทธเจ้า มีองค์ประกอบ 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี

อุบาสก อุบาสิกา

พุทธมามกะ คือ ผู้แสดงตนนับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

พุทธบุตร คือ บุตรของพระพุทธเจ้า

พุทธศาสนิกชนเกิดจากอะไร

เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา เปล่งปฏิญาณ แสดงตนเป็นพุทธมามกะ

เป็นพุทธศาสนิกชนเพื่ออะไร

เพื่อนสืบอายุพระพุทธศาสนา ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อเข้าถึงความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

² อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์และกวี อิศริวรรณ. (2537: 111) หนังสือเรียน ส 0111

พระพุทธศาสนา

สมบูรณแบบ . โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 4.3

เรื่อง หน้าที่ของสาวก³

สาวกคือใคร

สาวกคือ ผู้เชื่อฟัง ยอมตนที่จะประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระศาสนา

สาวก คือ ผู้ที่สามารถดำเนินตามพระศาสดาได้

เป็นสาวกเพื่ออะไร

เพื่อให้สามารถเดินตามทางพระพุทธรศาสดาได้ เพื่อที่จะสืบทอดคำสอนด้วยการศึกษา และปฏิบัติตน

เป็นสาวกโดยวิธีใด

โดยการปฏิบัติตามหน้าที่ของสาวกที่ดีในศาสนานั้นๆ

หน้าที่ของสาวก

1. เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระศาสดา
2. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา
3. ปฏิบัติตนเป็นคนดี
4. แนะนำคำสั่งสอนของศาสนา
5. ไม่ทำความชั่ว
6. ไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

³ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 63). คู่มือการอบรมจริยธรรมนักเรียน. โรงพิมพ์กรมศาสนา.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 4.4

เรื่อง หน้าที่ของพุทธศาสนิกชน⁴

หน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี

1. เกื้อกูลพระ
2. กระทำบุญ
3. คู่้นพระศาสนา
4. เป็นอุบาสก อาสิกาชั้นนำ
5. หมั่นสำรวจความก้าวหน้า

เกื้อกูลพระ

1. จำทำสิ่งใด ก็ทำด้วยความเมตตา
2. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
3. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
4. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
5. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4

กระทำบุญ

1. ทานมัย ทำบุญด้วยการปันทรัพย์สิ่งของ
2. ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล
3. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิและปัญญา
4. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน
5. เวชยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการประพฤติสุภาพ ช่วยกิจส่วนรวมหรือสาธารณะ
6. บัตติทานมัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำความดี
7. บัตตโนโมทานมัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น
8. ฐัมมัสสวนามัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาความรู้ที่ปราศจากโรค
9. ฐัมมัสสวนามัย ทำบุญด้วยการแสดงธรรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์
10. ทิฏฐุชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลาย

ตามเป็นจริงด้วยสัมมาทิฐิ

คู่้นเคยพระศาสนา

1. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพระภิกษุ
2. ไม่ละเลยการฟังธรรม

3. ฝึกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการรักษาศีล
4. มีความเลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย
5. พังกรรมโดยมิใช่จะตั้งใจคอยจ้องจับผิด
6. ไม่แสวงบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา
7. เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา

เป็นอุบาสก อุบาสิกาชั้นห้า

1. มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย
2. มีศีลบริสุทธิ์อย่างน้อยศีล 5 และไม่ตกเป็นทาสอบายมุข
3. ไม่ถือมงคตื้นเขิน ไม่เชื่อโศลกของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์
4. เชื้อกรรม การกระทำของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

หมั่นสำรวจความก้าวหน้า

1. สำรวจศรัทธาว่า มีความเชื่อถูกหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่
2. มีการประพฤติดี มีศีล และข้อสัตย์สุจริตเป็นแบบอย่างได้
3. สุตะ พยายามตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจถูกต้อง
4. จาคะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น
5. เจริญปัญญาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต ทำจิตใจให้สงบเย็นเป็นอิสระได้

⁴ สมเกียรติ ธรรมตา. (2555: 218-224). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตนด้วยคุณธรรม จริยธรรมหนักเรียนสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 4.5

เรื่อง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา⁵

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

1. ไม่ทำบาปทั้งปวง
2. ทำกุศลความดีให้ถึงพร้อม
3. ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

คุณสมบัติ

1. ประดับศรัทธา
2. มีศีลบริสุทธิ์
3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล
4. ไม่แสวงหาบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา
5. บำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา

อาชีพที่ชาวพุทธไม่ควรทำ

1. ขายอาวุธ เครื่องประหาร
2. ขายมนุษย์
3. ขายสัตว์มีชีวิตสำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร
4. ขายน้ำเมา
5. ขายยาพิษ

ผลดีของการทำหน้าที่สาวกที่ดี

1. มีชีวิตที่สงบเย็นอยู่ด้วยความถูกต้อง
2. เป็นคนมีความมั่นคงเพราะมีที่พึ่งทางใจ
3. สามารถแก้ปัญหาของชีวิตที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความสุขสงบเย็นไปด้วย
5. เป็นผู้สามารถได้รับประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์ควรได้รับ
6. เป็นตัวอย่างอันดีแก่ผู้พบเห็นให้เกิดความปรารถนาจะทำตาม
7. เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา
8. เป็นการส่งเสริมความเจริญและความมั่นคงของชาติ

โทษของการไม่เป็นสาวกที่ดี

1. มีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความทุกข์เร่าร้อนใจ

2. เป็นคนเล่าประโยชน์ เพราะชาติที่พึ่งพาทางใจอันถูกต้อง
3. ไม่สามารถแก้ปัญหาของชีวิตที่เกิดขึ้นได้
4. ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความทุกข์ และร้อนใจไปด้วย
5. เป็นการทำลายศาสนา โดยไม่รู้ตัวหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์
6. บั่นทอนความเจริญและความมั่งคั่งในชาติ

สรุป

อดิโรจติ ปญญา สมมาสมพุทฺธ สวากุโก
 สวากของพระสัมมาสัมมาพุทฺธเจ้าย่อมรุ่งเรืองด้วยปัญญา

⁵ วิทย์ วิศเวทย์และเสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2546: 145). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 4.6

เรื่อง นิทานนำเข้าสู่บทเรียน^๑

นิทาน นกปฏิบัติ

นกปฏิบัติธรรม 4 คน ตัดสินใจนั่งสมาธิโดยมีกติกาว่า จะไม่พูดกันจนครบเวลา 1 สัปดาห์ วันแรกผ่านไปด้วยดี พอคืนสองก็มีเหตุการณ์คล้ายมีคนเข้ามาค้นอะไรอยู่ คนที่หนึ่งจึงพูดไปด้วยเจตนาดีว่า “ใครอยู่ตรงกัน” คนที่สองได้ยินเพื่อนพูดขึ้นมาว่า “เพื่อนนี้แยจ้จ เรามีกติกากว่าจะไม่พูดกัน ยังไม่ทันไรก็พูดเสียแล้ว” คนที่สามพูดขึ้นมาว่า “คุณเองก็พูดกับเขาเช่นกัน” คนที่สี่ลุกขึ้นตบหน้าอกตัวเองพร้อมกับพูดว่า “คุณทั้งสามพูดหมดเหลือแต่ผมผู้เดียว”

ข้อคิดเวลาเรามองคนอื่นเราจะลืมตัวเอง ไม่เห็นความผิดของตัวเอง เห็นแต่ความผิดของคนอื่น

นิทาน ยายฟังธรรม

ณ วัดแห่งหนึ่งมีคนมาฟังเทศน์กันมาก แต่พอหลวงตาขึ้นเทศน์ได้สักครู่นั้น ก็มีเสียงคุยแฉ่ง บางคนตำหนากเสียงดัง บางคนหลับ ซึ่งในจำนวนคนที่ชอบหลับก็มียายแม่รวบรวมอยู่ด้วย พอหลวงตาเทศน์แกต้องขยับหาเสาประจำแล้วก็ฟังเสาลับอย่างสบายใจ หลวงตาเทศน์ไปได้สักพัก ก็กวาดตาไปรอบๆ แล้วเริ่มรู้สึกโมโหที่ไม่มีคนฟังเทศน์จึงเทศน์ไปว่า

“เทศน์ไปก็ไม่มีใครฟังขอให้มันตกรกทุกๆ คน เทอญ”

ยายแม่รู้สึกตัวตื่นพอดี จึงยกมือพนมขึ้นไหว้กล่าวว่า “สาธุ”

ข้อคิด ฟังสิ่งใดก็ต้องฟังด้วยความตั้งใจ เพราะถ้าฟังแล้วเข้าใจผิดแทนที่จะเป็นประโยชน์จากการฟัง อาจจะทำให้เสียเวลาและเสียใจได้ในภายหลัง

หรือโบราณท่านกล่าวว่า “ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด”

นิทานพระนักเทศน์

ครูนำเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ ไปฟังเทศน์ที่วัดแห่งหนึ่ง หลวงพ่อก็เทศน์ไปหลับตาไปลืมนตาขึ้นมาเด็กบางส่วนเล่น บางพวกคุยกัน บางพวกเขี่ยดิน บางพวกนั่งหลับ หลวงพ่อไม่รู้จะทำอย่างไรจึงเปิดคัมภีร์อ่านตอนหนึ่งหลวงพ่อกล่าวว่า “ตามคัมภีร์ว่าไว้ ขณะฟังเทศน์คนที่เล่นกัน ตายไปจะเกิดเป็นลิง คนที่คุยกันตายไปจะเกิดเป็นนกกระจอก คนที่เขี่ยดินตายไปจะเกิดเป็นไส้เดือน คนที่นอนหลับ ตายไปจะเกิดเป็นตุ๊กแก คนที่ไม่ตั้งใจฟัง ตายไปจะไปเกิดในนรก ไอ้จุกเป็นเด็กนักเรียนคนหนึ่งที่ชอบมากและร่วมฟังเทศน์อยู่ด้วย เกิดความสงสัย จึงยกมือขึ้นถามหลวงพ่อกว่า “แล้วหลวงตาเทศน์ไป หลับตาไป ว่าคนนั้นคนนี้ตายไปจะเกิดเป็นอะไรครับ หลวงพ่อ” อันนี้ก็ไม่มีในคัมภีร์ด้วยวะ”

ข้อคิด การเป็นผู้ฟังที่ดีต้องฟังด้วยความตั้งใจ ระวังนึกถึงคุณความดีของผู้พูด จึงยกจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้น และน้อมเอาความรู้ที่ได้รับมาใส่ใจเพื่อจะปฏิบัติให้เกิดความสุข มีจิตใจที่ผ่องใส

นิทาน คนชอบติ

มีชายคนหนึ่งใครๆ ก็รู้จักกิตติศัพท์ของเขาดีว่าเป็นคนชอบติการทำงานของคนอื่นอยู่ตลอดวันหนึ่งมีช่างปั้นพระพุทธรูปได้ปั้นพระพุทธรูปขึ้นมาองค์หนึ่ง ทุกคนที่ไปดูก็ชมเป็นเสียงเดียวกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้สวยงาม ไม่มีที่ติเหมือนกับท่านมีชีวิตจริง ๆ วันหนึ่งชายคนช่างดีก็ได้ไปดูเช่นเดียวกันมีคนถามความรู้สึกชายคนนี้ก็ตอบว่าสวยงามไม่มีที่ติจริง ๆ เหมือนกับมีชีวิตจริงแทบจะหาที่ติไม่ได้เลยหยุดคิดหนึ่ง จึงพูดว่า พระพุทธรูปองค์นี้ดีหมดเสียอย่างเดียว “พูดไม่ได้”

ข้อคิด การเพ่งโทษผู้อื่นไม่ใช่วิสัยของบัณฑิต บัณฑิตที่แท้จริงต้องเป็นคนที่มีความวิจิตรถูกต้อง รู้ว่าอะไรถูก – ผิด – ดี – ชั่ว – บุญ – บาป ควร – ไม่ควรทำ ต้องเป็นคนคิดดี พูดดีและทำดี เช่น เห็นว่าบุญบาปมีจริง พ่อแม่มีพระคุณจริง

พูดดี คือ พูดคำจริง พูดคำสมานไมตรี พูดคำมีประโยชน์ พูดด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตาและพูดถูกต้องตามกาลเทศะ

ทำดี คือ มีเมตตากรุณา ประกอบสัมมาอาชีพ ทำบุญให้ทาน รักษาศีล ทำสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ

นิทาน ช่วยตัวเอง

มีผู้หญิงคนหนึ่งมีปัญหาทุกซี้เจอกับเจ้าหน้ตามทวง ก็เลยไปหาที่พึ่งคือพระพรหมพร้อมกับบอกกับท่านว่า “ท่านเจ้าขา ลูกช่างศรัทธานับถือท่านมาตลอด ไม่เคยขออะไรเลย แต่คราวนี้ขอได้โปรดช่วยลูกข้างด้วย โปรดดลบันดาลให้ลูกข้างถูกล็อตเตอรี่ด้วยเถิด” หลายวันผ่านไป ไม่มีอะไรเกิดขึ้น หญิงคนนี้ก็ไปที่ศาลพระพรหม พร้อมกับตัดพ้อต่อว่าด้วยความสิ้นหวัง “ทำไมท่านไม่ให้โอกาสแก่ลูกข้างบ้าง” ทันใดนั้นก็เสียงดังขึ้นว่า “เจ้าก็ต้องให้โอกาสข้าบ้างสิ ทำไมเจ้าไม่ซื้อ ล็อตเตอรี่สักที”

ข้อคิด เวลาเราจะขอความช่วยเหลือจากใคร สิ่งสำคัญที่จะมองข้ามไม่ได้ก็คือ ถามตัวเองว่าช่วยตัวเองเต็มที่แล้วหรือยัง ถ้ายังก็อย่าไปหวังว่าคนอื่นเขาจะช่วยเราได้ คนที่ไม่ขอความช่วยเหลือตัวเอง อาจจะเป็นเพราะเห็นว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เต็มบ้านเต็มเมือง เพียงแค่เรามีเงินซื้อเครื่อง เช่น ท่านก็ช่วยแล้ว ควรดูอย่างพระมหาชนก แทนที่จะขอให้เทวดาช่วยเหลือ กลับช่วยเหลือตัวเองด้วยการว่ายน้ำ 7 วัน 7 คืน จนเทวดาทนไม่ได้จึงต้องช่วย

นิทาน เด็กโกหก

มีคุณแม่คนหนึ่งโกรธลูกสาวมาก เพราะว่าลูกสาวชอบโกหก ทั้งที่สอนอยู่ทุกวัน แต่ลูกสาวก็ยังชอบพูดโกหกอยู่ดี จึงพูดขู่ว่า “ถ้าลูกชินโกหกอีก แม่จะมาจับลูกไป”

“ลูกไม่กลัว” ลูกสาวย้อน

“ทำไมไม่กลัว” คุณแม่ซัก

“เพราะถ้ามีแม่มดจริง ก็จับแม่ไปก่อนแล้ว”

ข้อคิด อย่าลืมนึกว่าตัวอย่างที่ดีที่สุด คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่างเท่านั้น เพราะการสอนด้วยคำพูดจะไม่มีใครเชื่อถือ คนส่วนมากเข้าใจว่าความดีนั้นสอนกันได้ เราจึงชอบสอนกันแต่ไม่ค่อยจะทำหรือเป็นตัวอย่างให้เขาเห็น จะดูแบบจากชีวิตจริงที่เขาพบเห็นนั่นเอง

ชาวพุทธ 4 ประการ

1. “**น้ำชานอกถ้วย**” มีศรัทธาแต่ขาดปัญญาเพราะต้องการศึกษา มีความเห็นผิด บ้าเดรัจฉานวิชา เครื่องรางของขลัง ดูหมิตสะเดาะเคราะห์ไสยศาสตร์ : เหมือนคนอยากเทน้ำใส่ถ้วย แต่เทออกนอกถ้วย

2. “**น้ำชาล้นถ้วย**” ไม่มีศรัทธา มีปัญญาความรู้เพราะมีการศึกษาสูง มีความเห็นผิด มีทิฐิมานะ มองเรื่องศาสนาแง่ลบ ล้าสมัย จึงไม่สนใจ : เหมือนคนอยากเทน้ำใส่ถ้วย แต่ถ้วยมีน้ำเต็มอยู่ ก็ยังเทใส่ถ้วยล้นออกจากถ้วย

3. “**น้ำชาผิดถ้วย**” มีศรัทธา มีปัญญาความรู้ เห็นผิด ศึกษาปฏิบัติเพื่อ สบสน สงสัยจึงจับหลักไม่ได้จึงปฏิบัติผิด หรือไม่สนใจปฏิบัติเลย (ศึกษาปฏิบัติอย่างเดียว) : เหมือนคนเทน้ำใส่ถ้วย แต่ไม่ได้เทน้ำใส่ถ้วยที่ต้องการ กลับไปใส่ถ้วยอื่นแทน

4. “**น้ำชาพอดีถ้วย**” มีศรัทธา มีปัญญาความรู้ มีความเห็นถูก ศึกษาในทางปฏิบัติคู่กับปฏิบัติจับหลักปฏิบัติให้ถูกต้อง สามารถดับทุกข์ได้: เหมือนคนต้องการเทน้ำใส่ถ้วย และใส่ถ้วยฝนถ้วยที่ต้องการอย่างถูกต้อง

⁶ สมเกียรติ ธรรมดา. (2555: 218-224). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนสำหรับปฏิบัติธรรมจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

คำถามประจำแผนที่ 4

ชื่อ.....เลขที่.....

1.คุณสมบัติของอุบาสก – อุบาสิกา มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

2.หัวใจพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

เฉลยคำตอบ

1.คุณสมบัติของอุบาสก – อุบาสิกา มีอะไรบ้าง

- 1 ประกอบด้วยศรัทธา
- 2 มีศีลบริสุทธิ์
- 3 ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล
- 4 ไม่แสวงหาบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา
- 5 บำเพ็ญกุศลแต่ในพระพุทธศาสนา

2.หัวใจพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

1. ไม่ทำบาปทั้งปวง
2. ทำกุศลความดีให้ถึงพร้อม
3. ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 5

ชื่อกิจกรรม เรื่อง ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและเจริญปัญญา ระยะเวลา 1.30 ชั่วโมง
จัดการเรียนรู้ วันที่ 2 ธันวาคม 2558 เวลา 19.30 – 21.00 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจวิธีการพัฒนาจิตเจริญปัญญาเบื้องต้นได้ถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถทดลองฝึกปฏิบัติการพัฒนาจิตเจริญปัญญาได้จริง
3. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสการพัฒนาจิตเจริญปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายและความสำคัญของสติ
2. วิธีการเจริญภาวนา ตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา
3. การฝึกปฏิบัติให้เกิดสมาธิ
4. อานิสงส์ของและประโยชน์ของการบริหารจิตเจริญปัญญา
5. ภาคผนวก

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

1. พระวิทยากร พุดคุยสร้างบรรยากาศด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล
2. ชักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรม เรื่องของสติ วิธีการที่จะพัฒนาสติ ร่วมกันอภิปราย
3. เสริมแรงโดยชื่นชมผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่ตั้งใจฟังเพราะเป็นผู้มีสมาธิ

ขั้นดำเนินการ

4. พระวิทยากรแสดงเป้าหมาย จุดยืนของชีวิต โดยการบรรยายคำกลอนว่าชีวิตสั้นนักควรใช้ชีวิตให้มีคุณค่าสูงสุด โดยการตั้งเป้าหมายและเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาคุศลกรรมด้วยสติ (เอกสารประกอบคำบรรยาย)
5. พระวิทยากรบรรยายพร้อมสาธิต (เอกสารประกอบบรรยาย)
6. พระวิทยากรคัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงตัวอย่าง แล้วฝึกปฏิบัติร่วมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม (เอกสารประกอบคำบรรยาย)

ขั้นสรุป

7. พระวิทยากรให้ความสำคัญของสติ สรุปถึงอานิสงส์ตามเนื้อหาบอกประโยชน์ของการบริหารจัดการจะเกิดประโยชน์แห่งตนอย่างไร

8. พระวิทยากรพูดบทบาทการฝึกสติ เพื่อเกิดความเข้าใจ

9. พระวิทยากรพูดให้กำลังใจว่าการกระทำมีผล ทำดี ได้ดี

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. แบบการบรรยาย
2. ถาม และตอบปัญหา
3. ฝึกปฏิบัติจริง
4. การสาธิต

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก้าม
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

1. เอกสารประกอบคำบรรยาย
2. วีดีโอ, CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบคำบรรยาย
3. คอมพิวเตอร์
4. ชार्टเสียงบรรเลง

การวัดผลและประเมินผล

วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

สังเกตพฤติกรรม การฝึกปฏิบัติจริง

การซักถาม พูดคุย ให้เล่าถึงผลการปฏิบัติ

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 5.1

ความหมาย

สมาธิ¹

ปัจจุบันมีการฝึกสมาธิกันแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศทางทิศตะวันตกซึ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุสูง ได้หันมาให้ความสนใจในการฝึกสมาธิมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าความเจริญทางด้านวัตถุทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจ ทางแก้ปัญหาวางจิตใจคือการฝึกสมาธิ การสอนสมาธิจึงเริ่มมีการแพร่หลายกันมากขึ้น

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของสมาธิไว้ว่า ความตั้งมั่นแห่งจิตใจ ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อเพ่งเล็งในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นจริงในสิ่งนั้น

พระโพธิญาณเถร (หลวงตาชา สุภทฺโท , 2521) ได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุสสติในวาระสุดท้ายและหนังสือที่ระลึกพระโพธิญาณเถรว่า สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น อากาที่มั่นในความสำรวม มั่นในอารมณ์อันเดียว

พระภวนาพิศาลเถร (หลวงพ่อกุศล ฐานินโย , 2528) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสัมมาสมาธิ คือ ความมั่นใจ ความตั้งใจมั่น การทำจิตใจให้มีสิ่งรู้ทำสติให้มีสิ่งระลึกจะทำเป็นอะไรก็ได้

เดชธัมโม ภิกขุ (2529) ได้กล่าวถึงสมาธิว่า การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้จิตพร้อมที่จะอยู่กับสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นเรื่องเดียวไม่วกแวก ไม่ฟุ้งซ่านสับสน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปริณายก (2536) ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือหลักการทำสมาธิเบื้องต้นว่า สมาธิ ได้แก่ความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการอย่างเดียว ไม่ให้จิตใจคิดฟุ้งซ่านออกไปจากเรื่องที่ต้องการ

จากความหมายและคำจำกัดความที่ยกมา สมาธิ หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวความตั้งมั่นของจิตหรือการมีจิตสงบนิ่งอยู่ที่อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งเพียงอารมณ์เดียว

¹ สมเกียรติ ธรรมตา. (2555: 226-229). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 5.2

เรื่อง ความหมายของสติ สมาธิ (การเดินและหายใจอย่างมีความสุข)²

อะโห สุขัง อะโห สุขัง (สุขจริงหนอ สุขจริงหนอ) จะเดินหรือหายใจก็มีความสุข สุขจริงๆ ไม่ต้องเสียเงินไม่ต้องลงทุน ไม่ต้องใช้เวลา เพราะคนเราต้องหายใจ ต้องเดินอยู่แล้ว ผู้ใดปฏิบัติได้จะพบความสุขยิ่งชนิดที่ไม่เคยสุขมาก่อน เพราะมนุษย์ทั่วไปจะเดินก็ไม่รู้ตัวว่าเดิน หายใจก็ไม่รู้ว่าหายใจ จิตคิดไปเรื่อย ๆ คิดถึงผู้หญิง คิดถึงผู้ชาย คิดถึงเงิน คิดถึงงานที่ยังทำไม่เสร็จ กระแสความคิดวิ่งวนอยู่ในสมองตลอดเวลา จนวิตกกังวน เครียด คิดเผื่อไปถึงอนาคตที่ยังมาไม่ถึง จิตไม่อยู่กับปัจจุบัน ขอให้นักเรียนเดินอย่างหยาบ ๆ คือจิตตามรู้อยู่กับอาหารก้าวเดิน เท้าซ้ายรู้ว่าซ้าย เท้าขวารู้ว่าขวา ซ้าย ขวา ซ้าย ... จิตเราจะอยู่ที่การก้าวและเดินให้ถูกจังหวะ ซ้าย ขวา ซ้าย เมื่อทำได้ปฏิบัติให้ละเอียดขึ้นอีก เท้าซ้ายกำลังยก ย่างเหยียบ เท้าขวากำลังยก ย่าง เหยียบ ซ้าย ยก ย่าง เหยียบ ขวา ยก ย่าง เหยียบ ...

การที่จิตรู้อยู่กับปัจจุบัน ยก ย่าง เหยียบ เรียกว่า สติ ปฏิบัติต่อเนื่องจะเห็นผลเร็วมาก ว่าสติเกิดขึ้นจริงเพราะจิตรู้กับการ ยก ย่าง เหยียบ ที่เป็นปัจจุบัน

อาจจะมึนวิธีฝึกสมาธิด้วยวิธีอื่น เช่น การดูลมหายใจ เข้า ออก ลองปฏิบัติวิธีนี้ก็ไม่ได้ไม่ต้องใช้สถานที่มาก

หายใจเข้ายาว ออกยาว นับ 1

หายใจเข้ายาว ออกยาว นับ 2 ... 3... 4 ... 5 ...แล้วกลับไปนับ 1 ใหม่

บางที่ที่ต้องการให้จิตนิ่งมากยิ่งขึ้น ใช้วิธีดูลมหายใจแลงนับซ้อนเพิ่มเป็นชั้น เช่น

ชั้นที่ 1 หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 1

ชั้นที่ 2 หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 1

หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 2

ชั้นที่ 3 หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 1

หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 2

หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 3

ชั้นที่ 4 หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 1

หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 2

หายใจเข้ายาว – ออกยาว นับ 3

ทำดังนี้แล้วเพิ่มจนถึง 10 แล้วเริ่มมาที่ 1 ใหม่

การดูลมหายใจอาจสลับกัน คือ

1. ลมหายใจยาว จากจมูกถึงสะดือ ปฏิบัติระยะหนึ่ง

2. ลมหายใจสั้น จากจมูกถึงหัวใจ ปฏิบัติระยะหนึ่ง

3. ลมหายใจจุดเดียว ดุลมที่รู้จุมูก อย่างเดียว ปฏิบัติระยะหนึ่ง
 ขณะที่จิตตามลมหายใจให้รู้ตลอดนั้นเป็นการรู้อยู่กับปัจจุบัน จึงเรียกว่า สติ ขณะที่จิต
 พงอยู่ทีจุดใดจุดเดียนั้น เรียกว่า สมภาธิ เริ่มด้วยสติ ลงท้ายด้วยสมภาธิ
 การฝึกสติดันมีหลายวิธีกำหนดลมหายใจเข้าออกใช้มากที่สุด เรียกว่า อานาปานสติ

² สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช. (2532: 1-17). การฝึกสมาธิอานาปานสติ
 เบื้องต้น . โรงพิมพ์กรรมศาสนา.

เอกสารประกอบบรรยายที่ 5.3

การฝึกจิตตามแนวสติปัฏฐาน 4³

สติปัฏฐาน 4 แปลตามศัพท์ว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติ 4 อย่าง ในทางปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 คือ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้อยู่ทุกขณะถึงอาการที่เกิดขึ้นทางกาย เวทนา จิต และ ธรรม หรือเบญจขันธ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้ อาการที่ปรากฏทางกาย หรือรูปขันธ์ เช่น การเดินจงกรม ... ขว้าง่างหนอ ... ซ้าย่างหนอ และการกำหนดรู้อาการพองยุบของท้อง เช่น พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ เป็นต้น

เวทนาปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้ อาการที่ปรากฏทางเวทนา หรือเวทนาขันธ์ เช่น การกำหนดรู้ในเมื่อสุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นว่า กำลังสุข หรือทุกข์อย่างไร หรือไม่สุข ไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ ก็รู้ชัดแก่ใจ

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้ อาการที่ปรากฏทางจิตหรือ วิญญาณขันธ์ เช่น การกำหนดรู้ว่าจิตมีอารมณ์อย่างไร จิตมีราคะ โทสะ โมหะ หตฺหุ่ ฟุ้งซ่าน สงบหรือไม่สงบ ก็รู้ว่าจิตมีอารมณ์นั้น เป็นต้น

ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้ อาการที่ปรากฏทางธรรม ทั้งหลาย คือ ธรรมารมณ์ ได้แก่ ธรรม 5 หมวด คือ นีวรณ 5 ขันธ์ อายตนะ 12 โพชฃงค์ 7 และ อริยสัจ 4 พระมหาไสว ญาณวีโร (2541 : 65) เช่น เมื่อเรามีความนึกคิด หรือเมื่อเราคิดอะไร อยู่ก็กำหนดรู้ว่าเราคิดอะไรอยู่หรือเมื่อเกิดความพอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจ (รูป เป็นต้น) ความคิดปองร้ายผู้อื่น ความหดหู่และง่วง ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ ความลึกลับสงสัยไม่ตกลงได้ ซึ่งเราเรียกว่า นีวรณ 5 ก็ต้องกำหนดรู้อารมณ์นั้นๆ

กล่าวโดยสรุปแล้ว สติปัฏฐาน นั้นมิใช่จะอะไรอื่นนอกจากการใช้สติพิจารณากำหนดรู้ กับ รูป (กาย) และนาม (ใจ) อยู่ทุกขณะว่าในขณะหนึ่งๆ นั้นเรากำลังทำอะไรอยู่หรือเรากำลังมีความรู้สึกนึกคิดอะไรอยู่ทั้งนี้พิจารณากันเฉพาะในปัจจุบันเท่านั้นไม่พิจารณาย้อนไปถึงอดีตและอนาคตแม้สักวินาทีเดียว พระสุพรรณยานเถร (ทอง สิริมจฺคโล 2539: 18)

หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สมบูรณ์ที่สุดที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาสติปัฏฐานสูตร คือ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน 4 ดังที่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เอกายโน อโย ภิกขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา ยทฺธิ จตฺตารโ สติปัฏฐานา ความว่า ดูกร ท่านผู้เห็นภัยในวัฏสงสารทั้งหลาย ทางสติปัฏฐาน 4 นี้ เป็นทางสายเดียวที่เป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์หมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงคว

ผล นิพพาน ซึ่งหมายความว่า หนทางจะทำให้ติดบริสุทธิทำให้พ้นทุกข์และบรรลุมรรค ผล นิพพานนั้นไม่มีทางอื่นอีกเลย นอกจากการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 นี้ เท่านั้น (พระสุพรรณยานเถร (ทอง สิริมงคลโล. 2526: 12)

สติปัฏฐานนี้เป็นหัวใจแห่งคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้ พระองค์ได้ทรงปราสอนสติปัฏฐานแก่สาวกของพระองค์อยู่เนื่องเนืองนับแต่ตรัสรู้จนกระทั่งดับขันธุ์ปรินิพพาน แม้พระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกทั้งหลายทั้งในอดีตและในอนาคตกาลก็ดี จะต้องเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จึงจะบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ด้วยทางสายเดียว (เอกายนมรรค) คือ สติปัฏฐาน 4 นั้นเอง

ที่พระองค์ตรัสว่าเป็นเอกายนมรรค คือ เป็นเส้นทางสายเอกก็เพราะว่า

1. เป็นทางที่พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวที่ทรงค้นพบ
2. เป็นเส้นทางที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาแห่งเดียว
3. เป็นทางที่ต้องไปคนเดียวคือต้องไปด้วยตนเองจะให้ใครไปแทนไม่ได้
4. เป็นทางสายเดียว ไม่ใช่ทางสองแพร่ง

นอกจากนี้ พระคัมภีร์สาราภิวงษ์ (2554 : 1) ได้กล่าวถึง การเจริญสติปัฏฐานว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงการเจริญสติปัฏฐานไว้ในที่ขนิภายมหาสติปัฏฐานสูตร (ที. มหา 10/372-405/248-269) พระสูตรนี้เป็นสูตรที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา เพราะแสดงแนวทางการปฏิบัติ คือ การเจริญสติและแสดงผลที่ได้รับ คือ วิปัสสนาปัญญาที่รู้แจ้งสภาธรรมตามความเป็นจริง นอกจากนี้ พระญาณโปกเถระ (2534 : 1) ได้กล่าวถึงคำสอนในพระพุทธศาสนามีใจความว่า ต้องพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติจึงจะเห็นประจักษ์เข้าใจได้ซาบซึ่งไม่ใช่เพียงแต่คิดเอา ถ้าปฏิบัติได้ถูกต้องแล้ว ก็ย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติอย่างแน่นอนเพราะพระธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมจะรักษาคัมภีร์ของผู้ประพฤติธรรมให้มีความสุข ความเจริญและพบว่าสังฆธรรมย่อมเป็นสังฆธรรมอยู่ในตัวเองที่ไม่อาจปฏิเสธได้ จะมีใครยอมรับหรือไม่ก็ตาม แต่สังฆธรรมมาจากไตรลักษณ์ไม่เคยวิปริตผันแปรไปเพราะกาลเวลา สถานที่ หรือบุคคล

พระญาณ โปกเถระ (2534 : 1) ได้กล่าวถึง คัมภีร์พระไตรปิฎกมีใจความว่า เป็นแหล่งบันทึกประสบการณ์และสิ่งที่เป็นความรู้สึกร่วมของมนุษยชาติ บันทึกประสบการณ์ร่วมจากพระคัมภีร์เป็นสิ่งยืนยันถึงผลสำเร็จดังกล่าว แม้จะผ่านมาเป็นเวลามากกว่า 2,500 ปี แล้วก็ตาม ปัจจุบันถ้าผู้ใดปฏิบัติถูกทางก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน นับแต่ครั้งพุทธกาลมา หนทางที่ได้รับการยกย่องและพระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าสามารถนำชีวิตไปถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็คือ สติปัฏฐานเท่านั้น คำสอนทั้ง 84,000 พระธรรมขันธ์ ส่วนหนึ่งที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมน้อมรับจากพุทธศาสนิกชนแทบทุกภาษา มาจนทุกวันนี้ ได้แก่ มหาสติปัฏฐานสูตรนั่นเอง คำสอนของพระพุทธองค์แสดงวิธีการฝึกจิตและแสดงอารมณ์ของกรรมฐานแบบต่าง ๆ ไว้มากมาย เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล เหมาะกันจริตอุปนิสัยและ

ความสามารถที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ต้องรวมลงทั้งหมดในสติปัญญา ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นทางสายเดียว (เอกายโน มคโค-เอกายนมารค) อาจกล่าวได้ว่า สติปัญญาเป็นหัวใจของกรรมฐานในพระพุทธศาสนาหรือยิ่งกว่านั้นคือ เป็นหัวใจของพระธรรม ทั้งหมดก็ว่าได้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก และทรงแสดงวิปัสณากรรมฐาน ญาณอันสูงสุด รู้เห็นตามทศณะที่มีอยู่จริงดุจพระอาทิตย์อุทัยยังโลกให้สว่าง ฉะนั้นบรรดาสาวกของพระพุทธองค์ได้รับฐานะที่ตั้งของงานที่ทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยอาการต่างๆ มาศึกษาปฏิบัติจนประทับใจจนุชยและเทวดาทั้งหลายเป็นอันมากมายที่จะหาสิ่งใด ๆ ที่มีค่าในโลกมาเปรียบเทียบได้ สิ่งนั้นคือ “วิปัสณากรรมฐาน” อันเป็นแนวทางทางที่เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์หมดจดโดยส่วนเดียว เรียกว่า “วิสุทธิมรรค” คือทางแห่งความบริสุทธิ์ เมื่อบุคคลเข้าถึงหรือได้รู้เห็นพระสัทธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบในศาสนานี้ ใดดำเนินไปตามทางนี้ จนถึงที่สุดแล้วย่อมถึงจุดหมายปลายทาง คือพระนิพพานอันเป็นที่บริสุทธิ์สิ้นอาสวะกิเลสพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง ตามพุทธประสงค์ที่ต้องการจะให้สรรพสัตว์ได้เข้าถึงหรือได้รู้เห็นพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบในศาสนานี้ (พระมหาไสว ญาณวีโร, 2544 : 4-7 ; อ้างอิงจาก ขุนสรรพกิจโกศล. 2509 : 10)

หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิต

ในเรื่องของหลักธรรมสำหรับพัฒนาจิตนั้น (พระศรีวิสุทธิกวี 2526 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อให้คนในประเทศอยู่ดีกินดีมีความสุขของคนในชาติ ในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแผนหรือหลักในการพัฒนาเอาไว้แต่เป็นการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคล โดยมุ่งพัฒนาจิตเป็นสำคัญ เพราะเมื่อพัฒนาจิตได้แล้วตัวบุคคลก็เชื่อว่าจะได้พัฒนาไปด้วยแล้วการพัฒนาทุกอย่างในทางสร้างสรรค์ ความสุขรวมทั้งการพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้โดยง่าย ทั้งจะนำความสุขมาแก่มนุษย์ชาติในโลกโดยตรงด้วย โลกจะสงบสุขไม่มีสงคราม ไร้ความวุ่นวาย มนุษย์ในทุกสังคมจะอยู่ด้วยกันอย่างฉันมิตร มีเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือกันและกัน ยังมีการพัฒนาจิตสูงขึ้นเพียงใด ความสงบสุขจะเกิดขึ้นในโลกมากขึ้นเพียงนั้น

การพัฒนาจิตคืออะไร

คำว่า “พัฒนา” เป็นศัพท์ใหม่ หมายถึง “การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น” ใช้ได้ทั้งในการพัฒนาด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้นท่านใช้คำว่า “ภาวนา” หมายถึง การทำให้มี การทำให้มี การทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญเช่นคำว่า “สมาธิภาวนา” คือการเจริญการอบรมหรือการบำเพ็ญสมาธิและคำว่า “วิปัสณาภาวนา” คือการเจริญการอบรมหรือบำเพ็ญวิปัสณา (พระศรีวิสุทธิกวี. 2526 : 2)

ดังนั้นการอบรมจิตหรือการพัฒนาจิต ทางพระพุทธศาสนาจึงใช้คำว่า “จิตตภาสนา” แต่ อาจใช้คำกลาง ๆ อันเป็นที่เข้าใจของคนทั่วไปโดยง่ายกว่า “การฝึกจิต”

พระสุพรหมยาเถร (ทอง สิริมงคลโล. 2526 : 7) ได้กล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นว่า การที่จะไม่ให้มนุษย์ทำชั่วได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องให้มนุษย์ชำระจิตให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสเสียก่อน เมื่อจิตของเขาบริสุทธิ์แล้วเขาก็จะไม่ทำความชั่วจะทำแต่ความดี เพราะมูลเหตุที่จะให้ทำความชั่ว คือ กิเลส ได้หมดไปแล้ว ดังนั้น “จิต” จึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าของมนุษย์นอกจากนี้พระคันธสารภิงค์ (2541 : 21) ยังได้กล่าวถึง การอบรมจิตตามหลักสติปัฏฐานว่า เป็นกิจสำคัญในพระพุทธศาสนาจิตที่อบรมแล้วย่อมนำสุขมาให้ สุขที่ถาวร คือ พระนิพพานจิตที่มีได้อบรมจะมีกิเลสเพิ่มพูนมากขึ้นตามลำดับ ผู้มีปัญญาจึงหมั่นอบรมจิตของตนเสมอ ดังพระพุทธดำรัสว่า บุคคลเหล่าใดอบรมจิตที่ไปได้ไกล เทียบไกล ผู้เดียว ไม่มีตัว อยู่ในถ้ำ (คือหัวใจ) บุคคลเหล่านั้นจะพ้นบ่วงแห่งมาร (ขุ.ธ. 25/37/22)

การปฏิบัติกรรมฐาน (จิตตภาวนา)

พระธรรมในพระพุทธศาสนาทุกข้อล้วนเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาจิตทั้งสิ้น เพราะเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อมุ่งชำระกิเลสอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์เดือดร้อนและเพื่อมุ่งยกระดับจิตของผู้ปฏิบัติให้สูงขึ้น จนถึงขั้นพัฒนาจิตของตนได้สมบูรณ์ในที่สุด แต่เมื่อก้าวโดยย่อแล้วหลักธรรมสำหรับพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนา ก็คือ ทาน ศีล และภาวนา หรือ ศีลสมาธิ และปัญญาหรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ การไม่ทำความชั่ว การทำแต่ความดี และการทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว อันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนานั้นเอง แต่หลักธรรมสำหรับพัฒนาจิตโดยตรงก็คือกรรมฐานหรือจิตตภาวนาแม้หลักธรรมทุกข้อที่ส่งเสริมหรือเกื้อกูลต่อการปฏิบัติกรรมฐาน หรือ ต่อการบำเพ็ญจิตตภาวนาก็จัดว่าเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาจิตเช่นกัน เพราะการพัฒนาหรือการฝึกจิตตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือการปฏิบัติกรรมฐานนั่นเอง

กรรมฐาน เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ถึงกับกล่าวได้ว่าผู้ใดยังไม่เข้าใจหรือไม่ปฏิบัติกรรมฐาน ผู้นั้นชื่อว่ายังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา

กรรมฐาน แปลว่า (ฐาน) แห่งการงาน (กรรม) แต่หมายถึงการงานทางใจและเป็นงานที่มีคุณค่าสูงมาก ฉะนั้นกรรมฐานจึงเป็นงานที่ประเสริฐของใจ เป็นงานที่ทำให้จิตมีค่าสูงขึ้น เพราะใจที่ไม่มีกรรมฐาน ไม่มีการฝึกฝน มักจะวุ่นวานฟุ้งซ่าน ไร้สมรรถภาพและอ่อนแอ ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนและสังคมได้ง่าย เหมือนกับคนที่ว่างงานไม่มีงานทำย่อมไม่ก้าวหน้าไปได้ เพราะปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยไร้ประโยชน์ แต่ใจที่มีกรรมฐานเป็นใจที่มีค่าสูง ฉะนั้นการบำเพ็ญกรรมฐาน ก็คือ การทำความดีชั้นพิเศษให้แก่ใจนั่นเอง งานที่เข้าใจให้ประเสริฐนั้นนอกจากจะเรียกว่า “กรรมฐาน” แล้ว ก็มีศัพท์เรียกอีกอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาว่า “จิตตภาวนา” ซึ่งหมายถึงการอบรมใจหรือการพัฒนาจิต ดังกล่าวมาแล้ว

การชำระจิตให้บริสุทธิ์ ตามวิธีปฏิบัติที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้ เรียกว่า “กรรมฐาน” กรรมฐานในพระพุทธศาสนามีสองอย่าง คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานทั้งสองอย่างนี้มีวิธีปฏิบัติผิดแผกแตกต่างกันและมีผลต่างกันมาก คือ สมถกรรมฐาน มุ่งเอาความสงบในโลก โดยมุ่งเอาฌาน เพื่อให้ได้โลกกอธิกัญญา อันมีพรหมภูมิเป็นที่สุด แต่ วิปัสสนากรรมฐาน มุ่งเอาความสงบที่เป็นโลกุตตระ คือ ความสงบที่พ้นจากโลก อันมีพระนิพพานเป็นที่สุด

ความสำคัญของจิตและการดูแลสุขภาพจิต

พระศรีวิสุทธิกวี (2526 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตและการดูแลสุขภาพจิตว่า นักเรียน นักศึกษา หรือใครก็ตามที่มีสุขภาพจิตดี ย่อมเรียนหนังสือได้ดี สามารถทำงานได้มาก และได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง ทั้งสามารถเข้ากับเพื่อนได้ดีและช่วยเหลือสังคมได้ดี เพราะมีสุขภาพจิตสูง ย่อมมีความสุขและความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าผู้ที่มีจิตเสื่อมและอ่อนแอ เช่นเดียวกับผู้ที่มีกำลังกายสมบูรณ์แข็งแรงย่อมมีความสุขและความก้าวหน้าในชีวิตได้มากกว่าคนที่มีร่างกายอ่อนแอเป็นโรค อันร่างกายจะแข็งแรงและมีพละนามัยดีได้ ก็เพราะเจ้าของกายรู้จัก รักษาสุขภาพของคน เช่น ออกกำลังกาย รู้จักบริหารกาย รู้จักบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ พักผ่อนให้เพียงพอและได้อากาศบริสุทธิ์ ขอนี้ฉันใด จิตใจของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน จะมีสุขภาพสมบูรณ์ได้เพราะเจ้าของรู้จักบริหารจิตของตนโดยการฝึกฝนอบรมด้วยวิธีอันถูกต้อง

การบริหารจิต ก็คือ การรักษาคุ้มครองจิต การฝึกฝนอบรมจิต หรือการทำจิตให้สงบให้สะอาดปราศจากความวุ่นวายเดือดร้อนให้เข้มแข็งให้มีสุขภาพจิตดี และให้นำมาใช้ปฏิบัติงานได้ดีพุดง่าย ๆ ก็คือ การพัฒนาจิตนั่นเอง ประเทศชาติที่ได้รับการบริหารดีได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรือง ประชาชนในประเทศนั้นย่อมอยู่ดีกินดีมีความสุขสงบสุขได้ฉันใด จิตที่บริหารดีแล้วพัฒนาแล้วก็ฉันนั้น คือย่อมมีความสุขเกษมและสงบสุข

ทุกคนที่เกิดมาล้วนแต่รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น และความสุขที่มนุษย์ต้องการนั้นมีอยู่ 2 อย่างคือ

1. ความสุขทางกาย
2. ความสุขทางใจ

ความสุขทั้ง 2 อย่างนี้ต้องอาศัยกันและกัน คือ ถ้ากายเป็นสุขแล้วก็จะทำให้ใจเป็นสุขด้วย หรือถ้าใจเป็นสุขก็จะทำให้กายเป็นสุขด้วย เช่นเดียวกับในเรื่องของความทุกข์ เพราะกายกับจิตมีความเกี่ยวเนื่องกัน แม้พระพุทธศาสนายอมรับความสุขทั้ง 2 อย่างนี้ แต่ก็ยกย่องจิตว่าประเสริฐกว่ากาย เพราะกายรวมทั้งสมองเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของจิต จิตเป็นผู้นำ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “มโนปุพพังคมาธัมมา ซึ่งแปลว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า” คือ การกระทำทุกอย่างของคนเรานั้นมีใจเป็นผู้นำหรือสั่งงานทั้งสิ้น ส่วนกายนั้นเป็นเสมือนคนรับใช้เท่านั้น ดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว”

และทางพระพุทธศาสนายกย่องความสุขทางใจว่าดีกว่าความสุขอย่างอื่นดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “นตถิ สนฺติปริ สฺข” ซึ่งแปลว่า ความสุขอย่างอื่นที่จะยิ่งกว่าความสงบไม่มี¹ นี้ก็แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การบริหารจิตหรือการพัฒนาจิตมากที่สุดทีเดียว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง ๆ ที่จิตสำคัญกว่ากายแต่คนเราก็เอาใจใส่กายและบำรุงร่างกายมากกว่าการเอาใจใส่จิต หรือการพัฒนาจิตของตน เช่น รับประทานอาหารวันละ 3 ครั้ง อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง และยังมีเสื้อผ้าและเครื่องประดับต่าง ๆ ให้กับกาย นอกจากนี้ยังมีการออกกำลังกายด้วยการบริหารกาย เช่น การเล่นกีฬาและการเดิน เป็นต้น แม้ยารักษาโรคมनुษย์ก็มุ่งรักษาโรคทางกายเป็นส่วนใหญ่ แต่ปล่อยจิตของตนไว้ให้เศร้าหมอง สกปรก ชุ่มมัย ไม่ค่อยได้รับการบริหาร ไม่ได้รับการฝึกฝน ไม่บริหารจิตของตนเอง จึงปรากฏว่ามีคนในโลกเป็นจำนวนมาก แม้จะมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่จิตใจกลับอ่อนแอ ไร้สมรรถภาพ เช่น ชีโกธ ชีกลัว ตกใจง่าย หรือเป็นโรคประสาท เป็นต้น ก็ไม่อาจจะพบความสุขที่สมบูรณ์ได้ แม้จะมีเงินทองทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศชื่อเสียงก็ตาม เพราะจิตใจไม่ได้รับการบริหารเป็นจิตที่อ่อนแอ ทำให้โรค คือ กิเลสจับได้ง่าย โดยเฉพาะกิเลสประเภทนิวรณ์ ซึ่งเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาจิตเป็นอย่างมาก คือเป็นกิเลสที่กัดกันไม่ให้ใจมีความสุขสงบได้ แต่ทำให้เดือดร้อน หม่นหมอง หาความสุขได้ยาก

ฉะนั้น ทางพระพุทธศาสนา จึงมีวิธีฝึกจิต บริหารจิตของตน เพราะจิตที่ฝึกดีแล้วย่อมมีคุณภาพสูง ทั้งก่อให้เกิดความสุขแก่เจ้าของและสังคมส่วนรวมได้มาก

สรุปแล้วการฝึกจิตในพระพุทธศาสนามีทั้งระบบสมถะที่เรียกว่า สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา มีทั้งระบบวิปัสสนาที่เรียกว่าวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาภาวนา การบำเพ็ญสมถกรรมฐานก็คือการทำสมาธินั่นเอง เพื่อทำจิตใจให้สงบ มีพลัง มีความสุข ให้ปราศจากนิวรณ์ที่รบกวนจิตใจ ส่วนการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานนั้นก็เพื่อให้เกิดปัญญา รู้ประจักษ์ความเป็นจริง จนทำลายกิเลสและละความยึดมั่นในสิ่งทั้งปวงลงได้

การอุปถัมภ์ของพระพุทธเจ้า เราจะเห็นได้ว่าในโลกมนุษย์มีอายุนับเป็นล้านปีนี้มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเพียงองค์เดียวเท่านั้น กว่าจะได้อุบัติมาเป็นพระพุทธเจ้านั้นพระองค์ต้องบำเพ็ญบารมีนานแสนนาน ก่อนหน้าที่พระองค์จะอุบัติขึ้นมาในโลก มนุษย์จำนวนมากนับไม่ถ้วนหลงอยู่ในความมืดมน ไม่มีวิธีปฏิบัติตนให้หลุดพ้นจากทุกข์เข้าสู่พระนิพพานได้ ต่อเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมวิเศษแล้ว ชาวโลกจึงได้มีโอกาสพบพระพุทธเจ้าและได้ปฏิบัติตามคำสอนขององค์ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนได้เป็นจำนวนมาก แม้เวลานี้

¹ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม 2 ภาค 1 หน้า 486 ข้อความตอนหนึ่งจากมาคัณทียสูตร.

พระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้ว แต่ก็เหมือนยังทรงพระชนม์อยู่เพราะมีพระธรรมเป็นสิ่งแทนพระองค์อยู่ ดังที่พระองค์ตรัสกับพระวัคกลีว่า “ดูก่อน วัคกลี ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นได้ชื่อว่าเห็นเรา” หรือดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่মনนท์ว่า “ดูก่อนอนานนท์ พระธรรมและพระวินัยอันใดที่เราได้แสดงแล้วได้ปฏิบัติแล้ว พระธรรมและพระวินัยนั้น จักเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว” จึงนับว่าเป็นบุญวาสนาอันหาได้ยากยิ่งที่เราได้เกิดมาในยุคของพระพุทธเจ้าอันเป็นยุคที่เราได้มีโอกาสปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อความพ้นทุกข์ได้ (พระศรีสุททิกวี. 2526 : 19)

การเกิดมาเป็นมนุษย์ คือ การได้อัตภาพเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ นับว่าเป็นของได้ยากอีกอย่างหนึ่งในโลก เพราะโลกนี้มีสัตว์เดรัจฉานอยู่เป็นพัน ๆ ชนิด แต่เราไม่เกิดเป็นสัตว์เหล่านั้น เราได้ถือว่ากำเนิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ และการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เราได้มีโอกาสปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายไม่มีโอกาสเช่นวານี้ นับว่าเป็นบุญวาสนาของเราอีกอย่างหนึ่ง

การที่ได้รับนับถือพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นลาภอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพราะว่าในโลกปัจจุบันซึ่งมีมนุษย์อยู่ประมาณ 4,500 ล้านคนนั้น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนามีประมาณ 500 ล้านคน นอกนั้นก็นับถือศาสนาอื่น ๆ หรือไม่นับถือศาสนาใดเลย แต่เราได้นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสัจธรรมอันประเสริฐที่สามารถพิสูจน์ได้และนำความสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งนับเป็นบุญของเราในข้อนี้และการได้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่มีโอกาสบวชได้ทุกคน ผู้ที่มีโอกาสก็มีเป็นส่วนน้อยเพราะในการบวชนั้นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ศรัทธาความไว้กั้วและคุณลักษณะของผู้ที่บวชได้ เป็นต้น เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ได้มีโอกาสปฏิบัติกรรมฐานเช่นนี้ จึงนับว่าเป็นบุญลาภที่หาได้ยากยิ่ง ถ้าหากว่าเราตายเสียก่อนหน้านั้นก็จะไม่มีโอกาสประพฤติธรรมเช่นนี้

การมีศรัทธาในการปฏิบัติพระกรรมฐาน นี้ก็เป็นสิ่งที่หายากอย่างหนึ่งในโลกเรา อาจจะมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่มีคณน้อยคนในโลกนี้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาถึงกับเข้าปฏิบัติกรรมฐานอย่างจริงจัง เพราะสิ่งแวดล้อมตัวเราเต็มไปด้วยสิ่งที่เฝ้าชวนใจให้ตกไปในฝ่ายชั่วมีมาก เมื่อเรามีบุญวาสนาที่มนุษย์น้อยคนจะพึงได้เช่นนี้ก็นับว่าเราได้เกิดมาไม่เสียชาติเกิดเปล่า เราไม่ได้พบพระพุทธศาสนาแต่ชื่อ แต่เราได้เจริญรอยพระยุคลบาทตามพระองค์ด้วยการเจริญพระกรรมฐาน อันจะทำให้เราพบพระธรรมอันแท้จริงในที่สุด สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “บริษัท 4 นี้ยังบูชาพระตถาคตด้วยการปฏิบัติบูชานี้อยู่ตราบไต่ พระพุทธศาสนาของตถาคตก็จักรุ่งเรืองดุจพระจันทร์วันเพ็ญแจ่มอยู่ท่ามกลางท้องฟ้าตราบนั้น” พระศรีสุททิกวี (ไฉน จิตตสุทฺโธ). 2526 : 19)

ผู้ฝึกจิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ในเบื้องต้นจะต้องทำสิ่งดังต่อไปนี้

สมาทานศีล การสมาทานศีลนี้อย่างน้อยให้สมาทานศีล 5 โดยขอรับศีลจากพระภิกษุ สามเณรก็ได้หรือตั้งจิตวิริตเอาเอง คือ งดเว้นเอาด้วยตนเองก็ได้ ถ้าหากข้อใดข้อหนึ่งก็อธิฐาน งดเว้นเอาเองใหม่ก็เป็นผู้มีศีลขึ้นมาตามเดิม สำหรับพระภิกษุสามเณรก็ต้องมีศีลตามชั้นภูมิ ของตน ๆ เพราะศีลนี้เป็นรากฐานสำคัญมากในการทำสมาธิ

การระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คือ ให้ประนมมือขึ้นแล้วตั้งจิต น้อมระลึกถึงพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ยึดถือเป็นที่พึ่งที่ระลึก ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและสร้างความ ผ่องใสให้แก้ไข

แผ่เมตตา คือ แผ่ความปรารถนาดีไปยังมนุษย์และสัตว์ทุกจำพวกโดยปรารถนาให้ มนุษย์และสัตว์ทั้งปวงปราศจากทุกข์ เป็นสุขโดยทั่วกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ปลอดจากภัยจากศัตรูและ จากการพยาบาลของเวร

ตัดความกังวล คือ เมื่อเริ่มจะทำสมาธินั้นได้ตัดความกังวลต่าง ๆ ออกเสีย เช่น กังวลใน เรื่องงาน การเรียน เรื่องญาติพี่น้อง ครอบครัวและอื่น ๆ ให้ออกไปจากใจเสียชั่วคราวในเวลาที่ เราทำสมาธิ ไม่คิดเรื่องในอดีตที่ผ่านมาแล้ว ไม่คิดถึงเรื่องอนาคตที่ยังไม่มาถึง แต่ให้คิดถึง ปัจจุบัน คือ อารมณ์ของกรรมฐานนั่นเอง

กำหนดเวลาในการฝึก เวลาในการฝึกสมาธิที่ดีที่สุดก็คือ เวลาก่อนนอนหลังจากไหว้ พระสวดมนต์แล้วหรือเวลาตื่นนอน โดยใช้เวลาในการทำสมาธิแต่ละครั้ง 5-20 นาที หรือ 30 นาที ถ้าทำได้วันละ 2 ครั้งก็จะดีมาก สำหรับผู้ฝึกใหม่ ๆ ไม่ควรฝึกให้มากกว่านี้เพราะจิตใจยังไม่คุ้นเคยอาจจะทำให้อึดอัดและปวดเมื่อยได้ง่าย ต้องค่อยฝึกค่อยไปเช่นเดียวกับการออกกำลังกาย

การฝึกสมาธิได้ผลดีนั้นจะต้องมีอาจารย์เป็นผู้คอยแนะนำควบคุม เพราะการฝึกโดยไม่ มีหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาหรือโดยไม่มีอาจารย์คอยแนะนำควบคุมนั้น อาจจะได้อะไรน้อยหรือไม่ได้ผลเลยหรืออาจจะเกิดผลเสียก็ได้ ฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงมี ความสำคัญมากสำหรับผู้ฝึกสมาธิ (พระศรีวิสุทธิกวี. 2526 : 19)

เปรียบเทียบการฝึกจิตกับการฝึกลูกโค

การฝึกจิตเหมือนกับการฝึกลูกโค ธรรมชาติโคหนุ่มที่เจ้าของยังไม่เคยฝึกใช้งานจะมี ลักษณะคะนอง เมื่อเจ้าของนำมาใช้ลากเกวียนหรือไถนาที่มักสลัดแอกหรือเชือกให้ขาดบ่อย ๆ ลูกโคจึงเปรียบได้กับจิตโดยทั่ว ๆ ไปที่ยังไม่ได้รับการฝึกให้มีความสงบ มักดิ้นรนไม่อยู่นิ่ง คิด เรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่ไม่ขาดสาย ต่อเมื่อเจ้าของโคนำเชือกมาผูกโค ไวกลับหลักก็จะสามารถฝึกโค ไวกับหลักก็จะสามารถฝึกโคให้เชื่องและนำไปใช้งานได้ ลูกโคเปรียบได้กับจิต เชือก เปรียบได้ กับสติ คือ ความระลึกได้ หลัก เปรียบได้กับอารมณ์กรรมฐาน คือ สิ่งที่จิตไปยึดเหนี่ยวหรือเกาะ อยู่คนฝึกโคเปรียบได้รับผู้ฝึกจิต การฝึกจิตสามารถกระทำได้ทุกอิริยาบถ คือ ยืน เดินนั่งนอน

และอิริยาบถย่อย (อิริยาบถเล็กน้อยในขณะที่ขยับเขยื้อนร่างกายหรือทำงานต่าง ๆ) กล่าวคือ จะสามารถฝึกจิตได้ทุกขณะทุกเวลา (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 8)

วิธีการฝึกจิตตามแนวสติปัฏฐาน 4 (การฝึกจิตในอิริยาบถใหญ่)

การฝึกจิตในอิริยาบถยืน (ก่อนเดินจงกรม)

ผู้ปฏิบัติต้องยืนในท่าที่สงบ ตัวตั้งตรง เท้าชิดกัน สายตาทอดลงต่ำมองพื้น ห่างออกไปประมาณ 4-5 ศอก โดยที่คอไม่ก้มลง และในการวางมือ มี 3 ลักษณะ คือ

ท่าที่ 1 เอามือซ้ายวางบนหน้าท้องแล้วเอามือขวาทับมือซ้ายเบา ๆ

ท่าที่ 2 มือทั้งสองไขว้ไว้ด้านหลัง

ท่าที่ 3 มือกอดไว้ที่หน้าอก

เอาสติดูกายที่ยืนตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ให้เห็นเป็นอาการตั้งตรง กำหนดว่า “ยืนหนอ ๆ” 3 ครั้ง แล้วเตรียมตัวที่จะเดิน (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 15)

พระคันธสารากวีวงศ์ (2541 : 63) ได้กล่าวถึงอาการยืนไว้ว่านักปฏิบัติที่รับรู้ว่ามีเพียงอาการยืน ไม่มีสัญญาณของร่างกายจะรู้สึกว่าการยืนไม่ใช่ส่วนหนึ่งของเรา ไม่มีเราอยู่ในอาการนี้ ความรู้สึกเช่นนี้จัดว่ากำจัดสักกายทิฐิ เพราะรับรู้ว่ามีเพียงอาการตั้งตรงและจิตที่ตามรู้ไม่มีอัตตาตัวตน ตัวเราหรือของเรา บางขณะจะรู้สึกว่าร่างกายทั้งหมดคล้ายไม้บรรทัดหรือเสาธงที่ตั้งตรงแล้วปัญญาจะประจักษ์ว่าอาการยืนและจิตที่ตามรู้เป็นคนละส่วนกันจากนั้นจะเกิดปัญญารู้แจ้งความเกิดดับอย่างรวดเร็วของอาการยืนและจิตที่ตามรู้ปัญญาที่เกิดขึ้นได้แจ้งไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความเป็นอัตตาของสภธรรมเหล่านั้น

การเดินจงกรม

คำว่า “จงกรม” แปลว่า ก้าวเดินไป คือ เดินก้าวไปโดยมีสติกำกับ การเดินจงกรมเป็นการฝึกจิตอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนานิยมกันมากในหมู่นักปฏิบัติภาวนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน การเดินเป็นอิริยาบถใหญ่อีกอิริยาบถหนึ่งที่สามารถฝึกจิตกับอิริยาบถนี้ได้โดยการเดินช้าๆ มีคำภาวนากำกับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นหยวบๆ ไปจนถึงระยะที่ละเอียดขึ้นไป ซึ่งมีถึง 6 ระยะ (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 16)

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะการเดินจงกรมในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นระยะพื้นฐานของผู้ปฏิบัติเริ่มแรก มีคำภาวนาว่า “ขวาย่างหนอ ซ้าย่างหนอ” (ในการเดินจะมีทั้งหมด 6 ระยะและคำภาวนา ระยะที่ 6 คือ ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ)

เมื่อจะเริ่มเดินให้กำหนดที่กำลังยืนว่า “ยืนหนอ ๆ ๆ” 3 ครั้ง แล้วเดินทอดสายตาลงต่ำที่พื้นประมาณ 4- 5 ศอก เริ่มต้นก้าวแรกด้วยการมีสติอยู่ที่เท้าขวาก่อนและกำหนดเป็นระยะๆ ดังนี้

เท้าขวา

ยกเท้าขวาพ้นพื้นช้าๆ ภาวนาในใจไปพร้อมๆ กับการยกเท้า “ขวา” เมื่อยกเท้าไปข้างหน้าช้าๆ จนสุดก้าวก็ภาวนาพร้อมกับการย่างเท้าตั้งแต่เริ่มต้นจนสุดว่า “ย่าง” เมื่อเท้าเริ่มลงพื้นภาวนาไปพร้อมๆ กับการเคลื่อนไหวของเท้าว่า “หนอ” เมื่อสิ้นสุดคำภาวนาว่า “หนอ” เท้าจะถึงพื้นเรียบร้อยพอดี (ภาวนาช้าๆ ติดต่อกันไปพร้อม ๆ กับการก้าวเท้าที่ช้าเนิบนาบแต่เป็นธรรมชาติ)

เท้าซ้าย

เมื่อเท้าซ้ายจะก้าวเดินก็มีสติอยู่ที่เท้าซ้าย ยกเท้าซ้ายขึ้นช้าๆ ภาวนาว่า “ซ้าย” เมื่อย่างเท้าซ้ายไปข้างหน้าช้าๆ ภาวนาว่า “ย่าง” เท้าจะย่างสุดก้าวพอดี (ในจังหวะนี้ขาขวาจะต้องยืนให้มั่นคง มิฉะนั้นจะทำให้เซได้) วางเท้าลงกับพื้นช้าๆ ในตำแหน่งที่พอดี ไม่ก้าวเท้ายาวหรือสั้นเกินไป พร้อมกับภาวนาว่า “หนอ” เช่นเดียวกับเท้าขวาทุกประการ

สรุป การภาวนา เจริญกรรมระยะที่ 1

ขวาย่างหนอ

ซ้ายย่างหนอ

ก้าวสุดท้าย

เมื่อเดินสุดทางจะเป็นก้าวสุดท้าย ขวาหรือซ้ายก็ได้ สมมติว่าเป็นเท้าขวา ก็ภาวนา “ขวาย่างหนอ” เช่นเดียวกับการเดินก้าวอื่นๆ แต่ตรงระยะ “ย่าง” นั้น ก้าวเท้าให้เสมอกับเท้าซ้าย ฝ่าเท้ายังลอยอยู่เหนือตาตุ่มเล็กน้อย เมื่อภาวนา “หนอ” ก็ค่อยๆ วางเท้าลงสู่พื้นช้าๆ จนเท้าทั้งสองข้างเรียบเสมอกัน ขณะนี้ผู้ปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถยืน กำหนด “ยืนหนอ” 3 ครั้ง เตรียตัวกลับไปด้านตรงข้าม (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 16)

การกลับไปด้านตรงข้าม

ในการกลับไปด้านตรงข้ามทางขวาหรือซ้ายก็ได้ส่วนใหญ่จะกลับ 3 จังหวะเท่า ๆ กัน จังหวะที่ 1 (กลับทางขวา) สติอยู่ที่เท้าขวา ให้ยกเท้าขวาขึ้น หมุนเท้าขวาไปช้าๆ ประมาณ 60 องศา หรือ 1 ใน 3 ของระยะในการกลับทั้งหมด พร้อมภาวนาว่า “กลับ” ไปพร้อมๆ กันวางปลายเท้าเรียบกับพื้น พร้อมกับภาวนาว่า “หนอ” สติอยู่ที่เท้าซ้าย ยกเท้าซ้ายตามเท้าขวามาช้าๆ หยุดอยู่เหนือตาตุ่มขวาเล็กน้อย ปลายเท้าอยู่ในระดับเดียวกัน ภาวนาพร้อมกับการยกเท้ากลับว่า “กลับ” วางเท้าซ้ายลงเรียบกับพื้น ขนานกับเท้าขวา ปลายเท้าทั้ง 2 เสมอกันภาวนาตั้งแต่ระยะพื้นเท้าเคลื่อนไหวที่จนสิ้นสุดว่า “หนอ” จังหวะที่ 2 กระทำเช่นเดียวกับจังหวะแรก โดยหมุนเท้าขวาไปอีกประมาณ 1 ใน 3 จังหวะที่ 3 กระทำเช่นเดียวกับจังหวะที่ 1 และ 2 โดยหมุนเท้าขวาไปอีก 1 ใน 3 ก็จะ

อยู่ที่ทิศทางที่หันหลังกลับตรงกันข้ามพอดี

เริ่มกำหนดรูปยืนว่า “ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ” และกำหนด “ขวาอย่างหนอ” “ซ้ายอย่างหนอ” ต่อไปใหม่ กลับไป กลับมาจนสมควรแก่เวลา

ข้อพึงระวัง

การกำหนดต้องกระทำพร้อมกับการก้าวของเท้าคือตั้งแต่เริ่มเคลื่อนเท้าก็เริ่มกำหนดทันทีเมื่อสิ้นสุดการเคลื่อนที่ของเท้าก็จบคำภาวนาพอดี เป็นการกำหนดได้ทันปัจจุบัน ดังนั้นถ้าเคลื่อนเท้าไปช้าๆ ก็จะทำให้คำกำหนดช้าตามไปด้วยซึ่งเป็นการดีว่าการเคลื่อนไหวย่างรวดเร็ว

ควรมีสติระลึกรู้ในการเคลื่อนที่ของเท้าทุกขณะและสังเกตอาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันจะเป็นทางนำไปสู่ปัญญานี้คือเหตุผลที่ต้องปฏิบัติอย่างเชื่องช้าเพราะถ้าเร็วสติจะตามรู้ไม่ทันปัจจุบัน (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 16)

นอกจากนี้ พระคันธसारากวีวงศ์ (2541 : 36) ได้กล่าวถึง การกำหนดรู้จิตใจในขณะเดินว่าบางขณะที่ย่างเท้าอยู่อาจเกิดความคิด หากเป็นความคิดที่เริ่มก่อตัวขึ้นยังไม่ก่อเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งและผู้ปฏิบัติสามารถรับรู้ได้ทันที พึงหยุดการเคลื่อนไหวก้าว แล้วกำหนดรู้อาการคิดนั้นว่า “คิดหนอๆ” จนกว่าความคิดนั้นจะหายไป ก็เริ่มเดินต่อไปใหม่ หากเป็นความคิดที่เกิดเป็นระยะเวลาจนก่อตัวเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ปฏิบัติไม่ควรหยุดอาการฟุ้งที่ติดอยู่นั้น นอกจากนั้นในบางขณะอาจได้ยินเสียงที่รบกวนการปฏิบัติทำให้จิตไม่อยู่กับการเคลื่อนที่ของเท้าก็รีบกำหนด “ได้ยินหนอ” ถ้าอยากจะหลีกเลี่ยง พึงหยุดยืนกำหนดรู้จิตที่ติดอยากนั้น กำหนดว่า “อยากดูหนอๆ” จนกว่าความรู้สึกนั้นจะหมดไปก่อนที่จะเริ่มต่อ ตามปกติจิตที่ติดอยากจะดูมักเกิดขึ้นไม่นาน เมื่อกำหนดรู้จิตดังกล่าวนี้ กำหนดเพียง 4-5 ครั้ง ความรู้สึกนั้นจะหายไปเอง

ระยะเวลาในการเดินจงกรม

เวลาส่วนใหญ่ในการเดินจงกรมเท่ากับเวลาของการนั่งสมาธิ เช่น ถ้าต้องการนั่งสมาธิครึ่งชั่วโมงก็ควรเดินจงกรมครึ่งชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การปรับอินทรีย์สมดุลกัน และควรเดินจงกรมก่อนการนั่งสมาธิเสมอ เมื่อเดินจงกรมแล้วก็ควรนั่งสมาธิต่อเนื่องทันที ความต่อเนื่องของการปฏิบัติมีผลทำให้สติแก่กล้าขึ้น ซึ่งผลของการปฏิบัติ คือ สมาธิและปัญญาก็จะเกิดขึ้นโดยง่าย (วนิดา จิ่งประสิทธิ์. 2542 : 23)

ผลของการเดินจงกรม

พระคันธसारากวีวงศ์ (2541 : 47) ได้กล่าวถึงผลของการเดินจงกรมว่า นักปฏิบัติที่รับรู้ว่ามีเพียงอาการเดิน ไม่มีสัญญาณของเท้าจะรู้สึกว่าการเดินไม่ใช่ส่วนหนึ่งของเรา ไม่มีเราอยู่ในอาการนี้ ความรู้สึกนี้จัดว่ากำจัดสักกายทิฏฐิ เพราะรู้ว่ามีเพียงอาการเดินและจิตที่ตามรู้ มีมือตตาทัวตน ตัวเราหรือของเรา แล้วปัญญาจะประจักษ์แจ้งว่าอาการเดินและจิตที่ตามรู้ เป็นคนละส่วนกันจากนั้นจะเกิดปัญญารู้แจ้งความเกิดดับอย่างรวดเร็วของอาการเดินและจิตที่ตามรู้ปัญญาที่เกิดขึ้นได้รู้แจ้งไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความเป็นอนัตตาของสภาวะธรรมเหล่านั้น

อาหิสงส์ของการเดินจงกรม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอาหิสงส์ หรือประโยชน์ของการเดินจงกรมไว้ 5 ประการ คือ
 เป็นผู้อุตทนต่อการเดินทางไกล
 เป็นผู้อุตทนต่อการทำความเพียร
 เป็นผู้มีอาพาธ (ความเจ็บป่วย) น้อย
 อาหารที่บริโภคเข้าไปย่อยง่าย
 สมานที่ใต้ในขณะเดินจงกรมตั้งอยู่ได้นาน

การฝึกจิตในอิริยาบถหนึ่ง (หนึ่งสมาธิ)

วิธีหนึ่ง

ผู้ปฏิบัตินั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือซ้ายวางบนตัก แล้วเอามือขวาทับมือซ้าย นั่งตัวตรงตั้งแต่ศีรษะไปจนถึงหลัง ไม่เกร็งส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย หลับตาลงเบาๆ หายใจสบายๆ ตามปกติ ทำนั่งสมาธินี้เหมือนกับพระพุทธรูปปางสมาธิ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงหลังจากนั้นเอาความรู้สึกไปจับที่บริเวณหน้าท้อง เมื่อหายใจเข้าท้องจะพองขึ้น ภาวนาให้ทันกับอาการพองของท้องว่า “พองหนอ” เมื่อหายใจออกท้องยุบลง ภาวนาให้ทันกับอาการของท้องว่า “ยุบหนอ” ข้อสำคัญไม่ควรนำความรู้สึกไปไว้ที่ลมหายใจ มิฉะนั้นจะกลายเป็นสองอารมณ์ทำให้ภาวนาสับสนได้

วิธีกายจะผูกพันอยู่กับอารมณ์กรรมฐาน คือ การพอง-ยุบ ของท้อง ซึ่งเปรียบได้กับหลักที่ผูกลูกโคไว้และมีคำภาวนากำกับ (อาจใช้ คำว่า “ กำหนด ”) ซึ่งเป็นการใช้สติที่เปรียบเทียบกับเชือกที่ผูกลูกโคไว้ให้มันกับหลักนั่นเอง ภาวนาเช่นนี้ไปสักพักหนึ่งธรรมชาติของจิตที่ยังไม่เคยฝึกก็จะดิ้นรนหลุดออกจากอารมณ์กรรมฐานไปคิดเรื่องต่างๆ ตามที่ใจรารณาเปรียบได้กับลูกโคที่เจ้าของจับมาฝึกใหม่ๆ มักดิ้นรน สลัดเชือกให้ขาดเพราะไม่เคยได้รับการฝึกมาก่อนผู้ปฏิบัติต้องหันมาใช้หลัก คือ อารมณ์กรรมฐานอันใหม่ ซึ่งก็คือจิตที่กำลังมีความคิดโดยภาวนาว่า “ คิดหนอๆ ” สัก 3 – 4 ครั้ง เมื่อความคิดหายไปก็กลับมาภาวนา

พองหนอง ยุบหนอง ต่อไป ทั้งนี้ ถ้าคิดใหม่ก็ให้กำหนดใหม่เช่นนี้เรื่อยไป เปรียบเสมือนการจับโคที่หลุดจากหลักผูกปลงฝักใหม่ นั่นเอง ถ้ามีสิ่งใดเกิดขึ้นที่เด่นชัดกว่า พอง ยุบ ก็ภาวนาสิ่งนั้นแทนพอง ยุบ เช่น มีเสียงปรากฏขึ้นดังมาก ก็ภาวนาว่า “ได้ยินหนอง ๆ” แล้วกลับมาภาวนา พอง ยุบใหม่ (เสียงเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่ชัดเจนในความรู้สึกของผู้ปฏิบัติ คือ จิตไม่ได้ไปรับเสียงนั้นก็ไม่ต้องกำหนด)

สิ่งที่ผู้ปฏิบัติในระยะเริ่มแรกมักพบเสมอในขณะที่นั่งกำหนดอยู่ ก็คือ อาการเจ็บ ปวด เมื่อย ชา คัน ซึ่งเป็นอาการภาวนา ถ้าไม่ได้กำหนดหรือกำหนดไม่ถูกก็จะรำคาญและทำให้ต้องเลิกนั่ง เป็นการทำลายความเพียรอย่างน่าเสียดาย (วนิดา จึงประสิทธิ์. 2542 : 10)

นอกจากนั้นพระคันธสาราภิกขุ (2541 : 61) ได้กล่าวถึงผลของการนั่งกรรมฐานมีใจความว่า นักปฏิบัติที่รับรู้ว่ามีเพียงอาการพอง ยุบ ฯลฯ และจิตที่ตามรู้ ไม่มีอึดตา ตัวตน ตัวเรา หรือของเราแล้วปัญญาจะประจักษ์ว่าอาการ พอง ยุบ ฯลฯ และจิตที่ตามรู้เป็นคนละส่วนกัน จากนั้นจะเกิดปัญญารู้แจ้งความเกิดดับอย่างรวดเร็วของอาการ พอง ยุบ และจิตที่ตามรู้ ปัญญาที่เกิดขึ้นได้รู้แจ้งไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอัตตาของสภาธรรมเหล่านั้น

การกำหนดเวลา

คำว่า “เวทนา” มีความหมายตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ว่าความเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ ซึ่งมีอยู่ 3 อย่าง คือ

สุขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกสุขสบายทางกายหรือใจ

ทุกขเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกไม่สบายกายและทางใจ

อุเบกขาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกไม่สุข ไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ

ในขณะที่นั่งกำหนดอยู่อาจเกิดเวทนา ทั้ง 3 ประการแก่ผู้ปฏิบัติ ถ้าเกิดขึ้นปรากฏชัดก็ให้ละจากพองยุบ มากำหนดเวทนาแทน ความสุขทั้งทางกายทางใจนี้จะต้องกำหนดเพื่อไม่ให้ผู้ปฏิบัติหลงติดอยู่ในอารมณ์ มีผู้ปฏิบัติเป็นจำนวนมากที่ใจเป็นสุขอันเกิดจากสมาธิแล้วไม่ได้กำหนด จึงทำให้ติดใจอยากให้เกิดขึ้นอีก เพราะสุขชนิดนี้เป็นสุขอันดีมีค่า สุดที่จะหาความสุขทางกายใดๆ มาเปรียบเทียบได้ แต่เวทนาตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือ ความไม่เที่ยง อาจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นอีกก็ได้ ถ้าไม่เกิดผู้ปฏิบัติก็อาจหงุดหงิด ฟุ้งซ่าน จนเลิกปฏิบัติไปเลยก็ได้ การกำหนดสุขเวทนาจึงเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติพึงใส่ใจเป็นพิเศษ ส่วนความรู้สึกเฉยๆ หรืออุเบกขาภาวนาเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติพึงใส่ใจเป็นพิเศษ ส่วนความรู้สึกเฉยๆ หรืออุเบกขาภาวนาเป็นความรู้สึกกลางๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ อาจสังเกตได้ยาก แต่ถ้าผู้ปฏิบัติมีความละเอียดลึกซึ้งในการกำหนดก็สามารถรับรู้อารมณ์นั้นได้และกำหนดว่า “เฉยหนอๆ” (วนิดา จึงประสิทธิ์. 2542 : 11)

การกำหนดทุกขเวทนา

ในการกำหนดทุกขเวทนาขณะฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่นั้นนับเป็นเรื่องที่สำคัญที่ผู้ฝึกปฏิบัติต้องใส่ใจ เพราะจะมีอาการ เช่น เจ็บปวด เมื่อย ชา คั้น และเมื่ออาการที่มีความรุนแรงขึ้นจนเด่นชัด ควรละจาก พองยุบ นำความรู้สึกไปที่อาการนั้น ๆ กำหนดตามอาการว่า ปวดหนอ เมื่อยหนอ คั้นหนอ ฯลฯ แต่อย่าคิดว่าเราปวดขา เราปวดหลัง ให้ใส่ใจต่ออาการปวดนั้นล้วน ๆ โดยไม่มีตัวเราเป็นเจ้าของก็จะทนอาการปวดนั้นได้ (วินิตา จึงประสิทธิ์. 2542 : 12) ซึ่งพระอาจารย์นวลจันทร์ กิตติปัญญ (2543 : 57) ได้กล่าวถึงการกำหนดทุกขเวทนาได้ว่า เวทนานี้บางคนกำหนด 5 นาที หายไปก็มี บางคน 10 นาที 20 นาที หรือนานเป็นชั่วโมงก็มี อันนี้ไม่ถูกต้องเข้าใจผิดอยู่ กำหนดจะหายหรือไม่หายนี้แล้วแต่สภาวะหน้าที่ของโยคี (ผู้ปฏิบัติ) ต้องกำหนดตามไม่มีสิทธิ์ให้เขาหายได้ สภาวะธรรมนี้เป็นไปเองแสดงอยู่เสมอ หน้าที่ของโยคินั้นก็ต้องกำหนดไปตามสภาวะที่เป็นจริง

นอกจากนี้พระกัมมัญฐานาจริยะ อุ ชะนะกาภิวงสะ (2537 : 193) ได้กล่าวถึงความเจ็บปวดและความอดทนว่าความเจ็บปวดเป็นสหายของผู้ปฏิบัติอย่าหลีกเลี่ยงมันไปเพราะมันสามารถนำท่านไปสู่พระนิพพานได้ ความเจ็บปวดนี้เมื่อจะมาก็ไม่มีการแจ้งล่วงหน้าว่าจะมา แล้วอาจจะไม่จากไปแต่ถ้ามันไปจริง ๆ ท่านอาจจะเรียกหาอีกก็ได้เพราะเท่ากับว่าเพื่อนของท่านกำลังจะจากไป ความเจ็บปวดนี้เป็นกุญแจไขประตูนำไปสู่ “พระนิพพาน” เมื่อมีสมาธิดีพอ ความเจ็บปวดนี้จะไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป มันก็คือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่ต่างไปจาก พอง – ยุบ เลยถ้าท่านตั้งใจกำหนดมันไปจิตของท่านจะตีความต่ำกับอาการนี้มาก แล้วท่านจะค้นพบถึงธรรมชาติของมัน เมื่อทุกขเวทนาเกิดขึ้นต้องกำหนดตรงไปที่นั่นเลยทีเดียว แต่ถ้ามันมาอย่างท่วมท้นเกิดเลื่อยอยู่บ่อยจนเกินไป ให้ละทิ้งเสียเราสามารถเอาชนะเวทนาเหล่านี้ได้ด้วยสมาธิที่ลึกซึ้งแก่กล้าซึ่งเกิดจากความมีสติอย่างต่อเนื่อง

ระยะเวลาในการนั่ง

พระคันธสาราภิวงส์ (2541 : 60) ได้กล่าวถึง การนั่งมีใจความว่า ผู้ที่เคยผ่านการปฏิบัติมาแล้วควรนั่งกรรมฐานให้ได้หนึ่งชั่วโมงเป็นอย่างน้อย ส่วนผู้ที่เริ่มปฏิบัติอาจนั่งได้ตามเวลาที่ต้องการ บางท่านนั่งได้เพียง 15 นาที หรือครึ่งชั่วโมง เพราะไม่สามารถอดทนต่อความเจ็บปวดได้ อย่างไรก็ตามควรเพิ่มเวลานั่งให้มากขึ้นตามลำดับ เพื่อให้เกิดความเคยชินจนสามารถนั่งได้หนึ่งชั่วโมงเป็นอย่างน้อย ถ้ากายส่วนบนงอลงเพราะความเพียรย่อหย่อน ควรตั้งกายส่วนบนนั้นให้ตรงตามรู้อาการตั้งกายนั้น กำหนดว่า “ยึดหนอๆ” หากเมื่อปฏิบัติได้ระยะหนึ่งแล้วเริ่มมีสมาธิมากขึ้น ความเจ็บปวดจะคลายความรุนแรงลงหรือหายไปได้ จึงควรนั่งให้นานขึ้นเพื่อให้สติต่อเนื่อง

ความอดทนต่อการปฏิบัติ

การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผู้ปฏิบัติควรระลึกเสมอว่าการที่จะหาความสงบให้แก่จิตใจต้องพากเพียรปฏิบัติอย่าท้อแท้หรือละทิ้งเสียดกลางคัน ก็จะพบความสงบที่รออยู่ข้างหน้าอย่างแน่นอน เมื่อเวลานั้นมาถึงก็จะรู้ได้ด้วยตนเองว่าได้พบกับความสุข สงบอย่างที่ไม่เคยพบมาก่อนในชีวิต และพระอาจารย์อาสภเถระ ฐัมมาจริยะ (2534: 24) ได้กล่าวถึงความอดทนไว้ว่า โบราณท่านว่า อดทนได้จึงจะได้นิพพาน ถ้าอดทนไม่ได้หรือไม่มีน้ำอดน้ำทนพอคอยพะนอเอาใจเวทนา โดยเปลี่ยนอิริยาบถกันอยู่เรื่อย ๆ แล้ว ไหนเลยสมาธิจะเกิดและแก่กล้าได้เมื่อสมาธิไม่มี ปัญญาที่จะเกิดพิจารณาซึ่งข้อเท็จจริงก็ไม่มี เมื่อไม่มีสมาธิจะเกิดและแก่กล้าได้เมื่อสมาธิไม่มี ปัญญาที่จะเกิดพิจารณาซึ่งข้อเท็จจริงก็ไม่มี เมื่อไม่มีสมาธิและปัญญาแล้วมรรคผลนิพพานในครั้งใด ๆ การอดทนนี้เป็นการอดทนเพื่อเอาชนะและเพื่อศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงซึ่งความเป็นไปของรูป นาม ในร่างกายของเรา ไม่ใช่ไปอดกลั้นเพราะกลัวผู้อื่นว่า กลัวเสียชื่อเสียง หรือใช้กำลังทุบตีเอา การอดทนต่อความเบียดเบียนของเวทนาได้เป็นอย่างดีนั้นนับว่าได้มั่นอยู่ในขันติ สังวรธรรม

การเกิดปัญญา

การเกิดปัญญา คือการเกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องในการเป็นไปแห่งชีวิตว่ามีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และบังคับบัญชาไม่ได้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการฝึกจิตในภาคปฏิบัติเท่านั้น ส่วนการอ่านหนังสือ การฟังเทศน์หรือการพิจารณาธรรมเป็นความรู้ที่ไม่ประกอบเท่านั้น เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็อาจลืมได้ แต่ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติไม่มีวันสลายไปตามกาลเวลา ถ้าปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจะเป็นผู้ที่มีธรรมรักษาอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเราจึงควรหันมาสนใจการฝึกจิตด้วยวิธีลงมือปฏิบัติกัน นอกเหนือจากกิจกรรมบุญกุศลอื่น ๆ ซึ่งบุญจากการฝึกจิตนี้เป็นบุญขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา (วนิดา จึงประสิทธิ์, 2542: 14) ซึ่งในเรื่องการเกิดปัญญานี้ พระอาจารย์นวลจันทร์ กิตติปัญโญ (2543: 61) ได้กล่าวว่าปัญญาเกิดขึ้นเพราะ เหตุว่าโยคีบุคคลนี้อารมณ์ได้ปรากฏขึ้นมาแล้วก็ยังสติตามกำหนดเมื่อกำหนดแล้วกำหนดอารมณ์ใดก็ตามอารมณ์เก่าดับไปแล้ว อารมณ์ใหม่ก็เกิดขึ้นเมื่อเห็นความเกิด ดับ อยู่แล้วก็เรียกว่าเห็น อนิจจะ เมื่อเห็น อนิจจัง แล้วทุกข์ อนัตตา ก็เห็นด้วย อันนี้เรียกว่าเห็นพระไตรลักษณ์ชัดแจ้งอยู่ ภาวนามยปัญญาก็เกิดขึ้น ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว เรียกว่า “วิปัสสนา”

จะเห็นได้ว่าการภาวนาในกระบวนการฝึกจิตเป็นการย้ายหลักหรืออารมณ์กรรมฐานที่เด่นชัดไปเรื่อย ๆ โดยไม่เจาะจงเฉพาะจุดใดจุดหนึ่งแล้วจึงกลับมาหาอารมณ์หลัก คือ พอง ยุบ การภาวนาเช่นนี้เป็นการภาวนาแบบวิปัสสนากรรมฐาน คือให้เกิดปัญญา เห็น รูป (กาย) นาม (ใจ) ตามความเป็นจริงภายหลังจิตที่เป็นสมาธิ

การฝึกจิตในอิริยาบถนอน

ในอิริยาบถนอนนี้ พระคันธसारากวีวงศ์ (2541 : 63) ได้กล่าวว่า หากนักปฏิบัติตั้งใจ กำหนดรู้ปัจจุบันอารมณ์ในขณะนอนจะทำให้เกิดสมาธิ กำหนดรู้อาการนอน ว่า “นอนหนอ ๆ” และกำหนดรู้อาการ พอง ยุบของท้อง อาจกำหนดรู้อาการร่งว่า “ง่วงหนอ” หรืออาจ กำหนดรู้อาการหนักที่เปลือกตาว่า “หนักหนอ ๆ” และในอิริยาบถนอนนี้พระอาจารย์ อาสภเถระ ฐัมมาจริยะ (2534: 34) ยังได้กล่าวว่า ขณะที่จะนอน พอยกเท้าขึ้นพึงกำหนดว่า ยกหนอ พอเอี้ยวตัวกำหนดว่า เอี้ยวหนอ พอยกศอกยันพื้นกำหนดว่า ยันหนอ พอล้มตัวลง กำหนดว่าลงหนอ พอศีรษะถึงหมอนกำหนดว่าถูกหนอ พอยืดตัวกำหนดว่ายืดหนอ พอนอน เรียบร้อยแล้วจำต้องปรนแต่งส่วนที่ยังไม่เหมาะสม เช่น เขยียดแขน งอแขน ตะแคงซ้าย ตะแคงขวา ฯลฯ พึงกำหนดให้ตลอดทั้งคืนแล้วพึงกำหนด พอง – ยุบ ที่ท้องสืบไป นอกจากนี้ พระมหาไสว ญาณวีโร (2544 : 90) ได้กล่าวถึงอิริยาบถนอนไว้ใน หนังสือคู่มือหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีใจความว่า การกำหนดในอิริยาบถนอน มีวิธีปฏิบัติคือ ขณะที่นอนตัวลงจะนอน พึงกำหนดตามกิริยาอาการ ท่าทางและลักษณะของกาย จนกว่าจะ นอนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้นก็ให้กำหนด พองหนอ – ยุบหนอ จนกว่าจะหลับ ขอนี้เป็น การปฏิบัติตามอิริยาบถปัพพะ กายานุปัสสนาแห่งสติปัฏฐานสูตรที่ว่า เมื่อนอนอยู่ ก็กำหนดรู้ว่า นอนอยู่ (สยาโน วา สยาโนมเหตีปชานาติ)

การเจริญสติกับอิริยาบถย่อย (อิริยาบถเล็กน้อย)

เมื่อได้เข้าใจถึงการเจริญสติกับอิริยาบถใหญ่แล้วการเจริญเติบโตกับอิริยาบถย่อยก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ผู้ปฏิบัติควรเอาใจใส่ตั้งจะได้กล่าวถึง ดังต่อไปนี้ การมีสติอยู่กับอิริยาบถเล็กน้อยหรืออิริยาบถย่อยนั้น พระอาจารย์อาสภเถระฐัมมาจริยะ (2534: 36) กล่าวว่า การล้างหน้า อาบน้ำ ชำระกาย ซึ่งต้องทำอย่างฉับไว ก็จงพยายาม กำหนดให้ครบถ้วนเท่าที่จะพึงกำหนดได้ เช่น เอื้อมมือ หยิบขัน ตักน้ำ ลูบหน้า รดน้ำ ถูตัว ฯลฯ เป็นต้น เมื่อเสร็จกิจแล้วก็เปลี่ยนผ้าเช็ดตัว เช็ดหน้า ฯลฯ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ ต้องให้อยู่ในการกำหนดทั้งสิ้น

นอกจากนี้พระอาจารย์นวลจันทร์ กิตติปัญโญ (2543 : 55) ได้กล่าวถึงอิริยาบถย่อยไว้ว่าอิริยาบถย่อยเป็นอิริยาบถที่สำคัญที่สุด และกำหนดได้ยาก กำหนดไม่ทันลืมนไป เผลอไป ขาดสติไป ฝึกใหม่ ๆ นี้ยากมากแต่นาน ๆ ไปสติสามธิญาณแก่กล้าแล้วกำหนดตันจิตได้ถี่มากขึ้นก็จะกำหนดได้เอง เป็นไปตามธรรมชาติเป็นไปโดยอัตโนมัติของตนเอง

สรุปได้ว่านอกเหนือจากการเดินจงกรม และการนั่งสมาธิแล้ว ถ้าหากผู้ปฏิบัติมีความ พากเพียรในการเจริญสติกับอิริยาบถย่อยเหล่านี้ก็จะทำให้มีสติอย่างต่อเนื่อง สมาธิที่เกิดขึ้นนั้น จะ “บิตหนอ หรือหมุนหนอ” ผลักหรือดึงประตูเข้ามา กำหนด “ผลักหนอ ๆ ๆ” (เปิดประตู) “ดึงหนอ ๆ ๆ” (ปิดประตู)

ที่กล่าวมาเป็นเพียงบางตัวอย่างในการฝึกสติกับอริยาบถย่อย ซึ่งในการฝึกปฏิบัติกับอริยาบถย่อยอื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

ในการกำหนดสติกับอริยาบถย่อยมีหลัก ดังนี้

1. ต้องกระทำอย่างเชื่องช้า การเคลื่อนไหวของกายที่ช้าจะทำให้กำหนดสติได้ทัน และจะเกิดปัญญาเห็นตามความเป็นจริงได้
2. กำหนดให้ละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ถ้าเคลื่อนไหวอย่างเชื่องช้า จะทำให้กำหนดสติได้ละเอียด)
3. กำหนดสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบันเท่านั้น ไม่นำอดีตหรืออนาคตมาปะปน (การที่จิตตกไปอยู่ในอดีตหรืออนาคต แสดงว่าจิตถูกสิ่งปรุงแต่งเข้ามารบกวน)

การกำหนดสติทางอายตนะ

อายตนะ คือ สภาคารมที่สืบภพชาติ มี 2 หมวด ดังนี้

อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์

สัตว์โลกยึดติดผูกพันอายตนะเหล่านี้ ต้องการจะมีดวงตาที่สวยงาม และต้องการเห็นรูปที่ตนชอบใจ ฯลฯ ได้กระทำการมดีและกรรมชั่วเพื่อให้ได้รับสิ่งที่ตนปรารถนาหรือปฏิเสธสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา จึงต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในมหาสมุทร คือ สังสารวัฏ ฉะนั้น อายตนะจึงเป็นสภาคารมที่สืบภพชาติดังกล่าว พระอาจารย์คันธสาราภิงค์ (2541: 100)

การตามรู้อายตนะตามหลักธรรม วิปัสสนา นี้ เป็นการกำหนดรู้สภาคารมมีการเห็นเป็นต้น โดยไม่ใส่ใจต่ออารมณ์ภายนอกธรรมดา คือ สัตถฐาน ฯลฯ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพาหิยะว่า ดูก่อนพาหิยะ เพราะเหตุนี้เธอจงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นอยู่จะสักแต่เห็น เมื่อได้ยินอยู่จะสักแต่ได้ยิน เมื่อรู้อาการทางจมูก ลิ้น หรือกาย จะสักแต่รู้อารมณ์ทางจมูก ลิ้น หรือกาย เมื่อรู้อารมณ์ทางใจจะสักแต่รู้อารมณ์ทางใจ (ขุ.อ. 25/10/01)

ที่เป็นนี้เพราะมีเหตุปัจจัยของสภาคารมซึ่งพระอาจารย์คันธสาราภิงค์ (2541 : 103) ได้กล่าวว่า การเห็นเกิดจากการกระทบระหว่างตากับรูป การได้ยินเกิดจากการกระทบระหว่างหูกับเสียง การรู้กลิ่นเกิดจากการกระทบระหว่างจมูกกับกลิ่น การลิ้มรสเกิดจากการกระทบระหว่างลิ้นกับรส การสัมผัสเกิดจากการกระทบระหว่างกายกับสิ่งที่กระทบ ความคิดเกิดจากการกระทบระหว่างใจกับอารมณ์ที่ปรากฏทางใจ ฉะนั้นการเห็น การได้ยิน ฯลฯ จึงเป็นผล ส่วนทวารทั้งหกมีตาและอารมณ์ที่มากกระทบเป็นเหตุ เช่น ไม่ขาดแคลน จึงทำให้มีกำลังปัญญารู้แจ้งใน รูป นาม ตามความเป็นจริง อริยาบถเล็กน้อยจึงมีความสำคัญมาก ผู้ปฏิบัติไม่ควรละเลยหรือคิดว่ามีเวลาจึงปฏิบัติ

การเจริญสติในขณะที่รับประทานอาหาร

การเจริญสติในขณะที่รับประทานอาหารก็ถือว่าเป็นอิริยาบถย่อยอิริยาบถหนึ่งที่สำคัญที่ผู้ปฏิบัติจะละเลยเสียมิได้ ซึ่ง พระอาจารย์นวลจันทร์ กิตติปัญโญ (2543: 56) ได้กล่าวว่าขณะรับประทานอาหารเป็นธรรมดาที่เราจะต้องรับรู้รสชาติของอาหารเกิดความชอบใจไม่ชอบใจคือ อภิภูจรรย์ และอนิภูจรรย์ รับรู้ถึงสุขเวทนา ทุกขเวทนา หากได้อาหารที่ถูกปากกินเข้าไปด้วยความเอร็ดอร่อย เกิดสุขเวทนา ก็ชอบใจเกิดกิเลสโลภะ เข้า อาหารที่ไม่ถูกปากกินเข้าไปได้น้อยเกิดทุกขเวทนาไม่ชอบใจเกิดกิเลส โทสะเข้า อาหารที่กินเข้าไปแล้วเฉย ๆ ชอบก็ไม่ใช่ ไม่ชอบก็ไม่เชิง กลาง ๆ เฉย ๆ เป็นอุเบกขาเวทนา ไม่ยอมกำหนด โมหะก็เข้าอีก การรับประทานอาหารนี้จึงเป็นช่องทางให้กิเลสเข้ามามากกว่าอิริยาบถอื่น ๆ

ในการรับประทานอาหารเราควรกำหนดให้ต่อเนื่องทุกขั้นตอน เช่นเมื่อตาของเรามองเห็นอาหาร กำหนด “เห็นหนอ ๆ ๆ” ใจอยากรับประทาน กำหนดความรู้สึกว่า “อยากรับประทานหนอ” เคลื่อนมือไปตักอาหารก็กำหนด “เคลื่อนหนอ” จับช้อนกำหนด “จับหนอ” ตักอาหารกำหนด “ตักหนอ ๆ ๆ” ยกช้อนอาหารเข้าปาก กำหนด “ยกหนอ ๆ ๆ หรือคู้หนอ ๆ ๆ” อ้าปากรับประทานอาหารกำหนด “อ้าหนอ ๆ ๆ” ใส่อาหารเข้าปากกำหนด “ใส่หนอ ๆ ๆ” อมอาหารกำหนด “อมหนอ ๆ ๆ” เมื่อรู้รสอาหาร กำหนด “รู้สหนอ” เมื่อเคี้ยวอาหาร กำหนด “เคี้ยวหนอ” กลืนอาหาร กำหนด “กลืนหนอ” เอาช้อนลง กำหนด “ลงหนอ ๆ ๆ” หรือ “เหยียดหนอ ๆ ๆ” วางช้อนกำหนด “วางหนอ” เป็นการจบรับประทานอาหาร 1 คำ ผู้ปฏิบัติใหม่ ๆ อาจจะไม่เคยชินต่อการกำหนดสติอย่างละเอียดต่อเนื่อง แต่ถ้าปฏิบัติไปบ่อย ๆ จนชำนาญก็จะเป็นผู้รับประทานอาหารด้วยสติ จะไม่มีการสำลักอาหารและเมื่อเคี้ยวอาหารอย่างละเอียดยังเป็นผลดีต่อระบบการย่อยอาหาร และระบบการขับถ่ายอีกด้วย

การเปิด ปิดประตู

ในการกำหนดอิริยาบถย่อย ในการเปิด ปิดประตูก็เช่นกัน ถ้าได้มีการกำหนดได้อย่างละเอียดทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่องแล้วก็จะเกิดสมาธิ โดยเริ่มตั้งแต่ตามองเห็นประตู กำหนดว่า “เห็นหนอ” ใจอยากเปิดประตู (หรือปิดประตู) กำหนด “อยากเปิดหนอ ๆ ๆ” เอื้อมมือไปจับลูกบิดหรือกลอนประตู กำหนด “เคลื่อนหนอ ๆ ๆ” หรือ “เอื้อมหนอ ๆ ๆ” มือถูกประตู กำหนด “ถูกหนอ” ลูกบิดหรือกลอนมีลักษณะแข็ง เย็น กำหนด ความรู้สึกนั้น “แข็งหนอ เย็นหนอ” บิดลูกบิดกำหนดเมื่อได้ยินเสียงก็จะเกิดสภาวะธรรมการได้ยินทันที แม้ไม่อยากจะฟังก็ต้องได้ยิน สภาวะธรรมเหล่านี้จึงเกิดตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่บุคคล เรา เขา ไม่มีเราอยู่ในสภาวะธรรมนี้เลย เปรียบเสมือนไฟที่มีลักษณะร้อนอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ว่าชาวโลกจะสมมติเรียกไฟด้วยภาษาใด ๆ ก็ตาม ในที่นี้สภาวะธรรมการเห็นเปรียบเสมือนไฟ การสมมติเป็นเปรียบเสมือนความสำคัญ ผิดว่าเป็นบุคคลเรา เขา

ดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงมีลักษณะดังนี้ เมื่อ ตา ของเรามองเห็นสิ่งใดก็กำหนด “เห็น
 นอน” นอกจากตาแล้ว หูของเราเมื่อได้ยินเสียงก็กำหนด “ได้ยินนอน ” จมูกเมื่อได้กลิ่นก็
 กำหนด “กลิ่นนอน” ลิ้นเมื่อรู้รสชาติรับประทานอาหารเราจึงควรกำหนดรู้ ด้วยการกำหนด
 “รู้สึกนอน” นอกจากนั้น ผิวกาย เมื่อสัมผัสความร้อน เย็น อ่อน แข็ง ตึง หย่อน ผู้ปฏิบัติพึง
 กำหนดรู้ตามอาการของความรู้สึกนั้น ๆ เช่น กำหนด “ร้อนนอน” “เย็นนอน” ฯลฯ และใจ เมื่อ
 รู้สึกรู้คิดผู้ปฏิบัติพึงกำหนด “คิดนอน” ใจนี้สำคัญมาก คนเราจะสุขจะทุกข์ก็อยู่ที่ใจนี้เอง

การฝึกจิตในชีวิตประจำวัน

เราสามารถที่จะทำการฝึกจิตและมีสติสัมปชัญญะอยู่ทุกอิริยาบถได้ ไม่ว่าเราจะอยู่ใน
 อิริยาบถใด ๆ ทั้งอิริยาบถใหญ่ ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งเป็นอิริยาบถที่เห็นได้ชัดเจนจึง
 สามารถมีสติอยู่กับอิริยาบถเหล่านี้ได้ง่าย และอิริยาบถเล็กน้อย หรืออิริยาบถย่อย เป็น
 อิริยาบถที่มีอยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ขยับเขยื้อนกาย เช่น การเหยียด การก้ม
 แขน ขา การก้ม การเงย รวมทั้งการเปลี่ยนอิริยาบถใหญ่จากอิริยาบถหนึ่งไปสู่อิริยาบถหนึ่ง
 ด้วย เช่น การขยับกายจากนั่งเป็นนอน จากนั่งเป็นลุกขึ้นยืน จากยืนเป็นนั่ง เป็นต้น และ
 รวมถึงกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ เช่น การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร ดื่มน้ำ เหลียวดู เปิด
 ปิด ประตูหน้าต่าง หรือแม้แต่กระทั่งการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ก็ให้มีสติรับรู้อยู่ทุกขณะ ถ้า
 กระทำได้เช่นนี้จะเป็นการเพิ่มพลังของสติทำให้มีสมาธิได้เร็วขึ้น มิใช่จะฝึกจิตอยู่แต่เฉพาะการ
 เจริญกรรมและการนั่งสมาธิเท่านั้น ส่วนเวลาอื่น ๆ ไม่ได้ควบคุมสติเลย เหตุผลก็คือ กิเลส
 ของคนเรามักเกิดได้ทุกอิริยาบถเราจึงมีสติอยู่ทุกขณะ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เราสามารถเจริญสติได้ทุกเวลาทุกสถานที่ และทุกโอกาสใน
 ชีวิตประจำวัน

ลักษณะของผู้ฝึกจิตมาดีแล้ว

ลักษณะของผู้ที่ฝึกจิตมาดีแล้ว จะมีลักษณะดังนี้

1. เป็นคนที่มีความสุขจากความสงบของจิตใจยิ้มแย้มแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส ไม่แก่
 เร็ว
2. มีจิตใจหนักแน่น มั่นคง ใจเย็น สุขุมขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตให้ลุล่วงไป
 ด้วยดีด้วยวิธีการที่ถูกต้อง
3. ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ไม่ผิดพลาดได้ง่าย เพราะสติสมบูรณ์ขึ้น
4. มีกิริยาท่าทางเรียบร้อย นุ่มนวล ไม่ขี้อาย
5. ความจำดี ไม่หลงลืมง่าย สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนจะทำให้การเรียนดีขึ้น
6. เป็นผู้ที่มิโรคภัยไข้เจ็บน้อย จากการวิจัยพบว่าการฝึกสมาธิทำให้สารคอร์ติซอลใน
 เลือดลดลง สารนี้จะมีมากเมื่อมีความเครียด ดังนั้นการฝึกสมาธิจึงเป็นการลดความเครียด

โรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากความเครียด เช่น ภาวะอาหาร โรคความดันโลหิต ก็จะมีบรรเทา
ลงไปและยังทำให้ห่างไกลจากโรคหัวใจได้อีกด้วย

จะมีปัญญาเข้าใจความจริงของชีวิต ทำให้ละวางจากสิ่งทั้งปวงอันเป็นต้นเหตุแห่งความ
ทุกข์ได้ จะเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า กรรมนั้นมีจริงผู้ใดทำกรรมใด ว่าย่อมได้รับผลแห่งกรรม
นั้นไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตามทำให้ไม่กล้าทำบาปและมุ่งแต่ประกอบกรรมดีอันเป็น
กุศลต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ถ้าพิจารณาแล้วจะพบว่ามาจากความไม่รู้จักบาป
บุญคุณโทษ ไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น การก่อกดี ชู้สาว ฆ่า ข่มขืน ปล้นทรัพย์ และ
ร้ายแรงไปจนถึงขั้นฆ่าพ่อแม่ ทำให้สังคมไม่สงบสุขเกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอยู่
เสมอที่เป็นเช่นนี้เพราะคนเราไม่รู้จักวิธีการฝึกรบมจิตใจนั่นเอง

เป็นหนทางนำไปสู่ความพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง คือ พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด
ของพระพุทธศาสนา (วนิดา จิ่งประสิทธิ์, 2542: 32)

² พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์. (2549: 209-214).การพัฒนาหลักสูตรฝึกรบมค่ายคุณธรรม
จริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

อำเภอเสাই จังหวัดสระบุรี. วิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขาวิชาหลักสูตร
และการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 5.3

เรื่อง อานิสงส์ของการเจริญสติปัฏฐาน 4³

พุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเราเปรียบเทียบการเจริญสติปัฏฐาน 4 นี้ เหมือนขนลอยน้ำ ถ้าลอยไปตามน้ำ มันจะไปถึงจุดหมายปลายทาง คือ ทะเล มหาสมุทรอย่างแน่นอน”

1. ถ้าขนนั้นไม่ถูกยกขึ้น คือ ไม่เลิกปฏิบัติจะไปถึงจุดหมายปลายทางแน่นอน
 2. ถ้าขนนั้นไม่ผูกไปเสียก่อน คือ ผู้ปฏิบัติไม่เจ็บป่วยดั่งสังขารไปก่อนจะถึงจุดหมายปลายทางแน่นอน
 3. ถ้าขนนั้นไม่ขวาง คือ ผู้ปฏิบัติไม่เกิดมิจฉาทิฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ก็
- จะถึงจุดหมายปลายทางของขนไม้ คือ มหาสมุทร ที่รวมของขนไม้ คือ มหาสมุทรที่รวมของน้ำที่ยิ่งใหญ่ แต่จุดหมายของมนุษย์คือการดับทุกข์ และถึงนิพพาน ดังนั้นสาวกทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน 4 อย่างจริงจัง สม่าเสมอ เพื่อลดละกิเลสในระดับต่าง ๆ เช่น

สติปัฏฐาน 4 ข้อ 1 กายานุปัสสนา จะลดละความรักสวย รักงาม ราคะจริต จากกายที่เปลี่ยนแปลงความเป็นสาวสวย หนุ่มหล่อ จะเปลี่ยนไปเป็นวัยกลางคน และก็แก่ไป คนที่เจริญสติข้อนี้ จะมองเห็นกายเป็นเพียงกระสอบป่านที่ภายในเต็มไปด้วยปฏิกูล การเห็นวาทกายสวยงามสำคัญมันหมายความว่าเรา ของเราจะหายไป

สติปัฏฐาน 4 ข้อ 2 เวทนานุปัสสนา ข้อนี้จะลดละสุขเวทนาที่เกิดจากกามารมณ์ เช่น หลังรักหญิงสาว ชายหนุ่ม และพวกติดยาเสพติด บุหรี่ กัญชา ยาบ้า ทั้งหลายเพราะขจัดความหลงที่เป็นสุขเวทนา ด้วยเห็นว่าเป็นเพียงความรู้สึก ไม่ใช่เรา ของเรามีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปของความรู้สึก

สติปัฏฐาน 4 ข้อ 3 จิตตานุปัสสนา คนเราทุกข์ก็เพราะจิตคิดปรุงแต่ง จิตมีทิฐิมานะ การเจริญสติข้อนี้จะลดละความดีใจ เสียใจ ความสมหวัง ความผิดหวัง ก็เป็นจิต ความวุ่น ความว่างก็เป็นจิต ความทุกข์ ความสุขก็เป็นจิต ความแค้นช้ำ เบิกบานก็เป็นจิต ไม่มีผู้ชาย ผู้หญิง ตัวเราของเรา มันเป็นเพียงจิตเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปตามสภาพของมัน นี่คือเห็นจิตเป็นจิต ถ้าเห็นอย่างนี้เราก็ไม่ทุกข์ คนเราทุกข์เราจะไปยึดเอาจิตมาเป็นเรา ของเราพวกเราคงเห็นพระจีน อ้วนพุงใหญ่ หัวเราะซึ่งเป็นตัวแทนของจิตไม่เป็นทุกข์

สติปัฏฐาน 4 ข้อ 4 ธัมมานุปัสสนา เป็นที่รวมของสติปัฏฐานทั้ง 3 ข้อ กายา เวทนา และจิตตานุปัสสนาเห็นทุกอย่างเป็นธรรม จะทำให้ลดละการทำลายล้าง สำคัญมันหมายความว่าเป็นตัวกูของกู ทั้งกายและจิตเป็นธรรม จะทำให้ลดละการทำลายล้าง สำคัญมันหมายความว่าเป็นตัวกูของกู ทั้งกายและจิตเป็นธรรม คือ รูปธรรม นามธรรม ต่างทำหน้าที่ทำลายอวิชชาว่าเป็นฉันของฉัน สัตว์ทั้งหลายมีแต่กาย เวทนา จิต ธรรม ตัวเราของเราไม่มี

การเจริญสติปัฏฐาน 4 ทำให้เราเห็นสภาวะของสรรพสิ่ง ตามความเป็นจริงอุปมาดัง ผู้ใหญ่ลืมนวดแว่นตา ถ้าใส่แว่นก็เห็นทุกอย่างดำตามสีแว่น แต่เมื่อถอดออกจะเห็นเพียงกาย เวทนา จิตธรรม ไม่มีตัวตน ไม่ใช่เราของเรา มันเป็นเพียงธรรม (รูป) นามธรรม (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ)

อธิบาย – เนื้อหาภาคปฏิบัติ

การยืน

ยืนตัวตรงให้เท้าทั้งสองข้างห่างกันเล็กน้อย ตาชำเลือง มองภาพรวม ๆ เบื้องต่ำ ห่างจากปลายเท้า 2 – 3 ก้าว ยืนเอาจิตตามรู้อาการตั้งตรงของกาย โดยบริกรรมว่า “ยืนหนอ ๆ” ขณะกำหนดรู้อาการยืนอยู่นี้ ควรบริกรรมอย่างน้อย 8 ครั้ง เพื่อให้เคยชินกับการกำหนดผู้มีอายุน้อยควรหลับตาขณะกำหนด จะทำให้รับรู้อาการตั้งตรงของกายได้ชัดเจนขึ้น

เมื่อเดินจงกรมจนสุดสถานที่เดินแล้ว ก่อนจะหันกายกลับพึงบริกรรม ว่า “ยืนหนอ ๆ” ขณะหันกายกลับ พึงตามรู้อาการเคลื่อนไหวของเท้า หรือตามรู้อาการเคลื่อนไหวของกาย ส่วนบนบริกรรมว่า “กลับหนอ ๆ” อย่างน้อย 6 ครั้ง ขณะหันกาย ควรหันตาธรรมชาติ โดยเคลื่อนไหวที่ละข้าง จะทำให้ตามรู้อาการเคลื่อนไหวได้ชัดเจนขึ้น เมื่อหันแล้วจึงเริ่มเดินจงกรมต่อไป

ผลที่ได้คือ ปัญญาความรู้แจ้งการเกิดดับของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ทนไม่ได้และไม่มีตัวตน)

การฝึกสติสมาธิในท่าเดิน (เดินจงกรม)

เมื่อเริ่มต้นเดิน ตั้งกายให้ตรง ลำคอตั้งตรง ไม่ก้มหน้า หรือเงยหน้า ทอดสายตาลง ข้างหน้าประมาณ 4 ศอกหรือ 2 เมตร ไม่จ้องที่จุดใดจุดหนึ่ง หรือตาลงเล็กน้อย พอให้เห็นสถานที่เดินทอดแขนทั้งสองข้างไว้ด้านหน้าหรือด้านหลัง วางมือขวาทับหลังมือซ้าย หรือยกแขนขึ้นกอดอก แยกเท้าทั้งสองห่างกันพอสมควร ขณะเดินสำรวจดวงตาไม่ควรเหลียวมองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะจะขาดสติ กำหนดรู้อารมณ์ปัจจุบัน และเกิดความคิดฟุ้งซ่านตามมา

ที่สำคัญพึงทำความเข้าใจอยู่ที่อาการเคลื่อนไหว จดจ่อที่อาการเคลื่อนไหวนั้นที่ค่อย ๆ เคลื่อนจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง คือมีอาการยกเท้า ว่ายเท้าออกไป และเหยียบลง จิตผู้ปฏิบัติพึงรับรู้อาการเคลื่อนไหวโดยละเอียดตั้งแต่ยกก้าวเท้าขึ้นมา จนกระทั่งเหยียบเท้าลง อุปมาเหมือนเงาที่ติดตามตัว หรือเหมือนตัวเด็กที่นอนในเปลแล้วเคลื่อนไหวพร้อมกับเปลที่แกว่งไปมา พึงตามรู้อาการเคลื่อนไหวให้แม่นยำทันที ที่มีอาการนั้นโดยไม่ขาดช่วงโดยพยายามสังเกตรู้อาการเบาที่เกิดเมื่อยกและย่างเท้าออกไป และอาการหนักที่เกิดขึ้นเมื่อเหยียบเท้าลง

บางขณะอาจได้ยินเสียงที่รบกวนขณะปฏิบัติทำให้อยากเหลียวดู ฟังหยุดยั้งกำหนดรู้จิตที่คิดอยากนั้นบริกรรมว่า “อยากดูหนอ ๑” 4 – 5 ครั้ง จนกว่าความรู้สึกนั้นจะหมดไปก่อนที่จะเริ่มเดินต่อ

เดินระยะที่ 1

การเดินจงกรมระยะที่ 1 เป็นการตามรู้อาการเคลื่อนไหวที่ไม่ละเอียดหนักเมื่ออย่างเท้าขวาฟังตามรู้เฉพาะอาการย่างเท้าบริกรรมว่า “ย่างหนอ” เมื่อย่างเข้าซ้าย ฟังตามรู้เฉพาะอาการย่างเท้าเช่นกัน บริกรรมว่า “ย่างหนอ” หรือ ตามรู้ให้ละเอียดขึ้น คือเมื่อยกเท้าขวาช้าขึ้น บริกรรมว่า “ขวา” เมื่อย่างออกไปข้างหน้า บริกรรมว่า “ย่าง” เมื่อส้นเท้าสัมผัสพื้น บริกรรมว่า “หนอ” ข้างซ้ายเช่นเดียวกัน ขณะเดินไม่ควรเดินให้เร็วหรือช้าเกินไป เมื่อเกิดอาการฟุ้งซ่าน ก็ให้หยุดกำหนดก่อนเหมือนอริยาบถอื่น ๆ ดังพุทธองค์ตรัสว่า “บุคคลตั้งใจแล้ว จึงทำกรรมทางกายวาจาและใจ”

⁴ พุทธทาสภิกขุ (2528: 25). การปฏิบัติสมาธิแบบวัดสวนโมกขพลาราม. ม.ป.พ.

คำถามประจำแผนที่ 5

ชื่อ.....เลขที่.....

1.สมาธิ คืออะไร

ตอบ.....

2.สติปัฏฐาน 4 มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

เฉลยคำตอบ

1.สมาธิ คืออะไร

สมาธิ หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวความตั้งมั่นของจิตหรือการมีจิตสงบ
 นิ่งอยู่ที่อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งเพียงอารมณ์เดียว

2.สติปัฏฐาน 4 มีอะไรบ้าง

- 1.กายานุสสนาสติปัฏฐาน
- 2.เวทนานุสสนาสติปัฏฐาน
- 3.จิตตานุสสนาสติปัฏฐาน
- 4.ธรรมานุสสนาสติปัฏฐาน

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 6

ชื่อกิจกรรม เรื่อง ศิษย์ที่ดีของ ครู – อาจารย์

ระยะเวลา 50 นาที

จัดการเรียนรู้ วันที่ 3 ธันวาคม 2558

เวลา 08.00 – 08.50 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง ศิษย์ที่ดีของครู – อาจารย์ ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนต่อคุณครู ตามบทบาทหน้าที่ของศิษย์ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกคุณค่าพระคุณของครู – อาจารย์ ได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. ลักษณะของครู และประเภทของครู
2. พระคุณครู
3. ลักษณะของศิษย์ที่ดี
4. หน้าที่ของศิษย์ที่ดีที่ควรปฏิบัติต่อครู

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

1. พระวิทยากรพูดเกริ่นนำ และสร้างบรรยากาศด้วยการยกกลอนเกี่ยวกับครู (บทกลอน) และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็น บทกลอนดังกล่าวแสดงถึงความดีและความสำคัญของครูอย่างไรบ้าง

ขั้นดำเนินการ

2. พระวิทยากรอธิบายลักษณะ และประเภทของครู 4 ประเภท คือ ครูประจำบ้าน ครูประจำโรงเรียน ครูประจำโลก และครูธรรมชาติ (เอกสารประกอบคำบรรยาย)
3. ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าครูมีบุญคุณต่อเราอย่างไร
4. พระวิทยากรเล่าเรื่องพระคุณครู และเน้นย้ำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของครู (เอกสารประกอบคำบรรยาย)
5. ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเล่าการกระทำของตนเองที่แสดงว่า มีความกตัญญูต่อครูและตอบแทนบุญคุณของครู
6. พระวิทยากรอธิบาย ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจ ความหมายของศิษย์ คุณธรรมของศิษย์ที่ดีหน้าที่ที่ดีที่ควรปฏิบัติต่อครู (เอกสารประกอบคำบรรยาย)

7. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันปฏิญาณตนกับพระวิทยากรว่าต่อไปนี้จะปฏิบัติตนเป็นศิษย์ที่ดีของครู

ขั้นสรุป

8. พระวิทยากรสรุปเรื่องศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ดับบทกลอนธรรมะแล้วให้นักเรียนได้อ่านตาม

บทกลอน

สักวันหนึ่ง คงจะรู้ว่าครูรัก

สักวันหนึ่ง คงประจักษ์ เป็นสักขี

สักวันหนึ่ง คงจะรู้ว่าครูดี

สักวันหนึ่ง คงได้ดี เพราะเชื่อครู

9. นักเรียนร่วมกันเขียนเรียงความ เรื่อง ครูดีในดวงใจ ส่งพระวิทยากรต่อไป

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. แบบการบรรยาย
2. การอ่านบทกลอน
3. แผนที่ความคิด

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโลกก่าม
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

1. เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง ครูของเรา เรื่อง ศิษย์ที่ดีของครู
2. วีดีโอ, CD, LCD Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย
3. คอมพิวเตอร์

การวัดผลและประเมินผล

1. วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
2. การสังเกตการร่วมกิจกรรม
3. การเขียนเรียงความ
4. การทำแผนที่ความคิด (Mind Mapping)

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 6.1

เรื่อง ครูของเรา¹

ครูของเราคือใครบ้าง ถ้าจะพิจารณาดูให้ดีก็จะเห็นได้ว่า คนที่รอบตัวเรา หรือผู้ที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เรา ก็จัดได้ว่าเป็นครูของเราได้ ถ้าจะจัดประเภทของครูก็สามารถจัดได้ดังนี้

ครูประเภทที่ 1 ครูประจำบ้าน หมายถึง คุณพ่อ คุณแม่ ของเรา คนที่สอนเราคนแรก ก็คือ คุณพ่อ คุณแม่ ตอนเกิดใหม่ ๆ เราพูดไม่เป็น แต่ท่านก็สามารถเข้าใจเราได้ สอนให้เดิน สอนให้เราพูดเป็นคนแรกเลย

ครูประเภทที่ 2 ครูประจำโรงเรียน ก็คือ...? ครู – อาจารย์ของเราเอง ถือได้ที่ท่านเป็นพ่อแม่คนที่สองของเรา เพราะเป็นบุคคลที่คุณพ่อคุณแม่ไว้วางใจรองจากท่าน ถือได้ว่าเป็นผู้สอนเราให้อ่านออก เขียนเป็นและจำได้

ครูประเภทที่ 3 ครูประจำโลก อันนี้ หมายถึง ใคร...? พระรัตนตรัย หรือคุณงามความดีก็ได้ เพราะเรามีความรู้อย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีคุณธรรมควบคู่ไปด้วย ไม่งั้นก็จะเป็นอันตรายต่อสังคมเคยได้ยินไหมสุภาษิตที่ว่า “คนเก่งที่เห็นแก่ตัว คือคนชั่วที่เป็นภัยสังคม”

ครูประเภทที่ 4 ครูคือธรรมชาติ ข้อนี้ หมายถึง...? การเรียนรู้โดยตัวของเราเองที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกฝนตนเอง เป็นประสบการณ์ตรง ซึ่งเกิดจากการดำเนินชีวิต

สรุปแล้วการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ที่ทาง.... ?

สองข้อแรกเป็นการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากคนอื่น เพราะตอนเด็ก ๆ เรายังเดินไม่เป็น พูดไม่ได้ อ่านไม่ออก เราต้องอาศัยคนอื่นก่อน “เหมือนกับดวงอาทิตย์ ก่อนจะขึ้นมา ก็ต้องมีแสงเงินแสงทอง ขึ้นมาก่อน” เราก็เช่นเดียวกัน...จริงไหม? พวกเราจะตัดขาดจากคนอื่นไม่ได้ มันไม่เหมือนเก่า ๆ มันขึ้นมาใหม่ แล้วจากไป ปล่อยให้ไข่มันฟักเองแต่คนจะเอาอย่างนั้นไม่ได้ สมมติถ้าแม่คลอดออกมาสามวันแล้วเอาไปทิ้งไว้ข้างถนน ถ้ามันจะเป็นอย่างไร เมื่อมีอายุ 15-16 ปี ก็ยังต้องอาศัยคนอื่นมีครอบครัวไปแล้วยังต้องอาศัยคนอื่น แม้แต่ว่าตายไปแล้ว ยังต้องอาศัยคนอื่นหามไปเผา สภาพความเป็นจริงเมื่อเราไม่ได้อยู่กับคนอื่นต้องอาศัยคนอื่น ก็ต้องมี การเรียนรู้การฝึกฝน ชีวิตเกิดมาเพื่อเรียนรู้เพื่อฝึกฝน ผู้ที่สอนหรือคนเป็นครูของเราก็มีแล้ว แล้วตัวเราผู้เป็นศิษย์ล่ะพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดจากคนอื่นหรือยัง....๗

ความหมายของคำว่า “ครู” (ครูคือผู้ลิขิตชีวิต)

1. ครูมาจากคำว่า ครู แปลว่า ผู้หนัก

หนักในความประพฤติ คือ เป็นแบบอย่างที่ดีได้ (ศีล)

หนักใจอารมณ์ คือ มีจิตใจที่หนักแน่นตั้งงาม (สมาธิ)

หนักในสติปัญญา คือ มีวิชาความรู้สามารถถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้ (ปัญญา)

ลิขิต แปลว่า ขีดเขียน, ใส่เติมให้เต็ม

ชีวิต แปลว่า ความเป็นอยู่

ครูลิขิตชีวิต หมายถึง ผู้แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต

2. ครู คือ ผู้สั่งสอนศิษย์ สั่งให้ศิษย์ทำตาม, สอนให้ศิษย์เกิดความรู้

3. ครู คือ ผู้นำศิษย์ไปสู่ความเจริญทั้ง 4 มีความรู้ดี, สามารถดี, ประพฤติดี และ
อนามย์ดี

4. ครู คือ ผู้ที่ศิษย์ควรทำความเคารพ

5. ครู คือ ผู้ให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตแก่ศิษย์ ควรที่จะได้รับความเคารพจากศิษย์

6. ครู คือ ผู้นำทางวิญญาณ นำทางความคิด ผูกให้คิดถูกต้องดี มีความรับผิดชอบ

7. ครู คือ ผู้ยกระดับวิญญาณให้สูงขึ้น ยกกระดับวิญญาณมนุษย์ให้สูงกว่าสัตว์

เดรัจฉาน

8. ครู คือ ผู้เปิดประตู

สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ เหมือนกับถูกขังไว้ในห้อง ถูกล้อมรอบ ถูกทำคอกขัง
เอาไว้ มันสมอง ความคิดความอ่านอะไรจะวนเวียนอยู่ในขอบข่ายของกำแพง ครูต้องเป็นผู้
ทำลายกำแพงนั้น แล้วเปิดประตูมันสมอง แนวความคิดให้ศิษย์

9. ครู คือ ผู้นำสัตว์ออกจากวัฏสงสาร

นำออกจากวัฏสงสาร คือ การเวียนว่ายตายเกิดวงแห่งกิเลส ละโลภะ โทสะ โมหะ
นำศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ รู้กตัญญู เสียสละ รักสามัคคี ไม่มีความเห็นแก่ตัว

10. ครู โดยหน้าที่ คือ ผู้ยกจิตวิญญาณของศิษย์ให้สูงขึ้น (ผล)

โดยสิทธิ คือ ปุชนียบุคคล เป็นที่เคารพนับถือบูชา (ผล)

โดยภาษาธรรม คือ สิ่งที่ได้ผ่านไปแล้วในชีวิตจิตใจของเรา ผิด

– ภู ล้วนเป็นครูของเรา

ความหมายของศิษย์

ศิษย์ คือ ผู้ศึกษา, ผู้เชื่อฟัง, ผู้ที่ยอมรับให้ครูอาจารย์สอน

ศิษย์ที่ดี คือ ผู้ที่ครูอาจารย์สามารถอบรมและสั่งสอนเพื่อนำสู่จุดหมายปลายทางของ
ชีวิต

ประเภทของศิษย์

1. ศิษย์กตัญญู คือ ศิษย์ที่ดีสำนึกในพระคุณของครูแล้วตอบแทน

2. ศิษย์อกตัญญู คือ ศิษย์เนรคุณไม่สำนึกพระคุณครูของครู คิดล้างผลาญครู

ตัวอย่างเรื่องเล่าประกอบคำบรรยาย

การอ่านสอนง่ายนี้แหล่เป็นเสน่ห์ของนักเรียนที่ดี

ครูอาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ มีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

1. แนะนำฝึกอบรมให้ศิษย์เป็นคนดี

2. สอนให้ศิษย์ได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

3. สอนศิลปวิทยาให้ศิษย์อย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่ปิดบังอำพราง
4. ส่งเสริมยกย่องคุณงามความดีความสามารถของศิษย์ให้ปรากฏ
5. สร้างเครื่องค้ำภักดีในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริงและรู้จักดำรงตนด้วยดี

หน้าที่ของศิษย์ที่พึงแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ มีหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ
2. เข้าไปหาเพื่อบำรุงรับใช้ ปรีกษา ชักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น
3. พึงด้วยดี พึงเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
4. ประนินบัติรับใช้ ช่วยบริการ
5. เรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
6. ปฏิบัติตามกฎระเบียบขนบธรรมเนียม และช่วยระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติของนักเรียน

ตัวอย่างเรื่องเล่าประกอบคำบรรยาย

เรื่อง พระคุณครู

มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง มีอาชีพรับจ้างทำนาในจังหวัดพิษณุโลก ครอบครัวนี้ยากจนอดมือกินมือ ครอบครัวนี้มีลูก 9 คน เด็กชายมาณพเป็นลูกคนกลางของครอบครัว ค่อนข้างจะขาดโอกาสในการเรียนเขาต้องขโมยเสื้อผ้าของพี่ชาย (ซึ่งมีอยู่ชุดเดียว) สวมใส่ไปโรงเรียนในวันที่พี่ชายไม่ไปโรงเรียน แม้ว่ากลับมาจะถูกพี่ชายดุด่าทุบตีอยู่เป็นประจำ เด็กชายมาณพใช้เวลาไป ๆ มา ๆ อยู่หลายปีกกว่าจะเรียนมาจนถึง ป.4 แต่ถึงแม้จะหยุดโรงเรียนไปเป็นระยะเวลายาวนานเท่าใดก็ตาม เมื่อกลับมาโรงเรียนทุกครั้งก็จะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครูสยาม พูนทอง ครูคนเดียวของโรงเรียนกรุงกรัก อำเภอบางระกา จังหวัดพิษณุโลก

แต่เดิมโรงเรียนนี้มีครูเพียงคนเดียว สอนหนังสือตั้งแต่ ป.1 – ป.4 เด็กชายมาณพได้รับความช่วยเหลือจากครูสยามตลอดมา วันไหนมาโรงเรียนได้ครูก็สอนหนังสือให้ด้วยความรักและเอาใจใส่ ทั้ง ๆ ที่ครูต้องทำหน้าที่ทุกอย่างในโรงเรียนตั้งแต่ครูใหญ่ถึงภารโรง เงินเดือนที่มีไม่กี่บาท

ก็หมดไปกับการช่วยเหลือลูกศิษย์และศิษย์แต่ละคนก็ล้วนยากจนกันทุกคน ครั้งเมื่อเด็กชายมาณพพำเรียนมาจนถึงชั้น ป.4 โรงเรียนก็ได้รับครูคนใหม่มาหนึ่งคน เด็กชายมาณพในขณะนั้นตัวโตที่สุดและอายุมากที่สุด เพราะเรียนมาหลายปีจึงเป็นที่ล้อเลียนของเพื่อน ๆ อยู่เสมอ และในวันหนึ่งครูที่บรรจุใหม่ทำนั้น ได้กล่าวเป็นเชิงตำหนิติเตียนเด็กชายมาณพ ทำให้เด็กรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจและอับอาย จึงไม่ไปโรงเรียนอีกเลยเป็นระยะเวลาหลายเดือน ความนี้รู้ถึงครูสยาม ท่านได้ติดตามชอกชอนไปจนพบบ้านของเด็กชายมาณพที่กลางป่า และพูดจาเกลี้ยกล่อมให้กลับมาศึกษาเล่าเรียน เด็กชายมาณพจึงตัดสินใจ

กลับมาและสามารถสอบจนจบ ป.4 ได้ เพราะความเมตตาของครูสยามที่ทำให้เด็กคนนี้กลับมา
เป็นบุคลากรที่มีประโยชน์สำหรับประเทศชาติมาจนถึงทุกวันนี้

“ขอขอบคุณครูสยามผู้จุดไฟ แห่งปัญญาให้แก่ศิษย์”

ดังที่ได้เล่ามา จะเห็นได้ว่า คุณครูนั้นท่านมีความรักความเมตตาต่อศิษย์ของท่าน
ปรารถนาหวังความเจริญของศิษย์เป็นใหญ่ ควรที่ศิษย์ทั้งหลายให้ความรักเคารพบูชาไว้เหนือ
หัว เพราะการเคารพบูชาบุคคลผู้ควรบูชาพระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง ดังที่
ท่านประพันธ์ไว้ว่า

การอบรม บ่มนิสัย ให้ศิษย์นั้น

เพียงแต่วัน ละนาที ๆ ก็ดีสม

ศิษย์จะดี มีค่า หรือลุ่มจม

อาจเป็นเพราะ การอบรม หนึ่งนาที

(เรื่องนี้ได้รับความอนุเคราะห์ จาก

อาจารย์พัชรี ลิทธิฎา โรงเรียนสตรีวัดระฆัง)

แบบฉบับของครู

ต้องเป็นครู รู้ สميع รักหน้าที่

ต้องเป็นครู รู้ ดี วิธีสอน

ต้องเป็นครู รู้ กฎ พจน์สุนทร

ต้องเป็นครู รู้ วอน ตอนบรรยาย

ต้องเป็นครู รู้ นิสัย ตักใจศิษย์

ต้องเป็นครู รู้ จริต ศิษย์เสียหาย

ต้องเป็นครู รู้ ปราบ เรื่องหยาบคาย

ต้องเป็นครู รู้ ระบาย ถ้ายวิชา

ต้องเป็นครู รู้ พิพัฒน์ ปัจจุบัน

ต้องเป็นครู รู้ ท้น วันข้างหน้า

ต้องเป็นครู รู้ ส้ารวจ ตรวจจรรยา

ต้องเป็นครู รู้ เวลา พาอบรม

ต้องเป็นครู รู้ ช้อง ยกย่องศิษย์

ต้องเป็นครู รู้ ไครผิด คอยคิดข่ม

ต้องเป็นครู รู้ อดใจ ไครติชม

ต้องเป็นครู รู้ คำคม อบรมดี

ต้องเป็นครู รู้ เพียร เรียนก้าวหน้า

ต้องเป็นครู รู้ ทำ สง่าศรี

ต้องเป็นครู รู้ ยึด ประพฤติดี

ต้องเป็นครู รู้ ไมตรี มีปัญญา
 ต้องเป็นครู รู้ ใจเป็นพระ
 ต้องเป็นครู รู้ ชนะ ละโทษา
 ต้องเป็นครู รู้ เฮฮา พาเบิกบาน
 ต้องเป็นครู รู้ ตรอง ครองใจศิษย์
 ต้องเป็นครู รู้ กิจ คิครอบด้าน
 ต้องเป็นครู รู้ ผจญ เพื่อผลงาน
 ต้องเป็นครู รู้ ชำนาญ งานพึงครู
 ต้องเป็นครู รู้ วาจา ประกาศิต
 ต้องเป็นครู รู้ พิชิต คิตกอบกู้
 ต้องเป็นครู รู้ สร้าง ตัวอย่างครู
 ต้องเป็นครู รู้ เชิดชู เกียรติครูเออยฯ

¹ พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์. (2549: 220).การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรม
 จริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี. วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย
 และการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 6.2

เรื่อง ศิษย์ที่ดีของครู²

ศิษย์ที่ดีจะต้องปฏิบัติตนต่อไปนี้

1. เรียนวิชาความรู้ และศิลปะ โดยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
2. ทำให้เป็นคนมีสติปัญญาดี
3. ทำให้ครูอาจารย์สุกกาย สบายใจ
4. ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบัณฑิต
5. เป็นที่รักของคนทั่วไป
6. ใคร ๆ ก็อยากคบหาสมาคมด้วย
7. เป็นผู้มีความสำเร็จสูงสุดในชีวิต

ศิษย์ที่ปฏิบัติตนไม่ดีจะมีผลเสียดังนี้

1. เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา
2. ทำให้ครูอาจารย์เป็นทุกข์เดือดร้อนใจ
3. ไม่มีใครยกย่องสรรเสริญ
4. ใคร ๆ ก็ไม่อยากจะคบหาสมาคมด้วย
5. มีแต่ความเสื่อม หากความสำเร็จในชีวิตไม่ได้

สรุป

พวกเราทั้งหลายจงจำไว้ว่า คนเราจะมีชีวิตที่ดีงามได้ต้องอาศัยครูอาจารย์เป็นกระจก คอยส่องให้ และตัวเราเองก็ต้องพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดจากครูอาจารย์หรือผู้อื่นเสมอ และไม่ลืมที่จะนำความรู้ที่ได้ไปประพฤติปฏิบัติแสวงหาสิ่งที่ดีงามให้แก่ตัวเองให้มากที่สุด และไม่ลืมตระหนักในการทำของตนเองว่า “ดี + ชั่ว อยู่ที่ตัวทำ สูง+ต่ำ อยู่ที่ทำด้วย”

² สิริวัฒน์ ไกรสินธุ์. (2554: 74). *คู่มือวิทยากรโครงการอิมบูนูปฏิบัติธรรม 999* วัดฯ. เอกสารเย็บเล่ม.

คำถามประจำแผ่นที่ 6

ชื่อ.....เลขที่.....

1.ศิษย์ที่ดี ควรมีลักษณะอย่างไร

ตอบ.....

2.หน้าที่ของศิษย์ที่พึงแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

เฉลยคำตอบ

1.ศิษย์ที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร

1. เรียนวิชาความรู้ และศิลปะ โดยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
2. ทำให้เป็นคนมีสติปัญญาดี
3. ทำให้ครูอาจารย์สุขกาย สบายใจ
4. ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบัณฑิต
5. เป็นที่รักของคนทั่วไป
6. ใคร ๆ ก็อยากคบหาสมาคมด้วย
7. เป็นผู้มีมีความสุขในชีวิต

2.หน้าที่ของศิษย์ที่พึงแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ มีอะไรบ้าง

1. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ
2. เข้าไปหาเพื่อบำรุงรับใช้ ปรีक्षा ชักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น
3. พึงด้วยดี พึงเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
4. ประนินับดีรับใช้ ช่วยบริการ
5. เรียนศิลปะวิทยาด้วยความเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ
6. ปฏิบัติตามกฎระเบียบขนบธรรมเนียม และช่วยระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติของนักเรียน

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 7

ชื่อกิจกรรม เรื่อง ทางแห่งความดี

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง

จัดการเรียนรู้ วันที่ 3 ธันวาคม 2558

เวลา 09.00 – 10.00 น.

จุดประสงค์

เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องศีลและ ตระหนักถึงภัยของชีวิต เห็นโทษของ อบายมุขรู้จักหลบเลี่ยงทางแห่งความเสื่อมเสีย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่เป็นหนทางแห่ง ความดี ให้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. อบายมุข 6
2. กุศลกรรมบถ 10
3. การรักษาศีล
4. ความไม่ประมาท

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

1. พระวิทยากร เกริ่นนำ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เห็นความสำคัญของ การดำเนินชีวิต ไปในทิศทางที่ถูกต้อง และสนทนากับนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น

- 1.1 ชาวการจั๊บบ้า
- 1.2 วัยรุ่นยกพวกตีกันในวัด

2. พระวิทยากรถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมในคำถามต่อไปนี้

- 2.1 การกระทำของบุคคลต่าง ๆ จัดว่าเป็นภัยต่อสังคมอย่างไร ให้ออกเหตุผล
- 2.2 การกระทำดังกล่าวมีผลต่อผู้กระทำอย่างไรให้ออกเหตุผล

ขั้นดำเนินการ

3. พระวิทยากรตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แง่คิดเกี่ยวกับเรื่อง ศีล 5 ข้อ ข้อใดรักษายากมากที่สุดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม แสดงเหตุผลพระวิทยากรอธิบาย

4. พระวิทยากรตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แง่คิดเกี่ยวกับอาจารย์วิบัติ เช่น นักเรียนพากันไปเที่ยวดื่มเหล้า และในที่สุดยกพวกตีกัน ก่อให้เกิดผลเสียต่อใครในเรื่องใด ให้ออกเหตุผล

5. พระวิทยากรอธิบาย และยกตัวอย่าง ความประพฤตินี้ไม่เหมาะสม

6. พระวิทยากรตั้งถามผู้เข้ารับการฝึกอบรม ว่า ปัจจุบันนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มี

อาชีพอะไร การกระทำที่เหมาะสมกับหน้าที่ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่อะไรบ้าง พระวิทยากรอธิบายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าใจถึงภัยของอาชีพวิบัติ และชี้แจงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน

7. พระวิทยากรอธิบายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม รู้จักหลบเลี่ยงทางแห่งความวิบัติ และสังวรระวังในอบายมุขทั้งหลาย (เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง อบายมุข) และเปรียบเทียบอบายมุขเหมือนผีหกตัว และช่วยกันสรุปลักษณะอบายมุข 6 ที่ต้องหลีกเลี่ยง

ขั้นสรุป

8. พระวิทยากรชี้แนะให้นักเรียนรู้จักแนวทางแห่งความดี (เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง กุศลกรรมบถ 10)

9. พระวิทยากรชี้แนะวิธีการปฏิบัติตนตามทางแห่งความดี ให้ทุกคนละภิกขุ และสัญญา กับพระวิทยากรว่าจะหลีกเลี่ยงทางวิบัติและปฏิบัติตนสู่เส้นทางแห่งความดี

10. พระวิทยากรร่วมกันสรุปสาระที่ได้จากเรื่อง ศีลธรรมนำชีวิต

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1. แบบการบรรยาย
2. ถามและตอบปัญหา
3. สาธิตการหลีกเลี่ยงอบายมุข

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อ และวัสดุอุปกรณ์

1. ขาวหนังสือพิมพ์
2. คำกลอน
3. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง อบายมุข 6 และกุศลกรรมบถ 10
4. วีดีโอ, CD, LCD Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย
5. คอมพิวเตอร์

การวัดและประเมินผล

1. วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
2. ตั้งคำถาม
3. สังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 7.1

เบญจศีล เบญจธรรม หรือ ศีล 5 ธรรม 5¹

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนปรากฏในส่วนพรไตรปิฎก และนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวถึงความหมายของศีลไว้ในหลักฐานชั้นอรรถกถา และชั้นต่อมา โดยนัยต่าง ๆ ดังจะขอเสนอความหมายตามหลักฐานคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และทัศนะของนักวิชาการในสมัยปัจจุบันนี้ เป็นลำดับต่อไป ดังนี้

ความหมายของศีล ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกอรรถหรือ ฎีกามีรายละเอียด ดังนี้

ศีล 5 มีความหมาย หมายถึงการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย เป็นคุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา ว่า “ตุกรมหานามะ อุบาสกงดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้มีศีลด้วยเหตุประมาณเท่านั้น”

ศีล 5 มีความหมาย หมายถึง คุณลักษณะของผู้มีศีลดีคือผู้ประพฤติดีงามว่า “ตุกรวิสาขามาคูคามในโลกรหนึ่งงดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจาก อทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มาตุคาม เป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีลอย่างนี้แล”

ศีล 5 มีความหมายหมายถึง เจตนา เจตสิก การสำรวมและการละวางไม่ล่วงละเมิดดังนี้

ศีล คือเจตนา งดเว้นจากบาปกรรม มีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ เจตสิก (ได้แก่กุศลธรรม คือ ความโลภ ความไม่พยายาม ความเห็นชอบ) ของผู้งดเว้นจากบาปกรรม มีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ การสำรวม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ (ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา) ความสำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายาม

ศีล คือ การไม่ล่วงละเมิด หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดด้วย กาย หรือวาจาของผู้สมათานศีลแล้ว

ศีล หมายถึง ความสงบ มีอธิบายว่า ถ้าบุคคลมีศีล เขาจะมีความประพฤติเรียบร้อยไม่สร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น

ศีล หมายถึง ความเย็น มีอธิบายว่า ไม้จันทร์ที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อนของพิษไข้ในร่างกายได้ฉันใด ศีลก็ฉันนั้น คือช่วยทุเลาไข้ใจที่เกิดจากความสะดุ้งกลัว หลังจากศีลขาดและก่อให้เกิดความปราโมทย์

ศีล 5 มีความหมาย หมายถึง ศีระ และ ความสงบ ดังนี้

ศีล หมายถึง ศีระ เย็น ดีเลิศ การกระทำ ปกติ และสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกข์ และสุข ขยายความว่า ศีล หมายถึง ศีระ คือ ถ้าบุคคลไม่มีศีระ เขาก็ไม่สามารถปฏิบัติ (กิเลส) ออกไปจากอิทธิย์ของเขาได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นเขาก็เหมือนคนตาย เพราะฉะนั้นศีลของภิกษุก็คือ ศีระเมื่อศีระขาดภิกษุก็สูญสิ้นคุณงามความดีทุกอย่างนั้น เรียกว่า ความตายใน

พระพุทธศาสนาของพระพุทธศาสนา

ศีล 5 มีความหมาย หมายถึง สิกขาบท สำหรับฝึกหัด และควบคุมกาย วาจาของ พุทธศาสนิกชนให้ตั้งอยู่ในความดีงามว่า “ดูก่อนพรหมณ์ บุคคลมีจิตใจเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา เมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มาตุความเป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีลอย่างนี้แล เป็นอัยมซึ่งให้ทรัพย์น้อย มีการตระเตรียมน้อยมีผลมาก” ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าตรัสศีลที่ต้องมีสามทาน (ตั้งใจรักษา) เพื่อฝึกหัดตนตามวิธีปฏิบัติในพระพุทธศาสนาโดยหวังผล คือ ความสุขในโลกนี้หรือผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า ลักษณะของศีลตามที่กล่าวแล้วสามารถแยกได้ 3 ลักษณะ คือ 1)ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา 2)ตามวิธีการนำไปปฏิบัติ 3)ตามสภาพที่ปรากฏ

ลักษณะของศีล ที่กำหนดตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีลที่แยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ศีลที่มีลักษณะเป็นการอนุญาตให้กระทำเรียกว่า จาริตศีล และที่มีลักษณะเป็นคำสั่งที่ไม่ให้กระทำเรียกว่า วาริตตศีล

ลักษณะของศีล ที่กำหนดตามวิธีการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ สภาพที่ทรงคุณค่าไว้ได้หรือสภาพที่เป็นปกติรองรับกุศลธรรมอื่น ๆ เช่น การมีหิริโอตตปเป เกรงกลัว และละอายความชั่ว บาบทุจริตสันโดษ ความยินดีพอใจในสิ่งที่ตนมี และการรู้จักสำรวมระวังรักษาตนเองในทวารทั้งหลาย เป็นต้น

องค์ประกอบของศีล 5 มีรายละเอียดดังนี้ ศีล 5 จัดเป็นสิกขาบทสำหรับคฤหัสถ์ ใช้ในฐานะเป็นข้อฝึกหัดของชาวพุทธ หรือกฎความประพฤติของอริยสาวกฝ่ายฆราวาส เรียกว่า สิกขาบท 5 ข้อ เช่น ในสังคีตีสฐูตรจัดสิกขาบทได้ 5 อย่าง คือ

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
3. กาเมสุ มิฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรัยมชฺชปมาทภูฏานา เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ศีล 5 หรือสิกขาบท 5 ข้อ นี้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำความชั่วโดยการรักษากาย และวาจา ให้เป็นปกติ ด้วยการงดเว้นจากบาปกรรม 5 อย่าง พระธรรมปิฎก

(ประยูรค์ ปยุตโต, 2540 หน้า 56) และตั้งข้อสรุปของ ธนิต อยู่โพธิ์ (2540 หน้า 53) ที่กล่าวว่า ผู้กระทำบาปกรรมทั้ง 5 ข้อ แม้เพียงอย่างเดียวหนึ่ง ชื่อว่าผู้ทุศีลเพราะกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับศีลซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่ง ผู้สร้างเวร (เวรการโก) คือ เป็นผู้เมตตานำมาซึ่งภัยและเวรเป็นเหตุให้รับความทุกข์ในอบายภูมิทุกคติภพและเมื่อเกิดในสุคติภพ ก็ประสบกรรม อาจจะอายุสั้น เป็นต้น ฉะนั้นศีล 5 หรือสิกขาบท 5 มุ่งหมายเพื่อให้งดเว้นจากภัยและเวรที่ 5 โดยมุ่งเจตนาความตั้งใจเป็นสำคัญ

ความสำคัญของศีล 5 หมายถึง เป็นมนุษยธรรม คือธรรมของมนุษย์ เพราะคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียุทธธรรมสำหรับมนุษย์อีกด้วย พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า โลกนี้จะสงบร่มเย็นเมื่อคนเราเคารพสิทธิซึ่งกันและกันไม่เบียดเบียนกันทางกายวาจา อันมีพื้นฐานมาจากใจ ดังข้อสรุปของ พระพุทธทาสภิกขุ (2540 หน้า 77) ว่าบุคคลในสังคมขาดศีลธรรมไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ เพราะทนต่อพฤติกรรมที่ทุศีลของตนเองไม่ได้ ตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีลตัวเองจำทนพฤติกรรมของตนเองไม่ได้ คือมีโรคทางวิญญาณ โรคบาป โรคกรรม โรคทรมาณจิต ทรมาณวิญญาณมากขึ้นจนตัวเองก็ทนไม่ได้เพราะไม่มีศีล สังคมก็ทนไม่ได้ สังคมรอบตัวเขาก็ทนไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลจะเกิดเสียดจัญไรของสังคมมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับข้อสรุปของ พระราชวรมุนี (2529 หน้า 413) ว่า ศีล 5 เป็นหลักสำคัญขั้นต้นของการเป็นชาวพุทธ หากบุคคลขาดศีลก็ไม่จัดว่าเป็นชาวพุทธได้ ทั้งนี้เพราะหลักคำสอนเรื่องศีลเป็นสิ่งสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ของสังคมของมนุษย์เพราะคำสอนเป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมมากที่สุด เรื่องของศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีข้อสรุปของ ชาญชัย ยมดิษฐ์ (2558 หน้า 14) ที่ว่า การกระทำใดที่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ดีและที่ชั่วคำตอบของขรรษาสผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ในศีล 5 ซึ่งเป็นเพียงแต่หญ้าปากคอก หากประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีล 5 เป็นการปฏิบัติตามแนวของพระพุทธศาสนาขั้นหยาบ ๆ หรือขั้นต้น สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป อันมีอิทธิพลต่อสังคมมาก เพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า สัตว์ทุกชีวิตรักทรัพย์สิน รักบุตรภรรยา มีความต้องการให้ผู้อื่นกล่าววาจาไพเราะให้ฟัง ไม่ชอบการกล่าวคำเท็จ ปฏิบัติเช่นนั้นต่อผู้อื่น จึงเป็นการกระทำความดีทำให้ผู้รักษาศีลมีคุณสมบัติ ความสามารถช่วยเหลือตนเอง และส่งเสริมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างความเป็นระเบียบ

ในส่วนของการปฏิบัติธรรม ศีล มีความสำคัญเป็นอันดับแรกของผู้ปฏิบัติธรรมที่จะก้าวหน้าต่อไปในการปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าทรงแสดงในศีลเถรวรรคตาว่า ศีลเป็นที่ตั้งเป็นปอเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งคุณความดีทั้งปวง และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้นพึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ ศีลเท่านั้นเป็นยอด ผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลก

นี้ ความชนะในมนุษยโลก เทวโลกย่อมมีได้เพราะปัญญาแลศีล ดังข้อสรุปของ ธนิต อนุโพธิ์ (2540 หน้า 4) ว่าศีล 5 มีความสำคัญ 2 ประการ คือ 1) เป็นระเบียบข้อปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การกระทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยดี และ 2) เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอันสงส์สืบเนื่องโดยลำดับขั้นตอน ด้วย อานุภาพของศีลแม้ตัวเองจำไม่มีศีล ก็ด้วยอานุภาพศีลของบุคคลอื่น การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันได้เป็นหมู่เล็กตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปก็ด้วยอานุภาพของศีล จึงรวมกันอยู่ได้ ศีล 5 จึงมีความสำคัญ เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความสำคัญกับผู้รักษาศีลเอง ได้แก่ ศีลเป็นหลักในการรักษาตัวให้พร้อมที่จะทำความดีอื่น ๆ ต่อไป และช่วยป้องกันความเดือดร้อนต่าง ๆ จะเกิดขึ้นเพราะการกระทำชั่ว เพราะเมื่อบุคคลมีศีลก็จะไม่กระทำชั่วที่จะก่อให้เกิดทุกข์ความเดือดร้อนตามมา ศีลจึงมีความสำคัญสำหรับทุก ๆ คนไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะใดก็ตาม 2) ความสำคัญกับสังคม ได้แก่ ศีลเป็นบรรทัดฐานทางพฤติกรรมที่จะให้สมาชิกในสังคมแสดงออกต่อกัน หากบุคคลหนึ่งกระทำผิดจากศีลจะทำให้เขาผู้นั้นไม่อาจจะเข้ากับสังคมคนอื่น ๆ ได้ สังคมก็จะไม่สงบสุขเพราะการประพฤติผิดจากศีลของเขานั้น ดังนั้น สังคมจึงต้องการศีลคือ ระเบียบการปฏิบัติของสังคมที่ทุกคนยอมรับได้นั่นเอง

จากผลการศึกษาเอกสาร และแนวคิดในเรื่องของศีล 5 สรุปได้ว่า ศีลมีความสำคัญต่อตนเอง และสังคม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางพฤติกรรม ไม่เบียดเบียนกันทางกายวาจา อันมีพื้นฐานมาจากใจ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ศีลเป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งความดีทั้งปวง

การรักษาศีล 5 มีความมุ่งหมายในการป้องกันรักษาตนไม่ให้เสียหายของทุกสิ่งทุกอย่าง มันจะดีหรือเสีย จะคงทนถาวร หรือชำรุดหักพังโดยง่าย สำคัญอยู่ที่พื้นฐานของสิ่งนั้น ฉะนั้นช่างก่อสร้างที่กำลังสร้างตึก จึงตอกเสาเข็มลงรากตรงจุดที่จะรับน้ำหนักไว้แข็งแรง ชีวิตของคฤหัสถ์ก็เช่นเดียวกัน ต้องแบกน้ำหนักเพราะเรื่องครอบครัว เรือหน้าที่การงาน เรื่องยากดีมีจนความสุขความทุกข์ร้อยแปด จะจะต้องสร้างพื้นฐานของชีวิตให้มั่นคงจึงจะรับน้ำหนักไว้อย่างปลอดภัย ทางศาสนาซึ่งจุดสำคัญที่จะต้องสร้างพื้นฐานไว้ให้มั่นคงเป็นพิเศษ 5 จุด เป็นการปิดช่องทางที่ตัวเองจะเสีย 5 ทางด้วยกัน และวิธีที่ว่านี้ก็คือ การรักษาศีล 5 ข้อ คือ

ศีลข้อที่ 1	ป้องกันทางที่ตนเองจะเสียหาย เพราะความโหดร้าย
ศีลข้อที่ 2	ป้องกันทางที่ตนเองจะเสียหาย เพราะความมือไว
ศีลข้อที่ 3	ป้องกันทางที่ตนเองจะเสียหาย เพราะความใจเร็ว
ศีลข้อที่ 4	ป้องกันทางที่ตนเองจะเสียหาย เพราะความขี้ปิด
ศีลข้อที่ 5	ป้องกันทางที่ตนเองจะเสียหาย เพราะความขาดสติ

¹ วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2533: 44-45). หนังสือเรียนสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 7.2

อบายมุข 6 (เหตุแห่งความเสื่อม 6 ประการ)²

ชีวิตของคนเราทุกคนเกิดมามีความต้องการความเป็นอยู่ที่ดีมีชีวิตที่เป็นสุข มีการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นปราศจากทุกข์ภัยอันตรายต่าง ๆ มาเบียดเบียน ดังนั้นทุกคนจึงต้องรู้จักหลีกเลี่ยงภัยอบายมุข 6 รู้จักปฏิบัติตนตาม หลักธรรม อันเป็นทางแห่งความดีอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข

1. ดื่มน้ำเมา
2. เที่ยวกลางคืน
3. เที่ยวดูการละเล่น
4. เล่นการพนัน
5. คบคนชั่วเป็นมิตร
6. เกียจคร้านทำงาน

เรื่อง อบายมุข 6

อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความฉิบหาย หรือ เหตุแห่งความเสื่อม เหตุแห่งความฉิบหาย มี 6 อย่าง คือ

1. ดื่มน้ำเมา
2. เที่ยวกลางคืน
3. เที่ยวดูการละเล่น
4. เล่นการพนัน
5. คบคนชั่วเป็นมิตร
6. เกียจคร้านทำงาน

จัดอบายมุข 6 เป็นผี 6 ตัว ดังนี้

- ผีที่ 1 ชอบสุรา เป็นอาจิน ไม่ชอบกิน ข้าวปลา เป็นอาหาร
 ผีที่ 2 ชอบเที่ยว ยามวิกาล ไม่รักบ้าน รักพ่อ รักแม่ตน
 ผีที่ 3 ชอบเที่ยว ดูการละเล่น ไม่ละเว้น บาร์คลับ ละครไชย
 ผีที่ 4 คบคนชั่ว มั่วกับโจร หนีไม่พ้น อาญา ตราแผ่นดิน
 ผีที่ 5 ชอบเล่นมั่ว กีฬาบัตร สารพัด คาสโน ไฮโลสิ้น
 ผีที่ 6 ชอบเกียจคร้าน การทำกิน มีทั้งสิ้น หกผีอัปรีภัย

ผี 6 ตัวนี้ นักปราชญ์เรียกว่า อบายมุข แยกเป็น 2 คำ คือ อบาย แปลว่า ความเสื่อม

ความฉิบหาย ความว้าวอด หรือที่หาความเจริญไม่ได้ มุข แปลว่า หนทางหรือปากทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อม ฯลฯ อบายมุขไม่ใช่ตัวเสื่อมแต่เป็นปากทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อม ดังนั้นทุกคนต้องสังวรระวังไว้

ผีตัวที่ 1 ผีสุรานักปราชญ์บอกว่าสุรามิโทษ 6 ประการ อันสุราเมรัยใครเสพติด พาชีวิตมีตมจนฉิบหาย

1. ทรัพย์สินของตนพลันวอดวาย
2. อาจตายด้วยทะเลาะเพราะความเมา
3. เจ็บป่วยด้วยพยาธิ
4. คนตำหนินินทาพาอับเฉา
5. หน้าด้านหนักหนาเวลาเมา
6. โง่เขลาปัญญาหดหมดสิ้นเอย

เรื่องสุราไม่ได้หมายถึงสุราอย่างเดียว แต่รวมความถึงยาเสพติดด้วย

ผีตัวที่ 2 ผู้ชอบเที่ยวกลางคืนบ่อยไปในสถานที่ไม่ควรไป มิโทษ 6 อย่าง คือ

1. ไม่รักษาตนเอง
2. ไม่รักษาลูกเมีย
3. ไม่รักษาทรัพย์สินสมบัติ
4. เป็นที่ระแวงของคน
5. มักถูกใส่ความ
6. ได้รับความเดือดร้อน

คนที่มัวเมาในเพศตรงข้าม ก็จัดเข้าในผีตัวนี้

ผีตัวที่ 3 ผีตัวนี้มีโทษคล้ายเที่ยวกลางคืน คนที่ตกเป็นทาสของการเที่ยวเล่น เห็นการเที่ยวสำคัญกว่างาน อะไรเกิดขึ้น คนที่ถูกผีตัวนี้เข้าสิงจะมีอาการดังนี้คือ

ประเภทรำร้อง ดนตรี เพลงที่ไหน ไปที่นั่น สุดท้ายจะเป็นอย่างไร พระวิथाการอยากจะบอกว่า “ไม่มีมหาโจรคนใด ที่จะปล้นเราได้ เท่ากับความสุรุษสุร่ายในตัวของเราเอง”

ผีตัวที่ 4 ผีตัวนี้เป็นที่น่ากลัวที่สุด เพราะคนหลายต่อหลายคนต้องเสียคนเพราะผีตัวนี้ เพราะว่าบางคนเป็นนักเรียนอยู่ดีดี พอคบนักเลงจากนักเรียนกลายเป็นนักเลงไปเลย

ผีตัวที่ 5 คือ ผีการพนัน

นักปราชญ์บอกว่าการเล่นการพนันมีโทษ 6 สถาน คือ

1. เมื่อชนะย่อมก่อเวร (คือมีคนผูกใจเจ็บคิดจะเอาคืน)
2. เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรัพย์สิน
3. ทรัพย์สินย่อมเสียหาย (บางครั้งได้มัลำบากแต่เสียง่าย)
4. เมื่อเข้าที่ประชุมคนไม่เชื่อถือ
5. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน

6. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

ผีตัวที่ 6 คือ ผีความเกียจคร้าน

“ความเกียจคร้าน เป็นมารดาของความชั่วทุกชนิด” คนขี้เกียจมักอ้างเหตุผลต่าง ๆ

เหล่านี้ คือ มักอ้างว่า หนาวนัก/ร้อน/เย็นแล้ว/เข้าอยู่/หิวอยู่/กระหายแล้ว ไม่ทำงาน สุดท้ายก็ไม่ทำงานในที่สุดชีวิตก็จะมีแต่ความเสื่อม

คนในสังคมใดมัวเมาอยู่ในอบายมุขดังกล่าวข้างต้น สังคมนั้นจะพบแต่ความเสื่อม ความพินาศหายนะโดยไม่ต้องสงสัย หากคนในสังคมต้องการให้ตนเอง ครอบครัว และสังคมมีความรุ่งเรือง มีความสุข ก็จำต้องละเว้นอบายมุข (ทางแห่งความเสื่อม) ทั้ง 6 เหล่านี้เสีย ตั้งหน้าทำมาหากินโดยสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมก็จะมีมีความสุข ความเจริญอย่างแน่นอน

² วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2533: 44-45). หนังสือเรียนสังคมศึกษา
พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 7.3

เรื่อง กุศลกรรมบถ 10³

กุศลกรรมบถ 10 คือ การประพฤติปฏิบัติตามทางที่นำไปสู่ความดี 10 ประการ ได้แก่

1. ไม่ฆ่าสัตว์
2. ไม่ลักทรัพย์
3. ไม่ประพฤติผิดในกาม
4. ไม่พูดปด
5. ไม่พูดส่อเสียด ยุยงให้เข้าใจผิด
6. ไม่พูดคำหยาบ
7. ไม่พูดเพ้อเจ้อ เหลวไหลไร้สาระ
8. ไม่คิดโลภอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตน
9. ไม่คิดพยาบาท ไม่จองเวร ไม่ผูกโกรธ
10. เห็นถูกต้องตามคลองธรรม

นอกจากนี้วิธีการทำความดีนั้นมี 10 วิธี เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ 10” คือ

1. ทานมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการให้ปันสิ่งของ
2. ศีลมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีทางกายและวาจา
3. ภาวนามัย คนดีสำเร็จได้ด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญองงามด้วยสมาธิและปัญญา
4. อปจายนมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการประพฤติสุภาพอ่อนน้อม
5. เวยยาวัจจมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการชวนชวรายรับใช้บำเพ็ญประโยชน์
6. ปัตติทานมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการเฉลี่ยส่วนแบ่งความดีให้แก่ผู้อื่น
7. ปัตตานะโมทนามัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น
8. ธัมมัสสวนมัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการฟังธรรม คือการศึกษาหาความรู้
9. ธัมมเท ศนามัย ความดีสำเร็จได้ด้วยการแสดงธรรม คือการศึกษาหาความรู้
10. ทิฏฐุชุกั มม์ ความดีสำเร็จได้ด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง

³ บุญธรรม ศรสวัสดิ์. (2544: 65-67). ส 0110 พระพุทธศาสนาสมบูรณแบบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.

เอกสารประกอบคำบรรยายที่ 7.4

กฎแห่งกรรม⁴

การที่พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรม คือเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ที่เรียกตัวเองว่าพุทธศาสนิกชน หากยังไม่เชื่อเรื่องของกรรมและผลของกรรมก็ยังไม่เชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง มนุษย์จะมีวิถีชีวิตเจริญหรือเสื่อม ขึ้นอยู่กับกรรมคือการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องหนักแน่นในเหตุผล เว้นชั่ว ทำดีด้วยใจที่บริสุทธิ์อันจะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม

กฎแห่งกรรม หมายถึง ความเป็นไปตามหลักเหตุผลอย่างแน่นอนของการกระทำและผลของการกระทำเป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของคน เรื่องของคนโดยตรง คนเป็นผู้ทำกรรมและกรรมก็ปรุงแต่งชีวิตโชคชะตาของคนให้เลวหรือประณีต เป็นเครื่องชี้้นำกำหนดแนวทางของสังคม ดังคำว่า กม มุนา วตตตี โลก แปลว่า โลกเป็นไปตามกรรม หรือโลกเป็นไปเพราะกรรม

ความหมายของกุศล อกุศล บุญ บาป สืบเนื่องจากคำกล่าวคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดี คือ ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ กุศลกรรม หรือกุศลและบุญ คือการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล 3 ได้แก่ อโลภะ (ความไม่โลภ) อโทสะ (ความไม่โกรธ) อโมหะ (ความไม่ตรง) ทำชั่ว คือ ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ อกุศลกรรม หรืออกุศลและบาป คือโลภะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) โมหะ (ความหลง)

กุศลคือสิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบบุญในความหมายของทางธรรมเป็นหลักใหญ่ใจความ 4 อย่าง คือ

1. ความไม่มีโรค คือมีสุขภาพจิตดี จิตสบาย แข็งแรง แคล้วคล่อง ใช้งานได้ดี (เป็นเรื่องของจิต)
2. ความไม่มีโทษ คือ มีจิตใจสมบูรณ์ สะอาด ผ่องแผ้ว ไม่ขุ่นมัว ไม่ตำหนิ
3. เกิดจากปัญญา คือ เกิดจากความฉลาด รู้เท่าทันความเป็นจริง
4. มีสุขเป็นวิบาก คือ เกิดความสุขสบายในทันที

อกุศล คือ ความชั่ว บาป มีความหมายตรงกับอกุศล คือมีสภาพจิตใจที่มีโรค มีตำหนิ เกิดจากอวิชา และมีทุกข์เป็นวิบาก เป็นสิ่งที่เสริมให้สุขภาพจิตเสื่อมสมรรถภาพบุญ มีความหมาย 2 อย่าง คือ

1. เครื่องชำระสันดาน คือ ชำระพื้นจิตใจให้สะอาดและสิ่งให้เกิดผล คือภพที่น่าชื่นชม
2. สิ่งที่ยังความประสงค์ให้ผู้กระทำให้เต็มบริบูรณ์ เป็นเจตนา เกิดจากกุศลมูล (รากเหง้าของการทำดี) เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ ทำให้ใจสบาย

บาป แปลว่า ความชั่ว ความร้าย ลามก ตำหนิ หรือเลว เป็นสิ่งที่ทำให้ไปเกิดในทุกคติเป็นเจตนาเกิดจากอกุศลมูล (รากเหง้าของการทำชั่ว) บาปนี้ถ้าบุคคลทำลงไปแล้วทำให้เสีย

บุคลิกภาพทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง สังคมไม่ยอมรับทั้งคำหิตเตียน เบียดเบียนตนและ
ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนดังตัวอย่าง วิบากแห่งกรรม ทรงแสดงวิบากแห่งกรรมแก่สุภมาณบุตรของ
โตเทยยพราหมณ์ เมืองสาวัตถี สรุปลงได้ดังนี้

เหตุที่ทำให้เกิดมามีอายุสั้น เพราะเป็นคนชอบฆ่าสัตว์ เป็นคนโหดร้าย

เหตุที่ทำให้เกิดมามีอายุยืน เพราะไม่ฆ่าสัตว์ สงสารสัตว์

เหตุที่ทำให้เกิดมาโรคภัยไข้เจ็บมาก เพราะมีนิสัยชอบเบียดเบียนสัตว์

เหตุที่ทำให้เกิดมาโรคภัยไข้เจ็บน้อย เพราะไม่มีนิสัยชอบเบียดเบียนสัตว์

เหตุที่ทำให้เกิดมารูปร่างไม่สวย ผิวพรรณไม่งาม เพราะเป็นคนมักโกรธ มีความ
พยายาม มีใจกระด้าง โกรธโดยไม่มีสาเหตุ

สาเหตุที่ทำให้เกิดมารูปร่างสวย ผิวพรรณงาม เพราะเป็นรณไม่มักโกรธ ไม่มีความ
พยายาม ไม่มีใจกระด้าง ไม่โกรธโดยไม่มีสาเหตุ

เหตุที่ทำให้เกิดมาต่ำศักดิ์ เพราะเป็นคนมีใจริษยาอยากให้สิ่งที่เขามีเขาได้พินาศ

เหตุที่ทำให้เกิดมาสูงศักดิ์เพราะเป็นคนไม่มีใจริษยาไม่คิดประทุษร้ายไม่อยากให้เขา
พินาศ

เหตุที่ทำให้เกิดมาจน เพราะไม่มีปัจจัย 4 เครื่องยังชีพแก่สมณะหรือพราหมณ์

เหตุที่ทำให้เกิดมารวย เพราะมีปัจจัย 4 เครื่องยังชีพแก่สมณะหรือพราหมณ์

เหตุที่ทำให้เกิดมาในตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนกระด้าง ถือตัวจัด ไม่ให้ทานแก่คนที่ควร
ให้ ไม่เคารพในคนที่ควรเคารพ

เหตุที่เกิดมาในตระกูลสูง เพราะเป็นคนไม่กระด้าง ไม่ถือตัวจัด ให้ทานแก่คนที่ควรให้
เคารพในคนที่ควรเคารพ

เหตุที่ทำให้เกิดมาโง่ เพราะเป็นคนที่ไม่เข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อไต่ถามปัญหา
ธรรมต่าง ๆ

เหตุที่ทำให้เกิดมาฉลาด เพราะเป็นคนที่เข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อไต่ถามปัญหา
ธรรมต่าง ๆ

บุคคลที่ถือว่ากำเนิดมาตาลักษณะดังกล่าวนี้ เพราะอำนาจของกรรมเก่าที่ทำไว้ แต่มีโช
ว่าเขาจะมีลักษณะเช่นนั้นตลอดไป เขาสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีหรือเลวได้
สำหรับผู้ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงไปในทางดี ต้องตั้งหน้าทำแต่ความดี และเริ่มทำตั้งแต่ปัจจุบันไม่ต้อง
คิดหรือโทษอดีต เพราะเป็นสิ่งที่ผ่านมาแล้ว แก้ไขไม่ได้ และไม่ได้พะวงถึงอนาคตซึ่งยังมาไม่ถึง
ให้กระทำการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดีที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า “อดีตเป็นเพียงภาพพจน์ อนาคตเป็น
เพียงความฝัน ปัจจุบันคือความจริง”

⁴ วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2546: 34-36). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

คำถามประจำแผนกที่ 7

ชื่อ.....เลขที่.....

1.ศีล 5 มีอะไรบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

2.อบายมุข 6 ประกอบด้วยอะไรบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

เฉลยคำตอบ

1.ศีล 5 มีอะไรบ้าง

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินฺนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการฆ่าสัตว์
3. กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการประพฤติดีกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2.อบายมุข 6 ประกอบด้วยอะไรบ้าง

อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความฉิบหาย หรือ เหตุแห่งความเสื่อมเหตุแห่งความฉิบหาย มี 6 อย่าง คือ

1. ดื่มน้ำเมา
2. เที่ยวกลางคืน
3. เที่ยวดูการละเล่น
4. เล่นการพนัน
5. คบคนชั่วเป็นมิตร
6. เกียจคร้านทำงาน

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8

ชื่อกิจกรรม เรื่อง การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญทางพุทธศาสนา ระยะเวลา 2.30 ชั่วโมง
จัดการเรียนรู้วันที่ 3 ธันวาคม 2558 เวลา 13.00 – 15.30 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจกับความหมายของคำว่าวัด
2. เพื่อให้เข้าใจความสำคัญประวัติและความเป็นมาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อให้เข้าใจในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัด โนนสำราญ

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายของคำว่า วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
2. การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นนำ

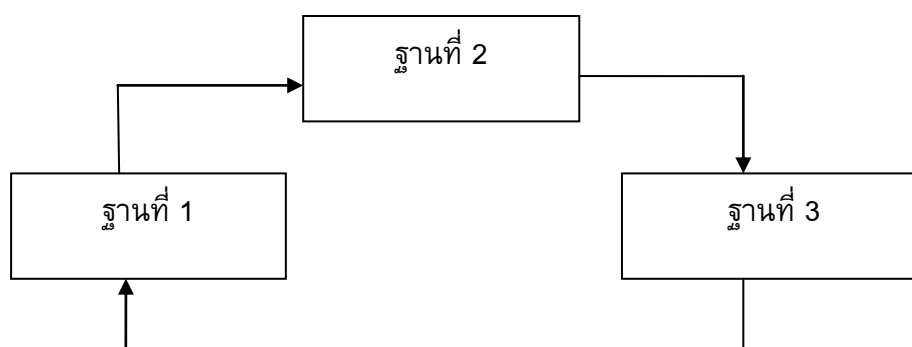
1. พระวิทยากรให้นักเรียนดูภาพกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียนเคยเข้าร่วม โดยสอบถามนักเรียนว่า สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนาอย่างน้อยเพียงใด

2. ให้นักเรียนตอบคำถาม 2-3 คนแล้ว ร่วมกันสรุปความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ขั้นดำเนินการ

3. พระวิทยากรให้ความหมายของคำว่า “ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ” ก่อนที่จะพาไปทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้

4. จัดนักเรียน เป็นกลุ่มๆ จำนวน 3 กลุ่มโดยเข้าฐานพร้อมกันแล้วเดินเป็นวงกลมเดินทางตามถนนภายในวัดเพื่อไปยังแหล่งเรียนรู้ภายในวัด โนนสำราญ โดยมีรูปแบบการเดินทางเพื่อศึกษาความรู้ คือ

5.ศึกษาฐานความรู้ที่ 1 วันวิสาขบูชา

6.ศึกษาฐานความรู้ที่ 2 อาสาพหุบูชา

7.ศึกษาฐานความรู้ที่ 3 มาฆะบูชา

ขั้นสรุป

8.ให้นักเรียนศึกษาให้ครบทั้ง 3 ฐานความรู้ โดยสรุปความรู้ที่ได้ในแต่ละฐาน

9.พระวิทยากรสุ่มนักเรียน จำนวน 3 คนเพื่อมาเล่าสิ่งที่ได้รับในแต่ละฐานความรู้ โดยที่พระวิทยากรและครู ประจำฐานความรู้สรุปเพิ่มเติมให้นักเรียนในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

1.พาทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในวัดและดูรูปภาพพุทธประวัติประกอบการบรรยาย .

2.เทคนิคการเล่าเรื่องรอบวง

3.เสริมแรงด้วยการปรบมือให้ผู้ที่ออกมานำเสนอ

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก้าม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อ และวัสดุอุปกรณ์

1.สถานที่จริง และ ภาพพุทธประวัติภายในอุโบสถ

2.เอกสารวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การวัดผลและประเมินผล

1.จากการสังเกตในการร่วมกิจกรรมความสนใจและฟังการบรรยายและสอบถาม

2.การส่งงานการจดบันทึกฐานความรู้ทั้ง 3 ฐาน

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 8.1

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะหรือเดือน 6 เนื่องในโอกาสคล้ายวันที่พระพุทธเจ้า ประสูติ – ตรัสรู้ – และเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ความสำคัญ พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน เวียนมาบรรจบในวันและเดือนเดียวกัน คือ วันเพ็ญเดือนวิสาขะ จึงถือว่าเป็นวันที่สำคัญของพระพุทธเจ้า หลักธรรมอันเกี่ยวเนื่องจากการประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ ความกตัญญู อริยสัจ 4 และความไม่ประมาท ประวัติความเป็นมา

1. ส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา เนื่องจากมีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 อย่าง เกิดขึ้นในวันเดียวกันคือ ประสูติ ตรัสรู้ธรรม และปรินิพพาน วันวิสาขบูชา ตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ชาวพุทธศาสนิกชนทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับวันวิสาขบูชา และเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2542 องค์การสหประชาชาติ ได้ยอมรับมติที่ประชุม กำหนดให้ วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของโลก และเป็นวันหยุดวันหนึ่งของสหประชาชาติ เพื่อให้ชาวพุทธทั่วโลกได้มีโอกาสบำเพ็ญบุญเนื่องในวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระบรมศาสดา เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติเมื่อ 2600 กว่าปี ล่วงมาแล้วพระบิดาพระนามว่าพระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดาพระนามว่าพระนางสิริมหามายา ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นเจ้าชายในราชกุลโคตมโคตร แห่งเมืองกบิลพัสดุ์ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย คำว่า “ พุทธ ” หรือ “ พุทธิ ” ในภาษาบาลี และสันสกฤต มีความหมายเหมือนกัน แปลว่า ปัญญา หรือ การตรัสรู้

จาก คำสอนในพระไตรปิฎกกล่าวว่า พระพุทธเจ้าคือผู้ที่ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงเป็นผู้รู้ สัจธรรม และทรงมีพระญาณทัศนะกว้างไกลที่พระองค์ทรงรู้เห็นกำเนิด และความเป็นไปของสัตว์โลกตลอดภพสาม มีพระพุทธเจ้านับไม่ถ้วนพระองค์ได้อุบัติขึ้นในโลกนี้ เมื่อแต่ละพระองค์ตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐแล้ว ทรงสั่งสอนธรรมะเพื่อให้ชาวโลกพ้นจากวัฏสงสารด้วยมหารุณาจากพระไตรปิฎก “อปทานสูตร และพุทธวงศ์” กล่าวถึงการสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ นานนับอสงไขยกว่าที่จะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ แม้ใน ชุททกนิกายชาดก ได้เล่าการสร้างบารมีถึง 547ชาติของพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมี 10 ทศ มาตลอดว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเป็นผู้มีบุญที่เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา และความเมตตา หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้เพียง 7 วัน พระมารดาถึง

สวรรคต พระนางนาง คือ พระนางปชาบดีโคตรมี เป็นผู้บำรุงเลี้ยงรักษา หลังจากประสูติได้ไม่นาน พระบิดาได้เชิญอสิตดาบส มาทำนายอนาคตของเจ้าชายสิทธัตถะ อสิตดาบส แสดงอาการประหลาดต่อหน้าพระที่นั่ง คือ หัวเราะ และร้องไห้ หัวเราะเพราะดีใจที่ได้เห็นเจ้าชายสิทธัตถะ และได้ทำนายว่าเจ้าชายจะตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน แต่ร้องไห้เพราะอสิตดาบสนั้นจะมีอายุไม่ยืนยาวทันรับฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์นี้คำทำนายนี้ได้รับการยืนยันจากโกณฑัญญะ ซึ่งเป็นดาบสอีกท่านหนึ่งที่ทำนายว่าเจ้าชายสิทธัตถะ จะสละราชสมบัติ เมื่อผนวชแล้วจะบรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ส่วนดาบสอื่น ๆ ล้วนทำนายว่า ถ้าเจ้าชายสิทธัตถะไม่ทรงผนวช จะได้เป็นเจ้าจักรพรรดิ คำทำนายดังกล่าวสร้างความตระหนักพระทัยแก่พระเจ้าสุทโธทนะเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงปรารถนาจะให้เจ้าชายสิทธัตถะปกครองแคว้นสืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ และเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จึงทรงป้องกันเจ้าชายสิทธัตถะไม่ให้เห็นความทุกข์ทรมาน ความเจ็บปวดต่างๆ ที่จะทำให้เจ้าชายสิทธัตถะทรงรู้สึกเบื่อหน่าย และอยากออกบวช ด้วยเหตุนี้พระเจ้าสุทโธทนะ จึงทรงมีพระบัญชาให้เหล่าอำมาตย์เสนาบดี ช่วยกันสร้างปราสาทสามฤดูแก่เจ้าชาย ปราสาทแต่ละแห่งแวดล้อมด้วยเหล่าสนมกำนัลที่สวยงาม ชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะก่อนทรงออกผนวช จึงเป็นชีวิตที่เพียบพร้อมด้วย รูปสมบัติและทรัพย์สมบัติอย่างแท้จริง เมื่อเจ้าชายทรงพระชนมายุได้ 29 พรรษา พระมเหสีคือพระนางยโสธรา พิมพา ประสูติพระโอรส พระนามว่า ราหุล วันหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงรถม้าประพาสสวนนอกเมือง ทรงเห็นคนแก่ คนป่วย คนตาย และนักบวช ภาพคนแก่ คนป่วย และคนตายทำให้พระองค์นึกถึงความทุกข์และความไม่เที่ยงแท้ของสังขารมนุษย์ ต่อมาเจ้าชายสิทธัตถะจึงทรงออกจากวัง ถือเพศเป็นนักบวชเที่ยวภิกขาจารไปเพื่อแสวงหาโมกขธรรม วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เมื่อมีพระชนมายุได้ 35 พรรษา เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้ธรรม ณ ใต้ถุนต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนที่จะบรรลุธรรม เจ้าชายสิทธัตถะได้แสวงหาผู้สอนวิธีหลุดพ้นแก่พระองค์ 2 คนคือ อาฬารดาบส และอุทกดาบส ซึ่งทั้งสองนี้สอนพระองค์ให้ได้ญาณชั้นสูง แต่ไม่บรรลุธรรมเมื่อพระองค์บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทรงประกาศธรรม เผยแผ่คำสอนที่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามพันทุกข์ตามพระองค์ไปได้ พระพุทธองค์ ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเวลา 45 ปี ทรงวางรากฐานพระพุทธศาสนา และมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ซึ่งในสมัยนั้นมีตั้งแต่ กษัตริย์ เจ้าชาย พ่อค้า แม่ค้า พราหมณ์ เศรษฐี ยาจกเข็ญใจ และชนทุกชั้นในสังคม

2. การถือปฏิบัติวันวิสาขบูชาในประเทศไทย การประกอบพิธีวิสาขบูชาในเมืองไทย เริ่มทำมาแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะได้รับแบบอย่างมาจาก ลังกา กล่าวคือ เมื่อประมาณ พ.ศ.420 พระเจ้าภาติการาช กษัตริย์แห่งลังกาได้ประกอบพิธีวิสาขบูชาอย่างมโหฬาร เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา กษัตริย์ลังกาในรัชกาลต่อๆ มา ก็ทรงดำเนินรอยตาม แม้ปัจจุบันก็ยังถือปฏิบัติ ในสมัยสุโขทัยนั้น

ประเทศไทยกับประเทศลังกา มีความสัมพันธ์กันทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด มากเพราะพระสงฆ์ชาวลังกาได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเชื่อว่าได้นำการ ประกอบพิธีวิสาขบูชา ปฏิบัติในประเทศไทยด้วยในหนังสือนางนพมาศ ได้กล่าวถึงบรรยากาศ การประกอบพิธีวิสาขบูชา สมัยสุโขทัย ไว้พอสรุปใจความได้ว่า “เมื่อถึงวันวิสาขบูชา พระเจ้า แผ่นดิน ข้าราชการบริพารทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ตลอดทั้งประชาชนชาวสุโขทัย ทั่วทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลต่างช่วยกันทำความสะอาด ประดับตกแต่งพระนครสุโขทัยเป็นการพิเศษด้วยดอกไม้ ของหอมจตุรประทีปโคมไฟแลดูสว่างไปทั่วทั้งพระนคร เป็นการบูชาพระรัตนตรัยเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ทรงศีลและทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ครั้นตกเวลาตอนเย็นก็เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรม วงศานุวงศ์ และ นางสนองพระโอษฐ์ ตลอดจนข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน เสด็จไปยังพระอารามหลวง เพื่อ ทรงเวียนเทียนรอบพระประธาน ส่วนชาวสุโขทัยต่างชวนกันรักษาศีล ฟังพระเทศนา ถวาย สลากภัต ถวายสังฆทาน ถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร บริจาคทรัพย์ แจกเป็นทานแก่ คนยากจน คนกำพร้า คนอนาถา คนแก่และคนพิการบางพวกก็ชักชวนกันสละทรัพย์ซื้อสัตว์ 4 เท้า 2 เท้า และเต่า ปลาเพื่อไถ่ชีวิตสัตว์ให้เป็นอิสระ โดยเชื่อว่าจะทำให้ตนมีอายุยืนยาว ต่อไป” ในสมัยอยุธยา

สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้มีการประกอบพิธี วิสาขบูชา จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุง รัตนโกสินทร์จึงปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า นภาลัย มีพระราชประสงค์จะให้ฟื้นฟูการประกอบพระราชพิธีวันวิสาขบูชาขึ้นใหม่ ให้ปรากฏ ในแผ่นดินไทยต่อไปกับมีพระประสงค์ จะให้ประชาชนประกอบการบุญการกุศล เป็นหนทาง เจริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์โศก โรคภัย และอุบัติเหตุอันตรายต่าง ๆ โดยทั่วกัน ฉะนั้นการประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาในประเทศไทย จึงได้ริเริ่มให้มีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และถือปฏิบัติมาจวบจนกระทั่งปัจจุบัน

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

1. ความกตัญญู คือ ความรู้อุปการคุณที่มีผู้ทำไว้ก่อนเป็นคุณธรรมคู่กับ ความ กตเวทิตี คือ การตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้ นั่นคือผู้ที่ทำอุปการคุณก่อนเรียกว่า บุพการี ขอยก มากล่าวในที่นี้คือ บิดามารดาและครูอาจารย์ บิดามารดา มีอุปการคุณแก่บุตร ธิดา ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ ให้การศึกษาอบรมสั่งสอน ให้ละเว้นจากความ ชั่ว มั่นคงในการทำความดี เมื่อถึงคราวมีคู่ครองได้จัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้และมอบทรัพย์ สมบัติให้ ไว้เป็นมรดก บุตร ธิดา เมื่อรู้อุปการคุณที่บิดามารดาทำไว้ย่อมตอบแทนด้วยการ ประพฤติดีไว้ สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล เลี้ยงดูท่าน และช่วยทำงานของท่าน และเมื่อ ล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน ครูอาจารย์ มีอุปการคุณแก่ศิษย์ในฐานะเป็นผู้

ประสาทความรู้ให้ ผิดคนแนะนำให้เป็นคนดีสอนศิลปวิทยาให้อย่างไม่ปิดบัง ยกย่องให้ปรากฏ แก่คนอื่นและช่วยคุ้มครองศิษย์ทั้งหลาย ศิษย์เมื่อรู้อุปการคุณที่ครูอาจารย์ทำไว้ย่อมตอบแทน ด้วยการตั้งใจเรียน ให้เกียรติและให้ความเคารพไม่ล่วงละเมิดโอวาทของครู ความกตัญญูและความกตเวทินี้ถือว่าเป็นเครื่องหมายของคนดีส่งผลให้ครอบครัว และสังคมมีความสุขได้ เพราะบิดามารดาจะรู้จักหน้าที่ของตนเองด้วยการทำอุปการคุณให้ก่อน และบุตรธิดา ก็จะรู้จักหน้าที่ของตนเองด้วยการทำดีตอบแทน สำหรับครูอาจารย์ก็จะรู้จักหน้าที่ของตนเองด้วยการทำอุปการคุณ คือ สอนศิลปวิทยาอย่างเต็มที่และศิษย์ก็จะรู้จักหน้าที่ของตนเอง ด้วยการตั้งใจเรียนและให้ความเคารพเป็นการตอบแทน นอกจากนี้จะใช้ในกรณีของบิดามารดากับบุตรธิดา และครูอาจารย์กับศิษย์แล้ว คุณธรรมข้อนี้ก็สามารถนำไปใช้ได้แม้ระหว่างสิ่งแวดล้อม ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นบุพการีในฐานะที่ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนาและทรงสอนทางพันทุกขีให้แก่เวไนยสัตว์ พุทธศาสนิกชน รู้พระคุณอันนี้จึงตอบแทนด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา กล่าวคือ การจัดกิจกรรมในวันวิสาขบูชา เป็นส่วนหนึ่งที่ชาวพุทธแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อพระองค์ ด้วยการทำบุญบำรุงส่งเสริม พระพุทธศาสนาและประเพณีปฏิบัติธรรม เพื่อดำรงอายุพระพุทธศาสนาสืบไป

2. อริยสัจ 4 อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ หมายถึง ความจริงที่ไม่ผันแปร เกิดมีได้แก่ทุกคนมี 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทุกข์ คือ ปัญหาของชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า มนุษย์ทุกคนมีทุกข์เหมือนกันทั้งทุกข์ขั้นพื้นฐานและทุกข์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกข์ขั้นพื้นฐาน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการเกิด การแก่ และการตาย ส่วนทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากการประสพกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากการไม่ได้ตามใจปรารถนา รวมทั้งทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ สมุทัย คือ เหตุแห่งปัญหา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์ทั้งหมด ซึ่งเป็นปัญหาของชีวิตล้วนมีเหตุให้เกิดเหตุนี้ คือ ตัณหาอันได้แก่ ความอยากได้ต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วย ความยึดมั่น นิโรธ คือ การแก้ปัญหาได้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์ คือ ปัญหาของชีวิตทั้งหมดนั้นแก้ไขได้ โดยการดับตัณหา คือ ความอยากให้หมดสิ้น มรรค คือ ทางหรือวิธีแก้ปัญหา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็ เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์คือปัญหาของชีวิตทั้งหมดที่สามารถแก้ไขได้นั้นต้องแก้ไขตามมรรคมงคล 8

3. ความไม่ประมาท ความไม่ประมาท คือ การมีสติทั้งขณะทำ ขณะพูดและขณะคิด สติ คือ การระลึกรู้ทัน ที่คิด พูดและทำ ในภาคปฏิบัติเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน หมายถึงการระลึกรู้ทันการเคลื่อนไหวอิริยาบถ 4 คือ เดิน ยืน นั่ง นอน การฝึกให้เกิดสติทำได้โดยตั้งสติกำหนดการเคลื่อนไหว อิริยาบถ กล่าวคือ ระลึกรู้ทันในขณะที่เดิน นั่งและนอน รวมทั้งระลึกรู้ทันในขณะที่พูดขณะคิด และขณะทำงานต่างๆ ในวันนี้พุทธศาสนิกชนต่างพากันน้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยการไปชุมนุมตามพระอาราม

ต่าง ๆ เพื่อกระทำการบูชาบูชาขุณยวัตถุ อันได้แก่ พระธาตุเจดีย์หรือพระพุทธรูปปฏิมา ที่เป็นพระประธานในพระอุโบสถอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเครื่องบูชาไม้ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น เริ่มด้วยการสรรเสริญพระรัตนตรัย ด้วยบทสวดมนต์ตามลำดับดังนี้คือ

บทสรรเสริญ พระพุทธรคุณ

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโรปฺริสสธัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ.

บทสรรเสริญ พระธรรมคุณ

สวากขาโต ภะคะวา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ.

บทสรรเสริญ พระสังฆคุณ

สุขปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อชฺฐปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ฉฺยาระปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสสะ ยุคานิ อัญฺฐะ ปุริสสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญฺฐะสีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญฺญะเขตตัง โโล กัสสาติ.

จากนั้นก็กระทำการประทักษิณ หรือที่เรียกว่า เวียนเทียน รอบพระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธรูปปฏิมาในพระอุโบสถ ด้วยการเดินเวียนขวาสวมรอบ รอบแรกจะสวดบทสรรเสริญพระพุทธรคุณ รอบที่สอง จะสวดบทสรรเสริญพระธรรมคุณ และรอบที่สามสวดบทสรรเสริญพระสังฆคุณ เมื่อครบ 3 รอบแล้วจึงนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปบูชาพระธาตุเจดีย์ หรือพุทธรูปในพระอุโบสถ ณ ที่บูชาอันควรเป็นอันเสร็จพิธีเวียนเทียนจากนั้นก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาในพระอุโบสถ ซึ่งปกติจะมีเทศน์ ปฐมสมโพธิ ซึ่งเป็นเรื่องพระพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน พิธีเริ่มตั้งแต่ประชุมฟังพระทำวัตรสวดมนต์ แล้วจึงฟังเทศน์ซึ่งจะมีไปตลอดรุ่ง วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันที่พุทธศาสนิกชน ได้บำเพ็ญประโยชน์ตน และสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ดำรงคงอยู่อย่างถูกต้องตรงทาง เพื่อประโยชน์สุขของตนและของผู้อื่น ตลอดชั่วกาลนาน ¹

¹ ศศินันท์ บุญประสิทธิ์ และอำนาจ รุจิรวรรณ. (2546: 83) ชุดการเวียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม. สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 8.2

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก โดยการแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จนพระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมและขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา จึงถือว่าวันนี้เป็นวันแรกที่มีพระสงฆ์เกิดขึ้นครบองค์พระรัตนตรัย

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงพระปฐมเทศนา หรือการแสดงพระธรรมครั้งแรก หลังจากที่ได้ตรัสรู้ได้ 2 เดือน เป็นวันที่เริ่มประดิษฐานพระพุทธศาสนาเนื่องจากมีองค์ประกอบของ พระรัตนตรัยครบถ้วนคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นก่อนพุทธศักราช 45 ปี ในวันเพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ) เดือน 8 ดวงจันทร์เสวยอาสาฬหฤกษ์

การแสดงพระปฐมเทศนา ได้ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันคือสารนาถเมืองพาราณสี พระธรรมที่แสดงคือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่อเทศนาจบ พระโกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ ผู้ประกอบด้วย พระโกณฑัญญะ พระวชิระ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม มีความเห็นแจ้งชัดว่า

ยํ กิญจิ สมุทฺยสมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมุนฺติ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งใดสิ่งนั้นย่อมดับไปเป็นธรรมดาเมื่อได้ดวงตาเห็นธรรมจึงขออุปสมบทเป็นพระ ภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าก็ประทานอุปสมบทได้ด้วยวิธีที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา โดยกล่าวคำว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด พระโกณฑัญญะจึงเป็นพระอริยสงฆ์องค์แรก

คำว่าธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แปลว่าสูตรของการหมุนวงล้อแห่งพระธรรมให้เป็นไปมีความโดยยอว่าที่สุด 2 อย่างที่บรรพชิตไม่ควรประพฤติปฏิบัติคือ การประกอบตนให้อยู่ในความสุขด้วยกาม ซึ่งเป็นธรรมอันเลวเป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ที่สุดอีกทางหนึ่งคือ การประกอบกรรมอันตนให้เกิดความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

การดำเนินตามทางสายกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้งสองอย่างนั้น เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ด้วยปัญญาอันยิ่งทำดวงตาและญาณให้เกิด เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้ยิ่งความตรัสรู้ และนิพพาน ทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรค มีองค์แปด คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ อริยสัจสี่ คือ ความจริงอันประเสริฐที่พระองค์ค้นพบ มี 4 ประการ ได้แก่

ความทุกข์ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความตายความได้พบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้นว่าโดยย่ออุปาทานในชั้นที่ 5 เป็นทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ได้แก่ ตัณหาความทะเยอทะยานอยาก อันทำให้เกิดอีกความกำหนดเพิลิตเพลินในอารมณ์ คือกามตัณหา ความทะยานอยากในกาม ภวตัณหา ความทะยานในภพ วิภวตัณหา ความทะยานอยากในความไม่มีภพ

ความดับทุกข์ โดยการดับตัณหาด้วยอริยมรรค คือ วิราคะ สละ ดับ ปล่อยไป ไม่พัวพันหนทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบการเจรจาชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายามชอบ การระลึกชอบ และการตั้งจิตมั่นชอบ ดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระองค์ว่า นี่เป็นทุกข์ อันควรกำหนดรู้ และพระองค์ ได้กำหนดรู้แล้ว นี่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ อันควรละ และพระองค์ ได้ละแล้ว นี่เป็นความดับทุกข์ อันควรทำให้แจ้ง และพระองค์ ได้ทำให้แจ้งแล้วนี้เป็นหนทางดับทุกข์อันควรเจริญ และพระองค์ ได้เจริญแล้ว

สรุปได้ว่า ปัญญาอันรู้เห็นแจ้งชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 มีรอบ 3 มีอาการ 12 คือ ชั้นแรก รู้ว่า อริยสัจแต่ละอย่างนั้นเป็นอย่างไร ชั้นที่สองรู้ว่าควรจะทำอย่างไรในอริยสัจแต่ละประการนั้น และชั้นที่ 3 พระองค์ได้ กระทำตามนั้นสำเร็จแล้ว

พระองค์ทรงเห็นว่า จากการที่พระองค์ทรงค้นพบ คือ ตรัสรู้ อริยสัจ 4 ประการนี้ การที่พระองค์ทรงกล่าวปฏิญญา เป็นผู้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะพระองค์ได้รู้เห็นแจ้งชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 มีรอบ 3 มีอาการ 12 อย่างหมดจดดีแล้ว

เมื่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ได้มีการบันลือต่อ ๆ กันไปให้ทราบทั่วกันว่า พระธรรมอันยอดเยี่ยมที่พระองค์ทรงประกาศให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี อันใคร ๆ ในโลกจะปฏิวัติไม่ได้ วันอาสาฬหบูชา มีเหตุการณ์สำคัญในทางพระพุทธศาสนาอยู่ 3 ประการ คือ

1. เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา โดยทางแสดงพระปฐมเทศนา คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ประกาศสัจธรรมอันเป็นองค์แห่งพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่พระองค์ตรัสรู้ ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย
2. เป็นวันแรกที่บังเกิดพระอริยสงฆ์สาวกขึ้นในโลก คือ พระโกณฑัญญะเมื่อได้ฟังพระปฐมเทศนาจบได้ดวงตาเห็นธรรมได้ทูลขออุปสมบท และพระพุทธเจ้าให้ประทานอุปสมบทให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาในวันนั้น
3. เป็นวันแรกที่บังเกิดพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตนะ พระธัมมะรัตนะ และพระสังฆรัตนะ ขึ้นในโลกอย่างสมบูรณ์บริบูรณ์²

²บุญธรรม ศรสวัสดิ์. (2544: 123). หนังสือเรียนสาระพระพุทธศาสนาสมบุรณ์แบบชั้น ม.2. วัฒนาพานิช.

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 8.3

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญ ทางราชการถือว่าเป็นวันหยุดราชการเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ไปทำบุญ วันมาฆบูชา คือ วันเพ็ญเดือนสาม เป็นวันที่พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ เดือนสามนี้ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์

วันมาฆบูชาถือเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพราะมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น 4 อย่าง คือ

1. เป็นวันที่พระอรหันต์สาวก 1,250 รูป มาประชุมพร้อมกันที่ เวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์
2. พระอรหันต์สาวกล้วนเป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ทั้งสิ้น
3. พระสาวกที่มาชุมนุมกันนั้นมิได้มีการนัดหมาย แต่มาพร้อมกันโดยบังเอิญ
4. วันที่มาชุมนุมแล้วพระพุทธเจ้า เป็นวันมาฆบูรณมี คือ วันพระจันทร์เสวยฤกษ์มาฆะเต็มบริบูรณ์

วันมาฆบูชานี้ เกิดเหตุการณ์สำคัญอันเป็นองค์ 4 จึงเรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต พระพุทธเจ้าทรงเทศนา โอวาทปาติโมกข์ อันมีใจความสำคัญ คือ การไม่ทำความชั่วทุกชนิด

การทำแต่ความดี

การทำ จิตใจให้ผ่องแผ้ว

ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การเกิดจาตุรงคสันนิบาต และพระพุทธเจ้าทรงเทศนาโอวาทปาติโมกข์ ท่ามกลาง พระสงฆ์สาวก 1,250 รูป ตอนบ่ายของวันมาฆบูชา ณ เวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ ถือเป็นวันประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก ทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองแผ่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ และเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทยมาจนปัจจุบัน

วันมาฆบูชา คนไทยส่วนใหญ่ถือเป็นประเพณีที่จะต้องไปทำบุญ ทำทาน ถวายศีล ช่วงเช้าชาวบ้านจะเตรียมอาหารไปวัด ถวายอาหารแด่พระภิกษุ คนแก่ถือโอกาสนี้ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ นั่งสมาธิ ชำระจิตใจให้ใสสะอาด และนอนที่วัดเลย

ถึงตอนเย็น ทุกวัดก็จะเตรียมการเพื่อให้ชาวบ้านมาเวียนเทียน ครั้นถึงเวลาหลัง 18.00 น.พระภิกษุ สามเณรก็จะลงมาที่โบสถ์ เพื่อเข้าไปในโบสถ์โดยพร้อมเพรียงกัน เจ้าอาวาสก็นำสวดมนต์ ที่สำคัญต้องสวดบทโอวาทปาติโมกข์ ในช่วงนี้ชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัยก็จะมาชุมนุมพร้อมกัน เตรียมดอกไม้ธูปเทียนมารอ ครั้นพระสวดมนต์เสร็จ ก็จะนำชาวบ้านเวียนเทียนรอบอุโบสถ 3 รอบ เป็นการปฏิบัติกิจสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นการรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงสั่งสอนให้ทุกคนละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

วันมาฆบูชา จึงเป็นวันสำคัญยิ่งของชาวไทยทั่วประเทศ เป็นวันที่ชาวพุทธพร้อมใจกันทำกิจ คือ ทำบุญเวียนเทียน ถือน้ำศีล และปฏิบัติธรรมเป็นปฏิบัติบูชา อันเป็นหลักสำคัญยิ่งของพุทธศาสนา³

³ วิทย์ วิศเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก.(2545: 130). หนังสือเรียนสาระพระพุทธศาสนา สมบูรณ์แบบชั้นม.2. อักษรเจริญทัศน์.

คำถามประจำแผนที่ 8

ชื่อ.....เลขที่.....

1.วันวิสาขบูชา มีความสำคัญอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

2.วันอาสาฬหบูชา มีความสำคัญอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

เฉลยคำตอบ

1.วันวิสาขบูชา มีความสำคัญอย่างไร

หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ หรือเดือน 6 เนื่องในโอกาสคล้ายวันที่ พระพุทธเจ้า ประสูติ – ตรัสรู้ – และเสด็จดับขันธปรินิพพาน

2.วันอาสาฬหบูชา มีความสำคัญอย่างไร

หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 วันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก โดยการแสดงปฐมเทศนา โปรด พระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จนพระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมและขอบวช เป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา จึงถือว่าวันนี้เป็นวันแรกที่มีพระสงฆ์เกิดขึ้น ครบองค์ พระรัตนตรัย

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 9

ชื่อกิจกรรม เรื่อง แหล่งเรียนรู้มีได้ยู่แต่ในห้องเรียน
จัดการเรียนรู้ วันที่ 3 ธันวาคม 2558

ระยะเวลา 2.30 ชั่วโมง
เวลา 13.00 – 15.30 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจกับความหมายของคำว่าวัด
2. เพื่อให้เข้าใจความสำคัญประวัติและความเป็นมาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อให้เข้าใจในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัด โนนสำราญ

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายของคำว่า วัด
2. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
3. ประวัติวัด โนนสำราญ และสถานที่สำคัญ

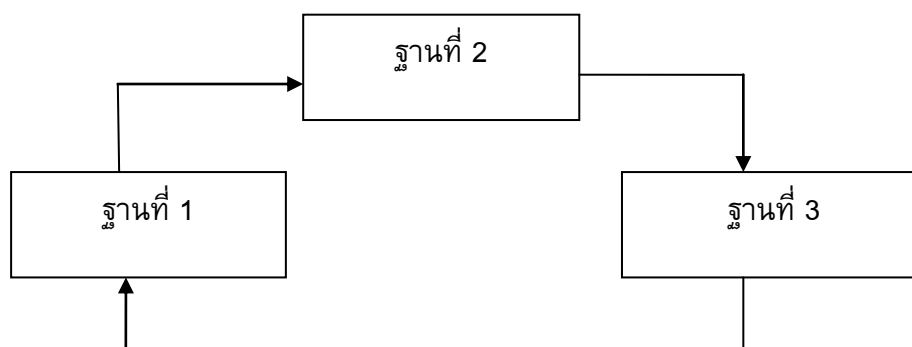
ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นนำ

1. พระวิทยากรให้นักเรียนดูภาพการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูป ซึ่งเป็นศาสนวัตถุในทางพระพุทธศาสนาโดยสอบถามนักเรียนว่า สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนาอย่างน้อยเพียงใด
2. ให้นักเรียนตอบคำถาม 2-3 คนแล้ว ร่วมกันสรุปความสำคัญของวัด

ขั้นดำเนินการ

3. พระวิทยากรให้ความหมายของคำว่า “ วัด ” ก่อนที่จะพาไปทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้
4. จัดนักเรียน เป็นกลุ่มๆ จำนวน 3 กลุ่มโดยเข้าฐานพร้อมกันแล้วเดินเป็นวงกลมเดินทางตามถนนภายในวัดเพื่อไปยังแหล่งเรียนรู้ภายในวัด โนนสำราญ โดยมีรูปแบบการเดินทางเพื่อศึกษาความรู้ คือ

5.ศึกษาฐานความรู้ที่ 1 ประวัติ วัดโนนสำราญ

แต่เดิมวัดโนนสำราญ ชื่อ ที่พักสงฆ์วัดประทุมมารัตน์ สร้างโดยสร้างขึ้นนายไสย ปัทมม ซึ่งเป็นคนอพยบมาจากอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา การก่อสร้างเริ่มต้นเมื่อวันที่ 15 เดือน กุมภาพันธ์ 2486 ที่ดินที่สร้างแต่เดิมเป็นป่าที่ล่าสัตว์ของชาวบ้าน มีความแห้งแล้งทรมันดารมาก บ้างครั้งก็ไม่มีพระสงฆ์มาจำพรรษาเลยเนื่องกันดาร อย่างไรก็ตามการสร้างและรักษาวัดก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร การดำเนินงานด้วยความยากลำบากและมีอุปสรรคนานาประการจนจบปี พ.ศ. 2535 จนพระเกษ ตูลธมโม ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาที่วัดถ้ำโขง ภูวัญเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่คำสิงห์ สุขฤโท ซึ่งท่านได้สร้างวัดถ้ำโขง ต่อมาพระเกษได้มีมติฝันว่ามีคนบอกมาให้อยู่ที่วัดประทุมมารัตน์ อยากทำอะไรก็ทำได้จะไม่มีปัญหา จึงลงมาจำพรรษาที่วัดประทุมมารัตน์ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อมาทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคายได้สำรวจวัดในเขตปกครองทำให้ทราบว่าวัดประทุมมารัตน์ เป็นแค่ที่พักสงฆ์ไม่ใช่วัด จึงดำเนินการขอจัดตั้งวัด ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับเขตรักษาพื้นที่สัตว์ป่าภูวัญเพราะว่าเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ จึงดำเนินการขออนุญาตกับกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จนกระทั่งปี 2554 กระทรวงจึงอนุญาตให้ใช้พื้นที่ได้ ต่อมาสำนักงานพระพุทธศาสนา แจ้งว่าวัดน่าจะเปลี่ยนชื่อให้ตรงกับหมู่บ้าน จึงได้เปลี่ยนชื่อจาก วัดประทุมมารัตน์ เป็นวัดโนนสำราญ และขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ในปีพ.ศ. 2556 โดยมี พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ (เกษ ตูลธมโม) เป็นเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบัน

6.ศึกษาฐานความรู้ที่ 2 พระอุโบสถ

อุโบสถ หมายถึง สถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรม เช่น สวดพระปาติโมกข์ อุโบสถ ที่ทำสังฆกรรมได้ตามพุทธบัญญัติ ได้รับวิสุงคามสีมา แต่เน้นให้เกิดความสำนึกระลึกถึงพระพุทธเจ้า ที่พระพุทธองค์ประสูติกลางคืน ตรัสรู้กลางคืน แสดงธรรมกลางคืน ปรีณิพพานกลางคืน และพระพุทธองค์ทรงเฝ้าพระธรรม ดังนั้นสิ่งก่อสร้างทั้งหมดเป็นสี่ธรรม เช่น รูปแบบเป็นเหมือนดวงตา หมายถึง ดวงตาเห็นธรรม ดังนั้นในแผ่นศิลาฤกษ์ ได้จารึกอักษรว่า

“เย ธมฺมา เหตุปฺปวา เตสํ ตถาคโต เตสญจ โย นิโรโธ จ เอวํ วาที มหาสมโณ ”

จาก ยมกุก วรรณนา

แปลว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคต ทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับของธรรมเหล่านั้น พระสมณะทรงมีปกติตรัสนี้

อุโบสถวัด โนนสำราญ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะสถาปัตยกรรมไทย ผสมล้านช้าง เป็นโบสถ์วิหารคด ขนาดกว้าง 12 เมตร ขนาดยาว 25 เมตร หลังคามุงกระเบื้องดินหอมโบราณ ลดหล่น 2 ชั้น สิ้นงบประมาณในการก่อสร้าง 3,509,900 บาท (สามล้านห้าแสนเก้า

พัน-เก้าร้อยบาทถ้วน) ภายในประกอบด้วยภาพ ของบุคคลที่ร่วมสร้างพระอุโบสถ ซึ่งเป็นโบสถ์ที่แปลกมาก ที่แปลกมากคือพระประธานหันพระพักตร์ไปทางตะวันตก เป็นปริศนาธรรม

7.ศึกษาฐานความรู้ที่ 3 วิหารสมเด็จ

วิหาร ลักษณะวิหารเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน เป็นอาคารแปดเหลี่ยม ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้น มีขนาดความกว้าง 5 เมตร ขนาดความยาว 7 เมตร หลังคาลดหลั่น ๒ ชั้นมุงด้วยกระเบื้องดินขอเคลือบ หน้าบันวิหารประดับลวดลายศิลปะจีน บานประตูหน้าต่าง เป็นกระจก ภายในวิหาร ฝาผนังประดับประติมากรรมปูนต่ำเกี่ยวกับพุทธประวัติ สัตว์ป่าหิมพานต์ ก่อสร้างขึ้นครอบบริเวณวิหารเดิมด้วยอิฐโบราณที่มีอยู่เดิม โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2556 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2557 สิ้นงบประมาณในการก่อสร้าง ๕๒๐,๕๐๐ บาท (ห้าแสนสองหมื่นห้าร้อยบาทถ้วน)

ขั้นสรุป

- 11.ให้นักเรียนศึกษาให้ครบทั้ง 3 ฐานความรู้ โดยสรุปความรู้ที่ได้ในแต่ละฐาน
- 12.พระวิทยากรสุ่มนักเรียน จำนวน 3 คนเพื่อมาเล่าสิ่งที่ได้รับในแต่ละฐานความรู้ โดยที่พระวิทยากรและครู ประจำฐานความรู้สรุปเพิ่มเติมให้นักเรียนในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

เทคนิควิธีการฝึกอบรม

- 1.พาทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในวัดและดูรูปภาพพุทธประวัติประกอบการบรรยาย .
- 2.เทคนิคการเล่าเรื่องรอบวง
- 3.เสริมแรงด้วยการปรบมือให้ผู้ที่ออกมานำเสนอ

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา วัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อ และวัสดุอุปกรณ์

- 1.สถานที่จริง และ ภาพพุทธประวัติภายในอุโบสถ
- 2.เอกสารวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การวัดผลและประเมินผล

- 1.จากการสังเกตในการร่วมกิจกรรมความสนใจและฟังการบรรยายและสอบถาม
- 2.การส่งงานการจดบันทึกฐานความรู้ทั้ง 3 ฐาน

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 9.1

ฐานที่ 1 ประวัติวัดโนนสำราญ

1

แต่เดิมวัดโนนสำราญ ชื่อ ที่พักสงฆ์วัดประทุมมาร์ตน์ สร้างโดยสร้างขึ้นนายไสย บัททุม ซึ่งเป็นคนอพยบมาจากอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา การก่อสร้างเริ่มต้นเมื่อวันที่ 15 เดือน กุมภาพันธ์ 2486 ที่ดินที่สร้างแต่เดิมเป็นป่าที่ล่าสัตว์ของชาวบ้าน มีความแห้งแล้งทรมานดารมาก บ้างครั้งก็ไม่มีพระสงฆ์มาจำพรรษาเลย เนื่องกันดาร อย่างไรก็ตามการสร้างและรักษาวัดก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร การดำเนินงานด้วยความยากลำบากและมีอุปสรรคนานาประการจนจบปี พ.ศ. 2535 จนพระเกษ ตูลธมฺโม ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาที่วัดถ้ำโขง ภูววิ เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่คำสิงห์ สุขทุกุโ ซึ่งท่านได้สร้างวัดถ้ำโขง ต่อมาพระเกษไถนมีมติฝันว่า มีคนบอกมาให้อยู่ที่วัดประทุมมาร์ตน์ อยากทำอะไรก็จะทำได้จะไม่มีปัญหา จึงลงมาจำพรรษาที่วัดประทุมมาร์ตน์ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อมาทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคายได้สำรวจวัดในเขตปกครอง ทำให้ทราบว่าวัดประทุมมาร์ตน์ เป็นแค่ที่พักสงฆ์ไม่ใช่วัด จึงดำเนินการขอจัดตั้งวัด ซึ่งมีปัญหา กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูววิ เพราะว่าเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ จึงดำเนินการขออนุญาตกับกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จนกระทั่งปี 2554 กระทรวงจึงอนุญาตให้ใช้พื้นที่ได้ ต่อมาสำนักงานพระพุทธศาสนา แจ้งว่าวัดน่าจะเปลี่ยนชื่อให้ตรงกับหมู่บ้าน จึงได้เปลี่ยนชื่อจาก วัดประทุมมาร์ตน์ เป็นวัดโนนสำราญ และขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ในปีพ.ศ. 2556 โดยมี พระครูอดุลธรรมาภิมณฑ์ (เกษ ตูลธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบัน

¹ วัดโนนสำราญ. (2550: 1-3) .ประวัติวัดโนนสำราญ. เอกสารเย็บเล่ม.

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 9.2

ฐานที่ 2 การสร้างพระอุโบสถวัดโนนสำราญ²

ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมาวัดโนนสำราญ ซึ่งมีพระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตุลทมโม) เป็นเจ้าอาวาส ได้ทำการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ วัดโนนสำราญขึ้นมาใหม่ได้ซื้อที่ดินเพิ่มเติมในการขยายวัดทำให้วัดมีพื้นที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น หลวงพ่อเจ้าอาวาสเป็นผู้นิยมปลูกต้นไม้ทำให้วัดมีต้นไม้ที่เกิดจากการปลูก มีความอุดมสมบูรณ์เป็นร่มเงาให้ความร่มเย็นแก่ผู้มาปฏิบัติธรรม ภายในวัดโนนสำราญมีหินก้อนใหญ่อยู่กลางวัดเหมือนกับธรรมชาติสร้างไว้ให้สร้างพระอุโบสถ พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ ได้ทำสร้างลานปฏิบัติธรรมบริเวณก้อนหินซึ่งเป็นที่สวยงามมาก แต่พอถึงฤดูฝนก็ไม่สามารถปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ได้เพราะฝนตกหนักมาก ชาวบ้านโนนสำราญ จึงได้มีมติสร้างพระอุโบสถขึ้นเพื่อให้พระสงฆ์ที่มีที่ปฏิบัติสมณกิจ พระอุโบสถวัดโนนสำราญ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะสถาปัตยกรรมไทย ผสมล้านช้าง เป็นโบสถ์วิหารคต ขนาดกว้าง 12 เมตร ขนาดยาว 25 เมตร หลังคามุงกระเบื้องดินหอมโบราณ ลดหลัง 2 ชั้น สิ้นงบประมาณในการก่อสร้าง 3,509,900 บาท (สามล้านห้าแสนเก้าพันเก้าร้อยบาทถ้วน) ภายในประกอบด้วยภาพของบุคคลที่ร่วมสร้างพระอุโบสถ ซึ่งเป็นโบสถ์ที่แปลกมาก ที่แปลกมากอีกอย่าง คือพระประธานในโบสถ์หันพระพักตร์ไปทางตะวันตก คือหลวงพ่อยิ้ม และหลวงพ่อมั่นคง เป็นปริศนาธรรมที่พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตุลทมโม) ได้สร้างไว้

² สัมภาษณ์พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตุลทมโม) เจ้าอาวาสวัดโนนสำราญ (วันที่ 3 กันยายน 2557).

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 9.3

ฐานที่ 3 วิหารสมเด็จพระ 3³

จากการดำเนินงาน การสร้างวัดโนนสำราญพระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตูลธมฺโม) เป็นผู้มีวิสัยทัศน์และแนวคิดกว้างไกลมาก ท่านเป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อครู อาจารย์ ของท่าน มากแม้ว่าท่านทั้งหลายจะละสังขารไปหมดแล้วก็ตาม แต่ปฏิบัติ ขอวัตรปฏิบัติของครูบา อาจารย์ท่านพระครูยังจำและระลึกถึงเสมอ พระอริยสงฆ์ที่เป็นพ่อแม่ครูอาจารย์ท่านประกอบไปด้วย

1. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ผู้ก่อตั้งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 2. พระธรรมปริยัติมุนี (นวล เขมจาโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม อดีตรองอธิการมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครพนม

3. พระครูภาวนานุกศิษย์ (คำสิงห์ สุขทุกฺโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสิงหารินทราราม อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

พ่อแม่ครูอาจารย์ทั้ง 3 ท่านได้วางรากฐานแนวความคิดให้กับพระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตูลธมฺโม) มาตลอดจึงเป็นแรงบันดาลใจให้สร้างรูปเหมือนของหลวงปู่ทั้ง 3 องค์ โดยแกะสลักจากไม้ตะเคียนหอม โดยช่างแกะสลักจากจังหวัดลำพูนใช้เวลาแกะรูปหลวงปู่ทั้ง 3 องค์เป็นเวลา 1 ปี จึงแล้วเสร็จ

ต่อมาจึงมีแนวคิดในการสร้างวิหารประดิษฐาน หลวงปู่ทั้ง 3 โดยสร้างเป็น วิหาร ลักษณะวิหารเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน เป็นอาคารแปดเหลี่ยม ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ตกแต่งด้วยลวดลายปูน มีขนาดความกว้าง 5 เมตร ขนาดความยาว 7 เมตร หลังคาลดหลั่น ๒ ชั้นมุงด้วยกระเบื้องดินขอเคลือบ หน้าบันวิหารประดับลวดลายปูน ศิลปะจีน บานประตูหน้าต่าง เป็นกระจก ภายในวิหาร ฝาผนังประดับประติมากรรมปูนต่ำเกี่ยวกับพุทธประวัติ สัตว์ป่าหิมพานต์ ก่อสร้างขึ้นครอบบริเวณวิหารเดิมด้วยอิฐโบราณที่มีอยู่เดิม โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2556 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2557 สิ้นงบประมาณในการก่อสร้าง ๕๒๐,๕๐๐ บาท (ห้าแสนสองหมื่นห้าร้อยบาทถ้วน)

³ สัมภาษณ์พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ (เกย ตูลธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดโนนสำราญ (วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2557)

คำถามประจำแผ่นที่ 9

ชื่อ.....เลขที่.....

1.วัดโนนสำราญ ชื่อเดิมว่าอย่างไร

ตอบ.....
.....
.....

2.วิหารสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีความสำคัญอย่างไร

ตอบ.....
.....
.....

เฉลยคำตอบ

1.วัดโนนสำราญ ชื่อเดิมว่าอย่างไร

วัดประทุมรัตน์

2.เป็นวิหารที่ประดิษฐาน รูปเหมือน พระสงฆ์ 3 องค์คือ

1.สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานครผู้ก่อตั้งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.พระธรรมปริยัติมุนี (นวล เขมจาโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม อดีตรองอธิการมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครพนม

3.พระครูภาวนานุศิษย์ (คำสิงห์ สุขทุกโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดสิงหารินทราราม อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

แผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 11

ชื่อกิจกรรม เรื่อง **อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่**
จัดการเรียนรู้ วันที่ 4 ธันวาคม 2558

ระยะเวลา 2.30 ชั่วโมง
เวลา 12.30 – 14.00 น.

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องความกตัญญูกตเวที ได้ถูกต้อง
2. เพื่อส่งเสริมปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนระลึกถึงพระคุณของบิดา – มารดา และครูอาจารย์
3. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติตนตามพิธีกรรมขอขมา ผู้ที่มีพระคุณได้ถูกต้อง
5. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาสาระ

1. กตัญญูกตเวที
2. ข้อคิด หลักธรรมในกาตดำเนินชีวิต
3. ความรู้สึกที่มีต่อบิดา มารดา
4. ความรู้สึกที่มีต่อครู
5. ความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม และสถานที่

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นนำ เป็นการเตรียมการก่อนเข้าสู่พิธีการ

1. นำผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าหอประชุม
2. นำไหว้พระ
3. แนะนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมเขียนเรียงความ (บทความ) หัวข้อต่อไปนี้
 - ความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม และสถานที่
 - ความรู้สึกที่มีต่อบิดา มารดา
 - ความรู้สึกที่มีต่อครู
 - ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อน

ผู้ช่วยพระวิทยากรชี้แจงรายละเอียดกิจกรรม และสัตถุประสงค์ แล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเลือกเขียนเพียง 1 หัวข้อเท่านั้น สร้างแรงจูงใจว่าการเขียนเรียงความ (บทความ)

ครั้งนี้จะเป็นประวัติศาสตร์ชีวิตของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่จะบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
ขอให้นักเรียนเขียนจากความรู้สึกด้วยความตั้งใจจริง การเขียนจากความรู้สึก และด้วยความ
ตั้งใจจริง การเขียนถือเป็นแนวการศึกษาของพระพุทธศาสนา คือ สุ จิ ปุ ลิ ซึ่งมี คุณค่ามาก
เขียนได้ทั้งแง่บวก และลบ ได้ตามความรู้สึก

ขั้น ดำเนินการ

4.พระวิทยากรแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น ชาย และหญิง โดยแยกกันเขียน
คนละสถานที่เพื่อความเรียบร้อย โดยมีคณะพระวิทยากร และครู ดูแลแนะนำ

5.ผู้ช่วยพระวิทยากรแจกใบงานเริ่มดำเนินการเขียนบทความ แล้วเปิดซาวนด์เพลง
บรรเลงเบา ๆ มุ่งเน้นความรู้สึกไม่สามารถลอกกันได้ โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเขียนตาม
อิริยาบถที่ตัวเองถนัด เช่น นั่ง นอน หรือเลือกมุมสงบ ๆ ได้ตามสบายใจแต่ต้องปิดวาจาไม่ส่ง
เสียงดังรบกวนคนอื่น เมื่อเสร็จแล้วนำมาส่ง หรือวางไว้ในตะกร้าหน้าพระประธาน

6.ผู้ช่วยพระวิทยากรดำเนินการคัดบทความที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเขียนส่งมา
ทั้งหมด โดยการอ่าน เพื่อเลือกบทความที่ผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมเขียนตามความรู้สึกจริง ๆ
และเกิดขึ้นจากสภาพการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันมากที่สุด เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรม
อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

7. ผู้ช่วยพระวิทยากรคัดเลือกบทความ ทั้งหมด จำนวน 8 ฉบับ แบ่งเป็น 4 เรื่อง
ดังนี้

- ความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม สถานที่ จำนวน 2 ฉบับ
- ความรู้สึกที่มีต่อบิดา มารดา จำนวน 2 ฉบับ
- ความรู้สึกที่มีต่อครู จำนวน 2 ฉบับ
- ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อน จำนวน 2 ฉบับ

8. ผู้ช่วยพระวิทยากรจกรายชื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามบทความที่เลือกไว้ ตามหัว
เรื่องดังกล่าวเพื่อเป็นตัวแทนเพื่อน ๆ ออกมาอ่านบทความที่ตนเองเขียนเพื่อแสดงความรู้สึก
ต่าง ๆ

9.พระวิทยากรกล่าวนำ แล้วเปิดซาวนด์เพลงบรรเลงบูชาครู โดยให้ผู้เข้ารับการ
ฝึกอบรม ด้านซ้ายมือ และขวามือของพระอาจารย์ หันหน้าเข้าหากันแล้วพนมมือขึ้น นั่งตัว
ตรง ๆ แล้วนิมนต์ตัวแทนพระวิทยากรเดินนำคณะครูเข้าสู่พิธีกรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ได้บูชาบุคคลที่ควรบูชา พร้อมบรรยายให้ความรู้พอสังเขป เมื่อตัวแทนพระวิทยากรเดินนำคณะ
ครูถึงจุดที่กำหนดไว้แล้วให้คณะครูนั่งสลับฟันปากเว้นระยะให้พอประมาณ ครูหนึ่งเรียบร้อยแล้ว
ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมอบลงกราบคณะครูที่นั่งอยู่ (ตั้งตัวอย่างภาพประกอบ บรรยาย)

10.พระวิทยากรเริ่มบรรยายธรรมะ ประกอบซาวนด์เพลงบรรเลง ถึงความคาดหวัง
ของพ่อแม่ครูหลายคนที่คาดหวังต่อตัวเราในการเดินทางมาเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อ
พัฒนาคุณภาพชีวิตในครั้งนี้ ความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งต้องฝึกตนเพื่อให้เกิดคุณค่าใหม่ ในความ

เป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง (ทนต์ เสฏโฐ มนุสเสสุ) การใช้เวลาในการฝึกตนครั้งนี้ 2 คืน 3 วัน เน้นส่งเสริมปลูกฝังให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพิจารณาตนเอง ตักเตือนตนเอง และพัฒนากายและจิตของตนเองยิ่ง ๆ ขึ้น (พอสังเขป)

11.พระวิทยากรเชิญตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตามบทความที่คัดเลือกไว้ที่ละคนตามหัวเรื่อง ดังนี้ 1) ความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม และสถานที่ (พร้อมบรรยายสอดแทรกเป็นช่วง ๆ) 2) ความรู้สึกที่มีต่อครู (พร้อมบรรยายสอดแทรกเป็นช่วง ๆ) 3) ความรู้สึกที่มีต่อบิดา มารดา (พร้อมบรรยายสอดแทรกเป็นช่วง ๆ) สรุปตามลำดับพร้อมทั้งกล่าวสรุปความรู้สึกทั้งหมดในการเข้าค่ายอบรมอีกครั้งโดยมีเนื้อหาในบทความเป็นตัวชี้แนะและเชื่อมโยงเปิดซาวนด์เพลงบรรเลง และเพลงตามเนื้อหาสาระในหัวข้อดังกล่าวข้างต้น จังหวะโอกาสที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเรื่อง (เทคนิคพระวิทยากร)

ขั้นสรุป

12.พระวิทยากรบรรยายสรุปแล้ว ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั่งตัวตรง ๆ หลับตาลง แล้วอธิษฐานจิตระลึกถึงบุญคุณของผู้ที่มีพระคุณพอสมควร แล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดกราบลงที่ตักของคุณครู โดยเปรียบเสมือนว่าเป็นบิดามารดา (คณะครูให้พร) โดยเป็นการขอขมาในการทำผิดพลาดไปในชีวิตที่ผ่านมา แล้วกลับมาหนึ่งที่เดิม หันหน้ามาที่พระประธาน พระวิทยากรบรรยายเสริมถึงการให้พรของครูถือเป็นสิริมงคล และเพื่อเป็นสักขีพยานในการตั้งใจจริงแล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั่งตัวตรง ๆ พนมมือตั้งจิตอธิษฐานเพื่อชีวิตใหม่ ว่าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่จะเป็นศิษย์ที่ดีของครูจะเป็นศาสนิกที่ดีของศาสนาและเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

13.พระวิทยากรบรรยายสรุปเสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา และสนับสนุนการทำความดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พร้อมกล่าวอวยพรโดยอ้างอิงคุณพระรัตนตรัยเป็นที่ตั้ง แล้วนำ (กราบพระ 5 ครั้ง) เสร็จสิ้นกิจกรรม

เทคนิควิธีฝึกอบรม

1. การบรรยายประกอบซาวนด์เพลง
2. ฝึกปฏิบัติจริง
3. การเขียนบทความ

สถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สื่อ และวัสดุอุปกรณ์

1. แถบบันทึกเสียง เพลงแม่, บุษาครุ, คำน้านม, อิมอูน, พระคุณที่สาม, ดวงใจแม่, ซาวนด์เพลงบรรเลง เป็นต้น

2. วีดีโอ, CD, LCD Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย

3. คอมพิวเตอร์

4. เอกสารประกอบคำบรรยายกลอน

5. ใบงาน

- ความประทับใจในการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม

- ความรู้สึกที่มีต่อครู

- ความรู้สึกที่มีต่อบิดา มารดา

6. ตะกล้าใส่บทกลอน และปากกา ดินสอ

บรรยายสรุปอธิฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ เวลา 2 ชั่วโมง

การวัดและประเมินผล

1. วิทยากรประเมินผลการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2. ผู้ช่วยวิทยากรสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม และการเขียนบทความ

ภาคผนวก

ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 11.1

เรื่อง การเขียนบทความ

- แนะนำการเขียน / หัวข้อ / วิธีการเขียนบทความ

หัวข้อการเขียน

1. ความประทับใจการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม
 2. ความประทับใจคุณครู
 3. ความประทับใจคุณพ่อ คุณแม่
 4. ความประทับใจในตัวเพื่อน
- เลือกเขียน 1 หัวข้อ (ไม่ต้องแจ้งว่าจะมีการอ่านในที่ประชุม)

ประเด็นการเขียน

1. ความประทับใจการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เขียนถึงภาพรวมของการเข้าค่าย ตั้งแต่รับทราบเดินทางมาเข้าค่าย พักค้าง กิจกรรมทั้งหมดได้ความรู้และได้ปฏิบัติธรรมข้อไหนบ้าง ข้อแนะนำเพิ่มเติมในการจัดกิจกรรมเข้าค่ายและสิ่งที่จะนำกลับไปปรับใช้ในชีวิต
2. ความประทับใจคุณครู ความรู้สึกที่มีต่อครู ตั้งแต่เริ่มมีครูในชีวิตจนถึงปัจจุบัน เคยทำสิ่งผิดพลาดหรือผลเสียจากการไม่เชื่อครู และแนวทางการที่จะแก้ไข ความรู้สึกชื่นชมภูมิใจที่มีต่อครูและความตั้งใจที่จะปฏิบัติตนต่อการศึกษาอย่างไร
3. ความประทับใจคุณพ่อ คุณแม่ เมื่อได้มาเข้าค่ายเราได้รับความรู้ เรื่องพระคุณของพ่อแม่อย่างไรบ้าง เรามีความรู้สึกต่อพ่อแม่อย่างไร ข้อบกพร่องที่เรามีต่อท่าน จะตั้งใจเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไร ความรู้สึกที่ดีมีต่อท่านจะเพิ่มเติมและรักษาไว้ได้อย่างไร
4. ความประทับใจในตัวเพื่อน ความของคำว่าเพื่อนในความรู้สึกของตัวเองลักษณะของเพื่อนที่ดี เพื่อนที่อยู่ด้วยกัน เคยไม่เข้าใจกันอยากบอกความรู้สึกที่ดีต่อกัน

วิธีการคัดเลือกบทความ

1. พิจารณาจากความตั้งใจในการเขียน (คัด)
2. พิจารณาจากเนื้อความ (กรอง)
3. พิจารณาจากเนื้อหาที่เขียนจากความรู้สึกที่จะเป็นการชี้นำความรู้สึกที่ตระหนักรู้ในหัวข้อที่เลือก ความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น (กลั่น)

วิธีการเลือกบทเพลง

เพลงครู คัดจากบทเพลงหลักที่มีอยู่สำหรับเปิดตอนกราบครู และบรรยายสรุปเพลงเกี่ยวกับพ่อ – แม่ คัดจากเนื้อหาในบทเพลงให้สอดคล้องกับ

เอกสารประก อบการบรรยายที่ 11.2

เรื่อง

พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่¹

เกริ่นนำด้วยบทกลอน

โอกาสนี้ โชคดีหนา พระมาโปรด จงเลิกโกรธ เลิกหงุดหงิด เลิกริษยา
 เลิกมั่งง่าย มลายสิ้น เลิกนินทา เลิกพูดจาลามลอน ไม่ชวนฟัง
 เราเมื่อห่างพ่อแม่ก็ย่อมคิดถึงพ่อแม่ ๆ นั้นเป็นธรรมชาติ เมื่อเรากลับไปแล้วก็
 กลับไปอยู่ใกล้พ่อแม่แบบผู้ที่มีจิตใจที่ไม่ทำให้พ่อแม่ต้องหนักอกหนักใจอีกต่อไป ๆ พิธีปิดวันนี้
 ขอให้เราตั้งใจเป็นโอกาสเริ่มต้นของชีวิตอย่างไรที่ถือว่าชีวิตนี้ดี ในทางพระศาสนาถือว่า
 นิमितต์ สาธุรูปาน์ กตัญญูทเวทิตา ความกตัญญูเป็นนิमितหมายของความดี ฉะนั้นเราจะ
 เริ่มต้นเป็นคนดีกันกิจกรรมก็มีง่าย ๆ คือ

1. เราอาศัยความสงบเป็นตัวปลูกฝังความสำนึก

2. เราถือว่าครูบาอาจารย์ที่มาร่วมประชุมมีอุปการะแก่เราเป็นหลักใจให้เราเริ่มต้น
 ชีวิต (ขอให้เธอทั้งหมดหันหน้าเข้าหาครูบาอาจารย์)

จุดเริ่มต้นวันนี้เราอาศัยความสงบไม่มีเสียงปรบมือสาธุ เมื่ออาจารย์นำครูมาทาง
 ข้างหน้าเราทุกคนก็หมอบลงกราบด้วยความสำนึกอย่างนี้ว่า เรายอมรับว่า แม่มีพระคุณที่ 1
 ของลูก พ่อมีพระคุณที่ 2 ส่วนครูบาอาจารย์ยกไว้บูชาด้วยพระคุณที่ 3 (ขอนิมนต์นำครูมา) (ทุก
 คนกราบลงหนึ่งครั้ง)

วันเวลาของชีวิตมันหมุนเวียนเปลี่ยนไป ไม่ได้หมุนเวียนเปลี่ยนไป เฉพาะเวลา
 เท่านั้นเปลี่ยนจากความเป็นทารกของเราไปสู่ความเป็นเด็ก จากความเด็กมาสู่วัยหนุ่มสาว
 และเปลี่ยนไปเรื่อยจนถึงความแก่เฒ่าชรา ทางร่างกายก็ถือว่าเป็นธรรมชาติแต่หลายคนที่มีมักจะ
 ดำเนินว่าอายุตัวกับอายุสมองไม่เท่ากันเพราะสมองได้เปลี่ยนไปสู่ความก้าวหน้าของชีวิตให้
 เหมาะสมกับอายุและฐานะบางครั้งก็ขาดความสำนึกที่ถูกต้องการเปลี่ยนแปลงถือว่าเป็นสิ่ง
 พิเศษที่มนุษย์นี้ทำได้ อย่าแต่เราเลยเจ้าชายสิทธัตถะเปลี่ยนจากความเป็นเจ้าชายเป็นพระพุทธ
 เจ้าก็ด้วยอาศัยกาลเวลาและจิตสำนึกเช่นกัน องคฺุลิมาลเปลี่ยนชีวิตจากคนโหดกลายเป็นบุคคล
 เป็นที่โลกท่านไม่ลงว่าท่านเป็นคนดูร้ายแต่เป็นคนดีได้ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของชีวิตทั้งนั้น
 พวกเราทุกคนที่ได้รับความเมตตาจากครูบาอาจารย์ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างมุ่งหวังให้
 ศิษย์ของท่านทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคมมนุษย์ ท่านพบว่าความรู้คู่ได้จัดระบบการศึกษา
 ให้เธออย่างสมบูรณ์และละเอียดอ่อนที่สุด ครูจึงไม่ค่อยหวังเท่าไรนักนอกจากระบบการศึกษา

แล้ว ครูก็จะมุ่งหวังที่จะเห็นศิษย์ของครูมีความสามารถไม่ใช่สามารถที่ยืนอยู่ในสังคม อย่างผู้ที่ยอมรับว่าเธอเอาตัวรอดได้เท่านั้น แต่ยังหวังที่เธอคนหนึ่งช่วยเพื่อนมนุษย์อีกหลายคนที่ยังต้องอยู่ในฐานะที่หวังพึ่งคนที่มีความสามารถครูก็ไม่ค่อยหวังเท่าไรตรงส่วนนั้นนอกจากความสามารถครูยังเห็นว่าคนในโลกที่เธอให้ความนิยมนับถือคนที่มีความประพฤติที่ไว้วางใจกันได้หลายคนที่ยังเอาตัวไม่รอดเพราะขาดความเชื่อถือความน่าไว้วางใจถามว่ามาจากไหน ก็มาจากความประพฤติในโอกาส 2 คือ 3 วันที่มาอยู่กันที่นี้ครูหวัดอยู่ 2 เรื่องคือ

1. สร้างประสบการณ์ในฐานะที่เธอเป็นชาวพุทธว่า ลูกศิษย์ของครูจะไม่ด้วยโอกาสในประสบการณ์ตรงนี้ นอกจากประสบการณ์แล้ว

2. ครูเห็นว่าความประพฤติอันใดที่ยังเป็นมรดกสืบทอดมาเป็นสมบัติของประเทศน่าเป็นสมบัติของพวกเขาต่อไป

ลูกศิษย์ที่รักทั้งหลาย ครูรู้ว่าเธอมาอยู่ที่นี่ไม่เหมือนกับอยู่ที่บ้าน ขาดความสบายบางอย่างแต่ความสะดวกสบายที่เธอหาได้ในบ้านนั้นเชื่อว่าเธอกลับไปวันนี้เธอก็เจออีกเธอไปอยู่ได้ตลอดชีวิตของเธอ แต่การที่จะเสริมสร้างให้โอกาสตนเองประสบการณ์และเพิ่มศักยภาพให้ตนเองนั้นมีได้หาได้ง่าย หรือมิใช่ได้มาจากความสบายเสมอไปแต่ครูก็ยังมั่นใจว่าความสบายทำลายคนได้ ความลำบากสร้างคนให้ประสบความสำเร็จมาแล้วไม่ใช่บ่อย ครูเข้าใจความลำบากตรงนี้นอกจากความลำบากที่ได้รับ ครูยังเข้าใจอีกว่าศิษย์ของครูเป็นคนที่ใฝ่รู้ที่อยากจะฝึกฝนตนเองสิ่งใดก็ตามที่คนอย่างเธอควรได้รับประโยชน์ในวัยเด็ก เธอคนหนึ่งที่อยากจะแสวงหา ครูจึงจัดกิจกรรมนี้ด้วยใจแบ่งเป็น 2 ตลอดนั้น คือความรู้สึกหนักใจที่เธอไม่คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นใหม่ในเวลาจำกัด และครูก็อาจจะต้องหนักใจว่าเธอเป็นคนใฝ่รู้กับเวลา 3 วันนั้น เพียงพอกับที่เธอหรือไม่เป็นความกังวลใจห่วงใยของครู ๕

นักเรียนที่รักทั้งหลาย เมื่อเธอมาอยู่เธอได้รับความรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของเธอเอง วันที่เธอออกจากโรงเรียนหลายคนก็สอบถามว่า เธออยู่อย่างไร จนบางคนเกิดความวิตกกังวลใยถ้าไม่ได้เกรงครูบาอาจารย์เชื่อเหลือเกินว่าเราคงปฏิเสธที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรม แต่เดชะบุญของพวกเธอได้เข้าร่วมกิจกรรม แม้จะไม่มั่นใจในกิจกรรมที่ยังไม่เคยพบเคยเห็น แต่ก็เชื่อใจไว้วางใจ ครูนอกจากเธอรู้สึกคับใจในกิจกรรมก่อนมาแล้ว ยังมีสิ่งที่ประเมินตัวให้กับตัวเธอมีใช้น้อย เช่น เขาจะพูดว่าไปแล้วจะได้อะไรดีขึ้นมาน่าสนใจเธอก็คงเป็นอย่างนั้นแหละเขามักจะครอบงำด้วยคำพูดเพียงประโยค สองประโยคเพื่อหยุดกัน เพื่อให้เธอไม่มีโอกาสก้าวหน้าและพัฒนาตัวเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตามเธอได้มาถึงวัดแล้ว และวันนี้เธอก็จะกลับและเมื่อมาถึงวันก่อนจะกลับใครจะพูดอย่างไรใครจะเป็นอย่างไร ก็ไม่น่าเป็นความกังวลและความห่วงใยกันมากนัก แต่ขอให้ที่ประชุมนี้ได้รับทราบอย่างน้อยเธอทุกคนน่าจะได้ออกไปให้กับคณะครูบาอาจารย์ได้ทราบว่าเขาเมื่อมาอยู่ที่นี่แล้ว ได้รับอะไรถ้าครูไม่ใจแข็งไม่ยอมเปลี่ยนแปลงตัววันนี้คงไม่ได้แล้วสิ่งที่จะนำมาตอบในที่ประชุมนี้ก็คงไม่มีโอกาสที่จะได้ตอบถ้าพระอาจารย์จะเลือกเธอทุกคนมาพูดตอนนี้ก็คงเวลาไม่พอใจจึงขออนุญาตที่จะนำตัวแทนมากล่าวตอบในที่ประชุมนี้ว่าแล้วเธอ

ได้อะไร (คนแรกคือ) ได้ตอบให้ครู ได้ทราบเพื่อนได้ทราบ เพราะครูพร้อมแล้วที่จะรับรู้ขอให้ทุกคนตั้งใจฟังเพราะแต่ละคนที่เขียนมานั้นน่าจะอ่านกันอย่างทั่วถึง เนื่องด้วยเวลาจำกัดก็จะขออนุญาตตัวแทนบางคนเท่านั้น ๕

ศิษย์รักถ้าครูของเธอไม่ยอมเปลืองตัว วันอย่างนี้ไม่เกิดกับพวกเธอ 2 คืน 3 วันเธอจะพบกับสิ่งที่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ นี่คือการเสียสละที่เป็นความเป็นครูที่มุ่งหวังให้ศิษย์ของตนนั้นได้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่ควรจะเป็นประสบการณ์ของชีวิตที่ก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างที่เขาใจชีวิต (คนที่ 2)

วันมาและวันก่อนกลับเธอคงเข้าใจว่ามีอะไรเพิ่มเติมเข้ามาในชีวิตเธอจะได้ย้อนกลับมาหรือไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เธออยู่ ณ จุดไหนก็ตามในผืนแผ่นดินนี้ ขอให้น้อยอย่างที่เขาใจมีความชัดเจนที่ไม่รู้อะไร ขอให้รู้ว่าคุณรู้ที่อยู่กับสิ่งนั้นไม่มีปัญหา เพียงเท่านี้ก็ถือว่าเป็นภูมิที่ทั้งหลายได้ใช้ชีวิตแต่ถ้าเธอได้มีโอกาสกลับมาเมื่อไร วัดแห่งนี้คือสมบัติของเธอวัดแห่งนี้เหมือนที่เธอเปรียบว่าเหมือนหลังที่ 3 ของเธอ (คนที่ 3)

นักเรียนที่รักทั้งหลายทั้งหมดนี้คือ ขอสรุปที่เราเข้ามาเข้าค่ายครั้งนี้ว่าเราทุกคนรู้สึกอย่างไรจาก 3 ท่าน ที่กล่าวไปนั้นมีความรู้สึกก่อนมาคล้ายคลึงกันมากและเมื่อมาแล้วได้ความต่างในประสบการณ์ที่เราทุกคนได้รับฟังจะได้เห็นชัดว่าต่างคนก็ต่างมองกันคนละมุมแต่ผลจริง ๆ ก็คือการได้สร้างประสบการณ์และเพิ่มความมั่นใจให้กับชีวิตได้มีสิทธิในการศึกษาปฏิบัติธรรมของตนเองได้มากขึ้น เมื่อเธอทำได้อย่างนี้คำที่จะถูกประมาณว่า มีความรู้ท่วมหัวแล้วเอาตัวไม่รอดนั้น คงจะถูกปิดลงอย่างสิ้นเชิงเพราะเธอไม่มุ่งแต่เป็นคนมีความรู้อย่างเดียว ยังหาสิ่งที่ดีงามไว้เป็นฐานสร้างไว้ให้แก่ชีวิตอันนี้คือสิ่งที่เธอได้ร่วมกันในโอกาสนี้ และวันนี้เพื่อเธอทั้งหลายได้ร่วมกันระลึกถึงความเสียสละของครูบาอาจารย์ของเธอทั้งหมดที่ได้รับประโยชน์ พระอาจารย์ทุกรูปเธอคงเข้าใจว่าท่านเหนื่อยแน่ แต่ถ้าขาดเสียซึ่งครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้ให้เธอคงไม่มีโอกาสแล้วเธอลองถามดูสิว่าโอกาสที่ครูให้ในครั้งนี้ท่านได้ตำแหน่งเพิ่มขึ้นใหม่ท่านได้เกียรติเพิ่มขึ้นใหม่ ท่านได้อะไรที่เป็นผลทางวัตถุกับท่านบ้าง แล้วแต่ท่านมีภาระที่ติดตัวอยู่ตลอดเวลาแล้วแต่จะคืนครูบาอาจารย์ของเธอกลับต้องหวังเฝ้าเวรยามผลัดเปลี่ยนคนละชั่วโมง 2 ชั่วโมง เดินดูลูกของตัว บางคนเขาไปอยู่กระทบบุ้งก็ต้องตั้งมุ้งให้ออกจากขาเธอแขนของลูกศิษย์กระทบบุ้งครูก็เที่ยวเดินตรวจตั้งแขนออกจากมุ้งทั้งคืนเธอหลับกันสบายแต่ครูของเธอต่างตาดูเฝ้าดูแลความปลอดภัยทั้ง ๆ ที่พระอาจารย์เองก็กังวลห่วงอยู่ก็มีพระอาจารย์ที่ไปทำหน้าที่คอยเฝ้าดูแลให้อีกส่วนหนึ่งด้วยทั้งหมดนี้ท่านเพื่ออะไร มีอะไรเป็นผลตอบสนองกับท่านไม่ได้หวังที่จะเกิดขึ้นกับตัวท่านเลย แต่หวังที่จะเกิดขึ้นกับเธออย่างที่เขาได้ตอบแทนแล้วใน 3 คน และที่เขาได้เขียนข้อความ ทุกประโยคไว้ในกระดาษเราทั้งหลายจึงขอบูชาครูด้วยความสำนึกว่าท่านเกิดมาเป็นผู้ให้แก่ศิษย์อย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยไม่เห็นแก่ความลำบากทั้งบ้านได้ ทั้งสามได้ ทั้งภรรยาได้ ทั้งลูกได้ แม้การนอนเป็นสิ่งที่ครูต้องยอมรับว่ามันเป็นธรรมชาติแต่หวังโยศิษย์ครูหนึ่งทางตาได้ทั้งคืน แต่ศิษย์แต่ละคนที่ได้รู้หัวอกของครูที่ทุ่มเทได้ถึงขนาดนั้น

ใครที่นั่งเฝ้าเวรยามให้เธอได้หลับ ใครที่ห่วงใย ครูของเธอไม่ก็ชีวิตนี้แหละที่มานั่งอยู่กับเธอ
ดูแลเธอ

ขอทุกคนจงนั่งหลับตาเบา ๆ แล้วนึกภาพของวันที่เราเริ่มต้นรับรู้โครงการนี้ด้วย
น้ำใจของครูที่อยากจะให้ศิษย์ของตนมีทั้งประสบการณ์และเพิ่มพูนความดีให้กับชีวิตหลังจาก
เดินทาง รถวิ่งออกจากโรงเรียนล้อสัมผัสพื้นหมุนเท่าไรก็เหมือนวิ่งบนหัวใจของครูเพราะครู
หวังว่าอันตรายอันใดจะเกิดขึ้นกับลูกของครูจะเป็นอย่างไร จนถึงวัด เธอลงจากรถ เธอคง
สนุกไปตามวิสัยของเธอที่พบบรรยากาศใหม่ครูของเธอก็โล่งใจนำเธอเข้าสู่ที่พัก แม้รู้แก่ใจว่า
ที่นี่ปลอดภัยไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นแต่ก็อดที่จะห่วงใยลูกศิษย์ที่ส่งสารลูกศิษย์นอกจากกลัว
ภัยข้างนอกตามวิสัยของครูก็ยังห่วงใยว่าลูกของครูจะเกิดอันตรายต่าง ๆ ครูก็ช่วยกันตรวจดู
เราทุกคนขอบูชาครูทุกท่านด้วยใจมีสิ่งใดถ้าเกิดผลและทำผิดกับครูบ้างขอให้ความสำนึกที่
เกิดขึ้นในขณะนี้ เป็นเครื่องบูชาครู เพราะเป็นผู้ให้กับศิษย์อย่างไม่คิดรับผลตอบแทนและตลอดไป
ยามอยู่โรงเรียนครูก็สอนยามไปไหนครูก็ป้องกัน ทำเพื่อเธอตลอดมาลืมนานขึ้นและมองมาที่ครู
บาอาจารย์ และเพื่อให้เธอได้รับทราบในความรู้สึก ของพวกเราที่มีความรู้สึกต่อครูอาจารย์ทั้ง
ในด้านดีคือด้านบวกทั้งในด้านไม่ดีคือในด้านลบ พระอาจารย์จึงขออนุญาตที่ให้นักเรียนมี
โอกาสพูดถึงครูของเธอด้วยแต่การพูด เธอทุกคนต้องวางใจเป็นกลางว่า ทั้งในส่วนที่พูดดีก็
ศิษย์ของครู ทั้งส่วนที่พูดไม่ดีก็ให้ถือว่าเป็นศิษย์ของครูเช่นกัน เพราะครูมิได้เป็นผู้ครอบงำ
ความรู้ความคิดของลูกศิษย์ และหลายครั้งหลายหนที่ศิษย์ทำหน้าที่ของศิษย์จนครูเกิดความ
ปลื้มใจภูมิใจว่าศิษย์ของครูได้ทำหน้าที่ของศิษย์ (ท่านแรกขอเชิญ)

นั่นแหละศิษย์ของครู เราเป็นลูกบางครั้งอย่าว่าแต่ครูเลยแม้กับแม่เรายังคับใจกับ

พ่อที่กำเนิดเราแท้ ๆ เรายังคับใจ

สักวันหนึ่ง เธอจากรู้ ว่าครูรัก

สักวันหนึ่ง จักประจักษ์ เป็นสักขี

สักวันหนึ่ง เธอจะรู้ ว่าครูดี

สักวันหนึ่ง จักได้ดี เพราะเชื่อครู

สักวันหนึ่ง เธอคงไม่มีใครหรอกที่จะเข้าใจและจริงใจเท่ากับครูของเธอ ไม่สามารถจะ

บันดาลทุกอย่างได้ตามใจเธอได้เพราะลูกของครูมีจำนวนมากแต่ครูมีประสบการณ์ครูพบว่า
หลายอย่างที่ทำให้ลูกศิษย์ของครูต้องชอกช้ำแก่ไม่ตก ฉะนั้นทั้งหมดขอให้ลูกศิษย์จงมั่นใจว่า
แม้จะถูกบังคับ คับใจแต่จะไม่เข้าใจไปจนตายแต่ขอให้ศิษย์จงระวังคนที่ให้เสรี คนที่ให้ความ
สบายอาจเข้าใจไปจนตายแต่ครูของเธอทุกคนตั้งแต่เล็กจนโตและยังจะต้องพบครูต่อไปข้างหน้า
ยังมีอีกมากจะมีคนใดที่จะทำให้เธอเข้าใจจนตายอาจจะคับอกคับใจเพราะท่านทำหน้าที่เช่นพ่อ
แม่ คือเป็นครูคนที่ 2 หรือเป็นพ่อแม่คนที่ 2 ของเธอแล้วที่เธอกล่าวทั้งหมดก็มีได้เป็นการ
เจตนากล่าวเพิ่มลวงล้าหรือให้ร้ายครูแต่พูดตามวิสัยของครู เหมือนกับเธอเห็นแม่ ของเธอทุก
คนจงอิมใจที่มีครูเป็นปูชนียะบุคคลของเธอต่อไป เราทุกคนบางเรื่องก็เข้าใจได้เร็วบางเรื่องก็

เข้าใจได้ซ้ำแต่ทั้งหมดนั้นเป็นการที่เราจะต้องร่วมกันให้โอกาสซึ่งกันและกันเสมอ แต่พระอาจารย์จะบอกให้เธอจำไว้ในใจว่า พ่อแม่และครูอาจจะให้ความคับใจแก่เราแต่พ่อแม่และครูจะไม่ให้เธอเข้าใจจนแก้ไขไม่ได้อย่างเด็ดขาด (ขออีกหนึ่งคือ) เราอยู่ที่บ้านมีพ่อแม่เพียง 2 คนแต่ทำให้เราเข้าใจทุกวันก็ไม่ได้เราเข้าใจพ่อแม่บางครั้งก็ไม่ได้เพราะเงื่อนไขของพ่อแม่มีมากมาย และบางครั้งเราจะเข้าใจพ่อแม่ทุกเรื่องก็ไม่ได้เพราะเรายังมีเรื่องอื่นอีกมากมาย นอกจากนั้นเธอดูในครอบครัวความราบรื่นไม่ได้มีแก่พวกเราทุกวันหรอก แต่พอมาถึงโรงเรียนครูบางอาจารย์ยังดูแลลูกศิษย์เป็นจำนวนหลายร้อย และสักวันเธอลองไปเป็นครูดูเถิด ว่าภาระที่หนักนั้นจะอย่างไร (คนที่ 2) ศิษย์พ่อแม่หวังพึ่งพาเจ้า ครูเล่าหวังเจ้าสร้างชื่อชาติหวังเจ้าจากกำลังฝีมือ เจ้าคือความหวังทั้งปวงที่ครูได้ทุ่มเททุกอย่างเพราะเธอเป็นที่หวังของทุกคน พ่อแม่ฝากชีวิตไว้กับเธอผิดหวังสมหวังเอาเธอเป็นที่ตั้งส่วนครูชีวิตของครูก็แก่ชราลงทุกวัน ครูทำอะไรได้ก็อยู่ในรั้วของโรงเรียน แต่เธอที่จะออกจากโรงเรียนนี้ไปนั่นแหละ จะเป็นผู้สร้างชื่อทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดีครูก็ยอมรับ ประเทศชาติก็คอยหวังพวกเธอที่นั่นอยู่ตรงนี้ตั้งนั้นครูจึงมุ่งหวังว่าศิษย์ของครูนั้นจะต้องฐานะและชีวิตที่มั่นคงนอกจากมีความรู้ตามระดับชั้นแล้วศิษย์ของครูจะต้องดี

*-ย้อนถามตัวลูก ๆ ก่อนที่จะมาเกิดเป็นลูกของแม่นั้น เรามาจากไหน แม่ไม่ทราบมาจากสวรรค์ชั้นไหน หรือนรกขุมใด แม่ไม่สนใจที่จะรู้แต่สิ่งที่แม่ยอมรับได้คือ ยอมรับว่าเขาคนนั้นคือลูก

*-ดีชั่วก็ลูก ผิดถูกก็เลือด จะเฉือนจะเชือดอย่างไรได้ เมื่อมาเกิดเป็นลูก แม่ก็ให้ความรักความห่วงใย ตั้งแต่เราอยู่ในท้องของท่าน ท่านเฝ้าประคองประคอบประม อุดเปรี้ยว อุดหวาน อุดอาหารที่แม่ชอบ จะเคลื่อนกายไปไหนมาไหนก็แสนลำบาก

*-จนแม่ประคับประคองท้องมาได้ครบเก้าเดือน แม่ก็คลอดลูกน้อยออกมา แม่ได้วาดฝันเอาไว้ว่า...ลูกที่เกิดมาคงจะเป็นลูกที่น่ารักน่าเอ็นดู หญิงก็ได้ชายก็เอา

*-ขอให้มีชีวิตอยู่ ได้เห็นหน้ากัน แม่ก็พอใจแล้ว วันคลอด เป็นวันที่แม่เจ็บปวดที่สุด วันที่ท่านเจ็บที่สุด คือวันที่แม่คลอดเราออกมาจากท้องแม่ ท่านร้องอย่างโหยหวน ร้องอย่างเจ็บปวดที่สุด แทบจะเอาชีวิตไม่รอด เสียเลือดไปไม่รู้เท่าไร เจ็บพอแล้ว ปวดพอแล้ว ถ้าจะถามแม่ว่าแม่ทนได้ไหม แม่ทนได้เสมอ แม้ว่าจะเจ็บปวดสักปานใดก็ตาม ๕

*-พอลูกเติบโตมา แม่เป็นผู้ให้ทุกอย่าง เสื้อผ้าชุดแล้วชุดเล่า อาหารก็งานแล้วงานเล่าที่เลี้ยงเราจนเติบโตมาเท่าทุกวันนี้ พวกเราเรียนหนังสือมาถึงขั้นนี้..แล้วถ้าถามว่า เราทานข้าวของท่านกี่จานแล้ว ใช้เงินท่านหมดไปกี่บาทแล้ว ทุกคนคงจะตอบยาก มันมากมายเหลือเกิน แต่แน่นอน ชีวิตของผู้เป็นแม่ ท่านได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส ก่อนเกิดแม่ก็รักเกิดมาแล้วแม่ก็รัก เมื่อโตมาแล้วแม่ก็รัก แม่ไม่สนใจว่าเราจะมาจากไหน เมื่อเป็นลูกแม่แล้ว แม่ก็รักเลย แล้วเราละรักแม่บ้างไหม ๕

*-ในตอนนี่ลูกหลายคน ที่ได้เรียนหนังสือ มีวิชาความรู้ บางคนกลับทำตัวไม่

เหมาะสมกับที่แม่วาดฝันเอาไว้ พอตัวเองได้เรียนหนังสือ ได้มีเพื่อนมาก เวลากลับบ้าน แม่ใช้ให้ทำงานอะไรบ้างก็ไม่ยอม บางคนพอว่านิดหน่อยก็เถียงคอเป็นเอ็น แม่สุดท้ายจะระทมขมขื่นชีวิตของแม่เป็นชีวิตที่ได้รับความเป็นธรรมจากลูกแล้วหรือ

*-เป็นเรื่องแปลกแต่จริง..แม่จะพยายามถามลูกด้วยความเป็นห่วงเป็นใยอยู่เสมอว่า ลูกกินอะไรหรือยัง ? หิวมั๊ย? เหนื่อยมั๊ยลูก ? ลูกอยากกินอะไร ? อร่อยมั๊ยลูก ? แล้วลูกละ เคยถามพ่อแม่หรือเปล่า มีแต่พ่อแม่เท่านั้นที่คอยเฝ้าถามเราด้วยความเป็นห่วงเป็นใย

*-ลูกหลายคน ขณะที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่เคยเลยที่จะรักษาน้ำใจท่าน ไม่เคยที่จะเลี้ยงน้ำใจท่าน ทำให้ท่านสบายใจบ้าง ท่านได้เรามาเป็นลูก ท่านดีใจ แต่ลูกบางคนกลับทำให้ท่านเสียใจ แม่หลายคนสุดท้ายจะระทมขมขื่น แม่ต้องหันหน้าเข้าข้างฝา แอบร้องไห้ ลูกไม่รู้ความทุกข์ของพ่อแม่ เอาแต่สนุกสนาน บางคนเชื่อเพื่อนมากกว่าเชื่อแม่ รักเพื่อนยิ่งกว่าแม่ของตนเสีย อีกเพื่อนบอกอะไรทำตามแต่พ่อแม่บอกอะไรก็ไม่เชื่อฟังห้ามก็หยุด ดื้อรั้นแข่งขัอกับพ่อแม่ ฯ

*-แม้ว่าแม่จะได้รับความทุกข์ทรมานจากลูกเพียงใด แม่ก็ยังรัก แม่บางครั้ง มีใครมาบอกว่าลูกของแม่ชั่วช้า ลูกของแม่แล้ว แม่ก็จะไม่เชื่อ แม่จะนึกในใจว่า ลูกของฉันไม่เป็นอย่างนั้น ลูกของฉันไม่เป็นอย่างนี้ ลูกของฉันเป็นคนดี

*-ดีชั่วก็ลูกลูกผิดถูกก็เลือด จะเฉือนจะเชือด มันก็เลือดของฉัน ฯ

*-แม่หลายคนโชคร้าย เลี้ยงลูกโตแล้วกลับถูกลูกทอดทิ้ง เอาแม่ไปปล่อยอยู่ตามบ้านพักคนชรา ปล่อยให้อยู่อย่างอ้างว้างขาดคนเหลียวแล พ่อแม่สามารถเลี้ยงดูลูกเป็นสิบคนได้ แต่ลูกหลายคนกลับไม่สามารถเลี้ยงพ่อแม่คนเดียวได้ ฯ

*-เรารู้อยู่แก่ใจว่า พ่อแม่ท่านรักเรา มีพระคุณต่อเรามาก ทำไม บางคนจึงทำให้ท่านหนักอกหนักใจ พยายามได้ไหม พยายามรักษาน้ำใจของท่านทั้งสอง พยายามทำให้ท่านสบายใจก่อนที่เราจะไม่มีโอกาสได้ทำเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เราจะหมดโอกาสทำดีต่อท่าน เหมือนหลายคนที่มีหมดโอกาส ฯ

*-ให้ของขวัญแก่ท่านนับแต่วันนี้ ด้วยการทำดีต่อแม่ ก่อนแก่เฒ่า ให้ท่านได้ประจักษ์ในรักเรา ดีกว่าเฝ้าทำบุญให้เมื่อวายเป็น ฯ

*-จัดห้องนอนให้ท่านบ้าง ตอนท่านยังมีชีวิตอยู่ แม่เพียงแค่ครั้งเดียว ยังดีกว่าจัดโรงศพใหญ่โตให้ท่าน เมื่อสิ้นชีวิต ฯ

*-มอบดอกไม้สักดอกให้ท่านตอนมีชีวิตอยู่ มีค่ามากกว่าจัดพวงหรีดหลายร้อยพวงไปวางข้างโรงศพท่าน ฯ

*-น้ำเย็น ๆ ตักให้ท่านดื่มบ้าง ตักอาหารสักช้อน ตักข้าวสักจานให้ท่านยังมี ความหมายกว่าจัดอาหารอันประณีตไปวางบนโต๊ะข้างโรงศพท่าน ฯ

*-ลูกคนใดกระทำความผิดกับแม่ สุดเลยแท้ ชั่วช้าสิ้นชาติ ลูกด่าแม่ ดีแม่ ลูกกาสิ ลูกไม่ดีทำมาดา น้ำตาริน ฯ

*-น้ำตาแม่รินไหล เมื่อลูกร้าย น้ำตามแม่ เป็นสาย เมื่อลูกหมิ่น น้ำตาแม่ หลังลงรด

แผ่นดิน เมื่อไต้ยีน ลูกเสเพล เนรคุณฯ

*-ลูกเอ๋ย ฐึ่ใหม่ ยายคนนั้น ถึงงกััน ทุ่งง่ามตามประสา ถึงยากจน เข็ญใจ ้วยชรา
เขาก็เป็นมารดาของบางคนฯ

ยามแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้ ยามป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
ยามเมื่อถึงวันตายวายชีวา หวังให้เจ้า เฝ้าปิดตาคราสันใจ ฯ

ศิษย์รักทั้งหลายเธอลองนึกภาพตอนนี้สิว่า แม่ของเธอกำลังทำอะไรพ่อของเธอกำลัง
ทำอะไรรำแดงตากลมง่วนอยู่กับงานแต่ละวัน ๆ ถ้าด้วยปากท้องของท่านคงไม่ทุ่มเทถึงขนาด
นี้ แต่ทำไมแม่ต้องทุ่มเท พ่อต้องทุ่มเทบางวันอาหารแม่ต้องอดตอนเข้าไปทานเอาตอนที่ยัง ใจ
หวังว่าจะเก็บก้อนนั้นไว้ให้กับลูกของแม่ยิ่งวันนี้เธอมาอยู่ที่ 2 คืน 3 วัน ด้วยใจของแม่แล้วยิ่ง
กว่าอยู่บนสายด้าย เพราะมองดูตะวันคล้อยแต่ละวันนั้นเหมือนกับเร่งว่าวันกลับบ้านของลูกนั้น
ใกล้จะถึงแล้วบางทีวันนี้แม่จะต้องรีบกลับมาจากที่ทำงานมาเตรียมอาหารไว้คอยต้อนรับลูก นั่ง
ตั้งตาคอยมองประตูที่ลูกผ่านเข้าเลื่องชะเง้อมอง พอเห็นกายของเธอเดินเข้าบ้านเท่านั้นแหละแม่
ของเธอปลื้มใจมีใจลูกรักวันเวลาของเราเพิ่มขึ้นคุณความรู้สึกที่ถูกต้องให้กับเรามากขึ้นหรือว่า
เป็นวันที่ลบล้างแค้นแต่บุญคุณของพ่อและแม่เราก็กังไม่รู้จัก ขอให้ทุกคนนั่งตัวตรง ๆ แล้วเราก็ก
มารวมกันระลึกถึงคนที่เราได้อาศัยเกิดอาศัยอยู่อาศัยเหนือ โคลของ ท่านเพื่อชีวิตที่ดีในวันนี้
ขอให้ทุกคนร่วมกันระลึกอ้อมกอดของพ่อแม่ที่มีให้เพื่อลูกอ้อมกอดนี้มีไว้เพื่อเธอโดยเฉพาะ ทุก
คนมองให้เห็นภาพของคุณพ่อกำลังทำอะไรอยู่ ภาพของคุณแม่กำลังทำอะไรอยู่ที่ต้องเลี้ยงภย
แต่ละวันทำเพื่อใครคนเดียวเท่านั้นที่ทำได้เธออย่างบอกไม่มีเบื่อหน่าย เธอจะดีเธอจะชนแต่
แม่ของเธอจะต้องอยู่เคียงคู่เธอเรามาฟังเพื่อนของเธอสักคนว่าคิดถึงพ่อแม่อย่าบอกไรแม่อย่าง
กับ (ขอเชิญคนที่หนึ่ง) ถึงแม้ว่าพ่อแม่ไม่ได้มาอยู่ตรงนี้ก็จริงแต่เสียงที่เธอเปล่งออกมา
จริงใจจากลูกน้อยจะกลายเป็นกระแสแห่งความอิมใจของคุณพ่อคุณแม่ ทุกคนตั้งใจฟังให้ดี
เหนือของพ่อแม่และหยาดสาดเพื่อลูก เพื่อหวังปลุกอนาคตอันสดใส
ลูกรู้คุณบุญส่งผลอำไพ เสร้าตรอมใจในเมื่อลูกถูกมลทิน
(คนที่ 2) ถึงแม้ว่าคุณพ่อคุณแม่ไม่ได้มาอยู่ตรงนี้ก็จริงแต่เสียงที่เธอเปล่งออกมา
อย่างน้อยสายลมคงลมคลเป็นพยานว่าลูกของแม่ของพ่อคิดอย่างไร
แม่ แม่ แม่ คำนี้มีความหมาย
มีพระคุณมากมายหลายสถาน
แม่เป็นหลายสิ่งหลายประการ
เป็นธนาการเป็นพระพรหมเป็นร่มไทร
(ส่วนคุณพ่อก็มักจะบอกกับลูกว่า)
ลูกเอ๋ย ถึงพ่อจนทนได้ไม่ทุกซั่หนั้ก
เท่าลูกรักประพติตนเป็นคนชั่ว
ลูกก็คนทนเลี้ยงได้ไม่หมองมัว

ไม่ชอกช้ำเท่าลูกตัวชั่วระยำ

พระอาจารย์เชื่อเหลือเกินว่า ถ้าพ่อแม่ของเธอมาได้ยิน แม่ท่านจะเหนื่อยเพียงใด กำลังใจที่ลูกให้มันท่านทั้ง 2 หายเหนื่อยจะนั้นพ่อแม่ยอมเหนื่อยยอมหนักก็เพื่อลูกของตน เพราะท่านเป็นผู้ที่มีหัวใจปักกรอกอยู่กับลูกอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย แล้วขอให้พวกเขาลองพิจารณาดูว่ามีใครในโลกนี้ที่คิดจะรักเราที่จริงใจกับเรา เราไปนอนอาศัยอยู่ที่บ้านใครได้เป็นเดือน เราขอเงินได้ทุกวันขาดเสื้อผ้าขอได้อย่างไม่อายเราขาดอะไรก็ขอได้อย่างลูกกับพ่อกับแม่ มีก็คนที่รักเราและจริงใจต่อเราจริง ขอให้เธอนั่งตัวตรงสงบใจให้กับพ่อแม่ซักหนึ่งนาที หลับตาลงเบา ๆ แล้วทบทวนดูสิว่า ตั้งแต่เราถือกำเนิดเกิดจากท่านจนถึงวันนี้ คนที่ 2 คนที่ 3 นอกจาก 2 ท่านนี้มีใครบ้างที่รักเรา และทุ่มเทให้ชีวิตกับเราอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย และไม่คอยที่จะทวงหนี้ทวงสินที่เราทุกคนได้รับความเมตตาจากท่าน ขอให้เธอทุกคนรวมพลัง คิดดูสิว่าใครในโลกนี้ที่รักเราทุ่มเทมีใจให้กับเรา ยอมเหนื่อย ยอมหิวเพื่อให้คนอื่นอิ่ม ยอมเหนื่อยเพื่อให้คนอื่นสบายยอมจนเพื่อให้คนอื่นมีใช้ ใครในโลกนี้ถ้าเกิดความรู้สึกได้ว่าคือ พ่อแม่ของเราจริง ๆ แล้วเคยทำอะไรที่ทำให้พ่อแม่หนักใจขอเอาครูที่นั่งต่อหน้านี้ ใครอยากจะกราบพ่อแม่ในขณะนี้ให้ถือว่าครูที่อยู่ต่อหน้าเธอในขณะนี้ก็คือพ่อแม่

วันนี้เป็นวันเริ่มชีวิตกันใหม่ คนที่เราควรจะถนอมน้ำใจคือพ่อแม่ครูบาอาจารย์เรา จะต้องถนอมไว้สุดชีวิต ชีวิตของเรามีสักกี่คนที่รักเราถนอมเราวันหนึ่งเธอจะรู้ได้ว่าชีวิตของคนเรานั้นขาดคนที่มีความจริงใจต่อเราไม่ได้ จะเป็นคุณครูคุณพ่อคุณแม่ที่ท่านมีแต่ความจริงใจทุ่มเทให้เราทุกอย่างหวังอย่างเดียวอยากให้ลูกรักองตนเจริญก้าวหน้าด้วยความรู้และความดี วันไหน ๆ ที่มีเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิตคงไม่พิเศษเท่ากับวันที่เราสำนึก ขอให้เราจงสำนึกอย่าได้ใช้ชีวิตที่ผิดพลาดเพราะชีวิตที่ผิดพลาดนั้นมันเจ็บปวดและทุกข์ทรมานคุณพ่อเราเหนื่อยคุณแม่เราหนักใครจะช่วยลดภาระนั้นได้นอกจากพวกเราที่เป็นลูก ๆ

¹ สิริวัฒน์ ไกรสินธุ์. (2554: 84 – 87). *คู่มือวิทยากรโครงการอัมบุญ 999 วัดฯ*. มปป.

เอกสารประกอบการบรรยายที่ 11.3

เรื่อง **พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่²**
ตัวอย่างบทกลอน

บทกลอน

“อันว่าหวังใดใดในโลกหล้า
จะเกินกว่าหวังลูกนั้นหาไม่
ถึงแม้รักหวังหวงสักปานใด
ก็เต็มใจมอบให้อยู่กับครูเอย”

บทกลอน

“วันเกิดลูกเกือบคล้ายวันตายแม่
เจ็บท้องแท้เท่าไรก็ไม่บ่น
กว่าอุ้มท้องกว่าจะรอดคลอดเป็นคน
เดิบโตจนบัดนี้เพราะใคร”

บทกลอน

“ถึงพ่อจน แม่จน ทนได้ ไม่ทุกข์หนัก
เท่าลูกรักประพุดิตนเป็นคนชั่ว
ลูกก็คนทนเสียดได้ไม่หมองมัว
ไม่ชอกช้ำเท่าลูกตัวชั่วระยำ”
(ทุกข์ของพ่อแม่ 3 อย่าง ไม่มีลูก, ลูกตาย, ลูกชั่ว)

กิจกรรมขอขมาคณะพระวิทยากรและพิธีปัดรับเกียรติบัตร³

วิธีการดำเนินการ

คณะพระวิทยากรและคณะครู นำผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมด เดินเข้าสู่ประชุม โดยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยความสงบ ภายวจา และตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามหลักปฏิบัติสังการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

1. จัดเตรียมสถานที่รูปแบบเหมือนตอนพิธีเปิด (ดังภาพประกอบแผนผัง) พร้อมเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีขอขมาคณะพระวิทยากร และเกียรติบัตร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้านั่งตามลำดับเลขที่เกียรติบัตร

2. คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกล่าวนำคำขอขมา (เอกสารประกอบกิจกรรม)

3. พระพิธีกรที่เป็นพิธีกรชี้แจงให้ คำแนะนำนักเรียนในเรื่อง ต่อไปนี้

1. การเข้าสู่สถานที่ประชุม (ศาลาเอนกประสงค์) จัดระเบียบเข้านั่งบนอาสนะที่ปูไว้
2. การทำความเคารพบุคคล และสถานที่
3. การนั่ง (ผู้ชายนั่งท่าเทพบุตร, ผู้หญิงนั่งท่าเทพธิดา)
4. การกราบ (โดยการกราบพระแบบเบญจางคประดิษฐ์) อัญชลี พนมมือ วันทา ยกขึ้น

ขั้นตอนที่ 2

เมื่อถึงเวลา และความพร้อม พระพิธีกรนิมนต์คณะพระวิทยากร แล้วกราบอาราธนาประธานฝ่ายสงฆ์ขึ้นสู่อาสนะพิธีเพื่อมอบเกียรติพร้อมทั้งให้โอวาทข้อคิดแล้วปิดโครงการครั้งนี้ ตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกล่าวนำคำขอขมาต่อหน้าคณะสงฆ์ ด้วยความศรัทธาเลื่อมใส ถวายพานรูปเทียนแพ แก่ประธานฝ่ายสงฆ์ (หญิง) และ (ชาย) ถวายพานรูปเทียนแพแก่ตัวแทนพระวิทยากร (ตั้งภาพประกอบ) เมื่อเสร็จพิธีแล้วกลับไปนั่งที่เดิม

ขั้นตอนที่ 3

พระพิธีกรเจริญพรเชิญ ประธานฝ่ายฆราวาสจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พร้อมกล่าวถวายผลรายงานการฝึกอบรมในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 4

ดำเนินการเข้ารับเกียรติ และรับฟังโอวาทข้อคิดธรรมะจากประธานฝ่ายสงฆ์ พอสังเขปด้วยความศรัทธาเลื่อมใส

ขั้นตอนที่ 5

พระพิธีกรเป็นตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกล่าวขอบคุณ ประธานฝ่ายสงฆ์ และอนุโมทนาในคุณงามความดีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้รักษาความดีไว้ เหมือนเกลือรักษาความเค็ม และเดินทางกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ (เน้นเมื่อกลับไปถึงบ้านให้ไปกราบผู้ที่มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ เป็นต้น โดยกล่าวว่า สิ่งที่สูงที่สุดของเราคือ ศีรษะ สิ่งต่ำที่สุดของพ่อแม่มือเท้า ฉะนั้นเราควรกราบที่เท้าหรือบนตัก)

แม่เมตตา ตอนหนึ่งสมาธิ

4

(เริ่มเปิดเพลงบรรเลงเบา ๆ) หายใจเข้าว่า พุทฺธ หายใจออกว่า โธ ขอให้ลูก ๆ พุทฺธบุตรทุกคนนึกว่าดอกมะลิบานอยู่ปลายจุมูกของเรา ชาวบริสุทฺธิ มีกลิ่นหอมของดอกมะลิผ่านเข้าไปในจุมูกเย็น สดชื่น

และขอให้ลูก ๆ พุทฺธบุตรทุกคนนึกว่ามีแสงสว่างอยู่ข้างหน้าของเรา

นำแสงสว่างมายังบริเวณหน้าผากของเรา หน้าผากของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง

เมื่อแสงสว่างอยู่ที่ไหนความมืด ก็อยู่ไม่ได้ เราจะคิดแต่สิ่งที่ดี ๆ คิดในสิ่งที่มีประโยชน์คิดถึงผู้อื่นอยู่เสมอ คิดด้วยความรักและความเมตตา นำแสงสว่างมาที่หัวใจของเรา หัวใจของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง หัวใจของเราเปรียบเหมือนดอกบัว เมื่อดอกบัวรับแสงสว่างดอกบัวก็จะบานออกเหนือน้ำ เปรียบเหมือนหัวใจของเราจะชาวสะอาดบริสุทธิ์เบิกบานอยู่ตลอดเวลา แล้วจะเต็มไปด้วยความรักและความเมตตา

นำแสงสว่างมาไว้ที่แขนทั้งสองข้างของเรา แขนทั้งสองข้างของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง เราจะคอยรับให้ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ จะนำความรู้ที่ดีมีประโยชน์ ภายใต้การกระทำของเรานั้น จะเต็มไปด้วยความรักและความเมตตา

นำแสงสว่างมาที่ขาและเท้าทั้งสองข้างของเรา ขาและเท้าทั้งสองข้างของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง เราจะเดินไปในทางที่ดีที่ถูกต้อง เราจะก้าวเท้าไปอย่างมีประโยชน์และยังประโยชน์ให้กับทุก ๆ คน ทุก ๆ อย่างก้าวของเรานั้นเต็มไปด้วยความรักและความเมตตา

ขอให้เรานำแสงสว่างมาที่ปากของเรา ปากของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง เราจะพูดแต่สิ่งที่ดี ๆ มีความไพเราะอ่อนหวาน เราจะอ่อนน้อมถ่อมตนและทุก ๆ คำพูดของเรานั้นจะเต็มไปด้วยความรักและความเมตตา

นำแสงสว่างมาที่ตาทั้งสองข้างของเรา ตาทั้งสองข้างของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง เราจะมองแต่สิ่งที่มีประโยชน์ มองผู้อื่นด้วยความรักและความเมตตา เราจะมองโลกในแง่ดีเสมอ

นำแสงสว่างมาที่หูทั้งสองข้างของเรา หูทั้งสองข้างของเรานั้นเต็มไปด้วยแสงสว่าง เราจะฟังแต่สิ่งที่ดี ๆ มีประโยชน์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ ฟังด้วยความรักและความเมตตา

นำแสงสว่างของเรามาไว้ที่หัวใจ แล้วนำไปให้คุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้กำเนิดเรามา ขอให้ท่านทั้งสองจงมีแต่ความสุข พ้นจากความทุกข์ ทุกประการ

กระจายแสงสว่างนั้นออกไปเป็นดวงเล็กดวงน้อย แล้วมอบให้กับ และครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ให้วิชาความรู้แก่เรามา พระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระราชินี เป็นต้น ขอให้ท่านเหล่านั้น จงเต็มไปด้วย ความสุข พ้นจากความทุกข์ทุกประการ

กระจายแสงสว่างนั้น ออกไป มอบให้กับ ญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อน ๆ สิ่งที่มีชีวิตทุก ๆ ชีวิต ที่อยู่บนโลกนี้ ขอให้พวกเขาเหล่านั้น จงเต็มไปด้วยความรักและความเมตตา ซึ่งกันและกัน

กระจายแสงสว่างออกไปให้กับทุก ๆ คนในโลก จะอาศัยอยู่ร่วมกัน ภายใต้โลกใบนี้ด้วยความรักและความเมตตา ซึ่งกันและกัน

เราจะอยู่กับแสงสว่าง ๆ ดวงนี้ แสงสว่าง ๆ ดวงนี้ จะอยู่กับเรา

เราจะอยู่กับแสงสว่าง ๆ ดวงนี้ แสงสว่าง ๆ ดวงนี้ จะอยู่กับเรา

เราจะอยู่กับแสงสว่าง ๆ ดวงนี้ แสงสว่าง ๆ ดวงนี้ จะอยู่กับเรา
 บัดนั้นเราจะเก็บและรักษา แสงสว่าง ดวงนี้ให้อยู่กับเรา ตลอดทั้งวันและก็ตลอดไป
 ขอให้ลูก ๆ พุทธบุตรทุกคนค่อย ๆ ลืมตา....ฯ

สรุป

ขอให้ลูก ๆ จงเก็บรักษาแสงสว่างดวงนี้ไว้ เพื่อส่องแสงนำทางชีวิตให้ประสบแต่
 ความสุข ความเจริญต่อไปในอนาคต.....ฯลฯ

² สิริวัฒน์ ไกรสินธุ์. (2554: 89 – 90). คู่มือวิทยากรโครงการอิมบูน 999 วัดฯ. มปป.

³ สมเกียรติ ธรรมตา. (2555: 240-245). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่าคุณธรรม
 จริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏ
 เชียงราย.

⁴ พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์. (2549: 237). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรม
 จริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตร
 และการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

คำถามประจำแผนที่ 11

ชื่อ.....เลขที่.....

1.นักเรียนได้อะไร จากการอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

2.นักเรียนประทับใจในการร่วมกิจกรรมการอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

เฉลยคำตอบ

1.นักเรียนได้อะไร จากการอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมบ้าง

ตอบ คำตอบอยู่ในดุลพินิจของนักเรียน

2.นักเรียนประทับใจในการร่วมกิจกรรมการอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมบ้าง

ตอบ คำตอบอยู่ในดุลพินิจของนักเรียน

สื่อการสอน เพลงประกอบการอบรมเกมส์ที่ใช้ในการอบรม

เรื่อง เพลงและกิจกรรมประกอบทำทาง

เพลงดั่งดอกไม้บาน

คำร้อง / ทำนอง : เสถียรธรรมสถาน

ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก
 ดั่งดอกไม้บาน ภูเขาใหญ่กว้าง
 ดั่งสายน้ำน้ำเย็น ดั่งนภาภาค
 อันบางเบา....(ซ้ำ)

เพลงหนึ่งสมาธิ

คำร้อง / ทำนอง : พระครูอุดมธรรมวาที

หนึ่งชัตสมาธิ	ขาขวาทับขาซ้าย	มือขวาหงาย	ทับมือซ้ายวางลง
หลับตาแล้ว	ตั้งจิตใจให้มั่นคง	นั่งนิ่งตรง	สติจับนับลมหายใจ
ลมหายใจเข้า รู้เท่าตามทัน		ลมหายใจออกนั้น	รู้เอาเท่าทวี
ลมหายใจสั้น	รู้กำหนดให้พอดี	ลมหายใจยาวนี้	ช่วยชีวิตวิสงบจริง

กิจกรรมประกอบทำทาง “บ้านเกิดเมืองนอน”

คำร้อง / ทำนอง : คู่มือพระพระวิทยากรค่ายพุทธบุตรวัดประยูรฯ

จะอยู่แดนใด ไม่เหมือนอยู่บ้านเรา
 จะสุขจะโศกเศร้า บ้านเรานั้นก็สบาย
 ถึงบ้านไม่โตนั้ ความรักไม่เสื่อมคลาย
 ขออยู่และขาดาย ที่บ้านเกิดเมืองนอน

กิจกรรมประกอบทำทาง “แดงโม”

แดงโมผลใหญ่ ๆ เกิดขึ้นได้ จากเม็ดแดงเล็ก ๆ
 เม็ดแดงเล็ก ๆ เกิดขึ้นได้ จากแดงโมผลใหญ่ ๆ
 จำไว้นะพวกเด็ก ๆ เม็ดแดงเล็ก ๆ เกิดจากแดงโมผลใหญ่ ๆ

กิจกรรมประกอบท่าทาง “เพื่อนจำ”

เพื่อนจำเพื่อนจำ โกรธหรือไรไม่ยิ้มเลย
 ขอโทษเถิดเพื่อนเอ๋ย เราเคยเล่นด้วยกัน
 พลังไปอภัยโดยพลัน ยกโทษให้ฉันเถิดเพื่อนเอ๋ย

เกมส์ันทนาการสอดแทรกคุณธรรม

เกมดอกไม้คุณธรรม

อุปกรณ์

นกหวีด / รายชื่อเด็กนักเรียนที่คัดเลือกมา / ดอกไม้

วิธีการเล่น

1. ทักทายเด็กน้อยนักเรียนเพื่อสร้างความคุ้นเคย
2. บอกลักษณะของดอกไม้ 4 อย่าง
3. จับฉลากเลือกรายชื่อเด็กที่ได้คัดมา 1 รายชื่อ เพื่อให้เด็กออกมาร่วมกิจกรรม
4. ให้แนะนำตัวเองและบอกวิธีการรับของจากพระสงฆ์ก่อนที่จะรับ
5. มอบดอกไม้ให้กับเด็กและให้จับฉลากเพื่อมอบดอกไม้ให้กับคนที่ได้จับฉลากขึ้นมา
6. ให้แนะนำตัวเองและรับมอบดอกไม้ให้แก่กัน
7. ให้แสดงกิจกรรมร้องเพลงหลังจากรับมอบดอกไม้เสร็จแล้ว

สรุปกิจกรรมดอกไม้คุณธรรม

ลักษณะของดอกไม้ 4 อย่าง

1. ดอกสวยแต่ไม่หอม เหมือนคนที่น่าตาดีแต่นิสัยไม่ดี
2. ดอกไม่สวยแต่มีกลิ่นหอม เหมือนคนตาไม่ดีแต่นิสัยที่ดี
3. ดอกทั้งสวยและหอม เหมือนคนที่น่าตาดีและนิสัยที่ดี
4. ดอกไม่สวยและไม่หอม เหมือนคนที่น่าตาไม่ดีและนิสัยก็ไม่ดี

สรุปกิจกรรม

1. สอนให้มีความซื่อสัตย์
2. ฝึกหัดให้รู้ความกล้าหาญ/กล้าแสดงออก
3. ฝึกให้รู้จักมีไหวพริบปฏิญาณ
4. เพื่อให้รู้จักรักษาวัฒนธรรมไทย

เกมส์ื่อความหมาย

อุปกรณ์

1. กิจกรรม 1 คน โดยมีการชักซ้อมท่าทางไว้ล่วงหน้า / นกหวีด

วิธีเล่น

1. แบ่งผู้เล่นออกเป็นกลุ่มๆละ 5-6 คน
2. จัดแถวหน้ากระดาน และหันหน้าไปทางเดียวกัน
3. เล่นคนแรก หันหน้าไปทางผู้นำกิจกรรม แล้วดูโดยการสังเกตและจดจำว่าผู้ที่ทำท่าทางนั้นทำอะไร แล้วนำไปถ่ายทอดให้ผู้ร่วมทีมได้ทราบตาที่ได้
4. เล่นคนแรก เคาะหลังผู้เล่นคนถัดไป แล้วเริ่มแสดงท่าทางที่ได้เห็นมา และผู้เล่นคนถัดไปก็ทำในลักษณะเดียวกัน จนถึงคนสุดท้าย
5. ผู้เล่นคนสุดท้าย จะต้องเป็นคนทายว่า ท่าทางที่เขาทำมาทั้งหมดนั้นเขาทำอะไร

กติกา

1. ห้ามพูด ทั้งผู้ร่วมกิจกรรมและผู้ชม (รู้แล้วจะไม่บอก)
2. ห้ามผู้เล่นทุกคนซ้ำเสียงหรือมองไปข้างหลัง จนกว่าจะได้รับสัญญาณเคาะหลังจากผู้เล่นด้วยกัน

สรุปคุณธรรม....ฝึกให้รู้จักสังเกต จดจำนำไปถ่ายทอด

เกมส์ นักเรียนทำตาม

อุปกรณ์

นกหวีด / ข้อความที่จะสั่ง

กติกา

- ถ้าพูดประโยคใดมีคำว่า “นักเรียน” ให้ทำตาม
- ถ้าพูดประโยคใดไม่มีคำว่า “นักเรียน” ห้ามไม่ให้ทำตาม
- ถ้าใครทำผิดต้องนั่งลงทันทีทันใด หยุดเล่นเกมหนึ่งลง

วิธีการเล่น

- ตกลงกติกาให้ชัดเจนกับผู้เล่นโดยย้ำกติกา 2-3 รอบเพื่อชัดเจนและเพื่อกระตุ้นความตื่นตัวของผู้เล่น
- เริ่มทดสอบสักรอบก่อน แล้วจึงเล่นจริงๆ (ถ้าผิดเยอะเร็วไป ให้โอกาสเล่นใหม่หมดก็ได้ตามเวลาที่พอม)

- เล่นแข่งขันเป็นกลุ่มก็ได้ เหลือพอสมควรหรือหมดเวลา แล้วจึงสรุปคุณธรรมโดยให้นั่งลงหรือให้นั่งอยู่ในอาการอันสงบเพื่อฟังบทสรุป

คุณธรรมที่ได้จากเกมส์นี้

- ฝึกการรับรู้ ความคล่องตัว ความรอบคอบ โดยใช้สติ ความระลึกได้ และสัมปชัญญะ ความรู้สึกตัวเป็นหลัก
- สัจจะ ความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงไม่ขี้โกง เมื่อผิดต้องนั่งลง ไม่ต้องให้คนอื่นชี้บอกกล่าวรับผิด เมื่อผิด
- การรู้จักกติกา และรู้จักการรับฟังคำสั่งให้ดีก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ

เกมส์ดอกบัวหุบ

อุปกรณ์

นิทานเรื่องดอกบัว

วิธีการเล่น

1. ให้ผู้เล่นหนึ่งเป็นวงกลมให้ใกล้กัน / ผู้เล่นยกมือซ้ายขึ้นวางที่หน้าตักของตนเอง ฝ่ามือแบบหงายมือ
2. ยกมือขวาขึ้นทุกนิ้วกำยกเว้นนิ้วชี้ให้น่าไปจิ้มลงบนฝ่ามือซ้าย ของคนที่นั่งใกล้ๆ กัน
3. ฟังนิทานเมื่อได้ยินคำว่า “ดอกบัวหุบ” ให้ทุกคน พยายามดึงนิ้วมือ ขวาของตน ออกจากฝ่ามือซ้าย แล้วพยายามกำนิ้วขวาของอีกคน

คุณธรรมที่ได้จากเกมส์นี้

ฝึกสติสัมปชัญญะในขณะที่ทำ พูด คิด / ฝึกความว่องไวความรับผิดชอบต่อหน้าที่และฝึกความเป็นผู้มีระเบียบวินัยที่ดี

ตัวอย่างนิทานประกอบเกมส์ดอกบัวตูม

ยังมีสระน้อยในป่าใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีสีมอมแล้วใคร ๆ ก็รู้ได้ทันทีว่ามีดอกบัวมากมายหลายสิ่งงดงามและมีลักษณะต่างๆ มีทั้งบัวบาน บัวเหี่ยว บัวสด และบัวตูม ดอกบัวเวลายามันบาน จะดูงามมากชูเกสรไสว เพื่อล่อใจแมลงดีนักแล

พอถึงตอนสายหน่อย แสงอาทิตย์สาดส่องมา ทำให้ดอกบัวดีใจกันใหญ่ รีบบานสะพรั่งใหญ่เลย และแล้วสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้รับเชิญก็ด้งกระหึ่มมาแต่ไกล ไม่สามารถมองด้วยกล้องจุลทรรศน์เห็นได้ต้องใช้ตาเปล่ามองจึงจะรู้ได้ทันทีว่า ผึ้งสาวสวยกำลังเกาะเลย บินมาเที่ยวชมความงามของดอกบัว บินวนไปวนมา ตอมดอกบัวน่าสุขใจจริงนะขณะที่บินร่วนอยู่นั่นเอง

เสียงดัง “โครม” เกิดขึ้น โอ้...เจ้าฝั่งน้อยผู้หน้าสงสาร บินขึ้นจากดอกบัวไม่ได้ระวัง เลยไปชนกับดอกบัวเหี่ยวดอกบัวจึงหักเสียแล้ว ไม่เป็นไร บินต่อไป ทันใดนั้น สายตาเจ้าฝั่งน้อยก็ไปบึงกับดอกบัวหนุ่มที่กำลังบานสะพรั่งอยู่ จึงบินเข้าไปหมายจะดูดเอาน้ำหวานจากเกสรบัว เลยถูกดอกบัวหนุ่ม “หุบ” เอาแมลงฝั่งไว้ทันที

เกมส์ อัจฉริน

อุปกรณ์

- แก้ว 1 ตัว สำหรับพระราชา (เจ้าหญิง) นั่ง
- จาน เท่าจำนวนกลุ่ม
- กระดาษ เท่าจำนวนกลุ่ม
- นกหวีด
- ใบเกณฑ์การให้คะแนน
- อัจฉริน 1 คน ต่อ 1 กลุ่ม

วิธีเล่น

1. ให้อัจฉรินนั่งรอรับคำสั่งต่อหน้าพระราชา (เจ้าหญิง)
2. เมื่อได้รับคำสั่งให้รีบไปที่กลุ่มของคนเพื่อหาสิ่งของให้ครบ
3. เมื่อได้ของให้เอามาวางไว้ที่งานหน้าพระราชา (เจ้าหญิง) แล้วนั่งรอคำสั่งต่อไป

กติกา

1. จำงานของตนให้ดี
2. ให้เวลาหาของ 20 นาที
3. ใครได้ของไม่ครบ/เกิน ให้ติดลบ 1 อย่างละหนึ่งไป
4. นับแต้มใครติดลบมากถือว่าแพ้

คุณธรรมในเกมส์นี้

1. ฝึกนักเรียนให้รู้จักร่วมมือสามัคคีกันเป็นสิ่งดี
2. ฝึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
3. ให้อัจฉรินความขยัน ความอดทน เป็นเหตุให้ทำงานได้สำเร็จ
4. ใช้อิทธิบาท 4 ในการทำงานทุกอย่าง

ตัวอย่างคำสั่งอัจฉริน

1. ไปนำนาฬิกาจากกลุ่มตัวเองมา 3 เรือน
 2. ไปนำป้ายชื่อจากกลุ่มตัวเองมา 5 อัน
3. ไปนำปากกาจากกลุ่มตัวเองมา 5 ด้าม
4. ไปนำเส้นผมผู้หญิงมาคนละ 5 เส้น (1 เส้น ต่อ 1 คน)

5. ไปนำสมุดจากเพื่อนในกลุ่มมา 4 เล่ม
6. ไปนำหนังสือสวดมนต์จากข้างหลังมา 6 เล่ม
7. ไปขอลายเซ็นจากพระอาจารย์มาคนละ 2 ลายเซ็น
8. ไปนำผู้หญิงที่สวยที่สุดจากกลุ่มตัวเองมา 1 คน
9. ไปนำเพื่อนที่มีชื่อเพราะที่สุดมา 1 คน
10. ไปนำลายเซ็นครูอาจารย์มาคนละ 1 ลายเซ็น
11. ไปนำรองเท้าเพื่อนมาคนละ 3 คู่
13. ไปนำดินสอจากเพื่อนในกลุ่มมาคนละ 1 แท่ง
14. ไปนำเพื่อนที่หล่อที่สุดในกลุ่มมา 1 คน

หมายเหตุ : คำสั่งนี้ต้องพิมพ์ใส่ป้ายเล็ก ๆ เพื่อให้พระราชชา (เจ้าหญิง) อ่านให้อัครวิณพังแล้วทำตามในขณะที่ร่วมกิจกรรม

เกมส์ กัปตัน

อุปกรณ์

1. นกหวีด
2. นาฬิกาจับเวลา
3. ผ้าสำหรับผูกตา
4. ไม้สั้นไม้ยาว

วิธีเล่น

1. แบ่งผู้เล่นออกเป็นคู่ ๆ สมมติคนหนึ่งเป็นเรือ อีกคนหนึ่งเป็นกัปตัน
2. จับเรือผูกตา นำไปจอดไว้คนละมุม และให้กัปตันไปยืนรวมกัน
3. กัปตันจะต้องสั่งเรือให้ไปชนเข้ากับเรือลำอื่น ๆ
4. ให้กัปตันจับไม้สั้นไม้ยาว หากคนชนะที่ 1-2-3 เพื่อจะเป็นคนสั่งตามลำดับ

กติกา

1. กัปตันที่จับได้ไม้ยาวชนะจะได้สั่งก่อน
2. ออกคำสั่งใช้ 2 ประโยคสั้น ๆ
3. เรือลำใดถูกชนก็อับปางหมดสิ้น
4. สั่งไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีผู้ชนะ

สรุปคุณธรรมในเกมส์นี้

1. การรับฟังคำสั่ง หรือคำสอนด้วยความตั้งใจฟัง
2. ต้องเข้าใจความหมายของคำสั่งนั้น ๆ และทำตามให้ถูกต้อง

3. ผู้สั่งต้องใช้คำพูดที่สั้นแต่มีความหมายเข้าใจง่าย
4. การเป็นผู้รู้จักวางแผนในการทำงาน จะทำให้งานสำเร็จโดยเร็ว

กิจกรรม ธรรมะจากสื่อ “ถอดรหัสความคิดยุวชนรุ่นใหม่”

คำชี้แจง

1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มประชุมปรึกษากัน เพื่อนำเสนอปัญหาเยาวชน 1 เรื่อง จากสื่อที่ได้ชม เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาวัยรุ่น
2. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันระดมความคิดว่า สาเหตุของปัญหาที่เลือกนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร
3. ให้เสนอแนวทางแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้ อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งระบุกิจกรรมสำหรับดำเนินการแก้ปัญหาด้วย
4. ให้เวลาในการประชุมปรึกษากลุ่มย่อย 15 นาที
5. ให้ส่งตัวแทนออกมานำเสนอผลงานกลุ่มละ 2 คน โดยใช้เวลา คนละ 5 นาที

ผลการดำเนินงาน ชื่อกลุ่ม.....

1. ปัญหาที่นำเสนอ

.....

2. สาเหตุของปัญหา

.....

.....

3. แนวทาง/วิธีแก้ปัญหา

.....

.....

4. ผลดีที่ตามมาหลังจากการแก้ปัญหา

.....

.....

.....

คติธรรมประจำกลุ่ม

.....

.....

.....

.....

ข้อคิด คำคม

สูตรคนเรียนเก่ง

ตาดู หูฟัง สมองคิด จิตจดจ่อ ไม่เข้าใจให้ถาม กลับไปบ้าน ทบทวนเสมอ

คาถาไล่ผีร้าย

ผีขี้ตื้อ อย่ามาตื้อฉัน ฉันไม่ต้องการ ออกไป ออกไป
 ผีขี้เกียจ อย่ามาเบียดฉัน ฉันไม่ต้องการ ออกไป ออกไป
 ผีขี้ง่วง อย่ามาถ่วงฉัน ฉันไม่ต้องการ ออกไป ออกไป

รณรงค์ช่วยชาติประหยัดพลังงาน

ปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้ง หลังใช้
 หนูทำได้ ง่ายนิดเดียว (โอเย) (ปิดแอร์) (โอละนะ) (อย่างแรง)

หน้าที่ของเด็กดี

อยู่บ้าน ช่วยงานพ่อแม่ ลูกที่ดีแท้ พ่อแม่ก็ชื่นใจ
 อยู่โรงเรียน เคารพคุณครู เรามีความรู้ คุณครูก็ชื่นใจ
 อยู่ประเทศไทย ต้องเคารพพระ เรามีธรรมะ พระก็ชื่นใจ

ผีร้าย ๖ ตัว (อธิบายมุข ๖)

ผีที่ ๑ ชอบดื่มสุราเป็นอาชญา ไม่ชอบกินข้าวปลาเป็นอาหาร....(ผีขี้เมา)
 ผีที่ ๒ ชอบเที่ยววาทวิกาล ไม่รักบ้านรักลูกรักเมียตน.....(ผีชอบเที่ยว)
 ผีที่ ๓ ชอบดูการละเล่น ไม่ละเว้นบาร์ คลับ ละคร โขน....(ผีชอบดู)
 ผีที่ ๔ คบคนชั่วมั่วกับโจร หนีไม่พ้นอาญา ตราแผ่นดิน.....(ผีคบคนพาล)
 ผีที่ ๕ ชอบเล่นมั่วก็พบบัตร สารพัด ถั่วไป ไฮโล ลิ่น....(ผีการพนัน)
 ผีที่ ๖ เกียจคร้านการทำงาน มีทั้งสิ้น ๖ ผี ไม่ดีเลย.....(ผีขี้เกียจ)

คนบ้ากับคนโง่

โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า ไม่โกรธดีกว่า ไม่บ้าไม่โง่

คนเก่งต้องทำอะไร

กินข้าวอิ่มแล้ว อ่านหนังสือก่อน ไหว้พระก่อนนอน พระจะให้พร สอบได้สอบได้
 กินข้าวอิ่มแล้ว ดูทีวีก่อน กระโดดเข้ามุ้งนอน ผีจะให้พร สอบตกสอบตก

ฝีกินคน

พนน กัญชา สุรา บุหรี่ ยาบ้า ยาอี
 เป็นฝีกินคน ทำให้ยากจน เป็นคนเหลวไหล
 ทรัพย์สินเสียหาย ร่างกายเป็นภัย ถ้าเลิกเสียได้
 สบายจริงเลย.... ถ้าเลิกไม่ได้ จะตายแน่นอน

!!!!

รักษาความดี

เราจะมารักษาความดี เหมือนเกลือรักษาความเค็ม
 เราจะมารักษาความดี เหมือนถ่านรักษาความดำ
 เราจะมารักษาความดี เหมือนน้ำแข็งรักษาความเย็น
 เราจะมารักษาความดี เหมือนขี้รักษาความเหม็น
 และเราจะมารักษาความดี เหมือนพระอาจารย์รูปนี้รักษาความ..หล่อ

บทสวดมนต์ไหว้พระ
หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

โดย
นายจำเนียร โปสาวัง
ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

คำนำ

เอกสารการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรม การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ณ วัดโนนสำราญ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ การสวดมนต์ไหว้ พระถือว่าเป็นมงคลชีวิต มีอำนาจปกป้องคุ้มครองให้พ้นจาก ภัยพิบัติต่าง ๆ ประการสำคัญทำ ให้เกิดความสงบในจิตใจ ทำให้เกิดปัญญา

ขอผลบุญกุศลบารมีที่เกิดจากการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม จงดลบันดาล ให้ทุก ท่านปราศจากอันตรายภัยพิบัติทั้งปวง ประสบความสุขความเจริญ ตลอดกาลนานเทอญ

นายจำเนียร โปสาวัง

สารบัญ

คำนำ	364
บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า	366
บทสวดมนต์ทำวัตรเย็น	368
คำกล่าวแผ่เมตตาให้ตนเอง	371
ปณิธานพุทธบุตร 7 ประการ	372
คำพิจารณาอาหาร	372
คติธรรม	373
บทพระพุทธคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	374
บทพระธรรมคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	374
บทพระสังฆคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	375
บทสวดชัยสิทธิ์คำถา (ทำนองสรภัญญะ)	376
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 1 377	
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 2	378
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 3	379
รายชื่อเพื่อนในกลุ่ม	380
รายชื่อพระวิทยากร	381
คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์	382
คำอาราธนาศีล 5	383
ตารางกิจกรรมการเข้าค่ายฝึกอบรมตามโครงการ ฯ	384

บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า

คำบูชาพระรัตนตรัย

*อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง

*พุทธัง ภะคะวันตัง อภิวาเทมิ

ข้าพเจ้า อภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

*สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

*ธัมมัง นะมัสสามิ

ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

*สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

*สังฆัง นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต ขอนอบน้อมแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น

อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธัสสะ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

(กล่าว ๓ ครั้ง)

โย โส ตะถาคะโต พระตถาคตเจ้านั้น พระองค์ใด

อะระหัง เป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

วิชชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

สุคะโต เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี

โลกะวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

อะนุตตะโร บุริสัทธัมมะสาระถิ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้

อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า

สัตถา เทวะมะนุสสาหนัง เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม

ภะคะวา เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์

โย ดิมัง โลกัง สะเทวะกัง สะมาระกัง สะพรหมะกัง สัสสะมะณะพราหมะณิง

ปะชัง สะเทวะมะนุสสัง สะยัง อภิญญา สัจฉิกัตวา ปะเวเทสิ

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ได้ทรงทำความดับทุกข์ให้แจ้ง ด้วยพระปัญญา
อันยิ่งเองแล้ว ทรงสอนโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม และหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม

โย ธัมมัง เทเสสิ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ทรงแสดงธรรมแล้ว

อาทิกัลยาณัง ไพบราหมีในเบื้องต้น

มัชฌณกัลยาณัง ไพบราหมีในท่ามกลาง

ปะริโยสานะกัลยาณัง ไพบราหมีในที่สุด

สาตถัง สะพัญญะหัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทัง พรหมะจะริยัง ปะกาเสสิ

ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติ อันประเสริฐ บริสุทธ์

บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ

ตะมะหัง ะคะวะนัตถัง อะภิปุชะยามิ

ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น

ตะมะหัง ะคะวะนัตถัง สีระสา นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อม พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า (กราบ)

โยโส สวากขาโต ะคะวะตา ธัมโมพระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้
ดีแล้ว

สันทิฏฐิโก เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ ฟังเห็นได้ด้วยตนเอง

อะกาลิโก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

เอหิภัสสิโก เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด

โอปะนะยิโก เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ก็รู้ได้เฉพาะตน

ตะมะหัง ธัมมัง อะภิปุชะยามิ ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระธรรมนั้น

ตะมะหัง ธัมมัง สีระสา นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระธรรมนั้น ด้วยเศียรเกล้า

(กราบ)

โย โส สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว

ญายะปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด

ปฏิบัติเพื่่อุทธธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว

สามีจิประฏิป็นโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว
 ยะทิทั้ง ใต้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ

จัตตาริ ปุริสะยุดาหิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ
 เอสะ ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ นั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุโทยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา

ปาหุโทยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ

ทักขิโทยโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน

อัญชะลีกระณีโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ เป็นเน้อหาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

ตะมะหัง สังฆัง อะภิปุชชยามิ ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระสงฆ์หมู่นั้น

ตะมะหัง สังฆัง สิริสะสา มะมามิ ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น ด้วยเศียร
 เกळा (กราบ)

บทสวดมนต์ทำวัตรเย็น

คำบูชาพระรัตนตรัย

*อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวะ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง

*พุทธัง ภาวะวันตัง อภิวาเทมิ

ข้าพเจ้า อภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

*สวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

*ธัมมัง มะมัสสามิ

ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

*สุปะฏิป็นโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

*สังฆัง มะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต ขอนอบน้อมแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น

อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธัสสะ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

(กล่าว ๓ ครั้ง)

ตั้ง โข ปะนะ ภาคะวันตัง เอวัง กัลปยาโณ กิตติสัทโธ อพภูคะโต

ก็กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ฟังไปแล้วอย่างนี้ว่า
อิตปิโส ภาคะวา เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

อะระหัง เป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

วิชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

สุคะโต เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี

โลกะวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ เป็นผู้สามารถฝึกบรุษที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า

สัตถา เทวะมะนุสสาหนัง เป็นครูผู้สอนของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

พุทธโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม

ภาคะวา ติ เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกกรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้

(กราบหมอบลงว่า)

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตะสา วา

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี

พุทธเ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง

กรรมอันน่าดีเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระพุทธรเจ้า

พุทธโธ ปะภูคคัณหาคู อัจจะยันตัง

ขอพระพุทธรเจ้า จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทธเ

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระพุทธรเจ้า ในกาลต่อไป

สวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม พระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ดีแล้ว

สันทิฏฐิโก

เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ ฟังเห็นได้ด้วยตนเอง

อะกาลิโก

เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

เอหิภัสสิโก เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด

โอปะนะยิโก เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ก็รู้ได้เฉพาะตน

(กราบหมอบลงว่า)

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตเตสา วา

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาที่ดี ด้วยใจก็ดี

ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง

กรรมอันน่าดีเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระธรรม

ธัมโม ปะฏิคคัณหาตุ อัจจะยันตัง

ขอพระธรรม จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น

กาลันตะเร สังวัตตัง วะ พุทฺเธ

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาลต่อไป

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมุ่มใด ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมุ่มใด ปฏิบัติตรงแล้ว

ญายะปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมุ่มใด

ปฏิบัติเพื่อธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว

สามิจิปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมุ่มใด ปฏิบัติสมควรแล้ว

ยะทิทัง ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ

จัตตารี ปุริสะยุดาหิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา

คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ

เอสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ นั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา

ปาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ

ทักขิไนโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน

อัญชะลีกระณีโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี

อะหุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ เป็นเนื้อหาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตเสสา วา
 ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี
 สังฆะ กุภัมมัง ปะกะตัง มะยายัง
 กรรมอันน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระสงฆ์
 สังโฆ ปะฏิคคัณหาตุ อัจจะยันตัง
 ขอพระสงฆ์ จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น
 กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทเธ
 เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาลต่อไป

คำกล่าวแผ่เมตตาให้ตนเอง

อะหัง สุขิโต โหมิ. นิตทุกโข โหมิ. อะเวโร โหมิ. อภัยบิขโหม โหมิ.
 อนิโฆ โหมิ. อะโรโค โหมิ. สุขี อัตตานัง ปะริหะรามิ.
 ขอให้ตัวของเราเองจงมีความสุข ปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มี
 เบียดเบียน ไม่มีความเดือดร้อน ไม่มีความลำบาก ปราศจากโรคภัย รักษาตนอยู่เถิด

คำกล่าวแผ่เมตตาทั่วไป

สัพเพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทุกชาติชั้นวรรณะ ทุกศาสนาทุกภาษา
 อะเวรา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เถิด อย่าได้สร้างกรรมทำเวร
 และรบราฆ่าฟันซึ่งกันและกันเลย
 อภัยบิขมา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เถิด อย่าได้เบียดเบียนพยาบาทอาฆาต จองเวร ช่มเหง
 คะเนงร้าย และป้ายสีกระทำซึ่งความไม่ดี ให้แก่กันและกันเลย
 อะนีฆา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เถิด อย่าได้มีความทุกข์ยาก ลำบากกาย ลำบากใจเลย
 สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ
 จงมีความสุขกาย สุขใจ และรักษาตนให้รอดพ้นจากทุกข์ภัย
 และอันตรายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นเถิด

ข้าพเจ้าของตั้งจิตอุทิศผล บุญกุศลนี้แผ่ไปให้ไพศาล
ถึงมารดาบิดาครูอาจารย์ ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน
คนเคยร่วมทำงานการทั้งหลาย มีส่วนได้ในกุศลผลของฉันทัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้เทอญ.

.....

ปณิธานพุทธบุตร ๗ ประการ

จะอดทน ข่มใจ ฝึฝีกฝน
จะขยัน สร้างตน ไม่เหิน
จะประหยัด ใช้จ่าย ประจำวัน
จะซื่อสัตย์ ต่อกัน มันไม่คลาย
จะกตัญญู รั้งบุญ คุณทุกท่าน
มีวินัย ร่วมประสาน งานทั้งหลาย
อบายมุข ทุกสิ่ง ไม่เยียมกลาย
จวบชีพวาย จะทำดี ทุกวี่วัน

กายอ่อนนุ่ม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน

คำพิจารณาอาหาร

* ข้าวทุกจาน, อาหารทุกอย่าง, อย่ากินทิ้งขว้าง, เป็นของมีค่า, พ่อแม่เหนี่ยวยาก,
ลำบากหนักหนา, สงสารบรรดา, คนยากคนจน, ในโลกนี้, ยังมีคนที่จนยาก, แสนลำบาก, อัดคัต
และขัดสน อย่ากินทิ้งกินขว้างตามใจตน, สงสารคนจน, ที่ไม่มีกิน

* ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบพระคุณ, ขอขอบคุณที่กรุณา, เมตตา นำอาหารมาให้, ข้าพเจ้า
ซาบซึ่งน้ำใจ, ต่อแต่นี้ไป, จะทำความดีตอบแทน,

* กตिकाในการรับประทานอาหาร, ไม่ดั่ง, ไม่หก, ไม่เหลือ, ถ้ำดั่ง,
ถ้ำหก, ถ้ำเหลือ, ระวังจะโดนใบเหลืออง, (สาธุ)

คติธรรม

*จำขึ้นใจ ในวิชา ดีกว่าพูด
 จำไม่หมด จดไว้ดู เป็นครูสอน
 ทั้งจดจำ นำวิชา ให้ถาวร
 อย่างหนึ่งนอน รีบจำจด ให้หมดเอ๋ย
 *พ่อแม่ ไม่มีเงินทอง มากองให้
 จงตั้งใจ พากเพียร เรียนหนังสือ
 หาวิชา ความรู้ เป็นคู่มือ
 เพื่อยึดถือ เอาไว้ ใ้เลี้ยงกาย
 *พ่อกับแม่ มีแต่ จะแก่เฒ่า
 จะเลี้ยงเจ้า เรื่อยไป น้อย่าหมาย
 ใ้วิชา ช่วยตน จนวันตาย
 ลูกสบาย แม่กับพ่อ ก็ขึ้นใจ

.....

ดวงใจแม่สะอาดแท้กว่าทุกสิ่งดวงใจแม่สะอาดยิ่งกว่าสิ่งไหน
 ดวงใจแม่สะอาดเกินกว่าสิ่งใด ดวงใจแม่มีไว้เพื่อลูกเอ๋ย
 แม่เจ็บเจียนขาดใจในวันนั้น กลับเป็นวันลูกฉลองกันผ่องใส
 ใ้ชีวิตแล้วก็หลงระเรีงใจ สัมผัสใ้ชีวิตอนิจจา
 ครูคือผู้ชี้หน้ทางความคิด ใ้รู้ถูกรู้ผิดรู้อ่านเขียน
 ใ้รู้ทุกขรู้ยากรู้พากเพียร ใ้รู้เปลี่ยนรู้สู้สร้างงาน
 มองเห็นศิษย์เรียงรายไร้เตียงสา อนิจจาเจ้าจะนี้กรู้สึกไหน
 เว้นพ่อแม่ผูกพันรักขวัญใจ จะมีใครรักเจ้าเท่าเทียมครู

บทพระพุทธคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

องค์..ใด..พระ..สัม..พุทธ..(รับพร้อมกัน) สุ..วิ..สุท..ธะ..สัน..ดาน..
 ตัด..มูล..ก..เลส..มาร.. บ..มิ..หม่น..มิ..หมอง...มัว
 หนึ่ง..ใน..พระ..ทัย..ท่าน.. ก็..เบิก..บาน..คือ..ดอก..บัว..
 รา..คือ..บ..พัน..พัว.. สุ..วะ..คน..ธะ..กำ..จร..
 องค์..ใด..ประ..กอบ..ด้วย.. พระ..กรุ..ณา..ตั้ง..สา..คร..
 โปรด..หมู่...ประชา..กร.. มะ..ละ..โอ..ฆะ..กัน..ดาร..
 ชี..ทาง..บรร..เทา..ทุกข์... และ..ชี..สุข..ก
 ชี..ทาง..พระ..นฤ..พาน.. อัน..พัน..โศก..วิ..โยก..ภัย..
 พร้อม..เบญ..จะ..พิช..จัก..- ษุ..จ..รัธ..วิ..มล..ไส..
 เห็น..เหตุ..ที่..ใกล้..ไกล... ก็..เจน..จบ..ประ..จักษ์..จริง..
 กำ..จัด..น้ำ..ใจ..หยาบ.. สัน..ดาน..บาป..แห่ง...ชาย..หญิง..
 สัตว์..โลก..ได้..พึง..พึง.. มะ..ละ..บาป..บำ..เพ็ญ..บุญ..
 ข้า..ขอ..ประ..ณต..น้อม.. ศี..ระ..เกล้า..บัง..คม..คุณ..
 สัม..พุท..ธะ..กา..รुณ..- ณะ...ภาพ..นั้น..นิ..รัน..ดร..ฯ

บทพระธรรมคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

ธัม มะ คือ คุณา กร (รับพร้อมกัน) ส่วน ชอบ สภา ทร
 ดุจ ดวง ประ ที่ป ชัช วาล
 แห่ง องค์ พระ ศาส ดา จารย์ ส่อง สัตว์ สัน ดาน
 สว่าง กระ จ่าง ใจ มนท
 ธรรม ไต นับ โดย มรรค ผล เป็น แปรต พึง ยล
 และ แก้ว กัป ทั้ง นฤ พาน
 สม ญา โลก อุดร พิศ ดาร อัน ลึก ไต พาร
 พิ สุทธิ พิ เศษ สุก ใส
 อีก ธรรม ต้น ทาง ครร ไล นาม ขนาน ขาน ไช
 ปฎิ บัติ ปรี ยติ เป็น สอง
 คือ ทาง ดำ เนิน ดุจ จะ คลอง ให้ ล่วง ลุ ปอง
 ยัง โลก อุดร โดย ตรง
 ข้า ขอ โอน อ่อน อุต ตะมงค์ นบ ธรรม จำ นง
 ด้วย จิต และ กาย วา จา

บทพระสังฆคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

สงฆ์ใด สาก ศาส ตา (รับพร้อมกัน) รับ ปฏิบัติ มา
 แต่ องค์ สม เต็จ ภาะ คะ วันต์
 เห็น แจ้ง จตุ สัจ เสรีจ บรร- ลุ ทาง ที่ อัน
 ระ ังบ และ ดับ ทุกข์ ภัย
 โดย เสด็จ พระ ผู้ ตรัส ไตร ปัญญา ผ่องใส
 สะ อาต และ ปราศ มัว หมอง
 เห็น ห่าง ทาง ข้ำ คีก ปอง บ มี ลำ พอง
 ด้วย กาย และ วา จา ใจ
 เห็น เนื้อ นา บุญ อัน ไพ- ศาล แต่ โล ภัย
 และ เกิด พิ บุญ ฟู น ผล
 สม ญา เอา รส ทศ พล มี คุณ อ นนต
 อ เนก จะ นับ เหลือ ตรา
 ข้ำ ขอ นบ หมู่ พระ ศรา- พก ทรง คุณา-
 นุ คุณ ประ ดุจ รำ พัน
 ด้วย เดช บุญ ข้ำ อภิ วันท์ พระ ไตร รัตน อัน
 อุดม ดีเรก นิ รัตติ สัย
 จง ช่วย ข จิต โภย ภัย อัน ตราย ไต ไต
 จง ดับ และ กลับ เสื่อม ศูนย์ ฯ

.....

บทสวดชยสิทธิ์คาถา (ทำนองสรภัญญะ)

ปาง เมื่อ พระ องค์ ปะ ระ มะ พุท- ธิ วิ สุท ธิ ศาส ตา
 ตรัส รู้ ้อะ นุต ตะ ระ สะ มา- ธิ ณ โภ ธิ บัล ลังก์
 ขุน มาร สะ หัส สะ พะ หุ พา หุ วิ ชา วิ ชิต ขลัง
 ชี ติ ริ เม ะ ละ ประ ทัง ะ ชะ เขี่ยม กระ เข็ม หาญ
 แสร้ง เสก ส รา วุ ฐะ ประ ดิษฐ์ กะ ละ คิต จะ รอน ราญ
 รุม พล พ หล พ ยุ หะ ปาน พระ สุ มุท ทะ นอง มา
 หวัง เพื่อ ผ จญ ะ ระ มุ นิน- ทะ สุ ชิน นะ รา ชา
 พระ ปราบ พะ หล พะ ยุ หะ มา ระ มะ เลื่อง มะ ลาย สุธูญ-
 ด้วย เต ชะ องค์ พระ ทะ สะ พล สุ วิ มล ละ ไพ บูลย์
 ทา นา ธิ ัม มะ วิ ธิ กุล ชะ นะ น้อม มะ โน ตาม
 ด้วย เต ชะ สัจ จะ ะ จะ นา และ นะ มา มิ องค์ สาม
 ขอ จง นิ กร พะ ละ ส ยาม ชะ ยะ สิท ธิ ทุก วาร
 ถึง แม้ จะ มี อ ริ วิ เศษ พะ ละ เตช ชะ เขี่ยม มาร
 ขอ ไทษ ผ จญ พิ ชิต ตะ ผลาญ อ ริ แม้น มุ นิน ทร ฯ

.....

รายชื่อเพื่อนในกลุ่ม

๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๐.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๐.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๓๐.	ชื่อเล่น	ชั้น

รายชื่อพระวิทยากร

๑. ชื่อเล่น
๒. ชื่อเล่น
๓. ชื่อเล่น
๔. ชื่อเล่น
๕. ชื่อเล่น
๖. ชื่อเล่น
๗. ชื่อเล่น
๘. ชื่อเล่น
๙. ชื่อเล่น
๑๐. ชื่อเล่น

รายชื่อคณะกรรมการผู้ดูแล

๑.
๒.
๓.
๔.
๕.
๖.
๗.
๘.
๙.
๑๐.
๑๑.
๑๒.
๑๓.

คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์

คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีความตระหนักดีว่า, ชีวิตนี้สามารถพัฒนาได้, พวกข้าพเจ้า, จึงพยายามเป็นอย่างยิ่ง, ในการขวนขวาย, เพื่อพัฒนาตนเอง, ให้สูงขึ้น, เหมือนดอกบัวที่เกิดขึ้นในโคลนตม, แต่ขึ้นมาบานอยู่เหนือน้ำ, โดยไม่เปื้อนโคลนและเปียกน้ำ, มีแต่ความบริสุทธิ์, จึงสมควรเป็นดอกไม้บูชาพระเจ้า, แม้พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, ก็พยายามพัฒนาให้เป็นเช่นนั้น

คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ที่เคารพ, แต่ทว่าการพัฒนาตนเอง, และยกระดับชีวิตของตนเองให้สูงขึ้นนั้น, รับว่าเป็ขภาวะที่หนักหนาของชีวิต, ลำพังเพียงสติปัญญาของพวกข้าพเจ้าเอง, ซึ่งมีอยู่ในขณะนี้, ย่อมลำบากเหลือเกิน, ที่จะพัฒนาชีวิตตนเอง, ให้ประสบความสำเร็จในระดับสูงได้, ฉะนั้นจึงต้องอาศัยความเมตตากรุณา, จากคณะอาจารย์, และครูอาจารย์, ช่วยแนะนำพร่ำสอนอีกส่วนหนึ่ง, และนับว่าเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

คณะพระอาจารย์และคณะครูที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าใจถึงความรัก, ความห่วงใย และความปรารถนาดี, ของครูอาจารย์ด้วยดีเสมอมา, และเมื่อทราบว่า, คณะครูอาจารย์, มีความประสงค์ที่จะให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าร่วมปฏิบัติธรรม, ตามโครงการอบรมคุณธรรม, จริยธรรม, เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ยิ่งมีความซาบซึ้ง, ในพระคุณของท่านมากยิ่งขึ้น, ท่านมิใช่พ่อก็เหมือนพ่อ, มิใช่แม่ก็เหมือนแม่, ที่มีแต่ความรัก, และความปรารถนาดี, ต่อข้าพเจ้าอยู่เสมอมาด้วยความสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่, พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, จึงขอมอบกายและใจ, ให้แต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, เพื่อเป็นศิษย์ที่ดี, ของท่านทั้งหลาย, อันจะนำมาซึ่งความสุข, ความเจริญของข้าพเจ้าทั้งหลาย, สืบต่อไป

ในลำดับต่อไป, ขอให้เพื่อนนักเรียนทั้งหลาย, พร้อมใจกันกล่าวตามข้าพเจ้า, ดังนี้

ข้าแต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบกายและใจ แต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จะตั้งใจศึกษา, เชื่อฟังคำสั่งสอน, และปฏิบัติธรรม, ด้วยความเคารพทุกประการ, ด้วยสัจจะวาจา, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงมีแต่ความสุข, ความเจริญ, ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

คำอาราธนาศีล 5

(ในลำดับต่อไป, ขอให้เพื่อนนักเรียนทั้งหลาย, กล่าวคำอาราธนาศีล ๕ พร้อมกัน, ดังนี้)

มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รัทชะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 ทุดิยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รัทชะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รัทชะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 (เสร็จแล้วให้ว่าตามพระด้วยเสียงอันชัดเจนน เป็นข้อๆ ดังนี้)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(พระท่านว่า) ติสระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง (รับว่า) อามะ ภันเต

ปาณาติปาตา	เวระมะณี	สิกขาปะทัง	สะมาதியามิ
อะทินนทานา	เวระมะณี	สิกขาปะทัง	สะมาதியามิ
กาเมสุมิจฉาจारा	เวระมะณี	สิกขาปะทัง	สะมาதியามิ
มุสาวาทา	เวระมะณี	สิกขาปะทัง	สะมาதியามิ
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา	เวระมะณี	สิกขาปะทัง	สะมาதியามิ

(พระสรุปศีลว่า) อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะ สัมปะทา
 สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีสัง วิโสระเย (ให้รับว่า สาธุ แล้วกราบ ๓ ครั้ง)

ตารางกิจกรรมที่ปฏิบัติ

กิจกรรมในแต่ละวัน

วันแรก

- ๐๙.๐๐ น. จัดแถวแบ่งกลุ่ม
- ๐๙.๓๐ น. พิธีเปิด
- ๑๐.๐๐ น. มอบตัวเป็นศิษย์
- ๑๐.๓๐ น. แนะนำวิทยากร
- ๑๑.๐๐ น. กฎกติกามารยาท
- ๑๑.๓๐ น. อาหารกลางวัน
- ๑๒.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๑๓.๐๐ น. เวียนฐาน
- ๑๖.๐๐ น. พักรับน้ำ
- ๑๗.๐๐ น. อาหารเย็น
- ๑๘.๐๐ น. ทำวัตรเย็น จงกรมสมาธิ
- ๑๙.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๒๐.๐๐ น. ธรรมสไลด์
- ๒๒.๐๐ น. พักรับน้ำ

วันที่สอง

- ๐๕.๐๐ น. ตื่น ทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๕.๓๐ น. โยคะ ทำวัตรเช้า จงกรมสมาธิ
- ๐๖.๓๐ น. พัก
- ๐๗.๐๐ น. อาหารเช้า
- ๐๘.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๐๙.๐๐ น. กิจกรรมนำปัญญา / กิจกรรมกลุ่มภาวะผู้นำ / ทัศนศึกษา
- ๑๑.๐๐ น. อาหารกลางวัน
- ๑๒.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๑๓.๓๐ น. กิจกรรมนำปัญญา / ธรรมะนันทนาการ
- ๑๕.๐๐ น. ยาเสพติด / ปัญหาวัยรุ่น
- ๑๖.๐๐ น. พักรับน้ำ
- ๑๗.๐๐ น. อาหารเย็น
- ๑๘.๓๐ น. ทำวัตรเย็น จงกรมสมาธิ
- ๑๙.๓๐ น. ธรรมะนันทนาการ

๒๐.๓๐ น. กตัญญูรำลึก

๒๒.๐๐ น. ฝึกฝนกายใจ

วันที่สาม

๐๕.๐๐ น. ตื่น ทำภารกิจส่วนตัว

๐๕.๓๐ น. ทำวัตรเช้า จงกรมสมาธิ

๐๖.๐๐ น. เขียนเรียงตาม

๐๖.๓๐ น. พัก

๐๗.๐๐ น. อาหารเช้า

๐๘.๐๐ น. พุทธบุตรอยากรู้(ตอบคำถาม / ทศนศึกษา)

๐๘.๓๐ น. เตรียมความพร้อม / อ่านสุนทรพจน์

๐๙.๓๐ น. ผ้าป่ากิเลส / อัมลาอาลัย / ประเมินผล

๑๑.๐๐ น. อาหารกลางวัน

๑๒.๓๐ น. พิธีปิด

(อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม)

ภาคผนวก ช
บทสวดมนต์ ต่าง ๆ

บทสวดมนต์ไหว้พระ
หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา
อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

โดย
นายจำเนียร โปสาวัง
ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

คำนำ

เอกสารการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรม การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ณ วัดโนนสำราญ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ การสวดมนต์ไหว้ พระถือว่าเป็นมงคลชีวิต มีอำนาจปกป้องคุ้มครองให้พ้นจาก ภัยพิบัติต่าง ๆ ประการสำคัญทำ ให้เกิดความสงบในจิตใจ ทำให้เกิดปัญญา

ขอผลบุญกุศลบารมีที่เกิดจากการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม จงดลบันดาล ให้ทุก ท่านปราศจากอันตรายภัยพิบัติทั้งปวง ประสบความสุขความเจริญ ตลอดกาลนานเทอญ

นายจำเนียร โปสาวัง

สารบัญ

คำนำ	364
บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า	366
บทสวดมนต์ทำวัตรเย็น	368
คำกล่าวแผ่เมตตาให้ตนเอง	371
ปณิธานพุทธบุตร 7 ประการ	372
คำพิจารณาอาหาร	372
คติธรรม	373
บทพระพุทธคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	374
บทพระธรรมคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	374
บทพระสังฆคุณ (ทำนองสรภัญญะ)	375
บทสวดชัยสิทธิ์คำถา (ทำนองสรภัญญะ)	376
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 1	377
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 2	378
บันทึกกิจกรรม ฐานที่ 3	379
รายชื่อเพื่อนในกลุ่ม	380
รายชื่อพระวิทยากร	381
คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์	382
คำอาราธนาศีล 5	383
ตารางกิจกรรมการเข้าค่ายฝึกอบรมตามโครงการ ฯ	384

บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า

คำบูชาพระรัตนตรัย

*อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง

*พุทธัง ภะคะวันตัง อภิวาเทมิ

ข้าพเจ้า อภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

*สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

*ธัมมัง นะมัสสามิ

ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

*สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

*สังฆัง นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต ขอนอบน้อมแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น

อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทโธสสะ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

(กล่าว ๓ ครั้ง)

โย โส ตะถาคะโต พระตถาคตเจ้านั้น พระองค์ใด

อะระหัง เป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

วิชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

สุคะโต เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี

โลกะวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

อะนุตตะโร บุริสัทธัมมะสาระถิ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้

อย่างไม่มีไครยิ่งกว่า

สัตถา เทวะมะนุสสาหนัง เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม

ภะคะวา

เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์

โย ดิมัง โลกัง สะเทวะกัง สะมาระกัง สะพรหมะกัง สัสสะมะณะพราหมะณิง

ปะชัง สะเทวะมะนุสสัง สะยัง อภิญา สัจฉิกัตวา ปะเวเทสิ

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ได้ทรงทำความดับทุกข์ให้แจ้ง ด้วยพระปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ทรงสอนโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม

โย ธัมมัง เทเสสิ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ทรงแสดงธรรมแล้ว

อาทิกัลยาหัง ไพเราะไนเบ้องตัน

มัชฌณกัลยาหัง ไพเราะไนท่ามกลาง

ปะริโยสานะกัลยาหัง ไพเราะไนที่สุด

สาตถัง สะพัญญะหัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทัง พรหมะจะริยัง ปะกาเสสิ

ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติ อันประเสริฐบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ

ตะมะหัง ณะคะวันตัง อะภิปุชะยามิ

ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
ตะมะหัง ณะคะวันตัง สิริสะสา นะ मामิ

ข้าพเจ้านอบน้อม พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
ด้วยเศียรเกล้า (กราบ)

โยโส สวากขาโต ณะคะวะตา ธัมโมพระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ดีแล้ว

สันทิฏฐิโก เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง

อะกาลิโก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

เอหิภัสสิโก เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด

โอปะนะยิโก เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว

ปัจฉัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ก็รู้ได้เฉพาะตน

ตะมะหัง ธัมมัง อะภิปุชะยามิ ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระธรรมนั้น

ตะมะหัง ธัมมัง สิริสะสา นะ मामิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระธรรมนั้น ด้วยเศียรเกล้า (กราบ)

โย โส สุปะฏิปันโน ณะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปะฏิปันโน ณะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว

ญาเยปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมูได้
 ปฏิบัติเพื่ออุทธรณ์เป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว
 สามิจิปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมูได้
 ปฏิบัติสมควรแล้ว
 ยะทิทัง ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ
 จัตตาริ ปุริสะยุดาหิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ
 เอสะ ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ นั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 อาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานามานุชา
 ปาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ
 ทักขิไนโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน
 อัญชะลีกระณีโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี
 อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ เป็นเนื้อหาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า
 ตะมะหัง สังฆัง อะภิปุชชะยามิ ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระสงฆ์หมู่นั้น
 ตะมะหัง สังฆัง สิระสา นะมามิ ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น ด้วยเศียร
 เกกล้า (กราบ)

บทสวดมนต์ทำวัตรเย็น

คำบูชาพระรัตนตรัย

*อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวะ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง

*พุทธัง ภาวะวันตัง อภิวัตเทมิ

ข้าพเจ้า อภิวัตตพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

*สวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

*ธัมมัง นะมัสสามิ

ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

*สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ

พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

*สังฆัง นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
 อดะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส
 สัมมาสัมพุทธัสสะ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
 (กล่าว ๓ ครั้ง)

ตั้ง โข ปะนะ ภะคะวันตัง เอวัง กัลปยาโน กิตติสัทโธ อพภูคคะโต
 ก็กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ฟังไปแล้วอย่างนี้ว่า
 อิติปิโส ภะคะวา เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
 อดะระหัง เป็นผู้ไกลจากกิเลส
 สัมมาสัมพุทธโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
 วิชชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
 สุกะโต เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี
 โลกะวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
 อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
 สัตถา เทวะมะนุสสานัง เป็นครูผู้สอนของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย
 พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม
 ภะคะวา ติ เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกกรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้

(กราบหมอบลงว่า)

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตตะสา วา	ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาที่ดี ด้วยใจก็ดี
พุทเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยายัง	กรรมอันน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ใน พระพุทเจ้า
พุทโธ ปะฏิคคัณหาตุ อัจจะยันตัง	ขอพระพุทเจ้า จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น
กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทเธ	เพื่อการสำรวมระวัง ในพระพุทเจ้า ในกาลต่อไป
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม	พระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัส ไว้ดีแล้ว
สันทิฏฐิโก	เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ ฟังเห็นได้ด้วยตนเอง
อะกาลิโก	เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล
เอหิภัสสิโก	เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด
โอปะนะยิโก	เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว
ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ	เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ก็รู้ได้เฉพาะตน

(กราบหมอบลงว่า)

กาเยนะ วาจาเย วะ เจตเสสา วา ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาที่ดี ด้วยใจก็ดี
 ธัมเม กุภัมมัง ปะกะตัง มะยายัง กรรมอันน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ใน
 พระธรรม
 ธัมโม ปะฏิคคัณหาคู อัจจะยัณหัง ขอพระธรรม จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น
 กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทเธ เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาลต่อไปสุปะฏิ
 ปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมูไต่
 ปฏิบัติดีแล้ว
 อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมูไต่
 ปฏิบัติตรงแล้ว
 ญาเยปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมูไต่
 ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว
 สามิจิปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมูไต่
 ปฏิบัติสมควรแล้ว
 ยะทิทัง ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ
 จัตตาริ ปุริสสะยุคานิ อัญญะ ปุริสสะปุคคะลา คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ
 เอสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ นั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 อาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา
 ปาหุไนโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ
 ทักขิไนโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน
 อัญชะลิกระณีโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี
 อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ เป็นเนื้อหาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า
 กาเยนะ วาจาเย วะ เจตเสสา วา ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาที่ดี ด้วยใจก็ดี
 สังฆะ กุภัมมัง ปะกะตัง มะยายัง กรรมอันน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำ
 แล้ว ในพระสงฆ์
 สังโฆ ปะฏิคคัณหาคู อัจจะยัณหัง ขอพระสงฆ์ จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น
 กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทเธ เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาล
 ต่อไป

คำกล่าวแผ่เมตตาให้ตนเอง

อะหัง สุขิโต โหมิ. นิตทุกโข โหมิ. อะเวโร โหมิ. อภัยปัชฌา โหมิ.

อนิโฆ โหมิ. อะโรโค โหมิ. สุขี อัตตนาหัง ปะริหะรามิ.

ขอให้ตัวของเราเองจงมีความสุข ปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีควม
เบียดเบียน ไม่มีควมเดือดร้อน ไม่มีควมลำบาก ปราศจากโรคภัย รักษาตนอยู่เกิด

คำกล่าวแผ่เมตตาทั่วไป

สัพเพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทุกชาติชั้นวรรณะ ทุกศาสนาทุกภาษา

อะเวรา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เกิด อย่าได้สร้างกรรมทำเวร

และรบราฆ่าฟันซึ่งกันและกันเลย

อภัยปัชฌา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เกิด อย่าได้เบียดเบียนพยาบาทอาฆาต จองเวร ช่มเหง

คะเนงร้าย และป้ายสีกระทำซึ่งควมไม่ดี ให้แก่กันและกันเลย

อะนีฆา โหนตุ จง เป็นสุขๆ เกิด อย่าได้มีควมทุกข์ยาก ลำบากกาย ลำบากใจเลย

สุขี อัตตนาหัง ปะริหะรันตุ

จงมีความสุขกาย สุขใจ และรักษาตนให้รอดพ้นจากทุกข์ภัยและอันตรายด้วยกัน
ทั้งหมดทั้งสิ้นเกิด

ข้าพเจ้าของตั้งจิตอุทิศผล บุญกุศลนี้แผ่ไปให้ไพศาล

ถึงมารดาบิดาครูอาจารย์ ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน

คนเคยร่วมทำงานการทั้งหลาย มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน

ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้เทอญ.

.....

ปณิธานพุทธบุตร ๗ ประการ

จะอดทน ช่มใจ ฝึฝีกฝน

จะขยัน สร้างตน ไม่เหหัน

จะประหยัด ใช้จ่าย ประจำวัน

จะซื่อสัตย์ ต่อกัน มันไม่คลาย

จะกตัญญู รัฐบาล คุณทุกท่าน

มีวินัย ร่วมประสาน งานทั้งหลาย

อบายมุข ทุกสิ่ง ไม่เยียมกลาย

จวบชีพวาย จะทำดี ทุกวี่วัน

****กายอ่อนนุ่ม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน****

คำพิจารณาอาหาร

* ข้าวทุกจาน, อาหารทุกอย่าง, อย่ากินทิ้งขว้าง, เป็นของมีค่า, พ่อแม่เหนื่อยยาก, ลำบากหนักหนา, สงสารบรรดา, คนยากคนจน, ในโลกนี้, ยังมีคนที่จนยาก, แสนลำบาก, อัดคัต และขัดสน อย่ากินทิ้งกินขว้างตามใจตน, สงสารคนจน, ที่ไม่มีกิน

* ขอขอบคุณ ขอขอบคุณ ขอขอบคุณ, ขอขอบคุณที่กรุณา, เมตตา นำอาหารมาให้, ข้าพเจ้า ซาบซึ้งน้ำใจ, ต่อแต่นี้ไป, จะทำความดีตอบแทน,

* กตिकाในการรับประทานอาหาร, ไม่ดัง, ไม่หก, ไม่เหลือ, ถ้างด, ถ้างด, ถ้างด, ระวังจะโดนใบเหลือง, (สาธุ)

คติธรรม

*จำขึ้นใจ ในวิชา ดีกว่าพูด

จำไม่หมด จดไว้ดู เป็นครูสอน

ทั้งจดจำ นำวิชา ให้ถาวร

อย่างนี้นอน รีบจำจด ให้หมดเอ๋ย

*พ่อแม่ ไม่มีเงินทอง มากองให้

จงตั้งใจ พากเพียร เรียนหนังสือ

หาวิชา ความรู้ เป็นคู่มือ

เพื่อยึดถือ เอาไว้ ใ้เลี้ยงกาย

*พ่อกับแม่ มีแต่ จะแก่เฒ่า

จะเลี้ยงเจ้า เรื่อยไป นั้นอย่าหมาย

ใช้วิชา ช่วยตน จนวันตาย

ลูกสบาย แม่กับพ่อ ก็ขึ้นใจ

.....

ดวงใจแม่สะอาดแท้กว่าทุกสิ่งดวงใจแม่สะอาดยิ่งกว่าสิ่งไหน

ดวงใจแม่สะอาดเกินกว่าสิ่งใด ดวงใจแม่มีไว้เพื่อลูกเอ๋ย

แม่เจ็บเจียนขาดใจในวันนั้น กลับเป็นวันลูกฉลองกันผ่องใส

ได้ชีวิตแล้วก็หลงระเริงใจ ลืมผู้ให้ชีวิตอนิจจา

ครูคือผู้ชี้หนทางความคิด ให้รู้ถูกรู้ผิดรู้อ่านเขียน

ให้รู้ทุกขัญญารู้พากเพียร ให้รู้เปลี่ยนรู้สู้สร้างงาน

มองเห็นศิษย์เรียงรายไร้เตียงสา อนิจจาเจ้าจะนี้กรู้สึกไหน

เว้นพ่อแม่ผูกพันรักขวัญใจ จะมีใครรักเจ้าเท่าเทียมครู

บทพระพุทธคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

องค์..ใด..พระ..สัม..พุทธ..(รับพร้อมกัน) สุ..วิ..สุท..ธะ..สัน..ดาน..
 ตัด..มูล..ก..เลส..มาร.. บ..มิ..หม่น..มิ..หมอง...มัว
 หนึ่ง..ใน..พระ..ทัย..ท่าน.. ก็..เบิก..บาน..คือ..ดอก..บัว..
 รา..คือ..บ..พัน..พัว.. สุ..วะ..คน..ธะ..กำ..จร..
 องค์..ใด..ประ..กอบ..ด้วย.. พระ..กรุ..ณา..ตั้ง..สา..คร..
 โปรด..หมู่...ประชา..กร.. มะ..ละ..โอ..ฆะ..กัน..ดาร..
 ชี..ทาง..บรร..เทา..ทุกข์... และ..ชี..สุข..ก
 ชี..ทาง..พระ..นฤ..พาน.. อัน..พัน..โศก..วิ..โยก..ภัย..
 พร้อม..เบญ..จะ..พิช..จัก..- ษุ..จ..รัธ..วิ..มล..ไส..
 เห็น..เหตุ..ที่..ไกล..ไกล... ก็..เจน..จบ..ประ..จักษ์..จริง..
 กำ..จัด..น้ำ..ใจ..หยาบ.. สัน..ดาน..บาป..แห่ง...ชาย..หญิง..
 สัตว์..โลก..ได้..พึง..พึง.. มะ..ละ..บาป..บำ..เพ็ญ..บุญ..
 ข้า..ขอ..ประ..ณต..น้อม.. ศี..ระ..เกล้า..บัง..คม..คุณ..
 สัม..พุทธ..ธะ..กา..รุธ..- ณะ...ภาพ..นั้น..นิ..รัน..ดร..ฯ

.....

บทพระธรรมคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

ธัม มะ คือ คุณา กร (รับพร้อมกัน) ส่วน ชอบ สา ทร
 ดุจ ดวง ประ ที่ป ชัช วาล
 แห่ง องค์ พระ ศาส ดา จารย์ ส่อง สัตว์ สัน ดาน
 ส ว่าง กระ จ่าง ใจ มนท
 ธรรม ไต นับ โดย มรรค ผล เป็น แปรต พึง ยล
 และ แก้ว กั๊บ ทั้ง นฤ พาน
 สม ญา โลก อุดร พิศ ดาร อัน ลึก ไต พาร
 พิ สุทธิ พิ เศษ สุก ใส
 อีกร ธรรม ต้น ทาง ครร ไล นาม ขนาน ขาน ไช
 ปฎิ บัติ ปรี ยติ เป็น สอง
 คือ ทาง ดำ เนิน ดุจ จะ คลอง ให้ ล่วง ลุ ปอง
 ยัง โลก อุดร โดย ตรง
 ข้า ขอ โอน อ่อน อุต ตะมงค์ นบ ธรรม จำ นง
 ด้วย จิต และ กาย วา จา

บทพระสังฆคุณ (ทำนองสรภัญญะ)

สงฆ์ใด สาก ศาส ตา (รับพร้อมกัน) รับ ปฏิบัติ มา
 แต่ องค์ สม เต็จ ภาะ คะ วันต์
 เห็น แจ้ง จตุ สัจ เสรีจ บรร- ลุ ทาง ที่ อัน
 ระ ังบ และ ดับ ทุกข์ ภัย
 โดย เสด็จ พระ ผู้ ตรัส ไตร ปัญญา ผ่องใส
 สะ อาต และ ปราศ มัว หมอง
 เห็น ห่าง ทาง ข้ำ คีก ปอง บ มี ลำ พอง
 ด้วย กาย และ วา จา ใจ
 เห็น เนื้อ นา บุญ อัน ไพ- ศาล แต่ โล ภัย
 และ เกิด พิ บุญ ฟู น ผล
 สม ญา เอา รส ทศ พล มี คุณ อ นนต
 อ เนก จะ นับ เหลือ ตรา
 ข้ำ ขอ นบ หมู่ พระ ศรา- พก ทรง คุณา-
 นุ คุณ ประ ดุจ รำ พัน
 ด้วย เดช บุญ ข้ำ อภิ วันท์ พระ ไตร รัตน อัน
 อุดม ดีเรก นิ รัตติ สัย
 จง ช่วย ข จิต โภย ภัย อัน ตราย ไต ไต
 จง ดับ และ กลับ เสื่อม ศูนย์ ฯ

.....

บทสวดชยสิทธิ์คาถา (ทำนองสรภัญญะ)

ปาง เมื่อ พระ องค์ ปะ ระ มะ พุท- ธิ วิ สุท ธิ ศาส ตา
 ตรัส รู้ อะ นุต ตะ ระ สะ มา- ธิ ณ โภ ธิ บัล ลังก์
 ขุน มาร สะ หัส สะ พะ หุ พา หุ วิ ชา วิ ชิต ขลัง
 ชี ติ ริ เม ะ ละ ประ ทัง ะ ชะ เขี่ยม กระ เข็ม หาญ
 แสร้ง เสก ส รา วุ ฐะ ประ ดิษฐ์ กะ ละ คิต จะ รอน ราณ
 รุม พล พ หล พ ยุ หะ ปาน พระ สุ มุท ทะ นอง มา
 หวัง เพื่อ ผ จญ ะ ระ มุ นิน- ทะ สุ ชิน นะ รา ชา
 พระ ปราบ พะ หล พะ ยุ หะ มา ระ มะ เลื่อง มะ ลาย สุน-
 ด้วย เต ชะ องค์ พระ ทะ สะ พล สุ วิ มล ละ ไพ บูลย์
 ทา นา ธิ ทัม มะ วิ ธิ กุล ชะ นะ น้อม มะ โน ตาม
 ด้วย เต ชะ สัจ จะ ะ จะ นา และ นะ มา มิ องค์ สาม
 ขอ จง นิ กร พะ ละ ส ยาม ชะ ยะ สิท ธิ ทุก วาร
 ถึง แม้ จะ มี อ ริ วิ เศษ พะ ละ เตช ชะ เขี่ยม มาร
 ขอ ไทษ ผ จญ พิ ชิต ตะ ผลาญ อ ริ แม้น มุ นิน ทร ฯ

.....

รายชื่อเพื่อนในกลุ่ม

๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๐.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๑๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๐.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๑.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๒.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๓.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๔.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๕.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๖.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๗.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๘.	ชื่อเล่น	ชั้น
๒๙.	ชื่อเล่น	ชั้น
๓๐.	ชื่อเล่น	ชั้น

รายชื่อพระวิทยากร

๑. ชื่อเล่น
๒. ชื่อเล่น
๓. ชื่อเล่น
๔. ชื่อเล่น
๕. ชื่อเล่น
๖. ชื่อเล่น
๗. ชื่อเล่น
๘. ชื่อเล่น
๙. ชื่อเล่น
๑๐. ชื่อเล่น

รายชื่อคณะกรรมการผู้ดูแล

๑.
๒.
๓.
๔.
๕.
๖.
๗.
๘.
๙.
๑๐.
๑๑.
๑๒.
๑๓.

คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์

คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีความตระหนักดีว่า, ชีวิตนี้สามารถพัฒนาได้, พวกข้าพเจ้า, จึงพยายามเป็นอย่างยิ่ง, ในการขวนขวาย, เพื่อพัฒนาตนเอง, ให้สูงขึ้น, เหมือนดอกบัวที่เกิดขึ้นในโคลนตม, แต่ขึ้นมาบานอยู่เหนือน้ำ, โดยไม่เปื้อนโคลนและเปียกน้ำ, มีแต่ความบริสุทธิ์, จึงสมควรเป็นดอกไม้บูชาพระเจ้า, แม้พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, ก็พยายามพัฒนาให้เป็นเช่นนั้น

คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ที่เคารพ, แต่ทว่าการพัฒนาตนเอง, และยกระดับชีวิตของตนเองให้สูงขึ้นนั้น, รับว่าเป็ฯภาระที่หนักหนาของชีวิต, ลำพังเพียงสติปัญญาของพวกข้าพเจ้าเอง, ซึ่งมีอยู่ในขณะนี้, ย่อมลำบากเหลือเกิน, ที่จะพัฒนาชีวิตตนเอง, ให้ประสบความสำเร็จในระดับสูงได้, ฉะนั้นจึงต้องอาศัยความเมตตากรุณา, จากคณะอาจารย์, และครูอาจารย์, ช่วยแนะนำพร่ำสอนอีกส่วนหนึ่ง, และนับว่าเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

คณะพระอาจารย์และคณะครูที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าใจถึงความรัก, ความห่วงใย และความปรารถนาดี, ของครูอาจารย์ด้วยดีเสมอมา, และเมื่อทราบว่า, คณะครูอาจารย์, มีความประสงค์ที่จะให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าร่วมปฏิบัติธรรม, ตามโครงการอบรมคุณธรรม, จริยธรรม, เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ยิ่งมีความซาบซึ้ง, ในพระคุณของท่านมากยิ่งขึ้น, ท่านมิใช่พ่อก็เหมือนพ่อ, มิใช่แม่ก็เหมือนแม่, ที่มีแต่ความรัก, และความปรารถนาดี, ต่อข้าพเจ้าอยู่เสมอมาด้วยความสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่, พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, จึงขอมอบกายและใจ, ให้แต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, เพื่อเป็นศิษย์ที่ดี, ของท่านทั้งหลาย, อันจะนำมาซึ่งความสุข, ความเจริญของข้าพเจ้าทั้งหลาย, สืบต่อไป

ในลำดับต่อไป, ขอให้เพื่อนนักเรียนทั้งหลาย, พร้อมใจกันกล่าวตามข้าพเจ้า, ดังนี้

ข้าแต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบกายและใจ แต่คณะพระอาจารย์, และครูอาจารย์, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จะตั้งใจศึกษา, เชื่อฟังคำสั่งสอน, และปฏิบัติธรรม, ด้วยความเคารพทุกประการ, ด้วยสัจจะวาจา, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงมีแต่ความสุข, ความเจริญ, ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

คำอาราธนาศีล 5

(ในลำดับต่อไป, ขอให้เพื่อนนักเรียนทั้งหลาย, กล่าวคำอาราธนาศีล ๕ พร้อมกัน, ดังนี้)

มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รักษะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 ทุดิยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รักษะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง, รักษะนัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
 (เสร็จแล้วให้ว่าตามพระด้วยเสียงอันชัดเจนน เป็นข้อๆ ดังนี้)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ฐัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(พระท่านว่า) ติสระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง (รับว่า) อามะ ภันเต

ปาณาติปาตา	เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ
อะทินนาทานา	เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ
กาเมสุมิจฉาจารา	เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ
มุสาวาทา	เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา	เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

(พระสรุปศีลว่า) อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ สีเลนะ สุกะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะ สัมปะทา
 สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีสัง วิโสระเย (ให้รับว่า สาธุ แล้วกราบ ๓ ครั้ง)

ตารางกิจกรรมที่ปฏิบัติ

กิจกรรมในแต่ละวัน

วันแรก

- ๐๙.๐๐ น. จัดแถวแบ่งกลุ่ม
- ๐๙.๓๐ น. พิธีเปิด
- ๑๐.๐๐ น. มอบตัวเป็นศิษย์
- ๑๐.๓๐ น. แนะนำวิทยากร
- ๑๑.๐๐ น. กฎกติกามารยาท
- ๑๑.๓๐ น. อาหารกลางวัน
- ๑๒.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๑๓.๐๐ น. เวียนฐาน
- ๑๖.๐๐ น. พักอาบน้ำ
- ๑๗.๐๐ น. อาหารเย็น
- ๑๘.๐๐ น. ทำวัตรเย็น จงกรมสมาธิ
- ๑๙.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๒๐.๐๐ น. ธรรมสไลด์
- ๒๒.๐๐ น. พักผ่อน

วันที่สอง

- ๐๕.๐๐ น. ตื่น ทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๕.๓๐ น. โยคะ ทำวัตรเช้า จงกรมสมาธิ
- ๐๖.๓๐ น. พัก
- ๐๗.๐๐ น. อาหารเช้า
- ๐๘.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๐๙.๐๐ น. กิจกรรมนำปัญญา / กิจกรรมกลุ่มภาวะผู้นำ / ทักษะศึกษา
- ๑๑.๐๐ น. อาหารกลางวัน
- ๑๒.๓๐ น. เตรียมความพร้อม
- ๑๓.๓๐ น. กิจกรรมนำปัญญา / ธรรมะนันทนาการ
- ๑๕.๐๐ น. ยาเสพติด / ปัญหาวัยรุ่น
- ๑๖.๐๐ น. พักอาบน้ำ
- ๑๗.๐๐ น. อาหารเย็น
- ๑๘.๓๐ น. ทำวัตรเย็น จงกรมสมาธิ
- ๑๙.๓๐ น. ธรรมะนันทนาการ

๒๐.๓๐ น. กตัญญูรำลึก

๒๒.๐๐ น. ฝึกฝนกายใจ

วันที่สาม

๐๕.๐๐ น. ตื่น ทำภารกิจส่วนตัว

๐๕.๓๐ น. ทำวัตรเช้า จงกรมสมาธิ

๐๖.๐๐ น. เขียนเรียงตาม

๐๖.๓๐ น. พัก

๐๗.๐๐ น. อาหารเช้า

๐๘.๐๐ น. พุทธบุตรอยากรู้(ตอบคำถาม / ทศนศึกษา)

๐๘.๓๐ น. เตรียมความพร้อม / อ่านสุนทรพจน์

๐๙.๓๐ น. ผ้าป่ากิเลส / อ่ำลาอาลัย / ประเมินผล

๑๑.๐๐ น. อาหารกลางวัน

๑๒.๓๐ น. พิธีปิด

(อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม)

ภาคผนวก ฅ

ขอความอนุเคราะห์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ที่ศธ.0181.25 / 23

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดงโคกกะแซ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสาวัง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอเป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 24

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 /25

โรงเรียนโสภาก่ามวิทยา ตำบลโสภาก่าม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภาก่าม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 26

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเจ็ดสีวิทยาการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 /27

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเหล่าคามพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 28

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเซกา

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญฤทธิ สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 30

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองหิ้งพิทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 31

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนประชาIMITพิทยานุกูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 /32

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพรเจริญวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โพสวงค์ ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21
ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ที่ศธ.0181.25 / 33

โรงเรียนโสภากำมวิทยา ตำบลโสภากำม

อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ 8150

21 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนนาสวรรค์พิทยาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขอ

นักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายจำเนียร โปสว่าง ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนโสภากำม
วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนำเสนอ
เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขออนุมัติเลื่อนเป็นวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือแล้วเสร็จ ทำให้เครื่องมือมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้
ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายบุญถม สิมมาโคตร)

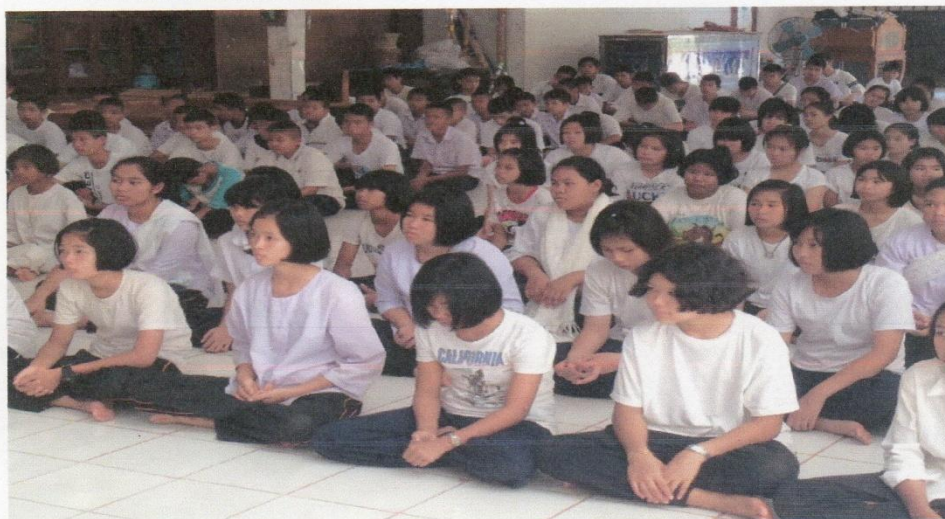
ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ภาคผนวก ญ

ภาพการจัดกิจกรรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียนโรงเรียนโสภณวิทย์วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ภาพ การประชุมนิเทศนักเรียนก่อนที่จะเข้าอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

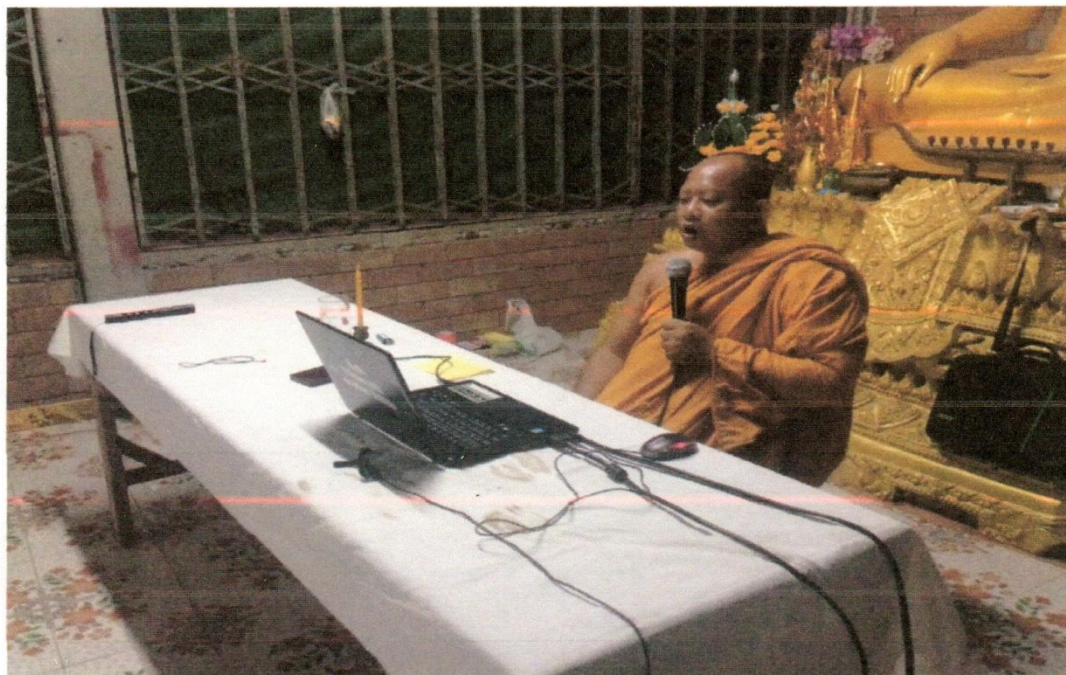
ภาพ นักเรียนตั้งใจฟังคำชี้แจงการพักอยู่ค่ายพักแรม 3 วัน 2 คืนเพื่ออบรม ตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬ ให้เกียรติมาเป็นประธาน การอยู่ค่ายพักแรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

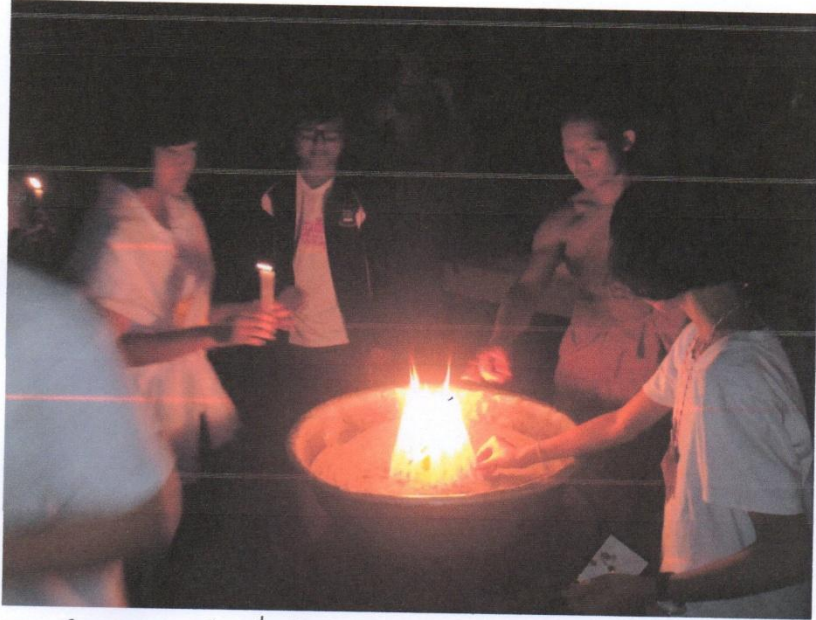
ภาพ นักเรียนตั้งใจฟังคำให้โอวาทของท่านผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬบรรยายตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

ภาพ พระวิทยากรบรรยายให้ความรู้กิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ในการอบรมตามโครงการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

ภาพ กิจกรรมการจัดเทียนในระหว่างการอบรม กิจกรรม ทำหัวใจให้ตรงกัน

ภาพ กิจกรรมการจุดเทียนเพื่ออธิษฐานจิต

ภาพ กิจกรรมกิจกรรมการจุดเทียนเพื่ออธิษฐานจิต

ภาพ การศึกษาตามฐานความรู้ภายในวัดโนนสำราญ สถานที่ฝึกอบรม

ภาพ กิจกรรมการอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

ภาพ กิจกรรมการทำบุญตักบาตรความดี โดยมีพระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ประธานศูนย์พัฒนา
คุณธรรมอำเภอเซกาจังหวัดโนนสําราม ประมุขนำการทำบุญดังกล่าว

ภาพ กิจกรรมการทำบุญตักบาตรความดี โดยมีพระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ประธานศูนย์พัฒนา
คุณธรรมอำเภอเซกาจังหวัดโนนสําราม ประมุขนำการทำบุญดังกล่าว

ภาพ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิททยา เข้าแถวรอการตัดอาหาร

ภาพ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภากำมวิททยา

ภาพ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกำลังสวดมนต์ทำวัตรร่วมกับชาวบ้านที่มาปฏิบัติธรรม

ภาพ พระสงฆ์ที่เป็นพระวิทยากรกำลังพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระ

ภาพ นายบุญถม สิมมาโคตร ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยาร่วมกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร
กับนักเรียนที่เข้าอบรม

ภาพ การจัดแถวนักเรียนในห้องประชุมเพื่อแบ่งกลุ่มจัดกิจกรรม

ภาพ ผู้วิจัยกำลังอธิบายขั้นตอนในการจัดกิจกรรม

ภาพ ผู้วิจัยกำลังอธิบายขั้นตอนในการจัดกิจกรรม

ภาคผนวก ฎ

เกียรติบัตรอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน
โสภณกษัตริย์วิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดปทุมธานี ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้ของกรมอำนวยการวัดโนนสำราญ

ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

นายจักรพรรดิ ไชยารักกล้า

เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนาศูนย์ธรรมจริยธรรมของนักบวชเรียน

โรงเรียนโสภณกวีวิทยา อำเภอเขกกา จังหวัดปทุมธานี

เนื่องใน "โครงการมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๘ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"

ณ. วิทยาลัยพัฒนาศูนย์ธรรมอำนวยการวัดโนนสำราญ อำเภอเขกกา จังหวัดปทุมธานี

ระหว่างวันที่ ๑ - ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

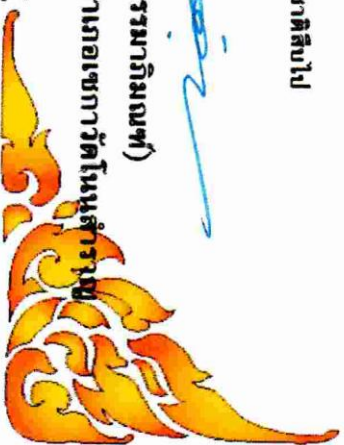
ขออำนาจพระใหญ่ประสพผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาและพลังสำคัญของชาติสืบไป

ให้ไว้ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘

(นายณรงค์ศักดิ์ อ้อทอง)

(พระครูอดุลธรรมวิมล)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดปทุมธานี ประธานศูนย์พัฒนาการเรียนรู้ของกรมอำนวยการวัดโนนสำราญ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดปทุมธานี ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากาวัตโนนสำราญ

ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

นายณรงค์ชัย หาดล้อม

เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

โรงเรียนโตกท่ามหาวิทยาลัย อำเภอเขากาวัตโนนสำราญ

เนื่องใน "วโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๘ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"

ณ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากาวัตโนนสำราญ อำเภอเขากาวัตโนนสำราญ

ระหว่างวันที่ ๑ - ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ขออำนาจพระพรหมเสด็จมาโปรดในสิ่งที่ปรากฏและเป็นที่ศรัทธาของชาติสืบไป

ที่วัด ณ วันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘

(นายณรงค์ชัย หาดล้อม)

(พระครูอุบลธรรมวิมล)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดปทุมธานี ประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากาวัตโนนสำราญ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบึงกาฬ ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัฒนสำราญ

ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ให้เพื่อแสดงว่า

นายกิตติพงษ์ พิสัยพันธ์

เป็นผู้เข้างานฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

โรงเรียนโสตถำมวิททยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

เนื่องใน “วโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๘ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

ณ. ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัฒนสำราญ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ระหว่างวันที่ ๑ - ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ขออำนาจพระโอษฐ์พระบวรในสิ่งปฏางานและพลังสำคัญของชาติสืบไป

ในวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘

(นายณรงศ์ศักดิ์ อ้อทอง)

(พระครูอุตุธรรมวิมลนพ)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบึงกาฬ ประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัฒนสำราญ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดปทุมธานี ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากวักโนนสำราญ

ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ให้เพื่อแสดงว่า

นางสาวศุภพัชรา ไชยวรร

เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

โรงเรียนโสภณกำมาวิทยา อำเภอเขากวัก จังหวัดปทุมธานี

เนื่องใน “วโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๘ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

ณ. ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากวักโนนสำราญ อำเภอเขากวัก จังหวัดปทุมธานี

ระหว่างวันที่ ๑ - ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ขออำนาจพระเทพรัตนสุทนต์ที่ปรากฏนามและเป็นพลังสำคัญของชาติสืบไป

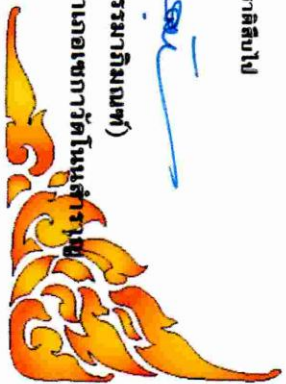
ในปี พ.ศ. ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘

(นายณรงค์ศักดิ์ อ้อทอง)

(พระครูอดุลธรรมภาณี)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดปทุมธานี ประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเขากวักโนนสำราญ

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายจำเนียร โปสาวัง
วัน เดือน ปีเกิด	7 กันยายน 2505
สถานที่เกิด	อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	113 หมู่ที่ 10 บ้านโนนสวรรค์ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ประวัติการศึกษา

วุฒิทางการศึกษา	ชื่อสถาบัน	ปีสำเร็จการศึกษา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การจัดการการเรียนรู้)	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	2558
ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)	สถาบันราชภัฏราชภัฏอุดรธานี	2546
ศึกษาศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา)	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	2537
ครุศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา)	วิทยาลัยครูสกลนคร	2528

